

**Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze
Institut mezinárodních studií
Německá a rakouská studia**

Ondřej Kučera

**Vliv a role sudetoněmeckých organizací
v devadesátých letech 20. století v SRN**

Diplomová práce

**Vedoucí diplomové práce: PhDr. Miroslav Kunštát
PRAHA 2007**

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 2. ledna 2007.

Radka Kucera

Obsah:

1. Úvod.....	1
2. Sudetoněmecká názorová společenství.....	6
2.1. Ackermann-Gemeinde (Ackermannova obec).....	6
2.1.1. A-G v devadesátých letech.....	8
2.1.2. Po převratu.....	9
2.1.3. Vztahy s ostatními sudetoněmeckými sdruženími.....	12
2.1.4. Po přijetí smlouvy ČSFR-SRN.....	13
2.1.5. Reakce na deklaraci.....	18
2.1.6. Ackermann-Gemeinde a politické strany.....	20
2.2. Witikobund.....	22
2.2.1. Cíle a úkoly.....	23
2.2.2. Pozice Witikobundu na počátku 90. let.....	25
2.2.3. Stanovisko k Československo-německé smlouvě.....	27
2.2.4. Vztahy s ostatními sudetoněmeckými sdruženími.....	29
2.2.5. Čechofobie.....	30
2.2.6. Spory s ostatními sudetoněmeckými sdruženími.....	30
2.2.7. Witikobund versus SL.....	36
2.2.8. Witikobund a politické strany.....	37
2.2.9. Spory s politiky.....	37
2.2.10. Po rozpadu ČSFR.....	40
2.2.11. Havlův projev a Česko-německá deklarace.....	44
2.2.12. Partneři a příznivci.....	45
2.2.13. Wenzel-Jaksch-Kreis.....	46
2.3. Seliger-Gemeinde (Seligerova obec).....	49
2.3.1. Štěpení Seliger-Gemeinde.....	49
2.3.2. Cíle sdružení.....	50
2.3.3. Vztahy s českými sociálními demokraty na počátku 90.let.....	51
2.3.4. Vývoj po roce 1989 a vztahy se SL.....	53
2.3.5. Seliger-Gemeinde a SPD.....	56
3. Zastřešující sudetoněmecké organizace.....	60
3.1. Sudetoněmecký landsmanšaft (Sudetoněmecké krajanské sdružení).....	60
3.1.1. Historie SL.....	60
3.1.2. SL po roce 1989.....	62
3.1.3. Aktivity do přijetí smlouvy ČSFR-SRN.....	63
3.1.4. Spor o privatizace.....	66
3.1.5. Přípravování smlouvy.....	68
3.1.6. Kontakty s Čechy.....	69
3.1.7. Jednání s oficiálními politickou reprezentací ČSFR.....	71
3.1.8. Podepsání smlouvy.....	72
3.1.9. Rozpad Československa.....	74
3.1.10. Havlův projev v Karolinu a příprava deklarace.....	76
3.1.11. Česko-německá deklarace.....	79
3.1.12. Spolkové shromáždění SL – charakteristika.....	79
3.1.13. Činnost Shromáždění v 90. letech.....	80
3.2. Sudetoněmecká Rada (Sudetendeutscher Rat).....	85
3.2.1. Ustavení Rady v roce 1992.....	85
3.3.2. Dopisová akce.....	86
3.3.3. Česko-německá deklarace.....	88

4. Sudetoněmecká otázka na zemské a spolkové úrovni.....	90
4.1. Politická scéna a „sudetoněmecká otázka“ v 90.letech.....	90
4.1.1. V nové situaci.....	90
4.1.2. Československo-německá smlouva.....	92
4.1.3. Odmítnutí smlouvy Bavorskem.....	95
4.1.4. Fenomén Edmund Stoiber.....	95
4.1.5. Havlův projev.....	96
4.1.6. Opozice vůči SL na spolkové politické scéně.....	98
4.1.7. Příprava deklarace.....	99
4.1.8. Smlouva v Bundestagu.....	102
4.1.9. Doba podeklarační.....	103
4.2. Média.....	105
4.2.1. Berthold Kohler.....	105
4.2.2. Johann Georg Reißmüller.....	107
4.2.3. Gernot Facius.....	108
4.2.4. Shrnutí.....	108
5. Závěr.....	110
6. Shrnutí – Zusammenfassung.....	114
7. Prameny a literatura.....	119
7.1. Periodický tisk.....	119
7.2. Tištěné zdroje.....	119
7.3. Internetové zdroje.....	121
7.4. Nepublikované texty.....	122
7.5. Rozhovory.....	122
8. Přílohy.....	123
8.1. „Eichstattská deklarace“.....	123
8.2. „Detmoldská deklarace“.....	124
8.3. „Obhutserklärung“ Spolkového sněmu SRN.....	125
8.4. Programový dokument „20 bodů“.....	126
8.5. Řeč mluvčího SL Hanse-Christopha Seebohma z roku 1963.....	129

1. ÚVOD

Diplomová práce „Vliv a role sudetoněmeckých organizací v devadesátých letech 20. století v SRN“ se zabývá činností nejdůležitějších sudetoněmeckých organizací ve Spolkové republice Německo po roce 1989 do přijetí Česko-německé deklarace v roce 1997.

Téma jsem si vybral z důvodu dlouhodobého zájmu o sudetoněmeckou problematiku. V české literatuře a publicistice je téma poměrně velmi dobře zpracováno co se týče vyvrcholení česko-německého zápasu o nacionální vyrovnání v prostoru českých zemí od roku 1848 až 1946. Mojí ambicí bylo zpracovat období obnovení sudetoněmecké problematiky po revolučním zvratu ve střední a východní Evropě do přijetí historického milníku v podobě Česko-německé deklarace ve Spolkové republice Německo.

Zpracování dění v sudetoněmeckých organizacích a jeho vlivu na bavorskou a spolkovou politickou scénu nebylo dle mého názoru v českém prostředí doposud detailně prozkoumáno a moje práce si klade za cíl k vyplnění této mezery přispět. Zaměřil jsem se zejména na činnost a vliv nejkontroverznějšího subjektu v rámci sudetoněmeckého hnutí – národně-konzervativního Witikobundu, kterému byla přisuzována vůdčí role v politické linii hlavního sudetoněmeckého politického proudu.

Materiály k Witikobundu jsem našel v mnichovské Bayerische Staatsbibliothek, kde jsem měl možnost nahlédnout do oficiálního orgánu sdružení Witiko-Brief, jmenovitě ročníků 1989 – 1997¹. V bavorské státní knihovně jsem také prostudoval důležitý sborník Witikobundu spřízněných autorů „Tschechoslowakei – Das Ende einer Fehlkonstruktion.“²

Kromě těchto textů jsem našel pro svoji práci důležité dokumenty v knihovně Collegia Carolina v Sudetoněmeckém domě v Mnichově. Šlo například o sebrané přednášky Waltera Bechera a Josefa Loba „Europa und deutsche Nation“³ a další publikace z řady Beiträge des Witikobundes zu Fragen der Zeit, vydávanou Witikobundem. Jedním z nejdůležitějších svazků této řady byl archivní exemplář prvního dílu řady „Der Witikobund – Aufgabe und Verpflichtung.“⁴ Za všechna podstatná díla bych ještě zmínil autobiografii jednoho z významných představitelů Witikobundu Waltera Bechera „Zeitzeuge – Ein Lebensbericht“⁵ a programový dokument sdružení „Der Witikobund : Weg, Wesen, Wirken.“⁶

¹ Witiko-Brief, vydává Witikobund, Triftstraße 1, Mnichov

² Diwald, Hellmut, Eibicht, Rolf-Josef: *Tschechoslowakei – Das Ende einer Fehlkonstruktion*, VGB Berg, 1993

³ Becher, Walter, Lob, Josef: *Europa und deutsche Nation – Gesellschafts- und Außenpolitik am rande des Staatsverfalls*, Beiträge des Witikobundes zu Fragen der Zeit, Band 24, Witikobund, Mnichov 1971

⁴ Der Witikobund – Aufgabe und Verpflichtung, Beiträge des Witikobundes zu Fragen der Zeit, Band 1, Witikobund, Mnichov 1951

⁵ Becher, Walter: *Zeitzeuge – Ein Lebensbericht*, Langen Müller, Augsburg 1990

⁶ *Der Witikobund : Weg, Wesen, Wirken*, Witikobund, Mnichov 1969

Dokumenty týkající se sudetoněmeckého sdružení, které je v mnohém národně-konzervativnímu Witikobundu v opozici, katolickému Ackermann-Gemeinde, jsem nejdříve hledal v jejich pražské pobočce v klášteře v Emauzích. Zde jsem měl možnost nahlédnout do zásadních dokumentů, vydaných v českém jazyce, jako například „Cesta a Cíl“,⁷ „Úkoly a cíle“⁸ a „Cesta ke smíření.“⁹ V mnichovské knihovně Collegia Carolina jsem našel další důležitá díla, potřebná pro základní přehled o Ackermann-Gemeinde, zejména knihu Pauluse Sladeka „Die Ackermann-Gemeinde,“¹⁰ a text Ernsta Nittnera „Die Ackermann-Gemeinde, Bilanz und Auftrag.“¹¹ Měl jsem zde také možnost prostudovat oficiální periodikum sdružení „Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde,“¹² a to opět zejména ročníky 1989 – 1997. V neposlední řadě mi také při zpracování textu pomohl text „Aufbruch aus dem Glauben“¹³ od Rainera Bendela (zapůjčené dr. Kunštátem) a práce Zuzany Krahulcové „Vznik Ackermann-Gemeinde a její počátky v poválečném Německu.“¹⁴

Dokumenty ke třetímu sudetoněmeckému „názorovému společenství“ Seliger-Gemeinde jsem našel nejprve v Masarykově dělnické akademii v Lidovém domě v Praze. V Akademii jsem dostal k dispozici ke studiu některé výtisky oficiálního orgánu sdružení „Die Brücke“¹⁵ z devadesátých let a ročenky „Sudetenjahrbuch der Seliger-Gemeinde“¹⁶ a mohl jsem konzultovat některé souvislosti s předsedou Akademie Milošem Bártou. V mnichovské knihovně Collegia Carolina jsem pak našel zbývající čísla „Die Brücke,“ které mi chyběly ke zpracování z Čech a použil další významné materiály jako například souhrnnou publikaci k výročí padesáti let založení Seliger-Gemeinde „50 – Jahre Seliger-Gemeinde“¹⁷ a řadu periodika „Schriftenreihe der Seliger-Gemeinde.“¹⁸

Vliv různých politických proudů na směřování vyhnanecké politiky se odrážel v jeho zastřešujícím sdružení – Sudetoněmeckém landsmanšaftu, a proto nemohly aktivity tohoto sdružení v mé práci chybět. Významným souborem dokumentů, který jsem k tématu našel v Národní knihovně v pražském Klementinu, byl sborník sestavený Fritzem Peterem Habelem „Dokumente zur Sudetenfrage: unerledigte Geschichte“¹⁹ Nejdůležitějším zdrojem informací pro část o Sudetoněmeckém landsmanšaftu však byl jeho oficiální orgán, čtrnáctideník

⁷ *Cesta a cíl*, Ackermann- Gemeinde, Mnichov 2004

⁸ *Úkoly a cíle – Dokument 1992*, Ackermann- Gemeinde, Mnichov 1992

⁹ *Cesta ke smíření*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1992, str. 12

¹⁰ Sladek, Paulus: *Die Ackermann- Gemeinde*, Paderborn: Verl. Bonifacius-Druckerei, 1961

¹¹ Nittner, Ernst: *Die Ackermann-Gemeinde, Bilanz und Auftrag* : Vortrag vor dem Führungskreis der Ackermann-Gemeinde am 17. September 1977 in Stuttgart, Institutum Bohemicum, Mnichov 1978

¹² *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde*, vydává Ackermann- Gemeinde, Mnichov

¹³ Bendel, Rainer: *Aufbruch aus dem Glauben? : katholische Heimatvertriebene in den gesellschaftlichen Transformationen der Nachkriegsjahre 1945 – 1965*, Böhlau Verlag GmbH & Cie, Kolín nad Rýnem 2003

¹⁴ Krahulcová, Zuzana, *Vznik Ackermann-Gemeinde a její počátky v poválečném Německu*, Bakalářská práce, UK FSV 2004

¹⁵ *Die Brücke*, čtrnáctideník vydává Seliger-Gemeinde (do roku 2002), Mnichov

¹⁶ *Sudetenjahrbuch der Seliger Gemeinde*, vydává Seliger Gemeinde, Mnichov

¹⁷ Sippl, Olga (ed.): *50 – Jahre Seliger-Gemeinde*, Seliger-Gemeinde, Mnichov 2001

¹⁸ *Schriftenreihe der Seliger-Gemeinde*, Seliger-Gemeinde, Mnichov

¹⁹ Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Langen Müller, Mnichov 2003

„Sudetendeutsche Zeitung,“²⁰ pokrývající zásadní dění uvnitř sudetoněmecké národnostní skupiny.

V neposlední řadě jsem využil informací z rozhovoru s předsedou Sudetoněmeckého landsmanšaftu Berndem Posseltem v květnu 2006 v Mnichově a základní informace o „názorových společenstvích“ a SL z jejich webových stránek. Zejména protokoly z jednání Spolkového sněmu SRN o Československo-německé smlouvě z roku 1992 a Česko-německé deklaraci z roku 1997 na webových stránkách Spolkového sněmu SRN²¹ byly neocenitelným zdrojem informací pro třetí část mé práce, pojednávající o vlivu sudetoněmecké problematiky a jejich sdružení na bavorskou a spolkovou politickou scénu.

Kromě materiálů vydávanými samotným SL jsem prostudoval v mnichovské Státní knihovně i související články ve významných německých periodících jako „Süddeutsche Zeitung“²², „Frankfurter Allgemeine Zeitung“²³ a „Die Welt.“²⁴ Z množství informací získaných četbou souvisejících článků jsem vytvořil na konci práce stručné představení novinářů nejvýraznější se zasazující o politiku sudetoněmeckých sdružení – Johannu Georgu Reißmüllerovi, Bertholdu Kohlerovi a Gernotu Faciusovi. Pro představu o české publicistice jsem vycházel z vlastní dosavadní četby a monitoringu českého tisku získaného v Národní knihovně a archivu České televize - z odborných materiálů jsem využil zejména pojednání Jaroslava Kučery „Česká historiografie a odsun Němců“ v historickém časopise Soudobé dějiny.²⁵

K sudetoněmecké problematice v České republice existuje řada publikací. Z nejdůležitějších, které jsem prostudoval bych rád uvedl sborník „Studie o sudetoněmecké otázce,“²⁶ a „Vztahy Spolkové republiky Německo ke státům střední Evropy od roku 1990“²⁷ vydanými Ústavem mezinárodních vztahů v Praze, knihy historičky Evy Hahnové „Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání,“²⁸ a „Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí“²⁹, ve kterých jsem našel cenné informace k vývoji „názorových společenství“ a další údaje. Důležitým nástrojem pro znalost celé problematiky byly knihy Detlefa Brandese „Cesta k vyhnání“³⁰, Volkera Zimmermanna „Sudetští Němci v nacistickém státě,“³¹ texty

²⁰ *Sudetendeutsche Zeitung*, vydává SL, Mnichov

²¹ vyhledávací systém Bundestagu SRN na stránkách www.bundestag.de (Deutscher Bundestag)

²² *Süddeutsche Zeitung*, vydává Süddeutsche Verlag, Mnichov

²³ *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, vydává FAZIT – Stiftung, Frankfurt nad Mohanem

²⁴ *Die Welt*, vydává Axel Springer AG, Berlín

²⁵ Kučera, Jaroslav: *Česká historiografie a odsun Němců*. In: Soudobé dějiny I/23, Fórum o sudetoněmecké otázce, str. 365-373

²⁶ Kural, Václav (ed.): *Studie o sudetoněmecké otázce*, ÚMV, Praha 1996

²⁷ kolektiv autorů: *Vztahy Spolkové republiky Německo ke státům střední Evropy od roku 1990*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů ; Karolinum, Praha 1998

²⁸ Hahnová, Eva, Hahn, Hans Henning: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Votobia, Praha 2002

²⁹ Hahnová, Eva: *Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí*, Prago Media, Praha 1996, vydání první

³⁰ Brandes, Detlef: *Cesta k vyhnání*, Prostor, Praha 2002

Tomáše Staňka³² a kniha Jana Křena „Konfliktní společenství.“³³ Z aktuálně vydaných publikací na sudetoněmecké téma jsem také přečetl knihu Václava Houžvičky „Návraty sudetské otázky.“³⁴

Časové vymezení tématu jsem vybral jednak z důvodu omezeného prostoru takto komplexního tématu, tak také z důvodu poměrně jasně vymezeného historického období česko-německých vztahů datujícího se od svržení komunistického režimu v Československu a uzavřením Česko-německé deklarace. Z důvodů nedostatku prostoru je téma práce omezeno teritoriálně pouze na oblast Spolkové republiky Německo a práce tak nezahrnuje dění v rámci sudetoněmecké problematiky v Rakousku či na úrovni Evropské unie.

Práce je členěna do tří hlavních oddílů: první pojednává o dění v sudetoněmeckých názorových společenstvích, druhá v zastřešující sudetoněmecké organizaci SL a potažmo i Sudetoněmecké radě a třetí na úrovni politických stran. Práce sleduje genezi názorových proudů na nejnižší úrovni, jak se tyto myšlenkové proudy odrážely v činnosti zastřešující organizace a nakonec jak tato zastřešující organizace spolupracovala na svých cílech s politickou sférou v SRN a jakým způsobem dění na politické scéně ovlivňovala. Nakonec jsem připojil pojednání o mediální reakci na celý problém na příkladech důležitých komentátorů v důležitých periodikách, kteří reprezentovali sudetoněmecké pozice.

Cílem struktury je postupně odhalit proces vytváření politického směřování sudetoněmeckých sdružení, osobností či idejí na rozhodovací struktury ve SRN a potvrdit či vyvrátit některé zažitě představy o aktérech „sudetoněmecké otázky“. Jedním z hlavních záměrů je potvrdit či vyvrátit tvrzení o zásadním vlivu Witikobundu na dění v zastřešující organizaci sudetoněmecké národnostní skupiny – Sudetoněmeckém landsmanshaftu. V práci si kladu otázku, zda existuje radikální lobby uvnitř vedení SL a zda tato lobby nějakým způsobem ovlivňuje jeho politiku vůči spolkové politické scéně. Při posuzování lobbyismu jsem vycházel z aktuální práce na téma lobbyismus od Ulricha von Allemanna a Florianu Eckerta „Lobbyismus als Schattenpolitik,“³⁵ vydanou Bundeszentrale für politische Bildung.

Diplomová práce je zpracována metodou historické komparace, která rámuje její celkovou strukturu. Historickou komparaci jsem zvolil z důvodu přehlednosti a jasnosti textu. V rámci této komparace jsem provedl politologickou analýzu různých cílů relevantních sudetoněmeckých uskupení a prostředků, které pro prosazení těchto cílů používaly.

³¹ Zimmermann, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě : politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, Prostor, Praha 2001

³² zejména Staněk, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945-47*, Academia – Naše vojsko, Praha 1991

³³ Křen, Jan: *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*, Academia, Praha 1990

³⁴ Houžvička, Václav: *Návraty sudetské otázky*, Karolinum, Praha 2005

³⁵ Lobbyismus als Schattenpolitik Aus Politik und Zeitgeschichte, 15-16 2006, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 10. April 2006

Při sepisování práce jsem narazil i na některé problémy. Zejména se jednalo o množství informací, které jsem byl musel zpracovat a roztrídít, přičemž u některých dokumentů jsem musel pečlivě zvážit jejich přínos pro téma a tam, kde se ukázal jejich vliv na zpracovávanou problematiku druhotný, jsem byl nucen je z důvodu nedostatku prostoru ze zpracování vyloučit. Šlo zejména o aktivity Svazu vyhnanců, který se v devadesátých letech rovněž zasadil o popularizaci vyhnanecké problematiky na stránkách svého oficiálního orgánu *Deutscher Ostdienst*³⁶ a ve své další činnosti. Aktivity Svazu se však od konce devadesátých let do současnosti soustřeďují spíše na polsko-německé historické problémy. Většina textů v *Deutscher Ostdienst* vztahující se k sudetoněmecké problematice byla také sepsána protagonisty sudetoněmeckých sdružení (zejména Michaelem Lehem – editorem *Sudetendeutsche Zeitung*).

Za úspěch své práce považuji zhodnocení činnosti a role některých subjektů sudetoněmecké problematiky (zejména národně-konzervativního hnutí *Witikobund*, které je v mnoha ohledech v českém prostředí prozatím neznámé), které dle mého soudu doposud v českém prostředí chybělo.

Nakonec bych chtěl určitě poděkovat za vynikající spolupráci na tomto textu svému vedoucímu práce, Dr. Miroslavu Kunštátovi, který mi velmi významně pomohl při vyhledávání pramenů a kontaktů na důležité osobnosti a v neposlední řadě také pravidelnými kritickými konzultacemi nad průběžnými výsledky mé práce.

³⁶ *Deutscher Ostdienst* – Informationsdienst des Bundes der Vertriebenen, vydává Bund der Vertriebenen, Bonn

2. SUDETONĚMECKÁ „NÁZOROVÁ SPOLEČENSTVÍ“

Sudetoněmecká „názorová společenství“ jsou specifickým fenoménem mezi německými vyhnaneckými organizacemi. Zatímco všechna ostatní krajanská sdružení se definují na základě místa původu, u sudetských Němců se do současnosti zachovala struktura kopírující předválečné rozložení německých politických stran v Československu.

Historickým vývojem vznikla v SRN tři zásadní „názorová společenství“ (Gessinungsgemeinschaften) – Ackermann-Gemeinde, Witikobund a Seliger-Gemeinde. Jejich činnost určuje základní politické směřování „národnostní skupiny ve vyhnanství.“

„Názorová společenství“ se začala formovat kvůli zákazu vytvářet politické organizace, která platila v americké okupační zóně do roku 1948. Protože však nebylo možné zabránit lidem pocházejícím ze stejných krajů shromažďovat se, začala se formovat právě společenství, které dodnes hrají mezi sudetoněmeckými organizacemi důležitou roli. Nejdůležitějšími byly křesťanské sdružení sudetských Němců Ackermann-Gemeinde – pojmenované podle středověké literární postavy, sociálně-demokratická Seliger-Gemeinde pojmenovaná podle zemřelého sociálně demokratického politika a národně-konzervativní Witikobund, který si za své jméno vybral postavu z historického románu Adalberta Stiftera.

Ve všech třech případech společenství navazovala na systém politických stran v habsburské monarchii a návazně i v první československé republice. Jde tedy o křesťansko-sociální, sociálně-demokratický a všenněmecko-nacionální politický proud.³⁷

2.1. Ackermann-Gemeinde (Ackermannova obec)

Ackermann-Gemeinde je katolické společenství, které vzniklo v roce 1946 z těch skupin sudetských Němců, již podle svých stanov pocíťovali svůj původ v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jako závazek pro své působení v církvi, národě, státě a ve společnosti.³⁸

Sdružení vznikalo na základech církevních pomocných organizací, majících za úkol řešení nelehké situace uprchlíků z východu po druhé světové válce. Obec nebyla založena jako politická strana, ale spíše jako zájmová organizace či hnutí, které ovšem navazovalo na německou Křesťansko-sociální stranu z první československé republiky.³⁹

³⁷ Hahnová, Eva: Sudetoněmecký problém – obtížné loučení s minulostí, ALBIS INTERNATIONAL, Ústí nad Labem 1999

³⁸ *Prohlášení spolkového předsednictva Ackemann-Gemeinde*. In: Úkoly a cíle – Dokument 1992, Mnichov, 27. června 1992, str. 18

³⁹ Kural, Václav: *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlelců v SRN 1945-1989*. In: Studie o sudetoněmecké otázce, ÚMV, Praha 1996, str. 23-53

V roce 1948 obec definovala svoje úkoly a zásady, ve kterém sudetoněmečtí katolíci odsoudili vyhnání, kterým bylo sudetským Němcům podle nich způsobeno to nejhorší bezpráví. Sdružení prohlásilo, že se svého práva na domov nikdy nevzdá, avšak odmítlo se svých stanovách nechat zlákat k pomstě za utrpená příkoří. Porušení spravedlnosti však podle sdružení vyžaduje plnou náhradu škod.

Obec také jednoznačně lituje rozpadu Habsburské monarchie, a tedy i federativní základnz tisíciletého soužití středoevropských národů a tím i předpoklady relativního blahobytu a vnitřního míru v této oblasti. Zničením multinárodního uspořádání se středoevropský prostor stal bezmocným objektem ve sporech velmocí a za tento rozvrat je dle Ackermannovců primárně odpovědný nacionalismus, který proti sobě národy poštvál.⁴⁰

Organizační struktura A-G se postupně vytvářela na půdorysu diecézí katolické církve. Od konce války do osmdesátých let postupně vznikalo 14 diecézních svazků a takto dokázala Ackermann-Gemeinde získat přes 100 000 věřících i když samó čítalo jen kolem 8000 členů.

Vedle církve se Ackermann Gemeinde soustředila na posilování vazeb se spolkovou politickou scénou, zvláště s CDU a CSU. Jednomu z hlavních představitelů A-G Hansu Schützevi se podařilo prosadit založení autonomní skupiny „Union der Vetriebenen“ („Unie vyhnanců) uvnitř CSU a tato spolupráce v budoucnu přinesla plody oběma stranám – CSU hlasy a Ackermannovcům prosazování jejich agendy⁴¹ díky politickým postům na bavorské a spolkové politické scéně. Uskupení uvnitř CSU vzniklo díky úsilí jednoho ze zakladatelů A-G Hanse Schütze, který se od počátku snažil přesvědčit vedení CSU o potřebě existence autonomní skupiny zastupující specifické zájmy vyhnanců a uprchlíků uvnitř unie. Z její iniciativy pak byly později iniciovány například zákon o finanční pomoci vysídlcům, zákon o vyhnancích, zákon o vyrovnání nákladů vyhnanců nebo zákon o usídlování uprchlíků.⁴²

S pádem železné opony se otevřela i pro A-G možnost spolupráce s českou stranou, přičemž sdružení mělo výhodu určité kontinuity dialogu nejen s českou katolickou církví, nýbrž i s některými disidentskými skupinami, se kterými udržovala kontakty ještě za komunismu.

V roce 1992 vyhlásilo předsednictvo A-G aktualizované úkoly a cíle, kterými se snažilo reagovat na změny ve střední a východní Evropě na osmdesátých a devadesátých let.

⁴⁰ Statut sdružení Ackermann Gemeinde vyhlášený roku 1948. In: *Cesta ke smíření*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1992, str. 12

⁴¹ Kural, Václav: *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlců v SRN 1945-1989*, In: *Studie o sudetoněmecké otázce*, ÚMV, Praha 1996, str. 23-53

⁴² Sladek, Paulus: *Die Ackermann-Gemeinde*, str. 7, In: Krahulcová, Zuzana, *Vznik Ackermann-Gemeinde a její počátky v poválečném Německu*, Bakalářská práce, UK FSV 2004

Sdružení v dokumentu nazvaném „Úkoly a cíle“ zopakovalo svoje hlavní úkoly při zasazování se o lidská práva a demokracii, zabezpečení práv národnostních skupin a práva na sebeurčení národů, hájení práv sudetských Němců a zdar česko-německého sousedství, ale nově také nabídlo svým sousedům pomoc při výstavbě komunismem zdevastované země a podporu církevního života.

Dosažení smíření mezi rozkmotřenými národy však bylo nutné podle A-G docílit pomocí historické pravdy, která byla v posledních 40 letech v Československu potlačována. Protože „ztráta domova, který je něčím víc než vlastnictvím“, způsobila mnoha lidem újmu, jež překračuje čistě materiální škodu a míří do hlubin duše,“ je nutné aby obě strany projevil „ochotu způsobené bezpráví v rámci možností napravit.“ Sudetští Němci totiž „vyhnáním odporujícím mezinárodnímu právu“ neztratili své právo na domov, přičemž však nepřipadá v úvahu žádná změna stávajících hranic a rovněž nesmí dojít k žádnému novému vyhánění nebo vyvlastňování. Jak toto bezpráví odčinit sdružení podrobně neuvádí, pouze se zmiňuje o případných investičních pobídkách, které by byly investovány do rozvoje českých zemí.

Ackermann Gemeinde byla podle tohoto dokumentu připravena ke spolupráci se svými sousedy, a to nejlépe ve svobodné Evropě, která již nedopustí minulé konflikty pokud bude stavěna na základě křesťanského obrazu člověka a na regionalismu a federalismu.⁴³

Do roku 1991 byl předsedou sdružení Josef Stingl, poté dočasně převzal vedení organizace Johann Böhm, aby jej v roce 1992 předal Herbertu Wernerovi. Sdružení vydává oficiální list Ackermann-Gemeinde Mitteilungsblatt, sídlí v Mnichově.

2.1.1. A-G v devadesátých letech

Ackermann-Gemeinde vstupovala na přelomu osmdesátých a devadesátých do nové situace a do diskusí o obnovené sudetoněmecké otázce ze všech sudetoněmeckých sdružení relativně nejlépe připravena.

Již v osmdesátých letech A-G začala navazovat kontakty s českým katolickým prostředím, na který pak po převratu plynule navázala. Blízkost k českému prostředí a ideové základy sdružení v devadesátých letech napomohly k lepší komunikaci s Čechy i ve vyhocenějších momentech, které v uplynulém období nejednou nastaly.

Výrazně nejsilnějším aspektem jednoznačné výhody A-G oproti jejím sudetoněmeckým kolegům byl ideový základ, na kterém sdružení stojí – křesťanství či katolická víra. Ze své podstaty nadnárodní katolicismus byl v minulosti a zůstává i v současnosti když ne anti-

⁴³ *Prohlášení spolkového předsednictva Ackermann-Gemeinde*, In: Úkoly a cíle – Dokument 1992, Mnichov, 27. června 1992, str. 13

nacionální, tak rozhodně vůči nacionalismu nadřazený. Tato devíza je zvláště cenná v případě sudetoněmecké otázky, která je považována převážně za důsledek prudkého střetu dvou nacionalismů, a napomohla také Ackermannovcům získat cenný kredit jak v německém, tak do jisté míry i v českém prostředí. Pro Ackermann-Gemeinde proto nebyl v devadesátých letech problém zahrnout pod společnou střechu katolické víry Čechy a Němce dohromady bez zásadnějších problémů, neboť nedořešené střety minulosti se daly svést na tragické omyly národoveckého běsnění. Ackermann-Gemeinde se díky tomu podařilo navázat kontakty i s relevantní křesťanskou politickou silou v ČR a v roce 1999 dokonce otevřela svoji vlastní kancelář Praze.

2.1.2. Po převratu

Na počátku roku 1990 generální tajemník Ackermann-Gemeinde Franz Olbert působení své organizace pochválil, činnost A-G byla dle jeho slov potvrzena politickými změnami v Evropě. Najednou se situace na české politické scéně radikálně změnila a čeští politici začali používat stejná slova jako sudetoněmečtí katolíci. „Reprezentanti sametové revoluce mluví o temných stranách historie, o vyhnání a vyjadřují připravenost k rozhovorům s námi,“ uvedl Olbert.⁴⁴

Pro novou dobu si Ackermann-Gemeinde připravila nové cíle. Zanedlouho představila svoji „mírovou vizi pro Čechy (myšleno území – Böhmen, pozn. aut.)“, která navázala na prohlášení „Opus Bonum“ z osmdesátých let, kde A-G společně s českými katolíky vyjádřili svoji vůli po společné cestě.

Mírová vize pro Čechy spočívala nejen v mírovém spolužití Čechů a Němců, ale i v perspektivě dobrého sousedství národů a národností ve středu Evropy. Takové dobré sousedství mělo podle A-G být upevněno na jedné straně ochranou lidských práv a menšin a na straně druhé novým evropským řádem, založeném na základě katolické solidarity, federalismu a přeshraniční spolupráce. „Chybou 19. století bylo, že vítaná liberalizace a demokratizace se omezila na prostor národních států, ...první a druhá světová válka proto byly také evropskými občanskými válkami,“ vysvětlil předseda sdružení Josef Stingl nedůvěru A-G vůči národním státům.⁴⁵

Tradiční odstup od koncepce národního státu a preference uspořádání střední Evropy podle vzoru Habsburské monarchie vedl A-G k sepsání několika návrhů na změny statu quo ve státoprávním uspořádání střeoevropského prostoru, který se podle sudetoněmeckých katolíků tragicky neosvědčil. Kromě prosazování změny uspořádání střeoevropských států viděla A-G v nové době svoji roli zejména uvnitř národnostní skupiny, v církevní sféře a samozřejmě i

⁴⁴ *Jahresbericht 1989*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde Januar/Februar 1990, str. 1

⁴⁵ Stingl, Josef: *Eine friedliche Vision für Böhmen*“ Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde Januar/Februar 1990, str. 1

v Československu, kde chtělo sdružení nejdříve pomoci českému národu s definitivním osvobozením od komunismu.⁴⁶

Ackermannova obec sice postavila do popředí svoji nabídku pomoci do budoucna, avšak na sporné otázky minulosti nezapomněla. Minulost dle A-G nelze vrátit, ale to nebrání tomu, aby bezpráví bylo pojmenováno a tak se nebude moci v budoucnu opakovat. Proto také A-G přivítala odsouzení vyhnání z úst prezidenta Havla a kardinála Františka Tomáška a jasně prohlásila, že: „násilná Hitlerova politika ohrozila od roku 1939 českou národní existenci a vytvořením protektorátu bylo porušeno české právo na sebeurčení.“ Na druhé straně také sudetoněmečtí katolíci přiznali podíl sudetských Němců na tomto bezpráví a označili jej za „skvrnu na cti v našich dějinách“ (Schandfleck in unserer Geschichte).⁴⁷ Zpytování svědomí ohledně vlastní minulosti bylo v devadesátých letech slyšet u Ackermannovy obce ze všech sudetoněmeckých sdružení zdaleka nejhlasitěji.

Ackermann-Gemeinde na přelomu osmdesátých a devadesátých let od ostatních názorových společenství“ a i vůči SL lišila v několika aspektech. Za nejvýraznější rozdíl lze považovat důraz na změněnou situaci po revolucích v Evropě a nutnost na tyto změny reagovat nasměrováním sudetoněmecké politiky na nové podmínky, což nepřímo znamenalo výzvu k umírněné změně hlavní politické linie. Ke změnám vyzval kromě předsedy například „duchovní vůdce“ sdružení, páter Angelus Waldstein, který ujistil své kolegy o pevnosti a neměnnosti základů Ackermann-Gemeinde, avšak také upozornil na to, že v současné době: „je třeba klást důraz jinde, na praktickou práci.“⁴⁸ Další významný člen Ackerman-Gemeinde Rudolf Hilf sice potvrdil lpění sudetských Němců stále na některých svých požadavcích, ale zároveň potvrdil vůli k jejich prosazování v dlouhodobějším procesu. „Nový začátek vyžaduje nový duch, ...dejme Čechům a jejich vládě zálohu důvěry,“⁴⁹ napsal Hilf v lednu 1990 do oficiálního orgánu SL Sudetendeutsche Zeitung.

Předseda Stingl viděl pomoc Ackermann-Gemeinde při výstavbě sousední země zejména při organizování setkávání mezi A-G a českými katolíky. Duchovní obnova českých zemí měla být za přispění sudetoněmeckých katolíků obnovena výměnou zkušeností a vzájemným setkáváním, které se již do budoucna nebude muset odehrávat tajně a pro tento úkol si Stingl vytknul cíl působit i uvnitř sudetoněmecké národnostní skupiny. Působit na sudetské Němce se mělo hlavně ve smyslu zmírnění bojovné rétoriky Sudetoněmeckého landsmanšaftu:

⁴⁶ *Drei Signale aus Prag*, Sudetendeutsche Zeitung 26. 1. 1990, str. 2

⁴⁷ *Erklärung der Ackermann-Gemeinde*, Sudetendeutsche Zeitung 26. 1. 1990, str. 2

⁴⁸ W.K.: *Die Rückkehr Europas in seine Mitte*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde Januar/Februar 1990, str. 3

⁴⁹ Hilf, Rudolf: *Zwischen Deutschen und Tschechen: Ein Neuanfang*, Sudetendeutsche Zeitung 26. 1. 1990

sudetští Němci podle Stingla neměli primárně říkat, že prosazují ty a ony požadavky, ale měli spíše pomáhat s výstavbou nového demokratického státu.⁵⁰

Odlišení se od ostatních sudetoněmeckých organizací ale neznamenalo, že by Ackermannova obec rezignovala na některé tradiční požadavky vyhnaneckých organizací. Jedním z těchto tradičních požadavků byly majetkové otázky, které zůstávaly otevřené i pro sudetoněmecké katolíky. Předseda Stingl potvrdil nárok na vrácení majetku a odškodnění vyvlastnění, které „odporovalo mezinárodním normám,“ ale opět také zdůraznil, že podstatný je mír mezi našimi národy a proto A-G nebude zvedat žádné požadavky, které by tento smír mezi Čechy a Němci ohrožovaly. Čím se však A-G opět odlišila v rámci majetkových požadavků od ostatních sudetoněmeckých uskupení, bylo přijetí modelu podpory *individuálního* návratu jedinců, kteří se pro tento návrat rozhodnou. V budoucnosti by tak v českých zemích podle Satingla mohl vzniknout stát, ve kterém budou mít oba národy (Češi a sudetští Němci) stejní práva. „Nechceme půdu, ale nějakou školu, která by byla základem pro nové „böhmisch“ společenství,“ prohlásil Stingl.⁵¹

První závan porevoluční euforie však brzy opadl a vedení A-G se muselo zanedlouho zaujmout postavení k otázkám diskuse o sudetoněmeckém problému, který propuknul v souvislosti s přípravou mezistátní smlouvy mezi SRN a ČSFR. Předsednictvo A-G proto v dubnu 1991 přijalo rezoluci k majetkovým otázkám a vyjádřilo se vůbec k probíhajícím jednáním o Česko-německé smlouvě.

V prohlášení katolíci apelovali na kancléře a ministra zahraničních věcí, aby nepřehlíželi otázku majetku sudetských Němců a navrhli zřízení společné komise, ve které by byli zastoupeni i sami postižení. Předsednictvo také odmítlo jakékoli nové vyhnání nebo vyvlastnění těch českých občanů, kteří v dobré vůli majetek nabyli a stejně tak odmítlo jakékoliv nové restituce. Peněžní odškodnění za ztrátu majetku Ackermannova obec navrhovala použít jako investici v samotné ČSFR.⁵²

Návrh na investování odškodnění do rozvoje zchudlé ČSFR zopakoval na Sudetoněmeckých dnech v Norimberku i nový šéf státní kanceláře a člen Ackermann-Gemeinde Johann Böhm. Böhm, jenž však ještě dodal, že toto odškodnění by mělo být „symbolické“ a znovu spíše vyzdvihl pro budoucnost spolupráci vedenou v duchu smíření, tolerance a oboustranného porozumění při spolupráci na výstavbě nové Evropy.⁵³

⁵⁰ rozhovor s Josefem Stinglem: *Die Art unserer Solidarität mit den Katholiken in der Tschechoslowakei wird sich ändern – Hilfe für ein Wachsen des Glaubens in der Bevölkerung anbieten*, Sudetendeutsche Zeitung 10. 8. 1990

⁵¹ *Neue Nachbarschaft in Mitteleuropa*, Sudetendeutsche Zeitung 3. 8. 1990

⁵² *A-G für offenhalten der Eigentumsfrage*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde März/April 1991, str. 3

⁵³ *Die Ackermann-Gemeinde zum 42. Sudetendeutschen Tag in Nürnberg*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde März/April 1991, str. 6

Reakce Ackermann-Gemeinde na zveřejněný text Česko-německé smlouvy nebyl nijak překvapivý. Sdružení vydalo společně se sudetoněmeckými sociálními demokraty Seliger Gemeinde prohlášení, ve kterém ji s výhradami (neřešení majetkových otázek, Benešovy dekrety nezrušeny) přijala. Ackermann-Gemeinde uspokojil text smlouvy i ohledně práva na domov sudetských Němců uvnitř ČSFR, které by mělo být výhledově vyřešeno vstupem země do ES.⁵⁴ Za Ackermannovce se ke smlouvě podrobně na stránkách oficiálního listu Ackermann-Gemeinde *Mitteilungsblatt* vyjádřil poslanec parlamentu a její budoucí předseda Herbert Werner. Podle Wenera smlouva sice nesplnila všechny požadavky a vyzval obě strany sporu, aby ze svých požadavků slevili. Německá strana se měla na jedné straně vzdát stálého volání po nových omluvách české strany za vyhnání a stavění majetkových otázek do centra smlouvy a na straně druhé Češi měli skončit s jalovým voláním po reparacích a hrou se sudetoněmeckými strašidly. Werner také vyjádřil za své sdružení nesouhlas s paušálním odmítáním sudetoněmeckých majetkových požadavků, zopakoval však návrh A-G na investování odškodnění do rozvoje ČSFR. Nakonec též dal najevo nelibost nad lpěním ČSFR na Benešových dekretch a požádal vládu SRN, aby dala svému sousedovi jasně najevo, že s touto zastaralou legislativou Československo do ES nevstoupí. Přes všechny výtky však A-G považovalo smlouvu za šanci na rozvoj vztahů do budoucna a proto s ní vyjádřilo souhlas.⁵⁵

2.1.3. Vztahy s ostatními sudetoněmeckými sdruženími

Ackermann-Gemeinde byla nejvýraznějším zastáncem smíření s Čechy, kterému byla schopno krátkodobě i obětovat některé zásadní sudetoněmecké požadavky, jejichž je sama nositelem. Sdružení se sice po někdejších rozepřích se SL v padesátých letech, kdy v krajanském sdružení začala převládat nacionálně-konzervativní skupina, s krajanským sdružením smířila, avšak určitou autonomii vně spolku si zachovala.

„Obzvláště důležité bude, aby i v budoucnu Ackermann-Gemeinde ukazovala svůj jedinečný a nezaměnitelný profil,“⁵⁶ uvedl poslanec Spolkového sněmu za CDU a budoucí předseda sdružení Herbert Werner. Vzhledem k tomu, že v devadesátých letech měla A-G zdaleka nejsilnější zastoupení v orgánech CSU a v bavorském a spolkovém parlamentu a v menší míře také v CDU, mohla svoji politiku dobře prosazovat skrze standardní politické mechanismy (anebo také již sama jejich hojná přítomnost ve vrcholné politice byla sama znakem jejich umírněnosti, sledující důsledněji moderní spolkovou politiku vůči sousedům Německa). Zásadním komentářům k politice SL se Ackermannovci převážně vyhýbali, nereagovali příliš ani na útoky od jiných sudetoněmeckých organizací, zejména Witiko-Bundu.

⁵⁴ *Gemeinsame Erklärung*, *Sudetendeutsche Zeitung* 8. 10. 1990, str. 2

⁵⁵ Werner, Herbert: *Am Vorabend des Deutsch-tschechisches Nachbarschaftsvertrages*, *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde* August/September 1991, str. 6

⁵⁶ Tamtéž, str. 1

Jako autonomní těleso se Ackermannova obec k aktuálnímu dění vyjadřovala pouze sporadicky, soustředila se spíše na svou spolupráci s církvemi, pořádání společných německo-českých akcí a projektů v českém pohraničí. Ve zlomových okamžicích (sametová revoluce, příprava smluv apod.) vydala sice prohlášení, kde formulovala svoje zásady a cíle, avšak jinak aktuální dění nekomentovala tolik, jako Seliger-Gemeinde, Witiko-Bund nebo Sudetoněmecký landsmanšaft.

Jinak tomu bylo u vrcholných osobností A-G, které sice ze sdružení vyšly, ale v devadesátých letech reprezentovaly z pozic jiných funkcí. Na jedné straně se jedná se zejména o osobnosti jako Hans Klein (místopředseda Spolkového sněmu a ministr) či Johann Böhm (šéf bavorské státní kanceláře), kteří i ze svých politických funkcí pokračovali v linii A-G. Na straně druhé z Ackermann-Gemeinde pocházeli i Franz Neubauer (předseda a mluvčí SL) a Fritz Wittman (předseda bezpečnostního výboru Spolkového sněmu), kteří ale reprezentovali spíše tu radikálnější část sudetoněmeckva a více přispívali k upevňování ideologické pozice SL a s politickou linií A-G se spíše rozcházeli.

Představitelům Ackermannovy obce byly každopádně proti myslí radikální prohlášení Witiko-Bundu a Sudetoněmeckého landsmanšaftu a proto se snažili na ně upozorňovat a krotit je. Hans Klein se pokoušel o zmírnění pozic snažil v první polovině devadesátých let několikrát. Na „Dni sebeurčení“ pořádaném Spolkem vyhnanců (BdV) varoval v roce 1990 Klein před „ráznými výroky, které mohou naše přirozené partnery v Polsku a ČSFR... oslabit,“ neboť některé nepřiměřené požadavky „jen nahrávají těm, co nás vždycky označovali za revanšisty.“⁵⁷ Na zemském shromáždění nejsilnější, bavorské, skupiny SL varoval před verbálním radikalismem, které podle něj „může vést pouze k vlastní izolaci“.⁵⁸

Také poslanec Spolkového sněmu a od roku 1992 předseda A-G Herbert Werner při svém komentáři ke zveřejněnému textu Česko-německé smlouvy vyzval všechny ty, co byli po druhé světové válce vyhnáni ze svých domovů, aby přispěli k rozvoji vztahů s východními sousedy do budoucna a rozdílů v mínění řešili „férově a bez ubližování,“ což se landsmanšaftům a BdV při projednávání polsko-německé smlouvy zrovna nepovedlo.⁵⁹

2.1.4. Po přijetí smlouvy ČSFR-SRN

Po přijetí Česko-německé smlouvy apeloval na ^Močním zasedání A-G v Pasově předseda Neubauer na delegáty, aby nepřispívali k drolení sudetoněmecké jednoty, čímž měl na mysli zejména čilé kontakty Ackermannovců s Čechy mimo rámec krajanského sdružení. „Nesmíme být rozděleni na dobré a zlé sudetské Němce,“ uvedl Neubauer na sjezdu a snažil

⁵⁷ *Dem Recht vor der Geschichte verpflichtet*, Sudetendeutsche Zeitung 9. 3. 1990, str. 3

⁵⁸ *Der Rechtsanspruch der Sudetendeutschen wiederum betont*, Sudetendeutsche Zeitung 5. 7. 1991, str. 1

⁵⁹ Werner, Herbert: *Am Vorabend des Deutsch-tschechisches Nachbarschaftsvertrages*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde August/September 1991, str. 6

se tišit výtky o nesmiřitelnosti směřující k vedení landsmanšaftu: „sudetští Němci jsou připraveni ke smíření, nejedná se však o jednosměrnou ulici.“⁶⁰

Na volání SL po sudetoněmecké jednotě reagovala Johana von Herzogenberg v oficiálním orgánu sdružení Ackermann-Gemeinde *Mitteilungsblatt* v říjnu 1992. Ve zprávě o průběhu ironicky napsala: „Na setkání se sešla jedna velká rodina, žádné skupiny. Zní potom trochu komicky, když ze stranu hostů z landsmanšaftu přichází stále znova slogan o tom, jak spolu musíme navzájem vyjít, musíme spolu mluvit. Ano prosím, byli tu všichni – biskupové, poslanci České národní rady Jiří Payne, Josef Ježek a Václav Peřich, duchovní, umělci, učitelé. Ti, co tak rétoricky prosazují spolupráci, měli každopádně do Pasova velmi krátkou cestu!“⁶¹ Podobné špílce bylo možné najít na stránkách tisků A-G více. Za příklad uveďme obsáhlý text o Sudetoněmeckých dnech v roce 1993, které bylo věnováno z velké části osobnosti Egona Klepsche – Ackermannovce, jenž byl právě zvolen předsedou Evropského parlamentu. Článek na obsahoval na začátku nenápadnou, avšak výmluvnou větu o „setkání krajanů, které je SL organizováno.“⁶² Sémantický rozdíl je patrný, buď může být setkání krajanů „organizováno SL“ anebo se může jednat rovnou o „akci SL“, přičemž ta první možnost roli krajanického sdružení o dost zlehčuje.

Přes veškeré aktivity v rámci spolupráce s českou společenskou elitou však ani v devadesátých letech nebylo možné v žádném případě označit Ackermann-Gemeinde za sdružení podporující oficiální pohled české politické scény. Sdružení stejně jako ostatní sudetoněmecká sdružení včetně SL odmítala vyhnání jako akt odporující lidské důstojnosti, požadovala přehodnocení Benešových dekretů a další související legislativy (i když nikdy nepoužívala Benešovy dekrety jako zjednodušené „marketingové“ heslo, tak jako ostatní sudetoněmečtí představitelé) a také se přimlouvalo za, byť symbolické, odškodnění minulých křivd.

Co však A-G od ostatních sudetoněmeckých sdružení zásadně odlišovalo, byla snaha o nalezení nového „paradigmatu“ ve vztahu Čechů a sudetských Němců a moderní redefinici tradičních sudetoněmeckých témat a pojmosloví, která by reagovala na změněnou situaci po pádu železné opony. Tyto snahy byly ztělesněny hlavně jihlavskými konferencemi, kde se jak sudetoněmečtí, tak čeští delegáti snažili nalézt odpovědi na výzvy změněné současnosti.

V roce 1993 se snažil uchopit pojem historické pravdy šéf Adalbert-Stifter-Verein Peter Becher, se kterým operovaly obě strany sudetoněmecké otázky. Podle Bechera nejsou obě

⁶⁰ *Europa im Aufbruch – Bundestreffen der Ackermann Gemeinde*, Sudetendeutsche Zeitung 7.8.1992, str. 1

⁶¹ von Herzogenberg, Johana: *Europa im Aufbruch – Herausforderungen und Chancen*, *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde*, září/říjen 1992, str. 1

⁶² *Menschenrechte achten – Vertreibung ächten*, *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde*, červenec/srpen 1993, str. 1

strany schopny se vymanit z pocitu ukřivdění. Nejlepší by podle něj bylo vyškrtnout tento termín z veškerých debat, neboť „úplně jinak bude hovořit Čech, kterému za Heydricha zavraždili otce a sudetský Němec, jehož matka byla zabita při vyhnání.“⁶³

Předseda A-G Herbert Werner několikrát ve svých projevech upozornil na to, že se obě strany stále ještě nevyrovnaly s dědictvím vlastních legend. „Není (...)moc nápomocné, když rozdílné skupiny sudetských Němců nevytvořily zatím žádné společné vyjádření, jak dnes rozumí právu na domov, právu na svobodu pohybu a usidlování se, právu na sebeurčení a úpravě majetkových otázek,“ prohlásil Werner. Podle něj také vedoucí představitelé sudetských Němců věděli velmi dobře, že v průběhu současných procesů budou muset být některé body korigovány nebo vzdány. „V tomto dialogu nejde morální obžaloby a oboustranné vyrovnání materiálních škod a požadavků. Jde mnohem více o pokus o stavbu budoucnosti na základě férového vyrovnání zájmů obou stran pod zahrnutím vzdání se prosazování jednotlivých právních nároků, tzn. dialog bez předběžných podmínek,“ řekl Werner.⁶⁴

Na jihlavských sympoziích také zazněla kritika „kolektivizace“ celého sporu na jednotlivé bloky vymezené národnostními liniemi. Rudolf Grulich se v Jihlavě v roce 1996 divil, že sudetští Němci silněji nezdůrazňují svých 15000 opozičníků vůči Hitlerovi, kteří skončili v koncentračních táborech.⁶⁵

Češi a sudetští Němci podle něj vnímají zcela odlišně takové události jakými byla Mnichovská dohoda, protektorát a vyhnání a pokud se k sobě výklady nedávné historie alespoň nepřiblíží, není možné očekávat brzké zlepšení. Werner proto také navrhoval „společné zkoumání dějin a zveřejňování výsledků této práce tak, jak to do značné míry dělá společná česko-německá komise historiků“. Jedině tak bylo podle něj možné předejít vytváření legend a přehánění, která jsou často politicky využívána. „Proto je třeba například objasnit, kolik sudetských Němců skutečně zahynulo v důsledku teroru a vyhnání.“⁶⁶

V době po přijetí smlouvy pokračovalo sdružení v práci na upevnění kontaktů s českým prostředím, i když do jisté míry ustrnulé česko-německé vztahy již nedávaly žádnou naději, že všechny problémy budou vyřešeny hladce a rychle. „Rok 1993 jasně ukázal, že na cestě smíření, porozumění a znovunastolení sousedství stojíme na začátku dlouhé cesty, uvedl ve svém ohlednutí za rokem 1993 předseda sdružení Werner a dodal: „Ackermann-Gemeinde

⁶³ Češi a Němci – věční sousedé, Nadace Bernarda Bolzana, Praha 1993, str. 146

⁶⁴ H. Werner: *Fünf Jahre nach der Wende – Hoffnungen, Realitäten, Perspektiven*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde září/říjen 1994, str. 1

⁶⁵ Berthold Kohler: *Ich habe den Eindruck, wir drehen uns im Kreis. Ein deutsch-tschechisches Symposium im mährischen Iglau sucht neue Wege*, FAZ 02.04.1996, Nr. 79, S. 6

⁶⁶ Češi a Němci, cestou dialogu – Nadace Bernarda Bolzana, Prago-media-News, Praha 1996, str. 24-27

bude posilovat o atmosféru porozumění – a to i přes aktuální blokády odpovědných politiků, jednotlivců i skupin, které zkalují nenávisť mezi národy.“⁶⁷

Při příležitosti bilančního projevu na XXVI. spolkovém sjezdu A-G v Řezně na podzim roku 1994 však předseda Werner při příležitosti pátého výročí pádu sovětského bloku také ujistil českou stranu, že ani podle Ackermann-Geminde není smíření jednostrannou záležitostí. „Máme pochopení pro situaci v ČR, ale našim partnerům poukázat na to, že oboustranné porozumění samo dál nepovede, pokud nebude zasazeno do vyjednaných kroků.“ Podle Wenera tak v tomto případě z německého hlediska smlouva zatím očekávání nesplnila. „Špičky všech německých stran toho litují. Praha neukazuje připravenost všechny rušivé problémy mezi oběma národy“ uchopit a řešit,“ prohlásil Werner.⁶⁸

Deziluze z přístupu české strany se ještě prohloubila po památném projevu prezidenta Havla v Karolinu v únoru 1995.

K Havlově projevu se oficiální orgán sdružení A-G *Mitteilungsblatt* postavil značně skepticky. Sice uvedl, že v prezidentově projevu byly pasáže, se kterými lze souhlasit. Zejména šlo o zmínky o osudovosti německo-českého vztahu pro identitu českého národa, poukázání na tisícileté soužití v míru a intelektuální koexistenci Čechů, Němců a Židů a vklad tohoto dědictví pro budoucnost. Dále také Ackermann-Gemeinde kvitovala odkaz v Havlově řeči na existenci sudetských Němců, kteří jsou připraveni ke smíření, souhlasila s kritikou první republiky, kde z malicherných důvodů nemohly být vyřešeny uspokojivě nacionální otázky. Nakonec *Mitteilungsblatt* přivítal Havlovo vyznání se k otevřené společnosti a proti každému nacionalismu, jeho kritická slova proti předsudkům a nenávisti k cizincům a uznání možnosti usídlení se n v ČR v rámci EU.

Problémy však nastaly s Havlovým výkladem otevřených otázek. Zde totiž podle A-G Havel zklamal a ponechal i takové zastánce smíření jako je právě sdružení sudetoněmeckých katolíků bezradné. „Havel potvrdil nacionalistické pozice, které jsme desetiletí slyšali od komunistického režimu,“ prohlásil zklamaně za A-G Otto Paleczek. Podle něj mělo být pamatováno na to, že „dekrety a zákony nevydali komunisté, nýbrž členové „demokratické“ vlády pod Benešem.“

Souhrnně se výtky daly shrnout do několika oblastí. Podle Havla konec tisíciletého soužití zapříčinilo ne „vysídlení“ (pojem uveden s vykřičníkem), ale příklon velké části sudetských Němců k nacismu. ČR také nehodlá připustit žádné zásahy do kontinuity svého právního řádu a nemá ani v nejmenším úmysl rušit legitimní a parlamentem přijaté právní akty, což podle

⁶⁷ H. Werner: *Jahresbericht 1993 – Ein Jahr großer Jubiläen*, *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde* leden/únor 1994, str. 1

⁶⁸ H. Werner: *Fünf Jahre nach der Wende – Hoffnungen, Realitäten, Perspektiven*, *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde* září/říjen 1994, str. 1

Paleczka znamenalo přiznání se ke kolektivní vině sudetských Němců a platnosti evidentních protiprávních dekretů a zákonů z poválečných let. „Ví pan prezident Havel, že takováto vyjádření jsou vůči „dobrému dialogu“ kontraproduktivní? Obě strany musí být připraveny, udále bezpráví v rámci možností odčinit. (...) Havlova řeč jenom přitvrzuje fronty,“ uvedl Paleczek. Přes všechno zklamání však A-G oznámila, že nepovažuje toto zklamání za konec a je stále připravena se ve svém životě a ve víře snažit o smíření.⁶⁹

Václava Havla se snažil hájit Angelus Waldstein z Ackermann-Gemeinde (i když sám předseda Herbert Werner byl vůči Havlovi projevu také spíše kritický), jenž vyzval ke kritickému pohledu na prezidentovu řeč „ne jako někteří sudetští Němci, kteří vítězně volají: „Vždyť jsme to vždycky říkali, že Havel je jen Čech stejný jako všichni ostatní!“ Havel podle Waldsteina například od začátku říkal, že nevěří, že by se mohli sudetští Němci vrátit a tedy že i jakákoliv korektura historie na úkor současníků není možná. „Který jiný evropský prezident by mohl proklamovat něco jiného?“ ptal se svých kolegů Waldstein. Waldstein také apeloval na sudetské Němci, aby si ujasnili, co by znamenal nárok na právo na domov, pokud nesouhlasí jen s právem na usídlení v rámci EU. „Havel správně vidí nebezpečí v návratu shromážděných kolektivistických praporů, které by obnovily ducha kmenové konfrontace,“ poukázal Waldstein na Havlovu vizi spolupráce svobodných občanů. Nakonec Waldstein také dodal, že je nutné si přiznat, že bez Hitlera by k vyhnání nedošlo (a odmítl tedy tezi populární mezi některými sudetskými Němci o přípravě etnické čistky již od roku 1848) a že za pět let, kdy Havel směřoval významnou kritiku do vlastních řad, se stále SL nepodařilo najít adekvátní odpověď na jeho epochální projev z března 1990.⁷⁰

Tuto připravenost Ackermann-Gemeinde dokázala již zanedlouho při padesátiletém výročí konce druhé světové války, kdy vydala prohlášení, ve které zazněla od pádu železné opony asi nejsilnější omluva všem obětem nacistického teroru. Ackermann-Gemeinde tak jako jediná takto silně reflektovala výtky českých aktérů sudetoněmecké otázky, že sudetští Němci nacistickou éru přehlížejí a opomíjejí svůj podíl na jejich zločinech.

V prohlášení spolkového předsednictva přijaté v Řeznu v březnu 1995 pojmenované „1945-1995: 50 let od druhé světové války“ se praví:

„V roce 1995 uběhlo padesát let od ukončení druhé světové války a od začátku vyhánění Němců. Příčinou veškerých zločinů těchto let bylo opovrhování důstojností člověka a základních lidských práv. Předpokladem pro utváření současnosti a budoucnosti orientované na blaho člověka je tyto skutečnosti si připomínat.

Litujeme veškerého bezpráví a nezměrného utrpení, které n způsobili evropským národům

⁶⁹ *Ende oder Beginn eines guten Dialogs?*, A-G Mitteilungblatt, leden/únor 1995, str. 2

⁷⁰ *Meinungen zur Havel-Rede*, Sudetendeutsche Zeitung 24.2.1995, str. 2

Litujeme bezpráví a zbídačení, které utrpěly miliony lidí v důsledku války, útěku a vyhnání Litujeme toho, že část našeho národa a všechny východoevropské národy musely ještě dalších 44 let žít pod totalitní nadvládou komunistů a že ti, kteří v těchto zemích zůstali, byli desítky let vystaveni utlačování, hanobení a znevýhodňování

Děkujeme za osvobození z nacionálně socialistické nadvlády a za šanci získat ve svobodné demokracii nové životní perspektivy

Děkujeme lidem v německých zemích, kteří nás v nouzi způsobené ztrátou vlasti a domova přijali a ujali se nás, kteří se s námi podělili a pomohli nám znovu najít vlast a domov, zejména církvím a jejich institucím, které poskytly lidem oporu a naději, a politikům, kteří nám sociálními opatřeními zabezpečili začlenění do společnosti

Děkujeme všem, kteří v minulých pěti desetiletích s odvahou, znalostí věci a fantazií nastartovali dialog mezi námi a našimi východními sousedy, vykročili na cestu smíření a společně pracovali a dále pracují na obnově staré vlasti

Víme, že újm, které si Němci a Češi v tomto století vzájemně způsobili, nejsou ještě zhojeny a že právní mír není ještě obnoven

Víme, že nedostatečné věcné znalosti na všech stranách, způsobené také dlouholetým šířením historických nepravd a falešných informací, se opět stávají živnou půdou pro vzájemné osočování a účtování

Zasazujeme se o prohloubení dialogu mezi Čechy a Němci, zejména mezi sudetskými Němci a Čechy

Zasazujeme se o otevřený dialog o všech sporných otázkách a chápeme jej jako příspěvek k uplatnění lidských práv, k zahojení bezpráví způsobeného Němci a na Němcích a k zajištění míru v Evropě.⁷¹

2.1.5. Reakce na deklaraci

Přes pozitivní přístup k přípravám Česko-německé deklarace, které začaly záhy po Havlově projevu, se Ackermann-Gemeinde postavila proti myšlence „tlusté čáry za minulostí“.⁷² „Deklarace může být etapou v těžké cestě ke smíření mezi našimi národy, když nebudou vidět pouze deficity v očekávání nebo malé konkrétní kroky. V našich řadách panuje na toto prohlášení rozdílný názor,“ napsal do A-G Mitteilungsblattu předseda Werner. Upozornil při této příležitosti všechny své kolegy jak na německé, tak české straně, že měřítkem rozhodování by nemělo být „vše nebo nic“, tedy slepé polarizování, které může přinést jen škody.⁷³

I přes výhrady k jednotlivým pasážím deklarace však nakonec Ackermann-Gemeinde s jejím textem souhlasila. V prohlášení předsednictva A-G k česko-německé deklaraci se uvádí:

⁷¹ 1945 – 1995: *Erklärung des Vorstandes der Ackermann-Gemeinde*, A-G Mitteilungsblatt březen/duben 1995, str. 1

⁷² Werner, Herbert: *Jahresbericht 1995*, A-G Mitteilungsblatt leden/únor 1996, str. 1

⁷³ Werner, Herbert: *Jahresbericht 1996*, A-G Mitteilungsblatt leden/únor 1997, str. 1

1. A-G uznává snahy české a německé vlády, popohnat proces porozumění a smíření mezi Němci a Čechy tento proces může být úspěšný jen tehdy, když práva a cítění sudetských Němců stejně jako Čechů najdou přiměřenou pozornost. A-G vítá každou část prohlášení, které tento proces urychlí. Deklarace však ale obsahuje výroky a hodnocení, na kterých se A-G nemůže podílet. Dále také A-G lituje, že deklarace byla ze strany spolkové vlády projednávána bez zvláštního působení zástupců sudetských Němců a také odpovědných zástupců A-G.

2. Prohlášení vyžaduje diferencované zhodnocení. I když má vysoce politický a morální význam, mezinárodně právní sílu nemá. Neomezená touha po pravdě je předpokladem pro každé smíření. Vítáme, že minulost byla oběmi stranami v deklaraci odsouzena. Historický vývoj je však bohužel zobrazen pouze po roce 1938 a zodpovědnost přebírá německá strana. Oceňujeme, že česká vláda poprvé před svojí i německou veřejností oficiálně lituje, že „vyhnání“ („Vetreibung“ – ofic. český překlad zní „vyhánění“ – pozn. autora) „způsobilo mnoha nevinným lidem utrpení a bezpráví.“ S formulací v §4, kde se každá strana zavazuje respektovat právní názor druhé strany a že otázky minulosti by neměly zatěžovat vztahy do budoucna zůstává nejasné, co to znamená při zřeteli ke smlouvě z roku 1992 a formulaci o otevřených majetkových otázkách. Tady očekáváme od spolkové vlády v rámci jejího ochranné povinnosti (Obhutspflicht) vyjasnění. Pozitivní je zmínka o právu na usídlení v rámci práva EU a ustanovení společného fondu.

3. Litujeme, že prohlášení nenaplnuje základní sudetoněmecké požadavky. Stejně tak ale přináší jednotlivé pokroky. A-G se nevzdá a bude dále pracovat na smíření mezi Čechy a Němci v budoucí společné Evropě. Věříme stále, že je to dosažitelné.⁷⁴

V době po přijetí deklarace Ackermann-Gemeinde pokračovala ve svých aktivitách na poli česko-sudetoněmeckého smíření, v roce 1999 dokonce otevřela dokonce svoje zastoupení v Praze. I přesto, že se v roce 2000 stal předsedou SL Bernd Posselt, který určitým způsobem změnil rétoriku krajanského sdružení a více ji přiblížil A-G, se však nepodařilo v rámci celého sudetoněmeckého hnutí dospět k závěrům v rámci základních tezí sudetoněmecké otázky tak, jak se o to po celá 90. léta A-G snažila.

Možná i proto v červnu 2001 valné shromáždění Ackermann-Gemeinde přijala tzv. „Ellwagenské prohlášení“, ve kterém přiznala, že „také sudetští Němci se vinou fatálně chybného hodnocení vývoje v hitlerovském Německu před rokem 1938 aktivně zúčastnili rozbití ČS a následujícího útisku českého národa,“ a prosí o odpuštění pro ty, kteří se osobně provinily. Hlavně však A-G prohlásila, že: „restituce nebo odškodnění by dnes byly v praxi spjaty s neřešitelnými problémy, (...) proto A-G vyzývá českou stranu k tomu, aby na znamení dobré vůle zhojila následky bezpráví konkrétními činy, např. poskytnutím

⁷⁴ *Versöhnungsproceß voranbringen*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde leden/únor 1997, str. 2

humanitárních dávek nuceně nasazeným z řad sudetských Němců.⁷⁵ Ackermannovci se tak jako první sudetoněmecké sdružení oficiálně vzdali majetkových požadavků⁷⁶, a tedy i jednoho z hlavních pilířů poválečného sudetoněmeckého hnutí.

2.1.6. Ackermann-Gemeinde a politické strany

Na celoročních srazech Ackermannovy obce byli přítomni často hosté nejen z německé politické a duchovní scény, ale i někteří významní čeští činitelé. V roce 1990 navštívili poprvé po pádu železné opony spolkový sjezd A-G rektor Univerzity Karlovy Radim Palouš, náměstek ministra životního prostředí Václav Meřický či poradce prezidenta Václava Havla Karel Schwarzenberg. Setkání se tak účastnili čeští biskupové, kteří byli od té doby častými hosty setkání pořádaných Ackermannovou obcí, stejně tak jako na každém zasedání se objevil vždy nějaký zástupce české KDU-ČSL a politici křesťanského zaměření z jiných stran.

Na spolkový sjezd v roce 1991 už přijeli poslanci Jiří Payne, Josef Ježek a Václav Peřich, přítomen byl i břevnovský opat Anastáz Opasek. Z německých politiků zaslal pozdravný dopis kancléř Helmut Kohl a státní ministr Gebhard Glück. Projev i nový přednesl předseda Evropského parlamentu a člen Ackermann-Gemeinde Egon Klepsch.⁷⁷ Další srazy Ackermannovců navštívili mimo jiné český poslanec Pavel Tollner (na setkání českých a sudetoněmeckých katolíků), předseda zemského bavorského sněmu a někdejší předseda Ackermann-Gemeinde Johann Böhm.⁷⁸

Úzká spolupráce mezi sudetoněmeckými a českými křesťany se projevila i na přelomu roku 1991 a 1992, kdy obě skupiny přijaly dokument „Sudetoněmečtí křesťané k uspořádání německo-českého sousedství,“ ve kterém se obrátili na sudetské Němce a Čechy s prosbou řešení sporných otázek s porozuměním a odpuštěním. Pod tímto dokumentem byli mimo jiné podepsáni Peter Becher (Adalbert Stifter Verein), historik Rudolf Grulich, funkcionáři A-G Franz Olbert a duchovní Paulus Sladek, a za českou stranu kněz Tomáš Halík, filosofové Ladislav Hejránek a Jan Sokol, poslanec Daniel Kroupa, biskup Václav Malý a další.⁷⁹

Ackermann-Gemeinde udržovala úzké styky s mnoha dalšími organizacemi a instituty. Kontakty A-G zahrnují pestrou paletu různých sdružení od Collegia Carolina (předseda Ferdinand Seibt je také členem předsednictva A-G), kulturního institutu Adalbert-Stifter-Verein a Institutem pro dějiny církve v Čechách a na Moravě. Ackermannova obec je také

⁷⁵ *Cesta a cíl*, Mnichov 2004, Ackermann-Gemeinde, str. 15-16

⁷⁶ Seliger-Gemeinde v roce 1998 ve svých „Brandenburských tezích“ otázku odškodnění zlehčila, nicméně však přímo nevyloučila.

⁷⁷ *Aftrag der Ackermann-Gemeinde heute und morgen: aus Christlicher Grundhaltung gemeinsam mit den Tschechen der Herzmitte Europas erneuern*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde März/April 1991, str. 1-3

⁷⁸ *Fünf Jahre nach der Wende: Hoffnungen-Realitäten-Perspektiven*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde September/Oktobre 1994, str. 1

⁷⁹ *Sudetendeutsche und Tschechische Christen zur Gestaltung der deutsch-tschechischen Nachbarschaft*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde Januar/Februar 1992, str. 2-3

zřizovatelem Nadace Bernarda Bolzana a kulturního institutu Institutum Bohemicum. Úzce provázaná je Ackermannova obec také s Uníí vyhnanců (Union der Vertriebenen) při CSU, kterou pomáhala na konci čtyřicátých let založit a jejíž předseda je současně členem předsednictva strany.

V bavorské a spolkové politické scéně měli Ackermannovci v devadesátých letech zdaleka největší zastoupení ze všech sudetoněmeckých sdružení. Vrcholnými představiteli první poloviny devadesátých let byli Hans Klein – zastávající funkci místopředsedy Spolkového sněmu, Erich Riedl byl státním tajemníkem bavorského parlamentu a poslanec Spolkového sněmu, dalšími poslanci ve Spolkovém sněmu byli Egon Jüttner, Eduar Lintner, Kurt Rossmannith, Herbert Werner, Fritz Wittman. Ackermannovci slavili úspěch i v Evropském parlamentu, kde se jejich člen Egon Klepsch stal předsedou instituce, předseda sdružení Johann Böhm byl pověřen funkcí bavorského státního tajemníka.⁸⁰

⁸⁰ *Mitglieder der Ackermann-Gemeinde in Bundesregierung und Landesregierungen, im Europäischen Parlament, im deutschen Bundestag und in den Landtagen*, Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde Januar/Februar 1992, str. 9

2.2. Witikobund

Witikobund je konzervativně-národní názorové společenství sudetských Němců založené v roce 1950 ve Stuttgartu, jenž navazuje na tradice Henleinovy Sudetoněmecké strany a to jednak na její nacistické křídlo (tzv. Aufbruchkreis – Nástup a Bereitschaft - Připravenost) a křídlo spannistické (tzv. Kameradschaftsbund – Svaz Kamarádů).⁸¹ Kořeny Witikobundu také tkví v tradici sudetoněmeckého hnutí Turnerů a četných sudetoněmeckých domovských, kulturních a obranných spolků, jejichž dědictví Witikobund dle svých slov opatruje.⁸²

Podle někdejšího předsedy sdružení Waltera Branda však k prvním kontaktům došlo již v létě 1948 v jednom soukromém bytě. Šlo o vpravdě historické setkání Svazu kamarádů, Nástupu a Připravenosti. Tyto pravicově extremistické organizace, které spoluvytvořily v roce 1933 Sudetoněmeckou domovskou frontu (v roce 1935 přejmenovanou na Sudetoněmeckou stranu) s Konrádem Henleinem v čele musely překonat své letité spory⁸³. Spolek se podle vyjádření dalšího z jeho představitelů Waltera Bechera jevil skoro jako zázrak. Svedl totiž dohromady skupiny, které spolu v pozdějším vývoji „Sudetoněmecké strany“ bojovaly na nože.⁸⁴

Jak tvrdí historička Eva Hahnová, ochota postavit tuto „domovskou frontu“ do služeb Hitlerových bylo asi to jediné, co její „národovecké bojovníky“ různého ražení tehdy spojovalo.⁸⁵

Sdružení založené bývalými nacistickými funkcionáři na svých internetových stránkách uvádí, že „kořeny Witikobundu tkví v tradici sudetoněmeckého hnutí Turnerů a četných sudetoněmeckých domovských, kulturních a obranných spolků,“ a toto dědictví spolek hodlá v budoucnu ochraňovat.⁸⁶

Název spolku pochází ze jména středověkého hrdiny románu Adalberta Stiftera „Witiko“. Stifterova románová postava, tak jak ji tvůrce pojal, se hlásí k nadnárodnímu společenství „Witiko-Vítek“ je dílem z Čech, dílem z Bavorska usiluje o štěstí, které nalézá v Čechách ve službách přemyslovského panovníka.⁸⁷ Vedoucí představitel Witiko představuje pro spolek symbol. „Jeho jméno a způsob života odkazují současně na zemi, ze které pochází většina členů spolku, totiž Čechy, Moravu a sudetské Slezsko, které určily osud těchto členů a kterým se členové cítí (stejně jako celému německy mluvícímu prostoru) zvláště zavázáni... Je to muž z masy a středu, kterému slouží spravedlnost a tradice jako měřítko, který se snaží

⁸¹ Kural, Václav: *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlenců v SRN 1945-1989*. In: Studie o sudetoněmecké otázce, ÚMV, Praha 1996, str. 23-53

⁸² Witikobund e.V. – Name und Herkunft, http://www.witikobund.de/html/wer_wir_sind.html

⁸³ Hahnová, Eva: *Sudetoněmecké vzpomínání a zapomínání*, str. 62-69

⁸⁴ Becher, Werner: *Zeitzeuge*, Langen Müller, Mnichov 1990, str. 187

⁸⁵ Hahnová, Eva: *Sudetoněmecké vzpomínání a zapomínání*, str. 62-69

⁸⁶ Kural, Václav: *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlenců v SRN 1945-1989*. In: Studie o sudetoněmecké otázce, ÚMV, Praha 1996, str. 23-53

⁸⁷ Seibt, Ferdinand: *Německo a Češi*, Praha 1996, str. 343

historické skutečnosti a spojitosti správně zařadit a uchopí statečně a zodpovědně šanci na politické utváření (uspořádání) – opak snaživce nebo extremisty,⁸⁸ uvádí se na webových stránkách sdružení.

Witiko-Bund se samo prezentuje jako „sdružení lidí, kteří v duchu všech předcházejících bojů za svou identitu v sudetoněmecké vlasti cítí niterný závazek i budoucně ve všech oblastech života spoluutvářet osud národnostní skupiny dnes ze své vlasti vyhnané. Je si vědom toho, že otázky vysídlelců, obzvláště opětovné přičlenění oněch zemí, jichž německý národ, a tudíž i Evropa pozbyla násilným, všemu lidskému i božímu právu se přičícím způsobem, nemohou být vyřešeny vlastními silami, nýbrž že je mu k tomu zapotřebí podpory celého německého národa.“⁸⁹

Witikobund se označuje za zcela nezávislé sdružení, které ve srovnání s ostatními sudetoněmeckými sdruženími není spojeno s žádnou stranou, církví ani jinou organizací.⁹⁰

2.2.1. Cíle a úkoly

Ve stanovách sdružení se píše: *“Witikobund se hlásí k jednotě Německa v míru a svobodě, k německému národu a jeho dějinám, jakož i k právu a pravdě v suverénní odpovědnosti.*

Ohrazuje se proti falšování a křivení dějin německého jazykového prostoru a Němci osídlených území, které mají za účel národní pokoření a morální a materiální útlak.

Všemi silami se zasazuje za státní suverenitu národů a přitom také ve stejné míře za samostatnost německého národa a všech národů a národností Evropy, za partnerství svobodných národů v Evropě domovin.

Witikobund vychází z toho, že národy a národnostní skupiny odvozuji svoji národní identitu za svého současného jazykového a kulturního sebeuvědomění, že na národní sebeúctě a vážnosti ke svérázům ostatních národů a národnostních skupin vyrůstá oboustranné obohacení a přátelské společenství.

Proto prosazuje uskutečňování individuálních lidských práv, zvláště práva na domov a na svobodné sebeurčení, odmítnutí a napravení vyhnání a mezinárodně kodifikované a uznané právo národní skupiny.

Kromě tradičního prosazování práva na domov a svobodného sebeurčení, odmítnutí a napravení vyhnání a mezinárodní kodifikace práva národní skupiny se také sdružení ve svých

⁸⁸ Witikobund e.V. – Name und Herkunft, http://www.witikobund.de/html/wer_wir_sind.html

⁸⁹ Seibt, Ferdinand: *Německo a Češi*, Academia 1996, str. 343

⁹⁰ Witikobund e.V. – Name und Herkunft, http://www.witikobund.de/html/wer_wir_sind.html

oficiálních cílech ohrazuje „proti falšování a křivení dějin německého jazykového prostoru a Němci osídlených území, které mají za účel národní pokoření a morální a materiální útlak“.⁹¹

Witikobund sídlí v Mnichově, jeho předseda je od roku 1996 Horst Rudolf Übelacker. Jeho předchůdce byl v devadesátých letech Walter Staffa (v letech 1990 – 1996). Spolek vydává zpravodaj pro členy Witiko-Brief a časopis „Beiträge des Witikobundes zu Fragen der Zeit.“⁹²

Názorové společenství Witikobund se profiluje po celou dobu své existence jako národně-konzervativní sudetoněmecké hnutí, které usiluje o znovuvybudování minulostí nezátíženě vedoucí pozice německého národa v Evropě a obnovení německého kulturního prostředí na všech jeho bývalých východních územích.

Pojem „vyrovnávání se s minulostí“ je pro Witikobund dodnes symbolem pro světové liberálně-levicové spiknutí, které se naplno začalo působit Brandtovou východní politikou a pokračovalo „smiřovací“ konferencí s komunisty v rámci Helsinského procesu a vyvrcholilo smlouvami s Polskem a Československem na počátku devadesátých let. Celoevropsky uznávaný výklad poválečné historie Witikobund odmítá a sdružení se tak často přibližuje k ideologické výbavě extrémně pravicových hnutí. Jako příklad může sloužit například řečnická otázka v článku předsedy sdružení Waltera Staffy z prosince 1990 v jeho příspěvku k diskusi o německé vině za druhou světovou válku: „Zdalipak Polsko před vypuknutím druhé světové války vícekrát německou vládu neprovokovalo?“⁹³

I přes nespornou nacistickou minulost mnoha významných členů sdružení však nelze Witikobund paušálně odsoudit jako nacistické či případně neonacistické hnutí⁹⁴, neboť kořeny jeho ideologie sahají hlouběji do minulosti a tedy i před příchod nacismu k moci ve třicátých letech 20. století.

Kromě nejdůležitějšího cíle, kterým je návrat sudetoněmecké národnostní skupiny do vlasti se sdružení vyjadřuje kriticky k přílivu imigrantů do Německa a proti politice multikulturalismu prosazuje koncept podpory a ochrany německého národa jakožto nositele státní ideje SRN. Před rokem 1990 se také usilovně Witikobund zasazoval o znovusjednocení Německa a to minimálně v hranicích z roku 1937. Dalšími tématy sdružení jsou tradiční

⁹¹ Witikobund e.V. – Ziele und Aufgaben, http://www.witikobund.de/html/ziele_und_aufgaben.html

⁹² Witikobund e.V. – Organisationsstruktur, <http://www.witikobund.de/html/organisation.html>

⁹³ Staffa, Walter: *Der Weg in die Zukunft Europas*, Witiko-Brief 6/90, str. 3

⁹⁴ Je však také třeba uvést, že některé publikace Witikobundu nejsou například v bavorské státní knihovně v Mnichově ve volném výběru, nýbrž je nutné si je půjčit přes knihovníka z důvodu zařazení těchto publikací na index pravicově-extremistické literatury. Členové spolku také figurují na seznamech občanských sdružení monitorujících pravicově-extremistickou scénu v Německu – viz například server *Informationsdienst gegen Rechtsextremismus*, webová stránka <http://lexikon.idgr.de/>

konzervativní témata jako například vliv liberálních médií na morální úpadek společnosti a další.⁹⁵

Odmítání viny Německa za tragické dějiny 20. století vede u Witikobundu k prosazování tvrdé politické linie vůči sousedům, kdy zejména proti Polsku a ČSFR (ČR) WB doporučuje naplno využít potenciál Německa. Po znovusjednocení Německa prosazoval spolek využití nově nabytého velmocenského postavení Německa k prosazování jeho zájmů: „Německo musí vést opravdovou „východní politiku“ – musí regenerovat systém východní Evropy shnilý v reálném socialismu. Nový pořádek v „domě Evropa“ bude spočívat v souladu Německa a Ruska, rozhodně ne Helsinské konference,⁹⁶ uvedl bývalý předseda Witikobundu a mluvčí SL Walter Becher.

2.2.2. Pozice Witikobundu na počátku 90. let

V březnu 1990 na zasedání předsednictva Witikobundu přivítal jeho předseda Walter Stain setkání prezidentů Václava Havla a Richarda von Weizsäckera v Praze s nadějí na nový začátek vztahů mezi Čechy a sudetskými Němci.

Nový začátek měl tehdy podle šefa sdružení spočívat v odmítnutí Stalinem a Benešem prosazené uzurpace sudetských území, která nesmí být podle něj definitivním koncem česko-německého soužití v rámci českých zemí. Budoucnost tohoto území ve středu Evropy by se podle něj měla stát znovu prostorem pro soužití dvou národů. Toto přání společné budoucnosti ale neovlivnilo skutečnost, že „mezinárodně-právní a závazné rozhodnutí státoprávní příslušnosti sudetských území“ musí být teprve stanoveno. Požadavek případné revize hranic totiž odpovídal Witikobundem dlouho zastávanému principu partnerství svobodných národů a národnostních skupin ve svobodné Evropě - v sudetoněmeckém případě navrácení německých území v Čechách a na Moravě Němcům.⁹⁷

Prosazování navrácení sudetských území však bylo v rozporu s politikou všech ostatních relevantních sudetoněmeckých sdružení včetně SL.⁹⁸ Již první polovině roku 1990 vzneslo požadavek na revizi hranic prohlášení krajské skupiny SL Oberbayern pod vedením jeho místopředsedy a budoucího předsedy Witikobundu Horsta Rudolfa Überlackera. Krajská skupina SL (avšak de facto Witikobund) tehdy uvedla, že „sudetoněmecký problém zůstává až do svého konečného vyřešení pro všechny zúčastněné a ve všech oblastech, tedy i

⁹⁵ Tato témata převažovala ještě na spolkovém sjezdu sdružení v roce 1989, viz: *Die Tage von Kulmbach – Erfolgreiches Jahrestreffen des Witikobundes 1989*, Witiko-Brief 1/90, str. 6-7

⁹⁶ Becher, Walter: *Für einen Stufenplan der Partnerschaft – Bereitschaft ohne Euphorie und Selbstaufgabe*, Sudetendeutsche Zeitung, 9.2.1990, str. 1

⁹⁷ Zpráva ze zasedání předsednictva Witikobundu - *Neuanfang auf der Basis gleichen Rechtes*, Witiko-Brief 2/90, str. 1

⁹⁸ K požadavku revize hranic se připojuje Wenzel-Jaksch-Kreis, s Witikobundem spřízněná organizace. Obě sdružení také požadují návrat tzv. „Sudetengebiete“, čili sudetských území ve smyslu teritoriálním. Ostatní sudetoněmecké organizace v čele se SL používají hlavně obrat „Recht auf Heimat“ – právo na domov, a tedy termín konotace s teritoriálním revizionismem oslabující.

v teritoriálním smyslu, otevřená otázka.⁹⁹ S tímto postojem však zůstal Witikobund osamocen, avšak jeho pokusy o vznášení specifických požadavků na různých úrovních sudetoněmeckých institucí se projevovaly po celá devadesátá léta.

Pro očekávané rozhovory s českou stranou o všech otevřených otázkách měl Witikobund připravený podrobně vypracovaný plán, které představil na konci ledna 1990 v Sudetoněmeckém domě v Mnichově bývalý dlouholetý mluvčí SL a v letech 1956 – 1958 předseda Witikobundu Walter Becher. Jeho tzv. „Postupný plán pro partnerství“ (Stufenplan der Partnerschaft) uvedl návrhy pro budoucí vztahy mezi sudetskými Němci a Čechy vycházející z poučení ze sporů minulosti. Becher se ve svém projevu zásadně ohradil proti tezi, že vyhnání sudetských Němců bylo trestem za neloajalitu vůči československému státu. Velmoci podle něj v Mnichovské dohodě samy prozřely a tuto chybu napravily a dnes by se naopak měly omluvit za Postupimskou dohodu z roku 1945, která odsouhlasila vyhnání a symbolicky by měly vzít své podpisy zpět. Vyjádřil také nesouhlas s prohlášeními o neplatnosti Mnichovské dohody,¹⁰⁰ neboť tato teze podpírá teorii o právní kontinuitě ČSR od roku 1918 a zároveň opravňuje k tvrzení, že Sudety byly po válce násilně znovu připojeny k ČSR se všemi mezinárodně-právními důsledky pro vztahy obou zemí. Jednání podle Bechera měla směřovat k jedinému možnému a opravdovému společenství sudetských Němců a Čechů, kdy „bude zabezpečen autonomní status sudetských území a jejich německých obyvatel stejně, jako je dnes zabezpečena státnost Čechů a Slováků.“¹⁰¹

Jak by měla tato autonomie vypadat v realitě, naznačil při prezentaci plánu pro budoucí národnostní a státoprávní uspořádání českých zemí Horst Rudolf Überlacker na stránkách oficiálního listu Witiko-Brief. Ve svém článku „Modely řešení sudetské otázky“ přednesl zásadní pilíře politiky svého sdružení v této oblasti.

Nejdůležitějšími body, které Überlacker předložil, byly návrat majetku a teritoria, neboť „každý národ potřebuje pro svůj život ohraničené teritorium a ...existující hranice¹⁰² Československa jsou pouhými demarkačními liniemi dosaženými násilím (vyhnáním obyvatelstva a porušením práva na sebeurčení) a zabráním německého území“. Überlacker reagoval na populární tezi euforického začátku devadesátých let o bezvýznamnosti hranic v budoucnu protinávrem, aby tedy v tomto případě ČSFR svoje hranice otevřela a nastolila původní majetkový řád a samozřejmě také všechna práva pro své bývalé občany. Na konec textu předložil možná řešení státoprávní otázky k diskusi. Tato řešení se skládala z prostých tří bodů, které byly tři:

⁹⁹ *Bezirksgruppen-Protest*, Witiko-Brief 2/90, str. 3

¹⁰⁰ Poprvé byla neplatnost Mnichova potvrzena v roce 1973 Německem a tehdejší ČSSR v mezistátní smlouvě

¹⁰¹ Becher, Walter: *Für einen Stufenplan der Partnerschaft – Bereitschaft ohne Euphorie und Selbstaufgabe*, *Sudetendeutsche Zeitung*, 9.2.1990, str. 1

¹⁰² přeloženo z německého „bestehende Grenzen“, termín se později objevil i ve smlouvě ČSFR-SRN v roce 1992 a kvůli možnosti různého výkladu vzbudil malé pozdvižení na české straně

1. návrh na tzv. celoněmecké řešení a tedy připojení Sudet k Německu a Rakousku,
2. společná správa sudetských území Německem, Rakouskem a ČSFR
3. regionálně-federativní řešení pod právní ochranou ES, čili rozpuštění národních států ve střední a východní Evropě (toto řešení ale sám Überlacker označil za utopické).¹⁰³

I Witikoni však byli připraveni na okamžik, kdy česká vláda nebude schopna všechny tyto požadavky splnit a pružně nabídli možné cesty odškodnění, kterými by mohla být sudetoněmecká národnostní skupina satureována. K diskusi přicházela buď' naturální restituce v podobě půdy nebo nemovitosti srovnatelné hodnoty se zabaveným majetkem či v poslední řadě odškodnění peněžní či v podobě cenných papírů.¹⁰⁴

2.2.3. Stanovisko k Československo-německé smlouvě

„Již v roce 1918/1919, na konci první světové války je v rozporu s právem na sebeurčení odstraněno zakládání sudetoněmecké státnosti násilným obsazením a anektováním nově vytvořeným Česko-Slovenskem, vzniklým právě na základě sebeurčení a 4. března 1919 pod palbou českých kulek krvavě potlačeno státoprávní spojení Sudet s německým Rakouskem. Po dvacetiletém cizím panství 1938: spojení s německou domovinou, odpovídající právu na sebeurčení. Česká odpověď z roku 1945: obnovená anexe sudetských zemí, vyvlastnění, vyhnání s 241 000 mrtvými oběťmi pogromu. 1973 prohlašují Bonn a Praha v první Česko-německé smlouvě Mnichovskou dohodu za „nulitní“ a odřezávají tak německou státoprávní kotvu sudetských Němců. Dnes, 1991, se patrně chystá bonnská politika sudetskou otázku s konečnou platností „zamést pod koberec.“¹⁰⁵

V podobném duchu Witikobund prezentuje události dvacátého století od svého založení a nejenak se sdružení postavilo k vyjednávání a nakonec i ke konečnému znění smlouvy mezi ČSFR a SRN, když se spolek stal nejhlasitějším odpůrcem smlouvy ze všech sudetoněmeckých organizací. „Česká politika ochraňující krádež (Raubsicherungspolitik) stojí před absolutním triumfem,¹⁰⁶ prohlásil místopředseda spolku Horst Rudolf Überlacker ve době dokončování mezistátní smlouvy na jaře 1991.

Witikobund následně předložil další předpoklady k zasednutí k jednacímu stolu s českou stranou: zejména začít řešit právní statut území sudetských Němců, zbývající Němci, kteří v současné době v ČSFR žijí by byli podporováni SRN a hlavně by sudetským Němcům mělo být umožněno znovu ve *svém* domovském území žít. Přivlastňováním území Sudet pouze pro

¹⁰³ Überlacker, Horst Rudolf: *Lösungsmodelle der Sudetenfrage*, Witiko-Brief 3/90, str. 1

¹⁰⁴ zpráva z ročního zasedání Witikobundu v roce 1990: „Intensive Auklärungsarbeit gegen laufende Desinformation ist Hauptaufgabe für die Zukunft,“ Witiko-Brief 5/90, str. 4-5

¹⁰⁵ Überlacker, Horst Rudolf: *Droht jetzt Endlösung der Sudetenfrage?*“ Witiko-Brief 2/91, str. 1

¹⁰⁶ Tamtéž

Němce Witikobund dlouhodobě jasně odmítal koncepci soužití dvou národů v rámci českých zemí, jež prosazovaly ostatní sudetoněmecká sdružení. Nebylo se pak co divit podrážděné reakci Waltera Bechera na prohlášení Václava Havla v televizi, kde český prezident z důvodu zklidnění napětí v ČR prohlásil: „Nezamýšlíme v žádném případě ani kousek *naší* země vydat Němcům.“ Walter Becher však tezi o „českých zemích“ zpochybnil historickým výkladem popírající jakoukoliv existenci českého státního práva a tedy i nárok Čechů na celé území Čech a Moravy.¹⁰⁷

Vyjednávání Česko-německé smlouvy proto sledoval Witikobund s velkou nevolí. Na svém ročním zasedání v Bensheimu na sklonku roku 1991 vydal prohlášení ve kterém v té době již zveřejněnou smlouvu mezi ČSFR a SRN označil za „návrat k benešismu.“ Sdružení se zejména nelíbilo pojetí česko-německého rozchodu tak, jak je smlouva prezentovala, zejména kvůli absenci zmínky o roce 1918 a násilnému připojení Sudet k ČSR. Prohlášením o nulitě Mnichova se podle spolku současná německá vláda dopustila překrucování historické pravdy a přijala tím „odporný čechoslovakismus“ – tedy kontinuitu s předválečnou ČSR, který vedl už jednou v roce 1939 k zániku první ČSR.¹⁰⁸

Speciálně ke schválené mezistátní smlouvě vydal Witikobund dodatečné „Bensheimské prohlášení ke stávající bonnsko-pražské smlouvě,“ ve kterém spolek v šesti bodech shrnul svoje výhrady ke smlouvě a důvody pro její odmítnutí:

1, Vyhánění (a 241 tisíc obětí vyhnání) bylo a zůstává odporující mezinárodnímu právu a bylo genocidou, jak také potvrdila dobrozdání profesora Ermacory¹⁰⁹ a každá úprava, řešící pouze návrat jednotlivců do ČSFR pod výsostným právem této země, je pro sudetoněmeckou národnostní skupinu neakceptovatelným řešením práva na domov.

2, Vyvlastnění Benešovými dekrety bylo a zůstává odporující právu a žádá nápravu. Spolková vláda by se za tato opatření neměla činit odpovědnou.

3, Potvrzení současných hranic mezi SRN a ČSFR a prohlášení o nulitě Mnichovské dohody (která byla odčiněním porušeného práva na sebeurčení z roku 1918) znamená souhlas s nepravdivou ^{stvá} kontinuační teorií Československa – potvrzení této nepravdivé teze musí doprovázet ujištění, že se toto uznání netýká práva na sebeurčení sudetských Němců.

4, Vyhánění, masová vražda a vyvlastnění nesmí být dodatečně ponecháno ČSFR jako její výhradní záležitost – smíření není jednostranné vzdání se práv (sudeto)německé strany. Budoucnost Evropy neleží v anexích a vyhánění.

¹⁰⁷ Becher, Walter: *Böhmen ist auch unser Land*, Sudetendeutsche Zeitung 2. 8. 1991, str. 2

¹⁰⁸ *Witikobund verurteilt Rückkehr zum Beneschismus*, Witiko-Brief 5/91, str. 1

¹⁰⁹ Ermacora, Felix: *Die Sudetendeutschen Fragen*, Langen Müller, Mnichov 1992

5, Právo na sebeurčení národů a národností nesmí být německé straně upřeno a zatíženo negativními předsudky. Poskytnutí práv sudetským Němcům rozhodně neznamená nové bezpráví a vrácení německého majetku neznamená pro českou stranu finanční vydání.¹¹⁰

2.2.4. Vztahy s ostatními sudetoněmeckými sdruženími

Witikobund měl s ostatními sudetoněmeckými sdruženími pochopitelně často spory. Ačkoliv byla i v devadesátých letech jeho pozice v Sudetoněmeckém landsmanshaftu menšinová, využívali členové sdružení neúnavné úsilí k zviditelnění své agendy a to často jménem celého krajanstva. Členové Witikobundu jsou dodnes zastoupeni ve spolkovém vedení SL, ve vedení spolkového shromáždění SL a poměrným způsobem také v Sudetoněmecké Radě. Ačkoli v žádných z těchto orgánů netvořili Witikoni většinu, byl jejich hlas často slyšet více než ostatních zástupců dalších sudetoněmeckých sdružení a to především pro verbální radikálnost a provokativnost některých tezí a požadavků, které přitahovaly mediální pozornost, neúnavnou publikační činnost a v neposlední řadě také značným množstvím prohlášení a dopisů adresovaným politikům a médiím (převážně vůči Witikobundu nepříteli přátelsky naladěným). V devadesátých letech mluvil za Witikobund v rámci SL nejsilnějším hlasem Walter Becher, a to hlavně díky své pozici bývalého mluvčího sudetských Němců a předsedy SL v letech 1968 až 1982.

Witikobund je uzavřenou skupinou (členem se může člověk stát pouze po doporučení dvou stávajících členů sdružení), která na kritiku zvnějšku reaguje utvrzováním se ve své pravdě a vytvářením teorií spiknutí. Tento jev však není u podobných, na okraj společnosti vytlačených organizací žádnou výjimkou, sdružení bývá některými sudetskými Němci srovnáváno s KSČM¹¹¹). Skoro každý kritik Witikobundu je příslušně označován a zasazen do odpovídající přihrádky nepřátel sdružení. A těchto „nepřátel“ se nejde dost i uvnitř sudetoněmecké národnostní skupiny.

Za svůj nejdůležitější úkol spolek považuje nejen prosazování právních pozic sudetských Němců a Němců vůbec¹¹², nýbrž také udržení té pravé sudetoněmecké identity a jednoty celé národnostní skupiny. V opozici vůči sdružení jsou pak všichni, kdo se snaží podle Witikobundu tuto jím střeženou jednotu a identitu sudetských Němců nabourávat.

¹¹⁰ *Zusätzliche Bensheimer Erklärung des Witikobundes e.V. zum bevorstehenden Bonn-Prager Vertrag*, Witiko-Brief 5/91, str. 3-4

¹¹¹ I když Witikobund spojování s českými komunisty zásadně odmítá, například současný předseda SL Bernd Posselt naopak říká, že „radikálové si vždy nejvíce cení hlavně sobě podobných“, rozhovor s Berndem Posseltem v Mníchově, vlastní záznam, 9. května 2005.

¹¹² Ideologie Witikobundu má rysy tradičního velkoněmectví, čili považuje sudetské Němce za součást německého národy více než autonomní národnostní hnutí, což je specifikum mezi ostatními sudetoněmeckými sdruženími.

2.2.5. Čechofobie

„Bylo to v době protektorátu v Praze, když mi jeden vysoký státní úředník severoněmeckého původu řekl: „ Já vám, sudetským Němcům, nerozumím, proč se pořád nemůžete s Čechy dohodnout. Vždyť to jsou naprosto dobrosrdeční lidé!“ Moje odpověď zněla: „No jo, pane předsedo, vy znáte Čechy od posezení u piva či slavnostních obědů. My je známe od dob husitských bouří z jejich vlastní strany, tedy z vnitřku jejich komplexy zatížené národní duše, jejíž krvavý šovinismus je schopen nepochopitelných bestialit.“ Opáčil mi: „Ale prosím Vás, můj drahý, to jsou už dávno vyvrácené pomluvy.“ Ani ne dva roky později, v květnu 1945, zemřel pan předseda na „českou dobrosrdečnost na Václavském náměstí v Praze, přivázan k valníku a uvláčen k smrti.“¹¹³

Citovaný výňatek z článku zveřejněného ve Witiko-Briefu s podtitulkem „Kdo se tváří jako beránek, ten potom žere vlky“ komentoval politiku ministra Hanse-Dietricha Genschera při sjednávání česko-německé smlouvy a jeho jeho nebezpečnou čechofilii. Podobná vyjádření, jež nejsou v textech vydaných sdružením neobvyklá, velmi dobře zobrazují zakořeněnou nedůvěru sympatizantů WB vůči českému národu jako celku.

Ačkoli ve svých oficiálních prohlášeních sdružení volá po vyrovnání s českou stranou, vždy tím má na mysli vytvoření hraniční linie mezi „oni“ a „my“, jiný koncept by Witikobund asi hledal těžko, neboť svoji nedůvěru a silné antipatie vůči českému národu jako celku se mu daří zakrýt jen těžko. Nesmiřitelnost vůči Čechům jako takovým se v devadesátých letech projevovala nejen navenek v kladení maximalistických požadavků vůči české straně, ale i dovnitř ve vztahu vůči vlastním krajanům, kteří byli kritizováni za jakékoli kontakty s Čechy – už jen přítomnost ve stejné organizaci či instituci s Čechy byla znamením zradě sudetoněmeckých zájmů.¹¹⁴

Narušitelé jednoty sudetoněmeckého hnutí a čechofilové byly dle Witikobundu největší vnitřní hrozby pro národnostní skupinu a často také obě skupiny splývaly dohromady. V oblasti německé spolkové politiky Witikoni jednoznačně za odpůrce považovali levicové strany SPD a Zelené a liberální FDP, ale kritice neušli i někteří představitelé CDU včetně samotného kancléře Kohla.¹¹⁵

2.2.6. Spory s ostatními sudetoněmeckými sdruženími

Hned na začátku roku 1990 se v kruzích kolem Witikobundu strhla bouře po článku Dr. Rudolfa Hilfa z Ackermann Gemeinde v ústředním tiskovém orgánu SL Sudetendeutsche Zeitung: „Mezi Němci a Čechy: Nový začátek“ („Zwischen Deutschen und Tschechen: Ein Neuanfang.“) V článku se sice Hilf přimluvil za řešení nevyjasněných problémů ve

¹¹³ Hoyer, Alexander: *Das sind doch durchaus gemütliche Leute*, Witiko-Brief 3-91, str. 6.

¹¹⁴ viz Überlacker, Horst Rudolf: *Sudetendeutsche Frage 1994*, Witiko-Brief 3-94, str. 1-3.

¹¹⁵ viz např.: Krause, Oskar: *Brief an Bundeskanzler Kohl*, Witiko-Brief 4-91, str. 8.

vzájemných vztazích, avšak také se zřekl nároku na územní změny mezi Německem a Československem – doslova uvedl, že „otázka hranice je pro nás vyřízená.“¹¹⁶

Witikobund toto zřeknutí považoval za zradu. Do balíku hlavních zásad, ze kterých nelze za žádnou cenu ustoupit patřila pro Witikobund v devadesátých letech otázka i územních nároků (ve smyslu doposud nevyjasněného sporu mezi SRN a ČSFR) a národovci se jí nehodlali vzdát. Witikobund vycházel z premisy neplatnosti veškerých mezinárodních právních aktů, upravujících vztah Československa a Německa od Mnichovské dohody. Podle tohoto předpokladu pak platil stále stav dohodnutý velmocemi v roce 1938 v Mnichově a ani Postupimská dohoda, ani tzv. „Pražská smlouva“ z roku 1973 tento nevyřešený vztah nezměnila. Rudolf Hilf ve svém článku však tuto tezi za všechny sudetské Němce odvrhнул.

Členové Witikobundu zareagovali hbitě a z pozice svých funkcí v Sudetoněmeckém landsmanšaftu vydali prohlášení a poslali několik dopisů do médií, které Hilfův článek zásadně odmítaly. Cílem bylo dokázat, že článek v Sudetendeutsche Zeitung vzdávající se územních nároků nebyl SL autorizován a nepředstavuje tedy oficiální pozici SL.¹¹⁷

Na článek reagoval i jeden z vrcholných představitelů Witikobundu a zároveň místopředseda Spolkového shromáždění SL Roland Schnürch v Rheinische Post 30. ledna 1990. Schnürch poukázal na prohlášení Spolkového shromáždění SL z roku 1989, ve kterém stojí: „Výslovně konstatujeme, že sudetoněmecká otázka zůstává jako část německé otázky otevřena,“ a zároveň také na tzv. Wiesbadenskou dohodu Českého národního výboru v Londýně pod vedením generála Lva Prchaly s tehdejší Společností na ochranu sudetoněmeckých zájmů (pozdější Sudetoněmecká rada) ve které se: „Obě strany zavázaly, že: „návrat sudetských Němců do jejich vlasti je oprávněný a samozřejmý... Obě strany jsou také zajedno v názoru, že o konečném státoprávním uspořádání... musí rozhodnout oba národy.“¹¹⁸

Ozvala se také oblastní skupina (Bezirksgruppe) SL Horní Bavorsko pod vedením Horsta Rudolfa Überlackera. Předsednictvo oblastního předsednictva mimo jiné prohlásilo, že: „sudetoněmecký problém je otevřená otázka až do doby, kdy bude uzavřeno pro obě strany spravedlivé řešení ve všech stránkách, a tedy také v teritoriálním smyslu.“¹¹⁹ Pro oblastní skupinu SL bylo nepřípustné vzdávat se svých oprávněných nároků ještě před tím, než započaly rozhovory s českou stranou.

¹¹⁶ Hilf, Rudolf: *Zwischen Deutschen und Tschechen: Ein Neuanfang*, Sudetendeutsche Zeitung, 26. 1. 1990, str. 1.

¹¹⁷ Überlacker, Horst Rudolf: *Lesebrief an den „Münchener Merkur vom 14. Februar 1990*, Witiko-Brief 2-90, str. 4.

¹¹⁸ Schnürch, Roland: *Leserbrief an den Rheinischen Post vom 30. Januar 1990*, Witko-Brief 2-90, str. 2.

¹¹⁹ *Bezirksgruppen-Protest*, Witiko-Brief 2/90, str. 3.

Záhy na to, co Witikobund vzbudil celé pozdvižení, však přijala Sudetoněmecká Rada prohlášení, ve kterém potvrdila neexistenci otázky hranic pro sudetské Němce¹²⁰ později se tato pozice opakovala ve většině zveřejněných oficiálních textů SL. Witikobund se však svých požadavků nevzdal a úpravu státoprávního uspořádání prosazoval i v budoucnu. Rudolf Hilf zůstal na černé listině Witikobundu jako jeden z „odpůrců sudetoněmeckva“ zůstal i nadále (sdružení dokonce vydalo na stránkách Witiko-Briefu v roce 1994 seznam svých největších protivníků a Rudolf Hilf zde nechyběl¹²¹).

Hilf v roce 1990 pozdvižení v řadách Witikobundu i referátem předneseným na setkání zástupců Karlovy univerzity v Praze a Bavorské zemské centrály pro politické vzdělání (Landeszentrale für politische Bildung). Ve své přednášce se totiž připojil k tradiční české interpretaci vyhnání jakožto následku událostí v roce 1938/39 a zároveň odmítl obavy české strany z individuálních majetkových nároků sudetských Němců - majetkové otázky měly být podle jeho vyjádření řešeny ustanovením nadací a fondů pro poškozené. „Zůstává Hilfovým tajemstvím, na čem se zakládá jeho představa nájmu zdarma v majetku vyhnaných sudetských Němců nebo bezplatné používání sudetoněmeckých statků,“ komentoval ironicky Hilfovo expoé Roland Schnürch.

Jednotě sudetoněmecké národnostní skupiny neškodil podle Witikobundu pouze Rudolf Hilf, ale i celá jeho domovská Ackermann-Gemeinde. Ackermannovci byli odsuzováni za svoji umírněnost a tedy i neschopni prosazovat životní zájmy sudetských Němců. Přístupnost Ackermannovy obce k rozhovorům s českou stranou a její mnohostranné kontakty po celá devadesátá léta chybělo zejména Sudetoněmeckému landsmansaftu a v řadách Witikobundu byl tento rozpor považován za rozvracení jednoty „sudetoněmeckého hnutí“.

Vnitřní diskuse mezi sudetoněmeckými názorovými skupinami se rozhořela po přijetí česko-německé smlouvy v roce 1991/92. Ve chvíli, kdy neuspěla mobilizace za jednotu organizovaná Witikobundem a částí vedení SL s cílem smlouvu odmítnout - Seliger-Gemeinde spolu s Ackermann-Gemeinde smlouvu s výhradami přijaly - obrátili představitelé Witikobundu svoji pozornost od vnějšího ohrožení (ČSFR) na hrozby uvnitř národnostní skupiny. Tzv. „Ano – ale...“ frakce, za kterou Witiko-Brief Ackermannovce označil se provinila narušením jednoty sudetoněmeckého hnutí: „Toto milované dítě bývalých ministrů zahraničí Genschera a Dienstbiera a všech médií odporuje nepoučitelnému a zpátečnickému SL (...die sie der unbelehrbaren und rückständigen Sudetendeutschen Landsmanschaft gegenüberstellen.),“ uvedl Witiko-Brief. Za svoji vstřícnost se však podle Witikobundu od Čechů Ackermann-Gemeinde mnoho vděku nedočkala, neboť: „čeští katolíci se AG nijak nezavděčili, protože stále trvají na dvojí morálce¹²² Václava Havla.“¹²³ Witikobund vyčínil

¹²⁰ „Erklärung des Sudetendeutsches Rates – 26. 1. 1990,“ in Habel, str. 885.

¹²¹ viz Überlacker, Horst Rudolf: „Sudetendeutsche Frage 1994“ Witiko-Brief 3-94, str. 1-3.

¹²² míněno na jedné straně odsouzení vyhnání, ale na straně druhé zamítnutí možností jeho politické a právní nápravy

novému předsedovi A-G Herbertu Wernerovi, že se sice ohradil proti kritice SL a jeho mluvčího ve Spolkovém Sněmu při „Aktuelle Stunde“ v diskusi o Česko-německé smlouvě, ale nakonec se textem navrhované smlouvy souhlasil.¹²⁴

Na indexu vnitřních „nepřátel sudetoněmectva“ sestaveným Witikobundem zastával čelné pozice také ředitel mnichovského institutu Collegium Carolinum Ferdinand Seibt. Tento výzkumný ústav se soustřeďuje na bádání a péči o sudetoněmecké kulturní dědictví a historii a sám Seibt je znám mimo jiné svým neúnavným odhalováním temných míst sudetoněmecké historie (z českých překladů jsou známy jeho knihy „Ta stará ošklivá melodie“ „Německo a Češi a další).

V květnu 1991 zveřejnil deník *Franfurter Allgemeine Zeitung* Seibtův dopis, ve kterém historik upozornil na absenci adekvátní odpovědi mluvčího a předsedy SL Neubauera na Havlovu omluvu za vyhnání a na zamlčovaný podíl sudetských Němců na likvidačních plánech českého národa a v nakonec také na celkovou nesmyslnost vracení se do minulosti. „Nyní kvůli požadavkům SL na odškodnění znovu před námi stojí poválečná doba,“ uvedl Seibt ve svém dopise.¹²⁵

Witikobund je však uvnitř sudetoněmecké národnostní skupiny tělesem, které přistupuje k vyrovnávání se s vlastní minulostí nejvlastněji a proto také na podobné výtky, které vznesl Ferdinand Seibt, reagoval podrážděně. Roland Schnürch ve své odpovědi na Seibtovy teze ohledně nacistické viny ale neodpověděl na Seibtovy výtky, nýbrž předvedl výčet hříchů české strany od obětí z 4. března 1919, kdy bylo českou armádou při potyčkách postříleno přes padesát sudetských Němců až po kruté vyhnání po druhé světové válce, přičemž německou vinu odmítl s tím, že nelze svalovat kolektivně vinu na celou národnostní skupinu jen proto, že jeden z jejích členů (Karl Hermann Frank) se dopustil zločinů. Co se týče omluvy za spáchaná příkoří, považoval Schnürch za dostatečnou omluvu mluvčího Seebohma z roku 1963 (viz Přílohy) a programový text „20 bodů“ z roku 1961 (viz Přílohy). Celý dopis zhodnotil místopředseda Spolkového shromáždění Schnürch jako danajský dar české straně.¹²⁶

Největší pozdvižení v národoveckých kruzích sudetských Němců však vzbudila Seibtova kniha „Německo a Češi,“ která byla vydána v roce 1993 a později také přeložena do češtiny. Historické pojednání o potýkání se Čechů a Němců v českých zemích od středověku po současnost vadilo Witikobundu zejména kvůli své poslední části, pojednávající o nacismu a poválečném vzniku krajanského sdružení.

¹²³ Spektator: *Hinwegtäuschung statt Wahrheitsfindung*, Witiko-Brief 2-92, str. 4.

¹²⁴ *Eine Makabre Stunde im Bonner Wasserwerk*, Witiko-Brief 1-92, str. 3.

¹²⁵ *Mut zur Wahrheit Herr Professor Dr. Seibt!*, Witiko-Brief 3-91, str. 11 .

¹²⁶ Tamtéž.

V části knihy, ve které Ferdinand Seibt názorně seřadil historické události od vzniku československé republiky až po devadesátá léta, autor zdůraznil některé historické akcenty, o kterých se v sudetoněmeckých kruzích až tolik nemluvilo. Tak například hrůzám protektorátu jeho každodennímu teroru, posílání židovských spoluobčanů do plynových komor či rostoucí nenávisti ke všemu německému, která vyvrcholila zuřivou odplatou v podobě vyhnání, často také velmi krutého, věnuje Seibt velký prostor. Text velmi dobře popisuje atmosféru doby, příčiny a následky historických událostí a tím ale také nabourává tradiční vyzvedávání hrůz vyhnání a opomíjení vlivu nacistického teroru na radikalizaci české společnosti, což je zejména případ právě historických konstruktů Witikobundem pravidelně zveřejňovaných.

Největší spor však vzbudila Seibtova kritika poválečného politického vývoje sudetoněmeckých sdružení, neboť autor zde zpochybnil samy ideové základy Sudetoněmeckého landsmanšaftu jako politického hnutí jednotného sudetoněmectva (v žádném případě však Seibt nezpochybnil význam sdružení při pomoci vysídlencům a jednoznačný pozitivní psychologický dopad, které mělo ^{subdvojnásobně} ~~střetávání~~ stejně postižených jedinců při každoročních srazech) a poukázal na chybné politické směřování některých konkrétních sudetoněmeckých činitelů a jejich tendenci schovávat svoje minulé prohřešky pod deštník hrůz vyhnání. „Společný vysídlenecký osud stvořil všeobecné myšlenkové klima shovívavého povědomí jisté sounáležitosti, jež nejednomu člověku s obtěžkaným svědomím dopomohlo k unáhlenému pardonu, jež ztěžovalo kladení otázek, jež však především od té doby až do dnešního dne, „nedokázalo za vlastním bolem rozeznat vlastní vinu.“¹²⁷

Chybou bylo podle Seibta už zvolení prvního šéfa landsmanšaftu, veterána sudetoněmecké politiky, Rudolfa Lodgmana von Auen, jehož autorita „nespočívala na voličském rozhodnutí žádné strany, nýbrž evidentně na jeho politické minulosti, na minulosti ztroskotané nekompromisnosti z let 1918-1925.“ Lodgman byl symbolem přístupu k vytváření nejdůležitější vyhnanecké organizace, založené podle Seibta nikoli na základě sudetoněmeckých demokratických tradic, nýbrž na hnutí sudetoněmecké jednoty z třicátých let 20. století.

Jedním z hlavních hybatelů vzniku landsmanšaftu byl také jeho pozdější předseda a člen Witikobundu Walter Becher spolu se svým Witiko-kamarádem Emilem Franzelem. Oběma mužům podle Seibta chyběl na rozdíl od křesťansko-sociálního poslance Hanse Schütze a sociálního demokrata Richarda Reitznera, již byli také členy „Pracovního sdružení na ochranu sudetoněmeckých zájmů,“ mandát vzešlý z hlasování. Místo demokratického procesu jakožto interakci mezi politickými subjekty a voliči u Bechera a Franzela rozhodnul „determinující zážitek hnutí za sudetoněmeckou jednotu, jak ho ztělesňovala a propagovala strana Konráda Henleina kolem poloviny třicátých let.“ Sudetští Němci se tak rychle dostali do stejné situace, v jaké se nacházeli v předválečném Československu. „Politická minulost Schützova a

¹²⁷ Seibt, Ferdinand: *Německo a Češi*, Academia, Praha 1996, str. 344-345.

Reitznerova se s tímto úsilím o jednotu tehdy pokoušela o nějaké účinné protiakce. Start nové politické organizace sudetských Němců, ... nesl za těchto předpokladů od samého začátku totéž znamení konfrontace zformovaných demokratických sil a spíš amorfní „vůle k jednotě“, která sudetské Němce do politické katastrofy vehnala už jednou. Co z toho mělo povstat tentokrát?“¹²⁸ psal Seibt ve své knize.

Seibtovou hlavní tezí je tvrzení, že „sudetoněmectví“ opět dostalo přednost před demokracií. Tuto tezi zastávají i někteří další kritici SL jako například Eva Hahnová: „Ti Němci, kteří patřili ke kritikům a protivníkům tradic sudetoněmeckého hnutí již před válkou, zůstali stranou i v poválečném sudetoněmeckém politickém životě,“¹²⁹ ale také opatrně i někteří představitelé Seliger-Gemeinde a Ackermann-Gemeinde.

Witikobund je však hlavní oporou tohoto konceptu, což je však problém pro prezentaci SL, které je pak lehce zaměňováno za společenství ovládané Witikobundem (propaguje jednotu stejně jako Witikobund, ale Witikobund je díky své radikalitě více slyšet).

Walter Becher zveřejnil svoji reakci na Seibta na stránkách Sudetendeutsche Zeitung (což svědčilo o závažnosti jeho textu, neboť SZ se na svých stránkách vnitro-sudetoněmecké kritice vždy spíše vyhýbaly), v níž označil poslední třetinu Seibtovy knihy za „pamflet proti sudetoněmectvu a landsmanšaftu.“

Byvší mluvčí sudetoněmecké národnostní skupiny poukázal na fakt, že byl od roku 1950 do roku 1980 poslancem Spolkové sněmu, takže demokratická legitimace mu dle jeho slov nechyběla a SL také rozhodně není nedemokratická instituce, nýbrž tzv. „demokratická jednota“ („Vereinsdemokratie“). Seibtovi vytýkal jeho povýšenost levicového kritika poloviny devadesátých let, který nedovede pochopit situaci po válce, kdy jiné možnosti pro udržení národnostní identity jiným způsobem než ustavením SL nezbývaly.

Becherova kritika se také zaměřila na samotnou osobnost profesora Seibta, kterého označil jako odpůrce sudetoněmectví, který na jedné straně odmítá být s touto „ideologií“ jakkoli spojován (například v roce 1981 Seibt svolil k přestěhování Collegia Carolina do nového Sudetoněmeckého domu pouze pod podmínkou, že se SL nebude jeho institut nijak spojován), aby na straně druhé pod deštníkem této ideologie pobíral na svoji výzkumnou činnost kolem jednoho milionu marek ročně. Seibtovo odsouzení celého vývoje sudetoněmecké identity po roce 1945 nejsou podle Bechera vysvětlitelné jinak, než jako důsledek jeho nenávisti a nepochopení a z tohoto důvodu nakonec svého textu bývalý mluvčí apeloval na bavorského premiéra Edmunda Stoibera, aby finanční podporu Collegiu Carolinu pozastavil.¹³⁰

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Hahnová, Eva: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Votobia, Praha 2002, str. 66.

¹³⁰ Becher, Walter: *Urteile aus Haß und Unverstand*, Sudetendeutsche Zeitung 11.3. 1994, str. 5.

2.2.7. Witikobund versus SL

Witikobund považuje SL za hlavní platformu ochrany jednoty sudetoněmecké národnostní skupiny a proto se ze všech názorových společenství se k němu hlásilo nejvíce. SL byl pro Witikobund důležitý právě jako nositel jednoty hnutí. I přesto však Witikobund považoval některé kroky vedení SL za a zejména za ústupnost a rezignaci na některé základní programové cíle. WB často poukazyval na §3 stanov SL, kde se SL zavázal „prosadit právní nárok na domov, jeho znovuzískání a s tím spojené právo na sebeurčení národnostní skupiny.“¹³¹

„Rezignace a rozčarování se dostalo také do vedení SL,“ napsal do Witiko-Briefu na začátku roku 1991 místopředseda Überlacker. Kritizoval tak landsmanšaft za jeho ústupky vůči české straně a rezignaci na zastupování zájmů sudetských Němců, které se podle něj datuje zmíněným článkem Rudolfa Hilfa v Sudetendeutsche Zeitung. Überlacker upozornil na to, že mluvčí sudetoněmecké národnostní skupiny a šéf SL Franz Neubauer pod tlakem svých krajanů (míněni členové a příznivci Witikobundu) sice kategoricky prohlašuje, že: „řešení je možné jen tehdy, když budou při vyjednávání s Prahou odčiněna všechna vyvlastnění,“ avšak to podle WB nebylo to nejdůležitější - centrální rolí v dialogu s ČSFR mělo hrát právo na autonomní správu (Selbstverwaltung – self governance) uvnitř federace, jakou je například ČSFR.¹³² Ještě předtím také na kulturně-politickém zasedání WB v Bensheimu vyzvalo předsednictvo WB vedení Sudetoněmeckého landsmanšaftu, aby prosazovalo své schválené cíle (odkaz na §3 stanov SL), a také „aby působilo v tomto směru na spolkovou a bavorskou vládu a stejně tak na vládu ČSFR.“¹³³

V čem se ona deklarovaná rezignace SL skrývala? Tehdejší místopředseda Überlacker uvedl tři body, ve kterých vedení SL chybovalo. První chybou byla už zmiňovaná teritoriální otázka. Druhým mylným předpokladem bylo přesvědčení, že současné problémy musí vyřešit budoucí opatření „se kterými musí souhlasit i český národ“ a posledním omylem je důraz na obnovování vztahů a posilování oboustranné důvěry na úkor okamžitého prosazování sudetoněmeckých požadavků.

Überlacker navrhoval jiná řešení. Předně zdůraznil, že právo na sebeurčení uvnitř ČSFR a pod výsostným československým právem je „minimálním řešením“ (minimal Lösung). Dalším omylem byla také podle něj představa, že bude v budoucnu možné cokoliv dojednat se souhlasem Čechů, kteří se již od roku 1945/46 snaží ochraňovat svoji kořistnickou politiku (Raubsicherungspolitik). Podle tohoto předpokladu nelze očekávat, že ono gigantické bezpráví a znovuzavedení práva může být vyřešeno česko-německými jednáními a souhlasem Čechů. Za třetí Überlacker odmítl vázat sudetoněmecké požadavky na smíření: „Česká strana

¹³¹ *Satzung der Sudetendeutschen Landsmannschaft, Bundesverband e.V.*,

http://www.sudeten.de/bas/index_a.htm.

¹³² Überlacker, Horst Rudolf: *Droht jetzt Endlösung der Sudetenfrage*, Witiko-Brief 2-91, str. 1.

¹³³ *Kulturpolitische Tagung „Friedlich in das Sudetengebiet zurückkehren“*, Witiko-Brief 1-91, str. 7.

je podle zkušeností připravena tím více ke smíření, čím více je německá strana ochotná platit a připravená k podrobení se českým zájmům.¹³⁴

2.2.8. *Witikobund a politické strany*

Witiko-Bund na německé politické scéně nemá relevantního partnera (pokud nepočítáme krajně pravicovou NDP, jehož členem byl například šéf sdružení Überlacker)¹³⁵ a jeho vliv na rozhodování o budoucnosti sudetoněmecké otázky byl tomuto nedostatku adekvátní. Sdružení kompenzovalo v devadesátých letech tento nedostatek tradiční radikálností svých prohlášení, kterými hojně zásobilo politické představitele, spolkové strany a významná média. Witiko-Bund se často cítil povinen uvádět na správnou míru mediální dezinterpretace a historické nepravdy a proto byl oficiální orgán Witiko-Brief plný reakcí na „mediální lži.“¹³⁶ Zároveň však množství stížností na politiku spolkových stran svědčilo právě spíše o neschopnosti ovlivnit rozhodování „shora“. Tento nedostatek byl však do určité míry vyrovnán mediální „lživostí“ sdružení zejména na české straně. ?

Na německé politické scéně se zastání Witiko-Bund nedočkal, určitý vliv si však během devadesátých let udrželo v Rakousku. Sdružení funguje pod stejným jménem v Rakousku se sídlem v Linci a koná každoročně setkání, na kterých jsou přítomni i „kamarádi“ ze Spolkové republiky¹³⁷ a oficiální list Sudetoněmeckého landsmanšaftu v Rakousku (SLÖ) Sudetenpost byl nejménou ve Witiko-Briefu citován. Možná právě kvůli již tak dost radikálním postojům rakouského krajanského sdružení byla rakouská pobočka Witikobundu natolik zahrnuta do extremismu, že s ní na rozdíl od SL Witikobund v Německu se rakouský SLÖ k pobočce sudetoněmeckých národovců nehlásí.

Téma sudetoněmecké otázky v Rakousku je však samo o sobě velmi rozsáhlé a vydalo by na obsáhlejší práci – jedním z příkladů kontaktů Witiko-Bundu a rakouské FPÖ Jörga Haidera bylo vystoupení šéfa stranické akademie této strany a pozdějšího europoslance Andream Möltzera na Sudetoněmeckých dnech v roce 1992, kde Möltzer v rámci rámcové výstavy Witikobundu na srazu přednesl Haiderův referát sepsaný pro tuto příležitost s názvem: „Nedořešené otázky práva na sebeurčení sudetských Němců – z rakouského pohledu.“¹³⁸

Sdružení udržuje kontakty i s některými italskými poslanci z jižních Tyrol či přímo zastupiteli místního autonomního sněmu. Na ročním setkání Witiko-Bundu v roce 1990 ve Schwäbisch-Gmündu promluvil také jihotyrolský senátor Karl Mitterdorfer¹³⁹ o dva roky

¹³⁴ Überlacker, Horst Rudolf: *Droht jetzt Endlösung der Sudetenfrage*, Witiko-Brief 2-91, str. 2, 3.

¹³⁵ Überlacker, Horst Rudolf, www.idgr.de (stránka uzavřena – poslední aktualizace 12.10. 2006).

¹³⁶ viz například článek Siegfrieda Zoglmana o mediálních bublinách typu Lidice, Mnichov ad. – Zoglmann, Siegfried: *Sudetendeutsche Frage ohne Tabus*, Witiko-Brief 6-92, str. 1.

¹³⁷ viz zprávy ze zasedání *Witiko-Bund Österreich* - Witiko-Brief 6-91, str. 9, Witiko-Brief 3-94, str. 9 a další.

¹³⁸ (m.r.): *Rückkehrrecht der Sudetendeutschen*, Witiko-Brief 3-92, str. 7.

¹³⁹ zpráva z ročního zasedání Witikobundu v roce 1990: *Intensive Auklärungsarbeit gegen laufende Desinformation ist Hauptaufgabe für die Zukunft*, Witiko-Brief 5/90, str. 4-5.

později pronesl na celoročním shromáždění sdružení projev člen jihotyrolského sněmu Franz Pahl.¹⁴⁰ Na stránkách Witiko-Briefu bylo možné také nalézt články podporující odtržení jižních Tyrol a jejich připojení k Rakousku.¹⁴¹

2.2.9. Spory s politiky

Witiko-Bund musel být hned zkraje začátku devadesátých let zklamán opatrným přístupem spolkových a bavorských politiků k nové situaci v česko-(sudeto)německých vztazích. Bavorská strana se sice od začátku snažila zvedávat sudetoněmeckou otázku hlasitěji, ale i tak byla její pozice bližší cílům katolické Ackermann-Gemeinde, jejichž členové také v bavorské a spolkové politice zastávali vysoké funkce.

Bavorští politici se sice při jednáních s českou stranou snažili reprezentovat sudetoněmecké názory na urovnání historických sporů, avšak stejně jako politikům na spolkové úrovni jim šlo zejména o definitivní urovnání historických sporů s českými sousedy, i když mnohem více než kolegové na spolkové úrovni svá prohlášení balili do ostřejšího slovníku (zejména na každoročních sudetoněmeckých srazech na svatodušních svátcích). V devadesátých letech se však tyto dva zájmy – čili snaha o uspokojení sudetoněmeckých požadavků a touha po ukončení historických nesrovnalostí s Čechy – několikrát střetly a němečtí politici byli nuceni si vybrat buď jednu nebo druhou možnost.

„Witiko-kamarád“ Erich Tutsch si na počátku devadesátých let postěžoval bavorskému premiérovi Maxu Streiblovi, že jako patron sudetoněmecké národnostní skupiny nepřistupuje k jednání dostatečně aktivně a oprávněné sudetoněmecké nároky dostatečně nehájí. Tutsch zopakoval Streiblovi národoveckou verzi sudetoněmecké tragédie od založení „rasisticko-šovinistického“ prvního Československa po vyhnání a upozornil na výroky premiéra ČSFR Čalfy, ve kterých vyjádřil touhu po tlusté čáře za minulostí a podle Ericha Tutsche i za zločiny vyhnání a legitimními nároky sudetských Němců.

„Povinnost demokratických státníků je dbát na dodržování individuálních a národních práv,“ uvedl Tutsch a připomněl bavorskému premiérovi, že „povinností Bavorska je sudetské Němce mezinárodněprávně zastupovat.“ „Bolestivé bylo moje zjištění, že jste při Čalfově návštěvě pro národnostní skupinu, které jste patronem, nehnul ani prstem,“ napsal Tutsch Streiblovi a dodal, že by od premiéra rád k tomuto problému „něco slyšel.“¹⁴²

Ještě větší kritiku si však u Witikonů vysloužila spolková vláda, jež byla smířeni s Čechy nakloněna více, než vláda bavorská. Witiko-Bund považoval přijetí Československo-německé smlouvy za pokračování špatného směru německé zahraniční politiky, který začal východní

¹⁴⁰ *Aus den Grußworten zur Jahrestagung, Witiko-Brief 4/5-92, str. 2.*

¹⁴¹ Ardel, Alfred: *Neuercheinung: Franz Pahl: Tiroler einheit – jetzt!*, recenze na knihu ve w-Briefu 5-91, str. 7.

¹⁴² Tutsch, Erich: *Einen dicken strich unter die Vergangenheit Ziehen?*, Witiko-Brief 2-91, str. 5.

politikou Willy Brandta. „Německá politická katastrofa začala už v roce 1973, kdy CDU/CSU zdržením se hlasování umožnila přijetí „Pražské smlouvy,“ kritizoval Roland Schnürch.¹⁴³ Místopředseda Überlacker dokonce varoval, že hrozí „konečné řešení sudetské otázky,“ neboť Bonn se snaží sudetským Němcům vyjednat pouze individuální práva ve státoprávním rámci ČSFR a považuje tak sudetský problém čistě za vnitropolitickou záležitost souseda (což se podle Überlackera projevovalo i pojmenováním „Němci z Československa).“ Co se týče majetkových požadavků, neuvěřil Überlacker nekonkrétnímu ujišťování spolkové vlády o otevřenosti majetkových otázek pro budoucnost a povzdechl se, že „o nějakém uspořádání majetkových otázek také nechce Bonn, tedy přinejmenším kancléř Kohl, zřejmě nic vědět.“¹⁴⁴

Příznivci Witiko-Bundu zaslali několik dopisů s kritikou vedení politických jednání kancléři Kohlovi a dalším významným politikům. Na dopis Rolanda Schnürcha, ve kterém vysoce postavený člen Witiko-Bundu předložil tradiční stížnosti na snahu politiků zamést bezpráví spáchané na sudetských Němcích odpověděl tehdejší premiér Severního Porýní-Vestfálska a místopředseda SPD Johannes Rau. Rau ve svém dopise Schnürchovi připomenul, že nejen sudetští Němci byli vyhnáni ze své vlasti, ale miliony dalších národů. „Toto nepředstavitelné utrpení evropských národů vyšlo z války, kterou Německo začalo a prohrálo; ...bylo důsledkem našich vlastních dějin,“ napsal Rau a vyzval k budování společné budoucnosti ve spojené Evropě.¹⁴⁵ V odpovědi na hromadný dopis vrcholných členů Witikobundu odpověděl za kancléře Kohla jeho tajemník Krämer v tom smyslu, že smlouva je zaměřena do budoucna a poukázal na formulaci o otevřených majetkových otázkách. Také však poukázal na možnost sudetských Němců usídlit se v ČSFR po jejím vstupu do EU a vyjádřil za kancléře Kohla přání, aby vyhnanci přispěli ke smíření. „Velká většina chce na smíření pracovat,“ uvedl Krämer.¹⁴⁶

Witiko-Bund však zásadně odmítl politiku ústupků a považoval za nepřijatelné budovat společnou budoucnost se sousedem, který nesplnil jejich základní požadavky sudetoněmecké národnostní skupiny. Proto se také pozastavil s podivem nad prohlášením spolkových poslanců po rozpravě nad Česko-německou smlouvou, kteří vyzvali vyhnanecké spolky, aby se stali „občanskými iniciativami pro porozumění s východními sousedy.“ Toto prohlášení pak ještě ke všemu podepsali skoro všichni sudetoněmečtí poslanci, kteří se v rozpravě nijak zvlášť nezastali sudetských Němců, již byli oceňováni za hlavní překážku usmíření.¹⁴⁷ Prohlášení podepsal i místopředseda SL a tehdy také nejvýraznější zastávce „tvrdé linie“ v krajanském sdružení Fritz Wittman a je příznačné, že tato informace se ve Witiko-Briefu objevila s vykřičníkem, značící značné rozčarování.¹⁴⁸

¹⁴³ Schnürch, Roland: *Eine neue Verfassungswerde in der Sudetendeutschen Frage sollte versucht werden*, Witiko-Brief 3/91, str. 4-5.

¹⁴⁴ Überlacker, Horst Rudolf: *Droht jetzt Endlösung der Sudetenfrage?*, Witiko-Brief 2-91, str. 2, 3.

¹⁴⁵ *Die Vertreibung eine Folge unserer eigenen Geschichte?* Witiko-Brief, 2-92, str. 6.

¹⁴⁶ *Ein Schriftwechsel mit dem Bundeskanzler*, Witiko-Brief 2-92, str. 5.

¹⁴⁷ *Eine Makabre Stunde im Bonner Wasserwerk*, Witiko-Brief 1-92, str. 3.

¹⁴⁸ *Spektator: Hinwegtäuschung statt Wahrheitsfindung*, Witiko-Brief 2-92, str. 4.

Po schválení Česko-německé smlouvy Witikobund zahájil kampaň na znovuotevření vyjednávání o nové. Důvodem bylo podle oficiálního zdůvodnění rozpadající se Československo neboli v terminologii Witikobundu „hegemoniální, šovinisticko-egoistickými základy podepřený a právu na sebeurčení odporující stát“¹⁴⁹, který končí spolu s dvacátým stoletím (a, jak předseda Staffa dodal, spolu se škodlivým čechoslovakismem skončily i další –ismy jako liberalismus a socialismus)¹⁵⁰.

2.2.10. Po rozpadu ČSFR

Rozpad Československa dodal municí radikálním názorům Witikobundu, jehož představitelé považovali tento historický moment za potvrzení teze o „lži teorie kontinuity“.¹⁵¹ Pod záštitou sdružení tak na začátku roku 1993 vyšel již zmiňovaný sborník „Tschechoslowakei – Ende einer Fehlkonstruktion,“ ve kterém špičky Witikobundu předložily historická a politologická pojednání o vzniku a rozpadu Československa a souvisejících tématech. Problém byl však ne ani tak s ostrými příspěvky, kterými byl sborník naplněn, jako spíš s vydáním knihy jménem sudetských Němců (o sborníku bude pojednáno v dalších kapitolách).

Sborník, který vyšel v době rozpadu československé federace vyvolal v sudetoněmeckých kruzích pozdvižení. Kniha se sice prezentovala jako společné dílo SL, šlo však zejména o práci členů a příznivců Witikobundu, kteří vychytrale zařadili do sbírky textů projevy Franze Neubauera a duchovního Bernarda Pieschla ze Sudetoněmeckých dnů roku 1992, aby dodali knize na reprezentativnosti. Zdání vyváženosti budila i obálka knihy, kde jsou zmíněna obě jména v popředí. Avšak hlavní část knihy vydanou historikem a členem Witikobundu Rolf-Josefem Eibichtem tvořily příspěvky od osobností jako Walter Becher, Walter Stain, Roland Schnürch, Walter Staffa – čili elitou Witikobundu spolu s historiky Richardem Eichlerem (jenž je mimo jiné i kritikem „zvrhlého umění“), Alfredem Schickelem (ve sborníku připravil oslavný text na Konráda Henleina) a dalších příznivců sudetoněmeckých národovců jako například jednoho ze zakladatelů Witikobundu a někdejšího protektorátního šéfa Hitlerjugend Siegfrieda Zoglmana.¹⁵² Historická pojednání zmíněných autorů a jejich útočný nacionalistický tón byl adekvátní jejich politickému zařazení.

Mezinárodně-politicky oslabená ČR byla vhodnou záminkou Witikobundu k opakovanému vznášení teritoriálních požadavků, s nimiž bylo sdružení tradičně osamoceno v rámci všech ostatních sudetoněmeckých organizací. WB ve svém tažení za „řešení neuzavřené státoprávní otázky sudetských území“ dokonce neuznal ani závěr zprávy komise profesora Ermacory,

¹⁴⁹ Staffa W.: *Harmonische Jahreshauptversammlung unseres Bundes*, Witiko-Brief 4/5-92, str. 1.

¹⁵⁰ Staffa W.: *Harmonische Jahreshauptversammlung unseres Bundes*, Witiko-Brief 4/5-92, str. 1.

¹⁵¹ Überlacker, Horst Rudolf: *Über Grundzüge sudetendeutscher Politik*, Witiko-Brief, 1/92, str. 1.

¹⁵² Eibicht, Rolf-Josef (vyd.): *Die Tschechoslowakei – Ende einer Fehlkonstruktion*, řada Deutsche Geschichte, VGB, Berg 1993.

kterou si objednala bavorská vláda a ve které se jasně říká, že hranice mezi SRN a Československem určené mírovou smlouvou ze St. Germain byly v mezistátní smlouvě z roku 1973/74 jednoznačně potvrzeny. Witikobund tuto tezi odmítl poukazem na neplatnost jakýchkoliv mezinárodních smluv, které nereflektují „svobodnou vůli národů“.¹⁵³

Přes volání sdružení po větším nátlaku SL na reprezentaci ČR kvůli nevyřešené sudetoněmecké otázce,¹⁵⁴ se však Witikobundu příliš nedařilo svoji agendu prosazovat jinak, než rétorickými cvičeními. Na zasedání v Bad Kissingeru v roce 1994 proto Witikoni přijali deklaraci, ve které se pokusili o změnu politiky SL a nepřímo i dalších sudetoněmeckých organizací, směrem k neústupnosti v zásadních požadavcích a větší tvrdosti při jejich prosazování.

V deklaraci se uvádělo:

„Vzhledem k pokračujícímu se vzpírání české strany vést rozhovory a popřípadě vstoupit do vyjednávání o:

- Sudetoněmeckých domovských územích a podmínkách jejich znovuosídlení
- Sudetoněmeckém majetku a urychleném zastavení právu odporujícím privatizacím
- Uznání sudetoněmeckých nároků na odškodnění všeho druhu
- Požadavků na odčinění vraždy kolem 241 000 sudetských Němců popř. na vyhnání 3.5 milionů sudetských Němců

a vzhledem k pokračující ochraně loupežné politiky („Raubsicherungspolitik“) Česka („Tschechei) , kterou si je neschopné přiznat prohlašuje Witikobund:

1. budoucnost Evropy a její mírové uspořádání nesmí být postaveno na masové vraždě, deportacích a konfiskacích. Odsuny obyvatel a etnické čistky všeho druhu jsou jako prostředek politiky i minulosti i přítomnosti ale i v budoucnosti nekompromisně odmítnuty a odsouzeny

2. Witikobund se přihlašuje k partnerství svobodných národů a národnostních skupin jak životního základu pro mírové soužití národů Evropy a jiných kontinentů. K celosvětově uznanému právu na sebeurčení jako nutného základů mezinárodního práva, k právu na domov a všeobecným lidským právům

3. Witikobund se staví (a to i přes politický vývoj ve střední a východní Evropě) za nadále platný cíl SL v §3 jeho stanov, který nesmí být přes přetrvávající rezignační tendence revidován, ale naopak posílen a naopak se co opouští jednotu národnostní skupiny.

(...)

¹⁵³ *Kritische Anmerkung zum Ermacora gutachten*, W-Brief, 3/93, str.1.

¹⁵⁴ Überlacker, Horst Rudolf: *Über Grundzüge sudetendeutscher Politik*, Witiko-Brie

Vyzýváme všechny krajaný ve strukturách SL, v organizacích národnostní skupiny a všechny právu zavázané občanky a občany, při konsekventním trvání na cíli ve stanovách SL, aby vstoupili na straně WB neúnavně pro jednotu národnostní skupiny a jejich práv v celoněmecké solidaritě.

Pomozte s rozšířením ještě zatím nedostatečně vyvinutého politického povědomí, že otevřená sudetoněmecká otázka má nejen pouze evropský, ale mnohem více celoněmeckou dimenzi. Toto povědomí je rozhodující předpoklad pro oprávněné a dlouhotrvající řešení.¹⁵⁵

Bez ohledu na deklarace WB však difúze jeho politiky a činnosti ostatních sudetoněmeckých sdružení pokračovala i v dalších letech. Pobouření vyvolat například rozhovor Petera Glotze pro deník Prager Zeitung na jaře 1994. Glotz v rozhovoru uvedl, že je skeptický ohledně řešení sudetoněmecké otázky: „Stále svým krajanům říkám, že odškodnění jejich ztracených („entgangenen“) majetků nejsou v dohlednu ani nepřichází v potaz,“ prohlásil Glotz a dodal, že uvnitř sudetoněmeckého hnutí existují „dvě organizace, sociálně demokratická Seliger-Gemeinde a katolická Ackermann-Gemeinde, které jsou připraveny k rozumným rozhovorům. Existuje však ale také národně-konzervativní Witikobund, který klade požadavky.“ Witiko-Brief zareagoval zděšeně: „Tak takhle je to tedy! Dům a dvůr se sudetským Němcům se „ztratil“. Že by ho ztratili na vandru? A dnes už se najdou pouze ti nepoučitelní, kteří kladou požadavky. A proč? Tady Landsmann Glotz světu už více nerozumí.“¹⁵⁶

Protože vývoj německo-českých vztahů po rozpadu Československa ustrnul na mrtvém bodě, otevřela se i možnost pro kritiku smířlivé politiky ze strany sdružení vůči ostatním sudetoněmeckým organizacím. Toto ochlazení nemohlo Witikobundu uniknout a sdružení tento stav využilo pro poukazování na chybnou smiřovací taktiku a útokům na jeho hlavní představitele.

Do svých oponentů jak z řad sudetských Němců se pustil v obsáhlé analýze na stránkách Witiko-Briefu Horst-Rudolf Überlacker. V článku obvinil „smiřovače“ v čele s Rudolfem Hilferem, že si neuvědomují, že proti sudetským Němcům nestojí partner, ale nesmiřitelný protivník. Zatímco podle Überlackera je WB největším zastáncem semknutosti národnostní skupiny (v čemž je sice osamocen ale velmi aktivní), tak Ackermann-Gemeinde propaguje omluvy sudetských Němců Čechům (příčemž není podle Überlackera za co se omlouvat) a vzdávání se majetkových a odškodňovacích nároků. Poslední vývoj tak v jeho interpretaci dokazuje, že: „Zrada se nevyplácí!“¹⁵⁷

¹⁵⁵ *Deklaration des Witikobundes, Bad Kissinger Erklärung 1994, Witiko-Brief 2/94, str. 1.*

¹⁵⁶ *Peter Glotz in Prag, Witiko-Brief 2/94, str. 10.*

¹⁵⁷ *Überlacker, Horst Rudolf: Sudetendeutsche Frage 1994, Witiko-Brief 3/94, str. 1.*

Witikobundu proto měl být podle Überlackera obranou proti „útoku zleva.“ Vysoký představitel WB v článku varoval: „Zleva dochází k formování sil, kterým je spojenectví Němců v Německu a Rakousku již dlouho trnem v nevyhlášeném čechofilním oku. V Německu jde jak o „rudé“ tak o „zelené“, ale také levicové křídlo unie. Podřízenecká mentalita je skrytá za heslem „um des lieben Frieden willen.“ Začalo to Hilfem, publicisticky doprovázené Peterem Becherem a do kvazi-vědecké aury zasazeno Ferdinandem Seibtem jakožto politizujícím historikem. Mezitím se pohnul v touze po publicitě FDP politik Josef Grünbeck, který nevynechá žádnou příležitost, aby se postavil proti pozicím SL a oslaboval je.“

Aktivita těchto osob se spojovaly podle Überlackera nikoliv jen s čechofilii, ale také s vědomím mise (Hilf, Becher) a byly zčásti spojeny s druhy fatalismu, rezignace a nestrojeného utilitarismu, které podřívají činnost SL.“ Práce na doposud nemožném prosazení cílů stanov SL (§3) je frustruje a jsou považováni v českých a německých médiích za ty, co souhlasí s vyhnáním a konfiskacemi,“ napsal autor článku. Sudetští Němci jsou pak kvůli těmto „odpadlákům“ rozdělováni na dobré a špatné, na různé historické kmeny a přes popírání jejich identity i politicky atomizováni. Cílem těchto osob není nic menšího než identitu sudetských Němců zpochybnit, jejich právní pozice oslabit nebo úplně zapřít, a spolu s médii a příznivci vyhnání a konfiskací označit tyto činy za vadu na kráse („Schönheitsfehler“).

Ohrožení sudetoněmecké existence podle tohoto válečnického prizmatu Witikobundu vyžadovaly i relevantní obranu, Überlacker proto ve svém mobilizačním textu vyzýval k „ofenzivě vedení SL“ a tedy k bezpodmínečnému zastupování právních nároků sudetských Němců (majetkové a odškodňovací otázky jsou nejvyšší prioritou), která v žádném případě není vnitřní českou záležitostí. Zároveň se také postavil do čela „báze národnostní skupiny“, která „požaduje ukončení bezpředmětných aktivit typu dialogu s českou stranou bez předběžných podmínek“, hledání spojenců v ČR či řešení vstupu do českých médií, jež nemají „oporu v žádném rozhodnutí Spolkového shromáždění SL“.¹⁵⁸

Ze stejného důvodu se Witikobund ohradil i proti „dopisové akci“ Sudetoněmecké Rady, která se v polovině roku 1994 pokusila oslovit poslance českého parlamentu s výzvou k zahájení jednání bez předběžných podmínek. Aktivita vznikla zejména z popudu umírněnějších členů tohoto grémia a jejím pokusem bylo posílit autonomii SR vůči SL při vyjednávání s českou stranou o sudetoněmecké otázce. Vedení Witikobundu, kterému snahy o autonomní politiku SR dlouhodobě vadily¹⁵⁹, tento záměr samozřejmě rozpoznalo a na svém

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ Horst Rudolf Überlacker označil SR za „méně významnou“ co se týče sudetoněmecké otázky, viz : Überlacker, Horst Rudolf: *Sudetendeutsche Frage 1994*, Witiko-Brief 3/94, str. 1.

ročním zasedání reprezentaci SR vyzvalo, aby se v budoucnu vyvarovala podobného překračování svých pravomocí.¹⁶⁰

2.2.11. Havlův projev a Česko-německá deklarace

Munici v boji Witikobundu proti smiřovacím tendencím s ČR dodal projev českého prezidenta Václava Havla v Rudolfinu („Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství“) na počátku roku 1995. Na projev reagovali zklamaně i ti z největších ze zastánců smíření z řad Ackermann-Gemeinde jako Herbert Werner či Volkmar Gabert. Kromě světlých výjimek (například Angelus Waldstein) považovali zástupci sudetoněmeckých organizací Havlův projev za krok zpět – směrem k tradičnímu českému nacionalistickému výkladu historie.

Vzhledem k všeobecnému zklamání z Havlova projevu si mohl Witikobund dovolit ve svém komentáři lehce povýšenecký tón, ve kterém s ironií poukázal na marnost snažení svých oponentů ke smíření s Čechy, kteří jsou nakonec všichni jen Češi – a tedy nepřátelé, což je nakonec to, co Witikobund tvrdí po celou dobu: „U nás u sudetských Němců byli tací, co věřili po roce 89 ve fantoma připravenosti Prahy k dialogu. Tito jsou dnes trapně dotčeni. Cíl jejich cesty se ukázal fata-morganou,“ napsal Witiko-Brief.¹⁶¹

Uspokojený pocit z vítězství však W-B dlouho nevydržel a s vyjednáváním Česko-německé deklarace rychle opadal. Ačkoliv sdružení po celou dobu vyjednávání proti „Schlußstrich“ dohodě brojilo a redakční titulky Witiko-Briefu oznamovaly postupně zveřejňované obrysy budoucí dohody za „triumf českého nacismu“¹⁶², výsledek vyjednávání na konci roku přinesl velké zklamání.

Po podepsání Česko-německé deklarace předsedy vlád obou zemí prohlásil nyní již předseda Witikobundu Horst-Rudolf Überlacker, že německé strany uzavřely spojení s Prahou proti sudetským Němcům.¹⁶³ V dopise poslancům CSU vedení Witikobundu prohlásil, že: „tato deklarace nemůže být příspěvkem pro budoucí mírové uspořádání v Evropě. Sudetští Němci potřebují celoněmeckou solidaritu, kterou v těchto dnech bolestně postrádají.“¹⁶⁴ Předseda sdružení však pozitivně kvitoval, že sudetští Němci jsou jednotní v odmítnutí deklarace, a to i přes očividný fakt, že s dohodou (přes všechny výhrady) souhlasily katolická Ackermann-Gemeinde i sociálně-demokratická Seliger-Gemeinde. Tím, že Witikobund ignoroval mínění dvou konkurenčních sudetoněmeckých sdružení a označil

¹⁶⁰ *Jahrestagung vom 7.-9. Oktober 1994 in Bamberg*, Witiko-Brief 5/94, str. 3.

¹⁶¹ Kopp, Hans Ulrich: *Havel rede birgt keine Überraschung*, Witiko-Brief 2-95, str. 4.

¹⁶² Karl H. Schwind: *Der tschechische Nazismus feiert Triumphe*, Witiko-Brief 6-96, str. 4.

¹⁶³ *Sudetendeutsche einig in der Ablehnung der Bonn-Prager „Verhöhnungserklärung“*, Witiko-Brief, 1/97, str.

1.

¹⁶⁴ *Schreiben des Witikobundes an den CSU-Landesgruppenvorsitzenden im Bundestag*, Witiko-Brief, 1/97, str.

4.

oficiální názor SL za názor všech sudetských Němců¹⁶⁵, odhalil bezděky pravou podstatu svého tažení za jednotou sudetoněmeckého hnutí.

V říjnu 1997 v Prienu přijal Witikobund k Česko-německé deklaraci prohlášení. Sdružení zde označilo vyhnání za etnickou čistku, která měla na svědomí 241 000 lidských životů a miliardové škody na majetku. Tyto zločiny Česká republika jako následnický stát odmítá odčinit a proto je prozatím nezpůsobilá pro vstup do EU a NATO. Witikobund tedy nakonec tuto „Verhöhnungserklärung“ („výsměšné prohlášení“ – jde o slovní hříčku s originálním neformálním označením deklarace jako „prohlášení o usmíření – Versöhnungserklärung“) podle očekávání odmítl.¹⁶⁶

2.2.12. Partneri a příznivci

Na celoročních srazech Witiko-Bundu se zástupci spolkové politické scény SRN v devadesátých letech příliš neobjevovali. Byli si dobře vědomi ožehavého statutu sdružení na pomezí národně-konzervativního a pravicově extrémistického hnutí. Bavorský premiér Max Streibl a jeho nástupce Edmund Stoiber vždy neopoměli z pozice patrona sudetoněmecké národnostní skupiny zaslat pozdravný dopis členům Witiko-Bundu s obecnými frázemi o významu sudetských Němců v minulosti a pro budoucnost. Pozdravné dopisy zasílal pravidelně i mluvčí Neubauer, poslanec Evropského parlamentu a vnuk posledního rakouského císaře Otto Habsburk či člen bavorské vlády a předseda sudetoněmeckého Spolkového shromáždění Hans Sehling. Za sudetoněmecká „názorová společenství“ se srazů pravidelně účastnili pouze zástupci spřáteleného, od Seliger-Gemeinde odštěpeného „Okruhu Wenzela Jaksche“ (Wenzel-Jaksch-Kreis), přítomnost Rolfa Schmidbacha z Ackermann-Gemeinde v roce 1991 byla spíše výjimkou.¹⁶⁷

Witiko-bund však nebyl ve svém politickém působení úplně osamocen. Spolupracoval s dalšími organizacemi a institucemi s podobným světonázorem, jako například institut Zeitgeschichtliche Forschungstelle Ingolstadt (ZFI) založeného roku 1981 Alfredem Schickelem. Historik Schickel byl častým hostem setkání Witikobundu a přispíval do oficiálních tisků sdružení. ZFI považuje za svůj cíl zlomení monopolu na výklad moderní německé historie, zejména se orientuje na kritiku tzv. „vyrovnávání se s minulostí“ (Vergangenheitsbewältigung¹⁶⁸), odhalování mýtů o komplotech cizích velmocí proti německému národu a dalších ožehavých tématech.¹⁶⁹

¹⁶⁵ *Sudetendeutsche einig in der Ablehnung der Bonn-Prager „Verhöhnungserklärung“*, Witiko-Brief, 1/97, str. 1.

¹⁶⁶ *Entschließung zur deutsch-tschechischen „Erklärung“*, 5/97, Witiko-Brief, str. 3.

¹⁶⁷ *Witikobund verurteilt Rückkehr zum Beneschismus*, Witiko-Brief 5/91, str. 1.

¹⁶⁸ dominantní kulturně-politický směr v SRN, který se prosadil v šedesátých letech a jehož protagonisté se snaží odhalovat příčiny a důsledky tragické cesty Německa do nacistické zkázy

¹⁶⁹ *Die Rolle einer Monopolbrecherin*, Witiko-Brief 4-91, str. 4-5.

Důležitým spojencem Witiko-Bundu bylo nakladatelské impérium Herberta Fleissnera¹⁷⁰, který je také členem sdružení. Fleissner vlastní množství různě zaměřených nakladatelství, z nichž jedním z nejdůležitějších je „Langen Müller“, vydávající členům Witiko-Bundu jejich texty a mnoho další dokumentární historické literatury o tématech, opozičních vůči tzv. „bewältigungspublizistik“ (publicistice podporující vyrovnání se minulostí). Nakladatelství Langen Müller inzeruje ve Witiko-Briefu prakticky v každém čísle své nové tituly.

I v oficiálních novinách Sudetoněmeckého landsmanšaftu byl v devadesátých letech hlas Witiko-Bundu poměrně dobře zastoupen, a to především zásluhou bývalého mluvčího SL Waltera Bechera a jednatele („Geschäftsführer“) SL Horsta Löfflera. Nutno však podotknout, že oba reprezentanti sudetoněmeckých národovců nepropagovali aktuální pozici svého domovského sdružení a zdrželi se některých kontroverzních požadavků (například na odtržení sudetských území od českých zemí), články obou pánů se však od ostatních textů lišily svojí verbální radikalitou a deklarovanou nesmiřitelností, což se odráželo v celkovém pohledu na Sudetendeutsche Zeitung a sudetské Němce vůbec v české a i německé veřejnosti.

2.2.13. Wenzel-Jaksch-Kreis

Wenzel-Jakch-Kreis (v polovině devadesátých let přejmenována podle jednoho ze zakládajících členů na Willi-Wanka-Kreis) je zajímavou anomálií v sudetoněmeckém hnutí. Jde sice o odštěpeneckou skupinu sudetoněmeckých sociálních demokratů, která se rozešla s vedením Seliger-Gemeinde po roce 1968 kvůli postoji vůči východní politice ministra zahraničí a pozdějšího kancléře Williho Brandta, avšak de facto jde o sesterskou organizaci národoveckého Witiko-Bundu.

Otcové zakladatelé sdružení byli spolupracovníky Wenzela Jaksche za druhé světové války v londýnském exilu. V emigraci ve Velké Británii došlo mezi sudetoněmeckými exulanty ke sporu, kdy se jedna skupina pod Jakschovým vedením odmítla podřídit vedení exilového československého prezidenta Edvarda Beneše a druhá skupina sudetoněmeckých sociálních demokratů zůstala vůči Benešovi a konceptu ČSR věrná – tzv. Zinnerova skupina. Budoucí představitelé sdružení Wenzel-Jaksch-Kreis byly tehdy věrnými spolupracovníky svého lídra. Po válce spolu v Bavorsku založili sudetoněmecké „názorové společenství“ Seliger-Gemeinde.

Seligerovci v padesátých letech vynaložili v zahraničí veliké úsilí o prosazení sudetoněmecké agendy. Důležitými bojovníky za sudetoněmeckou otázku v zahraničí z řad Seliger-Gemeinde byli ve Velké Británii zůstavší Harry Hochfelder, Willi Wanka v Kanadě a Karl Kern ve Švédsku. Krize v Seliger-Gemeinde nastala s novým kursem kancléře Brandta, kdy byl odvolán člen předsednictva Almar Raitzner, jenž Seligerovu obec záhy opustil spolu

¹⁷⁰ více na webu *Informationsdienst gegen Rechtsextremismus* <http://lexikon.idgr.de/fff/1/fleissner-herbert/fleissner-herbert.php>.

se třemi zmiňovanými zástupci sdružení v zahraničí. Společně založili Wenzel-Jaksch-Kreis a začali vydávat oficiální tiskový orgán „Sudetenbote“.¹⁷¹

Ačkoliv W-J-K vznikl odštěpením od Seliger-Gemeinde, jeho ideologická základna je prakticky totožná s Witiko-Bundem. Sdružení se zasazuje nejen za navrácení majetku zabaveného sudetským Němcům po druhé světové válce, ale také stejně jako Witiko-Bund žádalo změnu státoprávního uspořádání, vyzvalo Sudetoněmecký landsmanšaft, aby připravilo plán na znovu osídlení Sudet sudetskými Němci a aby spolupracovalo na tomto cíli s kabinety v Mnichově a Bonnu/Berlíně a v neposlední řadě také s evropskými institucemi. Cílem mělo být samozřejmě dosažení navrácení území sudetským Němcům.¹⁷² „Navrácení sudetského území bude pro Čechy morálním znovuzrozením,“ prohlásil v Sudetenbote Harry Hochfelder. Hochfelder také vyzval ke vzpouře proti vedení SL ve chvíli, kdy se SL vzdá jménem sudetských Němců svých oprávněných nároků, národnostní skupina podle jeho vyjádření může takovému vývoji zabránit zdola.¹⁷³

Wenzel-Jakch-Kreis se také zasazoval o rehabilitaci pojmu národ (Volk), který měl dle jeho mínění být znovu postaven do centra úvah o uspořádání střední Evropy. „Vznik samostatného Slovenska zasadí ránu teorii o neměnnosti hranic. Čechy a Morava se budou reorganizovat na českou a sudetoněmeckou část... Znovuvýstavba východní Evropy je německým úkolem“¹⁷⁴ – uvedl vedoucího činitele W-J-K Harry Hochfelder.

Zároveň ve svých mnohých prohlášeních vyzýval W-J-K k semknutosti sudetoněmecké národnostní skupiny, což bylo dalším znakem jeho podobnosti se sudetoněmeckými národovci. Podle Hochfeldera bylo znovuzískání těžkým úkolem, a proto by měli všichni sudetští Němci napnout síly a pro tento cíl pracovat. „Pro spor v našich řadách není místo. Tento luxus si mohou dovolit jiné národy a národnostní skupiny, my ne,“¹⁷⁵ prohlásil Hochfelder na srazu Witiko-Bundu. Budoucí semknutost sudetských Němců si W-J-K však představoval následovně: socialisté najdou zpět ztracený patriotismus a uvědomí si, že základem politického uspořádání je německý národ a křesťané se zbaví svého odporu vůči národním státům.¹⁷⁶ Jak chtěli příznivci okruhu Wenzela Jaksche takové jednoty dosáhnout už však neupřesnili.

Přes rozkol však Seliger-Gemeinde na svoje odpadlíky úplně nezapomněla a přes značný rozpor v pohledu na politické směřování národnostní skupiny sociální demokraté po smrti

¹⁷¹ Stain, Walter: *Rückgabe des Sudetengebietes an die Sudetendeutschen*, Witiko-Brief 5-91, str. 9.

¹⁷² *Resolution des Wenzel-Jakch-Kreises*, Witiko-Brief 4-90, str. 8.

¹⁷³ Hochfelder, Harry: *Verzicht*, Sudetenbote in Witiko-Brief 2-90, str. 3.

¹⁷⁴ Hochfelder, Harry: *Über die ziele sudetendeutscher Politik*, Witiko-Brief 1-91, str. 1-3.

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Tamtéž

Willyho Wanky v roce 1991 uctili jeho památku na celoročním zasedání.¹⁷⁷ Na jeho počest se W-J-K v roce 1995 přejmenoval na Willi-Wanka-Kreis.

¹⁷⁷ *Bundesversammlung 1991 der Seliger Gemeinde, Die Brücke 15.11.1991.*

2.3. Seliger Gemeinde (Seligerova obec)

Názorové společenství německých sociálních demokratů Seliger Gemeinde bylo založeno jako poslední ze všech názorových spolků v roce 1951. Pojmenováno bylo podle prvního předsedy Německé sociálně-demokratické dělnické strany (DSAP) v Československu Josefa Seligera.¹⁷⁸ Na rozdíl od poměrně poklidného vývoje křesťanského a národně-konzervativního názorového společenství, prošla Seliger-Gemeinde bouřlivým vývojem, který byl pravděpodobně jedním z hlavních důvodů, proč toto sdružení již nikdy nezískalo vliv, který mělo jako hnutí sudetoněmeckých sociálních demokratů v Habsburské monarchii a první československé republice.

V emigraci za druhé světové války se kolem posledního předsedy Wenzela Jaksche shromáždila skupina jemu věrných sociálních demokratů, která se spolu se svým lídrem postavila exilovému československému prezidentovi Edvardu Benešovi a „jeho plánům na vyhnání“.¹⁷⁹ Ferdinand Seibt uvádí, že Beneš skupinu kolem Wenzela Jaksche prostě vyšachoval z jednání o poválečném uspořádání,¹⁸⁰ avšak historička Eva Hahnová k tomu dodává, že si za svou izolaci v londýnském exilu mohl Jaksch do značné míry sám, neboť od počátku odmítal obnovení předmnichovského uspořádání a kladl Benešovi přehnané požadavky.¹⁸¹ Jakschova skupina po válce založila Seliger-Gemeinde jako pokračovatele rakouské a prvorepublikové sociální demokracie.

2.3.1. Štěpení Seliger-Gemeinde

Vedle skupiny následovníků Wenzela Jaksche v exilu působila část bývalé DSAP, která se jeho politické linii postavila. Jakschovým kritikům se nelíbily kromě jeho odmítnutí loajality vůči československému státu také předsedovy autoritářské praktiky ve vnitrostranických diskusích a v roce 1940 se od jeho skupiny odtrhli. Podle jména předsedy odštěpenců Josefa Zinnera je tato organizace dodnes známá jako tzv. „Zinnerova skupina“ i když si tehdy nechala původní název DSAP.¹⁸²

Po válce měli Jakschovi kritici pozici těžší než Seliger-Gemeinde, která nakonec vyhrála spor o následnictví sudetoněmecké sociální demokracie, mimo jiné také proto, že byli denuncováni jako zaprodanci Beneše a komunistů. I tak se jim však z malých finančních prostředků podařilo ustanovit „Pracovní sdružení bývalých sociálních demokratů z Československa“ a vydávat časopis „Neue Kommentare“. Vůdčí osobností sdružení se stal

¹⁷⁸ Vor 50 Jahren... 4.6.1951 Seliger-Gemeinde in Oberbayern gegründet

http://www.fes.de/archiv/_stichwort/seliger.htm .

¹⁷⁹ Gabert, Volkmar: *50 – Jahre Seliger-Gemeinde*, Seliger-Gemeinde, Mnichov 2002, str. 15.

¹⁸⁰ Seibt, *Německo a Češi*, Academia, Praha 1996, str. 342.

¹⁸¹ Hahnová, Eva: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Votobia, Praha 2002, str. 51.

¹⁸² Tamtéž, str. 58

bývalý sociálnědemokratický poslanec prvorepublikového Národního shromáždění Rudolf Zischka.

Členové „Pracovního sdružení“ kritizovali po válce pokračující trend sblížování Jakschovy skupiny s pravicovým nacionalismem, který vyvrcholil vstupem Seligerovců do Sudetoněmeckého landsmanšaftu. Odmítali jeho nepřátelský postoj vůči Československu a zkreslování historických údajů a hlasitě odsuzovali spolupráci Seliger-Gemeinde s bývalými nacisty.¹⁸³

Sblížování s nacionalistickým proudem dovedlo Seliger-Gemeinde nakonec i k druhému štěpení, ke kterému došlo v roce 1968. Od mateřské organizace se na rozdíl od Zinnerovců za druhé světové války odtrhla skupina radiálnějších sociálních demokratů na protest proti poslušnosti vedení spolku vůči nové východní politice Williho Bradta. Kruh kolem člena předsednictva Almara Reitznera a zahraničních členů S-G a založil svůj vlastní spolek Wenzel-Jaksch-Kreis. Wenzel-Jaksch-Kreis se však postupem času natolik přiblížil nacionalistickým pozicím Witiko-Bundu, že ho prakticky nebylo možno od tradičního uskupení sudetoněmeckých národovců vůbec rozeznat (pojednání o činnosti W-J-K v kapitole o Witiko-Bundu).

2.3.2. Cíle sdružení

Ještě před svým oficiálním založením na počátku padesátých let skupina kolem Wenzela Jaksche vydala prohlášení, ve kterém vyzvala k zasazení sudetoněmeckých zkušeností do širšího historického rámce, tedy konceptu třídní společnosti a socialistického internacionalismu. Jakschovci také kritizovali pokusy omezovat se izolovaně jen na problémy sudetoněmecké, navrhovali spíše vytváření intelektuálních a morálních předpokladů pro uskutečnění principu národního sebeurčení.¹⁸⁴

Ve stanovách nově vytvořené Seliger-Gemeinde z roku 1951 se Seliger Gemeinde přihlásila k odkazu (staro)rakouského a sudetoněmeckého socialismu, který by podle ní měl v budoucnu pomoci vytvořit nové uspořádání Evropy na federalistickém základě. Vedle posilování spolupráce s nadnárodními společenstvími ale také považovalo za důležité právo národů na sebeurčení jako jediný přípustný demokratický společenský řád, a to nejen pro sudetoněmeckou národnostní skupinu. Toto právo na sebeurčení mělo podle Seliger-Gemeinde také zahrnovat právo na svobodné usídlení se ve své domovině.¹⁸⁵ S malými obměnami platila tato ustanovení až do 90. let.

¹⁸³ Tamtéž, str. 53-60

¹⁸⁴ Hahnová, Eva: Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí, ALBIS INTERNATIONAL, Ústí nad Labem 1999, str. 101.

¹⁸⁵ *Thesen*, 50 Jahre Seliger Gemeinde, Seliger-Gemeinde, str. 23.

2.3.3. Vztahy s českými sociálními demokraty na počátku 90. let

Po revolučních změnách na přelomu posledního desetiletí 20. století vstupovala Seligerova obec do nové epochy s optimismem a nabídkou smíření. Zpočátku se jí dařilo a v optimistické atmosféře po revolučních zvratech začala ihned navazovat styky se svým českým protějškem.

Navazování kontaktů s českou sociální demokracií začalo již v březnu 1990, kdy se zástupci Seliger-Gemeinde zúčastnili slavnostního ustavujícího sjezdu Československé sociální demokracie. Za Seligerovce pronesl ve slavnostní náladě projev Petr Glotz, přítomen byl také předseda Volkmar Gabert.¹⁸⁶

Návštěvu sudetským Němcům oplatili čeští sociální demokraté už na podzim téhož roku. Vedle tradičních delegací z Německa, Rakouska, Švédska, Velké Británie a Kanady se ročního spolkového shromáždění zúčastnili i zástupce Občanského fóra pro mezinárodní záležitosti Pavel Bergmann a předseda Sněmovny lidu za sociální demokraty zvolené na listině OF (kandidáti za ČSSD, kteří kandidovali za stranu samostatně, se do parlamentu nedostali) a disident, se kterým již v osmdesátých letech Seliger-Gemeinde udržovala kontakty, Rudolf Battěk. Předseda Gabert si na sjezdu povzdechl, že česká sociální demokracie si do svého čela zvolila Jiřího Horáka a ne Battěka, který se o udržení tradice sociální demokracie tolik přičinil.¹⁸⁷

Seliger-Gemeinde si i v budoucnosti zachovala úzké vztahy na Rudolfa Battěka a zvláště Jiřího Loewyho, již si po rozpadu OF založili konkurenční, tzv. Asociaci sociálních demokratů, která však ve volbách propadla.¹⁸⁸ Jiří Loewy po celá devadesátá léta ještě přispíval do oficiálního listu „Die Brücke“ jako navrátilivší se člen ČSSD a byl také hlavním spojovacím článkem mezi ČSSD a Seliger-Gemeinde. Přesto se však po změnách v české sociální demokracii již nepodařilo navázat tak vřelé vztahy, jaké mezi oběma skupinami panovaly v prvních porevolučních letech s Battěkem a jeho kolegy. V dalších letech však i nadále navštěvovaly celoroční sjezdy Seliger-Gemeinde v první polovině devadesátých let delegace ČSSD jako například poslanec Jindřich Konečný či místopředsedové strany Jaroslava Trnková a Pavel Morávek a další.¹⁸⁹

Vrcholem spolupráce sudetoněmeckých a českých sociálních demokratů bylo Seliger-Gemeinde iniciované slavnostní odhalení památné desky sociálnědemokratickým obětem nacismu a pracovníkům nakladatelství „Graphia“ v Karlových Varech.¹⁹⁰ Vedle Battěka a

¹⁸⁶ *Für gute, freundschaftliche Kontakte*, Die Brücke, 15.4.1990, str. 4.

¹⁸⁷ *Bundesversammlung der Seliger-Gemeinde mit viel Prominenz*, Die Brücke, 15.11.1990, str. 14.

¹⁸⁸ „Kdo byl kdo v našich dějinách v 20. století“

<http://www.libri.cz/databaze/kdo20/list.php?od=b&count=20&start=1>.

¹⁸⁹ *Bundesversammlung 1991 der Seliger-Gemeinde*, Die Brücke, 15.11.1991, str. 14.

¹⁹⁰ *Ein Neubeginn zwischen Sudetendeutschen und Tschechen*, Die Brücke, 15.6.1991, str. 1.

Bergmana, předsedy Seliger-Gemeinde Gaberta a dalších reprezentantů sudetoněmeckých sociálních demokratů se slavnostního odhalení zúčastnili mimo jiné i poslanci Spolkového sněmu za SPD Ludwig Stiegler a Hans Büchler.¹⁹¹

Předseda Volkmar Gabert nemohl chybět ani na odhalení pamětní tabule Ludwiga Czecha v bývalém koncentračním táboře Terezín v září 1993. Vedle velvyslanců a politiků obou národů se slavnostního odhalení zúčastnili i prezidenti ČR Václav Havel a Franz Vranitzky a bývalý předseda SPD Hans-Jochen Vogel.¹⁹²

Kontakty se tedy rozvíjely velmi dobře, avšak bezmračné nebe se brzo začalo zatahovat. Seliger-Gemeinde si rychle začínala uvědomovat rostoucí nedůvěru české politické scény vůči požadavkům sudetských Němců a vzrůst starých strašáků nacionalismu. Proto také doposud trpělivá Seliger-Gemeinde začala přitvrzovat. „Všichni lidé mají právo na svůj domov, svoji národnost (Volkstum), svoji řeč a svoji kulturu, každý národ na svoji národní integritu,“¹⁹³ uvedl místopředseda Seliger-Gemeinde Erich Sander na počátku roku 1991. Vztahy s českými sociálními demokraty se tímto ale začaly kalit.

Seliger-Gemeinde sledovala s nevolí, jak 27 poslanců české sociální demokracie zasílá dopis velmocím druhé světové války, aby potvrdili legálnost odsunu. Redakční komentář v oficiálním orgánu S-G „Die Brücke“ rezignovaně prohlásil, že „Češi se těžko... vzdají svých pseudodemokratických idolů typu Edvarda Beneše.“¹⁹⁴ Předseda Gabert k tomu později dodal: „Nové politické strany v ČR by měly vědět, že nacionalismus je neposiluje.“¹⁹⁵

Opravdové pnutí mezi Seliger-Gemeinde a ČSSD však vzbudil až dopis poslance SPD a sudetského Němce Rudolfa Müllera, který se v roce 1993 obrátil na ministra zahraničních věcí SRN Klause Kinkela s tím, aby spojil při jednáních s českou stranou otázku zrušení „Benešových dekretů“ a vstup ČR do Evropské unie.¹⁹⁶ „Vyhnání, které Benešovy dekrety a amnestijní zákon ospravedlnily, nejsou jen porušením mezinárodního práva, ale jsou prohřeškem proti základním lidským právům vůbec. Je těžké si představit takovýto stát v EU, která je mimo jiné prostorem, ve kterém platí určité společné základní normy,“¹⁹⁷ napsal do „Die Brücke“ Müller. Müller později ještě odmítl placení odškodného českým obětem nacismu bez adekvátního odškodnění sudetských Němců¹⁹⁸ a všechny tyto výroky čím dál víc českou ČSSD znervózňovaly. Reakce na Müllera z Čech přišla záhy, v dopise předsedy ČSSD

¹⁹¹ *Ein Symbol der Völkerverständigung, 50 Jahre, Seliger-Gemeinde, str. 166.*

¹⁹² *Gedenken für Dr- Ludwig Czech auf dem Gelände des Konzentrationslagers Theresienstadt am 1. September 1993, 50 Jahre, Seliger-Gemeinde, str. 167.*

¹⁹³ *Das Zusammengehörigkeitsgefühl stärken, Die Brücke 15.2.1991, str. 15.*

¹⁹⁴ *Der Deutsch-Tschechoslowakische Vertrag – Chance für einen Neubeginn, Die Brücke 15.2.1992, str. 1.*

¹⁹⁵ *Bundesversammlung 1992 der Seliger-Gemeinde, Die Brücke 15.11.1992, str. 13.*

¹⁹⁶ Müller Rudolf, *Es geht um die Benesch-Dekrete, Die Brücke, 15.10.1993.*

¹⁹⁷ Müller, Rudolf: *Die Tschechische Republik und die EU, Die Brücke, 15.1.1995.*

¹⁹⁸ Müller Rudolf: *Tschechen und Deutsche – beide sind Opfer und Täter zugleich, Die Brücke, 15.5. 1994.*

v Severních Čechách Gustava Krova. V kritickém textu Krov tvrdil, že Müllerova poslední vyjádření mohou poškodit zájmy české sociální demokracie už jen proto, že podobné požadavky nevznáší jenom on, ale také zahraničně-politická expertka SPD Karsten Voigtová a Seliger-Gemeinde obecně. Müllerova odpověď ale byla suchá, poslanec prohlásil, že: „smíření není jednosměrná ulice, ...je nutné se zasazovat za právo a spravedlnost.“¹⁹⁹ Od tohoto sporu se také na stránkách „Die Brücke“ poprvé objevil jako hlavní překážka vyrovnání sporu o tzv. „Benešovy dekrety“, které se měly v budoucnu stát mediální ikonou vyjadřující zásadní rozpor mezi Čechy a sudetskými Němci.

Spor české ČSSD se Seliger-Gemeinde v roce 1993 předznamenal konec úzkých vztahů na vrcholné úrovni. Do schválení Česko-německé deklarace se také sociálním demokratům nepodařilo překonat národnostní třenice ve sporných bodech sudetoněmecké otázky, ačkoliv právě nacionalismus byl vůči sociálně demokratické myšlence v opozici. Tradice sociálně-demokratického hnutí a jeho boje proti nacismu však nedokázaly Čechy a sudetské Němce spojit alespoň natolik, jako se to podařilo Ackermann-Gemendie a českým katolíkům pomocí národní vášně přesahující křesťanské víry.

Předseda sociálně-demokratických sudetských Němců Volkmar Gabert vyjádřil už naplno v roce 1995 zklamání z pozice české strany, reprezentované v té době nově také Václavem Havlem. Havel podle něj úplně pominul ustavení Československa jakožto národního státu, čehož dle něj právě Henlein a Hitler využili, ačkoliv do roku 1935 byli sudetští Němci většinově pro Československo. Gabert však ale také při této příležitosti poněkud zmírnil svá dřívější vyjádření o spojitosti vstupu ČR do EU a zrušení Benešových dekretů, když uvedl, že Benešovy dekrety je sice třeba zrušit a je nutné spolu navzájem mluvit, ale že Seliger-Gemeinde „podporuje vstup Čechů a Slováků do EU“ a se zpožděním se tak distancoval od kampaně, kterou rozjel na toto téma Witikobund.

2.3.4. Vývoj po roce 1989 a vztahy se SL

Sudetoněmecký landsmanšaft má ve svých stanovách uvedeno, že zastupuje sudetoněmeckou národnostní skupinu se všemi jejími organizacemi a skupinami, mezi které patří samozřejmě i Seligerova obec. Jak vypadala spolupráce mezi sudetoněmeckými sociálními demokraty a jejich „střečovou“ organizací Sudetoněmeckým landsmanšaftem?

V listopadu 1989 předseda Seligerovy obce Volkmar Gabert na spolkovém shromáždění sdružení prohlásil, že: „uvnitř sudetoněmecké národnostní skupiny spolu dokážeme najít společnou řeč.“²⁰⁰

¹⁹⁹ *Diskussion über die Benesch-Dekrete*, Die Brücke, 15.7.1994, str. 6.

²⁰⁰ *Bundesversammlung der Seliger-Gemeinde 1989*, Die Brücke, 15.11.1989.

Seliger Gemeinde rozhodně udržovala v rámci sudetoněmecké národnostní skupiny úzké kontakty zejména s Ackermann-Gemeinde, což se projevilo i později při schvalování Česko-německé smlouvy. Hostem na celoročních srazech byl v devadesátých letech za Ackermann Gemeinde členové předsednictva Ernst Nittner či Franz Olbert a další.²⁰¹

První spory se SL nastaly již v roce 1991 při vyjednávání a následném podpisu Československo-německé smlouvy, kdy jak Seligerova obec tak katolická Ackermann Gemeinde s výtkami tuto smlouvu přijaly a Sudetoněmecké krajanské sdružení nikoli. Předseda sdružení Gabert tehdy uvedl, že: „smlouva sice nesplňuje všechna očekávání, ale (...) přináší nové perspektivy na lepší budoucí spolupráci, zmiňuje utrpení nevinných na obou stranách a odmítá bezpráví, přičemž nápravu spatřuje ve společné evropské budoucnosti.“²⁰² V podobném duchu se vyjádřilo i další sudetoněmecké společenství Ackermann-Gemeinde a společně se S-G označili jako „šanci pro budoucí užší spolupráci a hlubší porozumění.“²⁰³ Oproti tomu nacionalistický Witiko-Bund na svém sjezdu vyjádřil očekávání, že „patron Bavorsko smlouvu kategoricky odmítne,“²⁰⁴ což se také zanedlouho stalo a spolu s bavorskou vládou smlouvu odmítl i SL.

Za Seliger-Gemeinde shrnul pozici ke smlouvě ve Spolkovém sněmu člen Seliger-Gemeinde Peter Glotz. Podle Glotze „smlouva přináší zlepšení, mluví o obětech, vládě násilí (Gewaltherrschaft), válce a vyhnání“. Odmítl také jakékoliv majetkové nároky, přičemž připomenul Čechům, že se nemají čeho bát i když se ve smlouvě nemluví o státní hranici, ale pouze o hranici.²⁰⁵ Seliger-Gemeinde také potvrdila svůj zájem o další zpevnování vztahů s Čechy a zásadně odmítla po rozpadu československé federace znovuprojednávání smlouvy, jak to žádal SL a Witiko-Bund. „Zbýlé otázky se musí projednat v přímých a rozumných rozhovorech mezi Čechy a Němci,“ uvedlo předsednictvo na spolkovém zasedání v roce 1992.²⁰⁶

Rozpor při postojích vůči tak důležitému dokumentu jakým byla mezistátní smlouva SRN s ČSFR však nemohl neotrást jednotou sudetoněmeckých organizací a vznesl otazník nad zastřešující funkci Sudetoněmeckého landsmanšaftu.

Na konci roku 1992 vyjádřil předseda Seliger Gemeinde své obavy nad tím, že sudetoněmecká národnostní skupina naklání doprava. „Se zděšením poslouchám argumenty ve vztahu k Čechům, které mi připomínají rok 1938. S takovými na české straně žádné partnery nenajdeme, to si musí landsmanšaft sám ujasnit. Sudetoněmecká rada ...se

²⁰¹ například *Bundesversammlung 1992 der Seliger-Gemeinde*, Die Brücke 15.11.1992, str. 13,

Bundesversammlung der Seliger-Gemeinde 1996, Die Brücke 15.12.1992, str. 14.

²⁰² Gabert, Volkmar: *Deutsch-tschechoslowakischer Vertrag parafiert*, Die Brücke, 15. 11.1991.

²⁰³ Tamtéž

²⁰⁴ Tamtéž

²⁰⁵ *Bundestag stimmte Verträgen mit Ungarn und Tschechoslowakei zu*, Die Brücke 15.6.1992, str. 3.

²⁰⁶ *Bundesversammlung 1992 der Seliger-Gemeinde*, Die Brücke 15.11.1992, str. 13.

k aktuálním problémům začala vyjadřovat katastrofálním způsobem,²⁰⁷ uvedl Gabert doslova a nakonec vyjádřil své přání, že „rozumné elementy v Sudetoněmecké radě převáží, neboť by to znamenalo konec tohoto grémia,²⁰⁸ které bylo původně vytvořeno jako platforma pro všechny politické strany sudetoněmeckého hnutí.

Zděšení nejen u Seligerovců vyvolal vydání obskurního sborníku s názvem: „Československo, konec jedné chybné konstrukce (Die Tschechoslowakei – Ende einer Fehlkonstruktion),“ vydaného pod záštitou vrcholných osobností SL. Na sborník tehdy reagoval na stránkách oficiálního orgánu S-G „Die Brücke“ šéf kulturního institutu Adalbert-Stifter-Verein Peter Becher a v nezvykle ostré kritice vypočetl hlavní výtky vůči radikálnímu kurzu SL.

Becher si ve své reakci povzdychl nad tím, že sudetští Němci, kteří se kriticky postavili vůči vlastní minulosti jako Volkmar Gabert, Franz Olbert, Rudolf Hilf, Ferdinand Seibt či páter Angelus Waldstein nemají srovnatelné médium ani uvnitř sudetoněmecké národnostní skupiny, ani ve spolkových médiích. „Nesmiřitelné nacionalistické hlasy jsou na české straně považovány za sudetoněmecké hlasy. Tím pro českou veřejnost dostává obraz sudetoněmeckých vyhnanců nálepku. A to je fatální...“ uvedl Becher a dodal: „v mnoha případech publikujeme prohlášení ve kterém vykreslujeme obraz minulosti, která ukazuje utrpení vyhnanců, ale poukazu na Třetí říši, vraždy Židů a pronásledování jinak smýšlejících se vyhýbáme. Nadáváme každému, kdo má jiný názor jako nespolehlivému, nemorálnímu a oportunistickému.“

Reprezentace sudetských Němců tak podle Bechera dospěla do stavu, kdy pod záštitou SL vychází kniha, která označuje Československo za produkt expanzivního českého nacionalismu, Mnichovskou dohodu za nejlepší možné řešení a prostředky používané v protektorátu za pochopitelné. „Je těžké chtít po české straně pochopení, když ho sami nemáme a jako v případě tohoto svazku mícháme fráze, agresi a rozporné teze bez sebekritiky a hlubšího zamyšlení ... a těžko s námi bude někdo jednat,“ nakonec uvedl Becher s tím, že kniha je nejen vysvědčením chudoby sudetoněmeckého sebeportréту, ale také blamáží pro všechny, kdo se zasadili a porozumění a smíření.²⁰⁹

I když Volkmar Gabert vždy tvrdil, že vztahy mezi Seliger-Gemeinde a SL jsou korektní a přátelské, bylo mezi oběma organizacemi znát v průběhu devadesátých let znát určité napětí. V roce 1993 například předseda Seliger-Gemeinde zpochybnil roli SL jako zastřešující organizaci, když v jednom rozhovoru uvedl za sudetoněmecké sociální demokraty: „jsme připraveni podporovat nejdůležitější sudetoněmecké otázky, ale nejsme připraveni přijmout

²⁰⁷ Tamtéž

²⁰⁸ Tamtéž

²⁰⁹ Becher, Peter: *Sudetendeutsche Fehlkonstruktion*, Die Brücke 15. 7. 1993, str. 12.

vědomí, že zastupuje všechny sudetské Němce – to odmítáme,“ a dodal, že „Sudetoněmecký landsmanšaft je demokraticky strukturovanou organizací, nesmí si však dělat nárok nás, Ackermann-Gemeinde nebo jakékoli žijící příslušníky národnostní skupiny zastupovat.“²¹⁰ Tento názor byl však nejen v opozici vůči samotné existenci SL, ale také vyjadřoval touhu některých složek sudetoněmecké politické scény „degradovat“ krajanské sdružení do pozice jednoho z mnoha a uzmout mu tak jeho funkci reprezentanta národnostní skupiny jako celku.

Tradiční výtky Seligerovy obce vůči krajanskému sdružení směřovaly k jeho radikálním postojům, kdy podle ní SL upozadňuje vůli k rozhovorům a smíření a „příliš vyzdvihuje práva na domov nad jiné otázky,“²¹¹ přestože tento problém bude vyřešen nejpozději vstupem (tehdejší) ČSFR do EU. Místo snahy o porozumění pak SL „jen chrlí požadavky“ a pak se diví, že „marně hledá partnera pro rozhovory“. Tyto partnery již mimo struktury landsmanšaftu na české straně našla Seligerova a Ackermannova obec, což podle něj rozhodně nebylo výsledkem české snahy o politiku „rozděl a panuj.“²¹²

2.3.5. Seliger-Gemeinde a SPD

Seliger-Gemeinde i během devadesátých let udržovala úzké kontakty na ideově spřízněnou SPD. Předáci německé sociální demokracie byli častými hosty na celoročních srazech Seligerovců a sám dlouholetý předseda Volkmar Gabert se dočkal několika ocenění za svoji politickou činnost zejména na bavorské politické scéně.

Předseda Gabert byl vůbec důležitou osobností Seliger-Gemeinde co se týče vztahů s SPD a bavorskou politickou scénou. Od roku 1963 byl předsedou bavorské frakce SPD v zemském sněmu a zároveň jejím předsedou do roku 1972 (funkci předsedy frakce v zemském sněmu zastával do roku 1976), později se stal i poslancem Spolkového sněmu. V roce 1989 byl jmenován šéfem SPD Vogelem čestným předsedou Georg-von-Vollmar Akademie, což je institut bavorské SPD pojmenované podle prvního předsedy bavorské SPD Georga von Vollmara, v jejímž čele Gabert od počátku sedmdesátých let stál.²¹³ V roce 1990 obdržel Volkmar Gabert Evropskou medaili (Europa-Medaille) za službu Bavorsku a Evropě.²¹⁴ Na srazích Seliger-Gemeinde se proto i díky jeho politickým kontaktům často střídaly významné osobnosti bavorské a spolkové SPD.

Na spolkovém shromáždění v roce 1990 například přednesl projev tehdejší předseda SPD Hans-Jochen, další v významných hostů byl místopředseda socialistické frakce v evropském parlamentu Klaus Haensch a o rok později se shromáždění zúčastnila Erni Bernhartová

²¹⁰ *Es kann nur einvernehmliche Lösungen geben* - rozhovor s V. Gabertem, Die Brücke, 15.1. 1993, str. 5.

²¹¹ Tamtéž

²¹² H.K. *Nicht ohne die Seliger-Gemeinde*, Die Brücke, 15.7. 1993, s. 15.

²¹³ *Schloss Aspenstein Kochel am See Chronik* <http://www.vollmar-akademie.de/>.

²¹⁴ *Zwei ehrungen für Volkmar Gabert*, Die Brücke, 15.12.1990, str. 5.

z předsednictva SPD, která dokonce přečetla vřelý pozdravný dopis předsedy SPD Bjorna Engholma, začínající pozdravem „Milý Volkmare...“).²¹⁵

Přesto však s SPD došlo i na neshody a to zejména poté, co začínalo být stále více zřejmé, že přes úctu, kterou politici SPD chovali k Volkmaru Gabertovi a jeho Seliger-Gemeinde, nebyli ochotni k výraznějšímu prosazování sudetoněmeckých vyhnaneckým požadavků na spolkové scéně.

Již při projednávání Československo-německé smlouvy začalo být zřejmé, že SPD se bude snažit v debatách o sudetoněmecké otázce směrem k vládnoucí CDU/CSU o směřování pryč od sudetoněmeckých požadavků. Právě křesťanské strany se však snažily o prosazení alespoň některých sudetoněmeckých cílů, které byly shodné všem „názorovým společenstvím“ o SL ani nemluvě.²¹⁶

Podobně tomu bylo i při vyjednávání Česko-německé deklarace. Na spolkovém shromáždění organizace v roce 1995 pronesl předseda Volkmar Gabert následující slova: „Mohu jenom doufat, že se poměr mezi německou a českou politikou otevře, a že je možné začít opravdové rozhovory. Očekávám od SPD, že při těchto rozhovorech prokáže nutnou solidaritu se sudetskými Němci.“ Přisedící zahraničněpolitický mluvčí SPD Günter Verheugen ve svém expoé na hozenou rukavici vůbec nereagoval.²¹⁷ Obecně laděným projevem na zasedání vyhnanecké organizace v době vrcholících příprav Česko-německé deklarace tak dal vrcholný představitel SPD Verheugen najevo svůj postoj k aktuálním požadavkům sudetských Němců.

Jenom o měsíc později Günter Verheugen na půdě Spolkového sněmu vyjádřil znepokojení nad neschopností německé vlády vnímat české obavy a nad opakováním nesplnitelných požadavků. „Nemá žádný význam požadovat zrušení 50 let starých právních aktů bez přihlédnutí k obavám českého obyvatelstva. Pro spolkového kancléře je očividně důležitější CSU a její sudetoněmecký voličský potenciál důležitější než mezinárodní zájmy Německa,²¹⁸“ prohlásil Verheugen. Pro SPD tedy sudetoněmecký voličský potenciál evidentně důležitý nebyl a Seligerova obec se tak dostala do nezáviděníhodné situace, kdy její nejdůležitější partner na politické scéně není ochoten jí pomoci s prosazováním agendy.

V předvečer konečného uzavření vyjednávání o Česko-německé deklaraci v květnu 1996 předseda Gabert potvrdil pozici Seliger-Gemeinde vůči tomuto dokumentu. Uvedl, že: „česká strana se musí jasně distancovat od vyhnání jako takového a od Benešových dekretů (tzn.

²¹⁵ *Bundesversammlung 1991 der Seliger-Gemeinde*, Die Brücke, 15.11.1991, str. 14.

²¹⁶ *Bundestag stimmte Verträgen mit Ungarn und Tschechoslowakei zu*, Die Brücke 15.6.1992, str. 3.

²¹⁷ *Bundesversammlung 1995 der Seliger Gemeinde*, Die Brücke 15.12.1995.

²¹⁸ *Bundesrepublik Deutschland – Tschechische Republik: Differenzen um gemeinsame Erklärung in Deutschland 1949 bis 1999*, band 10 - 1994 – 1999, Siegler Verlag, Sankt Augustin 2000.

výslovně uznat jejich neplatnost), smlouva musí oznamovat otevřenost majetkových otázek a nakonec musí být také uznáno právo na domov pro sudetské Němce, ovšem samozřejmě pouze v rámci současné ČR – otázka hranic mezi SRN a ČR neexistuje.“²¹⁹ Jen před pár měsíci však předseda bavorské SPD Peter Glotz při rozpravě ve Spolkovém sněmu sice uznal, že je třeba pojmenovat vyhnání jako bezpráví a nepřípustnost kolektivní viny, ale také prohlásil, že: „dvě generace po konci války už nelze vrátit zpátky, a to platí i o majetkových otázkách, diskuse o odškodněních jenom otevře Pandořinu skříňku, ...žádná restituce majetku nebude.“²²⁰ Günter Verheugen pak nakonec na stránkách listu „Die Brücke“ rovnou přiznal, že SPD podpoří takové znění deklarace, které se spíše zaměří na budoucí vztahy a otázky minulosti uzavře. „To, co se před lety stalo, bylo jistě hrozné, ale napravit to již nelze. Pojdme se ptát, jak obě strany dnes hodnotí to, co se stalo. Jak se s tím vyrovnáme? Jaké důsledky z toho pro naši společnou budoucnost v Evropě vyvodíme? Jen toto můžeme vyřešit, více si tato smlouva dovolit nemůže,“²²¹ napsal Verheugen a přiblížil se tak pozici české strany, z jejíž iniciativy deklarace vznikla a jejímž prvotním cílem pro ČR bylo ukončení diskusí o minulosti. Nic však nebylo sudetoněmeckým spolkům vzdálenější než podobná „Schlußstrich – smlouva“. Předsednictvo Seliger – Gemeinde v konečné fázi projednávání deklarace na oplátku obvinilo SPD, že strana ztrácí své morální hodnoty, pokud přikyvuje předsedovi české sociální demokracie Miloši Zemanovi, který mimo jiné například potvrdil platnost Benešových dekretů.²²²

Není se tedy co divit, že si představitelé Seligerovy obce stěžovali na to, jak s nimi SPD přípravu deklarace (ne)projednávala, na nízkou intenzitu komunikace mezi oběma subjekty a mezi spolkovou vládou a sudetskými Němci vůbec. „Všechny sudetoněmecké organizace se v posledních dvou letech zabývaly textem připravované deklarace. Tato deklarace mohla být důležitým milníkem v sudetoněmecko-českých vztazích, kdyby však byla připravena na základě historických skutečností. Německá vláda však bohužel během dvouletého vyjednávání s reprezentanty sudetských Němců (tedy těmi, který se to týkalo) nevedla žádné rozhovory. Až když byla smlouva předložena v Praze k parafování, pozval kancléř a tajemník vlády k rozhovorům pět zástupců sudetských Němců a později tak učinil i ministr zahraničních věcí Kinkel spolu se státním tajemníkem Hartmannem. To vše ve chvíli, kdy bylo možno si už jen vyměňovat názory, nikoli něco měnit v předloženém textu smlouvy,“ uvedl v tisku Volkmar Gabert a dodal, že: „členové spolkové a bavorské vlády by měli zvážit, zda i nadále budou na sudetoněmeckých dnech pronášet radikální prohlášení, jejichž cíle nakonec nebudou prosazovat,“ neboť: „takové chování lidí zklamává a podkopává důvěru ve strany vůbec.“²²³

²¹⁹ Gabert Volkmar, *Deutsch-tschechische Verständigung – ein europäisches Problem*, Die Brücke, 15.5.1996.

²²⁰ *Aktuelles Stunde* – zum deutsch-tschechischen Verhältnis, Die Brücke 15.3.1996.

²²¹ Günter Verheugen zur *Deutsch-tschechischen Erklärung*, Die Brücke, 15.10.1996.

²²² *Bundesversammlung der Seliger-Gemeinde 1996*, Die Brücke, 15.12.1996.

²²³ Gabert, Volkmar: *Die deutsch-tschechische Erklärung – was nun*“, Die Brücke, 15.5.1997.

Sudetoněmečtí sociální demokraté sice deklaraci označili za „malý krok vpřed, který ale mohl být velkým skokem,“²²⁴ ale na rozdíl stejně jako před tím v roce 1992 s Československo-německou smlouvou o dobrém sousedství přátelské spolupráci (na rozdíl od Sudetoněmeckého landsmanšaftu) s výhradami souhlasili.

V roce 1998, již po přijetí Česko-německé deklarace, přijala Seliger-Gemeinde důležitou novelu svých programových zásad pod názvem „Brannenburské teze,“ pojmenované podle tradičního místa celoročních srazů obce. Teze obsahovaly pět bodů, ve kterých Seliger-Gemeinde reagovala na vývoj sudetoněmecko-českých vztahů v devadesátých letech. Seliger-Gemeinde se zavazovala k prosazování porozumění mezi oběma národy v budoucí spojené Evropě, které nemůže být zlepšeno výčitkami a požadavky, nýbrž kritickou výměnou názorů. Podle Seliger-Gemeinde obě strany by měly pamatovat na oběti války a vyhnání, které byly na obou stranách s tím, že společný život Čechů a Němců byl zničen nacistickou okupací a válkou stejně, jako vyhnáním. Kolektivní návrat sudetských Němců není podle Seliger-Gemeinde možný stejně jako dalekosáhlé restituce majetku vyvlastněného v roce 1945. Nakonec sociální demokraté navrhli vizi společné péče o kulturní hodnoty českých zemí na které by měla být postavena nová budoucnost bez strachů a agresí.²²⁵

²²⁴ *Die deutsch-tschechische Erklärung aus der Sicht der sudetendeutschen Sozialdemokraten*, Die Brücke 15.1.1997.

²²⁵ *Brannenburger Thesen*, 50 Jahre Seliger-Gemeinde, Seliger-Gemeinde, str. 74-75.

3. ZASTŘEŠUJÍCÍ SUDETONĚMECKÉ ORGANIZACE

3.1. Sudetoněmecký Landsmanšaft (Sudetoněmecké krajanské sdružení)

Struktura SL se dělí na dvě základní linie organizovanosti - podle místa bydliště ve Spolkové republice Německo (Gebietsgliederung) a podle někdejšího místa původu či bydliště členů nebo jejich předků v České republice (Heimatsgliederung). Organizovanost podle místa současného bydliště se opírá o správní členění Spolkové republiky, což znamená členění na okresní a krajské skupiny Sudetoněmeckého landsmanšaftu. Tyto skupiny jsou pak zastoupeny v příslušné zemské organizaci a zemské organizace nakonec zastřešuje celospolkový svaz. Podle údajů z roku 2000 sdružuje SL více než 2000 místních a přes 350 okresních skupin.

Krajští a okresní vedoucí tvoří Sudetoněmeckou domovskou radu, jejíž předseda je z titulu funkce členem spolkového vedení Sudetoněmeckého landsmanšaftu. Nejvyššími představiteli Sudetoněmeckého landsmanšaftu jsou předseda a mluvčí. Oba jsou zároveň členy kolektivního spolkového vedení.²²⁶

3.1.1. Historie SL

Vzhledem ke špatné sociální situaci vyhnanců byly počátky sdružování sudetských Němců zaměřeny spíše jako humanitární pomoc a tak se v prvních poválečných letech, a proto již v létě 1945 vzniklo ve Frankfurtu nad Mohanem tzv. Církevní pomocné středisko (Kichliche Hilfsstelle). Jeho mnichovská pobočka, založená na podzim roku 1945, se orientovala především na pomoc Němcům z Československa.

Založení Pomocného střediska pro uprchlíky se sudetských území (Hilfsstelle für Flüchtlinge aus den Sudetengebieten) v červnu 1945 bylo prvním pokusem o zřízení čistě sudetoněmecké přesídlenecké organizace avšak oficiální vznik čistě sudetoněmecké organizace musel ještě pár let počkat.

Díky rozhodnutí americké vojenské vlády byla povolena první organizace s názvem Sudetoněmecký landsmanšaft až v roce 1948. Povolení se týkalo organizace Okresní svaz Sudetoněmeckého landsmanšaftu v Memmingenu. Téhož roku se na setkání sudetoněmeckých aktivistů v Heppenheimu stvrdila potřeba vytvořit celoněmeckou organizaci. V čele Sudetoněmeckého výboru, který měl připravit vznik organizace, stanul veterán sudetoněmecké politiky Rudolf Lodgman von Auen – organizace dostala za úkol reprezentovat všechny sudetské Němce.²²⁷ V lednu 1949 byla založena Zemská organizace

²²⁶ *Satzung der Sudetendeutschen Landsmannschaft, Bundesverband e.V.*,

http://www.sudeten.de/bas/index_a.htm.

²²⁷ Kural, Václav: *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlenců v SRN 1945-1989*. In: Studie o sudetoněmecké otázce, ÚMV, Praha 1996, str. 27-36.

Sudetoněmeckého landsmanšaftu, která byla důležitým krokem na cestě k vytvoření celostátní organizace.

V roce 1949 byl přijat první zásadní programový dokument, tzv. Eichstättská „adventní“ deklarace, ve které byly poprvé nastíněny cíle organizace. Sudetští Němci zde uvedli své vyhnání do celoevropského kontextu a kdy byl jejich boj označen obecně i jako zápas proti komunistické hrozbě, která spáchala bezpráví na sudetských Němcích a páchá toto bezpráví na dalších lidech a skupinách. Podle sudetských Němců přitom nešlo jen o právo na sebeurčení národnostní skupiny ale i o právo na sebeurčení Evropy jako takové a lidská práva celkově. Vyřešení poválečné krize spatřoval SL v možném obnovením křesťansko-humanistických základů a federalistickým uspořádáním Evropy, avšak tento cíl podle deklarace měl být prosazován bez přisuzování kolektivní viny českému nebo polskému národu a touhou po odplatě.²²⁸

V Eichstättské deklaraci byly načrtnuty obrysy budoucí politiky, které se budou později objevovat stále častěji. Takovými trendy jsou důraz na právo, podpora evropského sjednocování jako prostředku k usmíření národů, právo na sebeurčení a důraz na křesťanské hodnoty.²²⁹ Dále se zde mluví o nebezpečí východní totality, která má kořeny v propojení imperialistického panslavismu a bolševismu.²³⁰

Na setkání sudetoněmeckých předáků 25.ledna 1950 v Detmoldu se Zemská organizace etablovala jako celostátní Sudetoněmecký landsmanšaft, který zastřešil všechny doposud fungující regionální organizace. V čele landsmanšaftu stanul jako jeho mluvčí Lodgman von Auen, který odmítnul podepsat Eichstättskou deklaraci pro její nedůraznost. Detmoldská deklarace stanovila hlavní úlohu SL, kterou od té doby bylo monopolní zastoupení všech sudetských Němců a pečování o jejich dědictví.²³¹ V červnu roku 1954 pak převzal Svobodný stát Bavorsko symbolické opatrovnictví nad sudetoněmeckou národnostní skupinou na Sudetoněmeckých dnech v Mnichově a přiznal SL institucionální zastupování národnostní skupiny.

Posledním významným programovým dokumentem bylo v roce 1961 tzv. „20 bodů.“ Prvních deset bodů sudetoněmeckého programu nazvaného souhrnně „Pohled zpět“ (Rückblick) se obrací do minulosti, kde charakterizuje zásadní momenty konce česko-německého soužití v českých zemích: vznik Československa v roce 1918/19 a ideje československého národa, obětování zájmů sudetských Němců zájmům velmocí v roce 1938,

²²⁸ Maier, Erich: *40 Jahre Sudetendeutscher Rechtskampf: die Arbeit des Sudetendeutschen Rates seit 1947*, Sudetendeutscher Rat, Mnichov 1987, str. 129.

²²⁹ Kural a kol., 1996, str. 36.

²³⁰ Maier, Erich: *40 Jahre Sudetendeutscher Rechtskampf: die Arbeit des Sudetendeutschen Rates seit 1947*, Sudetendeutscher Rat, Mnichov 1987, str. 129.

²³¹ Tamtéž, str. 132

odsouzení vytvoří protektorátu za války. V „pohledu do budoucna“ je nejdůležitějším ustanovením prohlášení, že se sudetští Němci „nikdy nesmíří s vyhnáním sudetských Němců z jejich staletí trvající vlasti.“²³²

3.1.2. SL po roce 1989

„Myslím si, že by se sem nikdo z odsunutých neměl vracet, ale myslím si, že jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti po druhé světové válce, omluvit. Protože to byl akt velmi tvrdého zbavení několika miliónů lidí jejich domovů a bylo to vlastně zlo, které bylo odplatou za předchozí zlo. A já myslím, že budeme-li na zlo odpovídat zlem, budeme to zlo jenom dál a dál prodlužovat,“²³³ uvedl tehdy ještě kandidát na československého prezidenta Václav Havel v televizním studiu v předvečer Štědrého dne roku 1989.

Havlovo prohlášení je dnes již možné považovat za symbol nového počátku sudetoněmecko-českých vztahů, kterým obě společnosti vstoupily do nové fáze nelehkého potýkání se s nedořešenými otázkami minulosti. Pro sudetoněmecké organizace ve SRN znamenal rozpad sovětského bloku na konci osmdesátých let 20. století vítanou příležitost k definitivnímu prosazení svých cílů, na kterou čekaly dlouhých 40 let.

Gesto Václava Havla z prosince 1989 znamenalo počátek nových česko-německých vztahů a až projevu českého prezidenta na půdě univerzity Karlovy v roce 1995 bylo i určujícím prvkem v diskusích mezi českou a sudetoněmeckou stranou.

Záhy po Havlově prohlášení se ukázalo, že česká veřejnost nebyla na podobná slova připravena. Budoucí prezident vycházel z diskuzí, které v disentu probíhaly již několik let. Nejdůležitějšími příspěvky byly tzv. Danubiovy teze v exilovém časopise Svědectví, ve kterých historik Jan Mlynárik poprvé uvedl, že vyhoštění českých Němců bylo neoprávněné a prohlášení Petra Pitharta, Tomana Broda, Milana Otáhala, Jiřího Doležala, Miloše Pojara a Petra Příhody pod souhrnným pseudonymem Bohemus, ve kterém tito disidenti označili vyhnání za křivdu, jež měla na české země dalekosáhlé důsledky.²³⁴

Reakce na Havlova slova byla přijata na sudetoněmecké straně s uspokojením, avšak mezi českou veřejností vzbudila nervozitu a většinový nesouhlas.²³⁵ Nově osvobozená historiografie se teprve probouzela do svobodného prostředí a široká česká veřejnost se teprve měla začít seznamovat s rozdílnými postoji k zamlčovaným historickým otázkám. Sami

²³² Tamtéž, str. 207-208

²³³ Kol. aut.: Komu sluší omluva, Erika, Praha 1992, str. 130-131.

²³⁴ Houžvička, Václav: *Návraty sudetské otázky*, Karolinum, Praha 2005, str. 354-361.

²³⁵ došlo dokonce i na jednu veřejnou hladovku, viz: Houžvička, Václav: *Návraty sudetské otázky*, Karolinum, Praha 2005, str. 382.

historici se však po převratu dostali do nezáviděníhodné pozice, kdy každý výsledek jejich bádání měl politické následky.²³⁶

Sudetoněmecký landsmanšaft a další organizace sudetských Němců však byly přístupem nového českého prezidenta potěšeny, neboť se tak velmi lišil od svých komunistických předchůdců, pro které se v sudetoněmeckém tisku používala přezdívka „Betonköpfe“ – „betonové hlavy“. Najednou se objevil státník, který zejména ve vnímání poválečné historie zdál blízký sudetoněmeckému pohledu. Po inauguraci do úřadu také směřovala první zahraniční cesta prezidenta do Německa, čímž prezident dále deklaroval, jak považuje česko-německé vztahy za důležité.

Zásadním střetem mezi českou a sudetoněmeckou reprezentací byl hlavně rozdílný přístup k hodnocení minulosti a jejích důsledků pro narovnání vztahů do budoucna. Jestliže se česká politika orientovala na urovnání vztahů s Německem a zbavení se jednou pro vždy historické zátěže²³⁷, tedy jakousi tečku za minulostí a obrácení pozornosti do budoucnosti, tak pro Sudetoněmecký landsmanšaft a některé další sudetoněmecké organizace však smíření představovalo pouhý předstupeň k dalšímu vyjednávání o budoucím statutu sudetoněmecké národnostní skupiny v českých zemích - SL proto nehodlal uznat status quo a historické spory za uzavřené.

3.1.3. Aktivita do přijetí Československo-německé smlouvy

Sudetoněmecké krajanské sdružení – landsmanšaft, je dle svých stanov zástupcem sudetoněmecké národnostní skupiny na celém světě a bylo také v devadesátých letech nejvýraznější organizací sudetských Němců.

Na počátku roku 1990 mluvčí sudetoněmecké národnostní skupiny a zároveň předseda landsmanšaftu Franz Neubauer pogrataloval Václavu Havlovi ke zvolení prezidentem, jehož označil za muže s rozhledem, politickou inteligencí a se smyslem pro spravedlnost.²³⁸ Vyjádřil také přesvědčení, že do budoucna čeká národy Evropy volná cesta pro nová setkávání a vyřešení sporů minulosti a tedy také i konečného očištění vztahů sudetských Němců a Čechů, které teď konečně budou moci být řešeny bez překážek jako rovný s rovným.²³⁹ Další pochvalu si vysloužil tehdejší kardinál František Tomášek, který označil vyhnání za „právu odporující a nehumánní“ akt.²⁴⁰ Spokojenost vedení SL s výroky českých představitelů však nemohla zastřít rozdíly v pozicích obou stran, které se začaly projevat prakticky ihned.

²³⁶ viz Kučera, Jaroslav: *Česká historiografie a odsun Němců*. In: Soudobé dějiny I/23, Fórum o sudetoněmecké otázce, str. 365-373.

²³⁷ Dienstbier, Jiří: *Od snění k realitě*, NLN, Praha 1999, str. 282 – 284.

²³⁸ *Der Sprecher gratulierte Havel*, Sudetendeutsche Zeitung, 5.1. 1990, str. 1.

²³⁹ Neubauer, Franz: *Am Beginn einer neuen Ära*, Sudetendeutsche Zeitung, 5.1. 1990, str. 1.

²⁴⁰ Neubauer, Franz: *Bedeutender Schritt auf dem Weg zueinander*, Sudetendeutsche Zeitung, 19.1.1990.

Již v lednu 1990 vyjádřil místopředseda SL a poslanec Fritz Wittman svoje znepokojení nad chválou Edvarda Beneše v českém a německém tisku. Wittman prohlásil, že je třeba se držet motta současného prezidenta Havla „žít v pravdě“ a tedy poukázat na to, že československým státem slibované „druhé Švýcarsko“ se neuskutečnilo a naopak sudetští Němci se do roku 1938 snažili uvnitř ČSR o autonomii, čili o demokracii nelze co se týče sudetoněmecké národnostní skupiny příliš mluvit.²⁴¹ Stejně jako mluvčí Neubauer proto vyzval Wittman českou stranu k přímým rozhovorům o sporných otázkách, avšak podobné historické nesrovnalosti pak stále více zatěžovaly česko-sudetoněmecké debaty po celé desetiletí.

K vyjednávání se SL dlouhodobě připravoval a již na začátku roku 1990 si připravil (spolu se SR) ustanovení, které mělo podepřít jeho základní politickou linii. Dokument uvedl osm základních bodů pro budoucnost:

1) SL a SR vyjadřují sympatie k československému demokratizačnímu procesu, neboť pomůže vyřešit otevřené problémy mezi Čechy a sudetskými Němci, upevnění demokracie je v zájmu sudetských Němců;

2) připomínají stálou platnost Wiesbadenské smlouvy a Charty německých vyhnanců, které se již dříve vyjádřily pro smíření a novou formu setkávání obou národů v českém prostoru – Evropa sama by měla být nově definována na základě rovných práv národů a národnostních skupin;

3) sudetští Němci apelují na Čechy, aby se poučili z minulosti a aby spolu s nimi hledali nové cesty spolupráce a zřekli se nacionalismu 19. století;

4) státní konstrukce minulosti nesmí být vzorem pro budoucnost, nejlepší je jen to řešení, které budou moci přijmout svobodně jak sudetští Němci, tak Češi – toto řešení se zakládá na právu na domov a právu na sebeurčení;

5) sudetští Němci se přihlašují k myšlenkám partnerství svobodných národů a národností ve spojené Evropě, kde je znovu nastoleno právo, vzdávají se odplaty a pomsty;

6) SRN nemá vůči Československu žádné teritoriální požadavky, ale to neznamená zřeknutí se práva na sebeurčení a práva na domov;

7) nakonec sudetští Němci vítají vyjádření bavorské a spolkové vlády, které potvrdily platnost německého Prohlášení o ochraně národnostní skupiny (tzv. „Obhutserklärung“) Spolkového sněmu z roku 1950 a očekávají, že jak zemská, tak spolková vláda budou mírovými prostředky prosazovat odčinění bezpráví vyhnání, vítají nedávná vyjádření prezidenta Havla a ministra zahraničí Dienstbiera, která jsou dobrým základem pro vyjednávání ;

²⁴¹ Wittmann, Fritz: *Möglichkeiten sachlicher Zusammenarbeit eröffnet*, Sudetendeutsche Zeitung, 12.1.1990, str. 1.

8) obě grémia podniknou kroky k tomu, aby začaly rozhovory s reformními a pokrokovými silami ve vlasti.²⁴²

SL byl na počátku 90. let nadšen epochálními změnami ve střední a východní Evropě, které ho zdánlivě přesvědčily o vítězství základů jeho politiky, které se zdály potvrzeny i výroky Havla a dalších nově nastupujících politiků. Zanedlouho se však ukázalo, že i s „reformními a pokrokovými silami,“ jak se praví v době 8 výše uvedeného prohlášení, společnou řeč také příliš nenajde a nová generace českých politiků dialog se SL také brzy odmítla.²⁴³

Ze zveřejněných prohlášení během prvních měsíců po revoluci v ČSSR bylo definitivně jasné, že SL považuje smířlivá prohlášení vrcholných československých politiků za dobrý, ale stále jen základ pro budoucí jednání. Česká strana naopak hodlala otázku minulosti definitivně smést ze stolu a s malými úpravami potvrdit existující status quo.²⁴⁴ Ačkoliv SL jasně uvedl, že otázka hranic mezi SRN a ČSSR neexistuje, začala brzy slova SL, že „státní konstrukce minulosti nesmí být vzorem pro budoucnost“ budit v českém prostředí latentní strach z německého revanšismu, který byl přiživován komunistickou propagandou po dlouhá desetiletí.²⁴⁵

Sudetoněmeckému landsmanšaftu nešlo od počátku o uzavření sporné minulosti, která dle pozice české strany již nemůže být vrácena zpět, nýbrž o státoprávní změnu na území historických českých zemí, která by právně zaručila sudetským Němcům možnost usídlit se ve své vlasti a zúčastnit se budování země jako právoplatní občané. Za SL tuto pozici potvrdil v dubnu 1990 jeho místopředseda Oskar Böse: „...Musíme spolu s Čechy a Slováky společně vypracovat koncepcce spolutití ve společné vlasti..., nejde tu vůbec o otázku hranic, jde v první linii o základní lidská práva, o právo národů na jejich domov a o dostatečně upravené právo národnostní skupiny pro lidi žijící ve své vlasti.“²⁴⁶ Podle Böseho se sudetští Němci nehodlají smířit se současným stavem, jak je k tomu vyzývají nejen Češi, ale i část německé politické scény, neboť kdokoli toto radí sudetským Němcům „se sám dělá odpovědný za legalizaci vyhnání a uznává jej jako přípustný prostředek politiky.“²⁴⁷ „Právo na domov je a skoro vždy byl součástí mezinárodní práva. Jako elementární lidské právo je nezávislý na

²⁴² *Feststellungen des Bundesvorstandes der SL und des Präsidiums des SROV*. In Habel, Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte, Langen Müller, Mnichov 2003, str. 886-887.

²⁴³ V únoru 1990 však ještě v článku s názvem *Verrat?* Horst Löffler uvádí: „Partnery k rozhovorům nemohou být „betonové hlavy“ komunistické éry, ale nová generace.“ – *Sudetendeutsche Zeitung*, 9.2.1990.

²⁴⁴ Viz například Jiří Dienstbier: „Na požadavky sudetských Němců bychom mohli odpovědět, že to rozhodly vítězné velmoci v Postupimi, a odkázat je, ať si to vyřídí s nimi. Nerad bych vedl takové spory. Chtěl bych, aby to konečně uložili do dějin a zabývali se důležitějšími věcmi“ - Dienstbier, *Od snění k realitě*, Praha 1999, str. 284.

²⁴⁵ Vlajkovou lodí rozdmýchávání strachu ze sudetských Němců a potažmo celého německého establishmentu jakožto jejich patrona byl i v první polovině devadesátých let zejména list Rudé právo.

²⁴⁶ *Ohne uns darf nichts entscheiden werden*, *Sudetendeutsche Zeitung*, 13.4.1990, str. 1.

²⁴⁷ Böse, Oskar: *Durch Wahrheit und Recht zu Versöhnung und Frieden*, *Sudetendeutsche Zeitung*, 25.5.1990.

státních hranicích,²⁴⁸ uvedl Fritz Wittmann. SL tak vstoupil do devadesátých let s rétorikou, která předznamenala jeho těžkosti při prosazování svých cílů a nakonec i prohru v podobě Česko-německé deklarace v roce 1997.

3.1.4. Spory o privatizaci

Přes potyčky ohledně různých výkladů minulosti a „historických pravd“ do podzimu 1990 mezi SL a českou reprezentací nedošlo prozatím k zásadnějšímu střetu o budoucnost česko-sudetoněmeckých vztahů. To se záhy změnilo rozhodnutím československé vlády o tzv. „malé privatizaci“ umožňující dražby státního majetku do rukou soukromých osob, které se dotýkalo i někdejšího sudetoněmeckého majetku. SL spustil poplach, neboť dražby majetku²⁴⁹, které byly vyvlastňovacími dekrety v roce 1945 sudetským Němcům zabaveny, byly v přímém rozporu s politikou sdružení usilující o dohodu s českou vládou ohledně všech nedořešených otázek, majetkových tedy nevyjímaje.

Obhajoby sudetoněmeckých zájmů se ujal právní expert SL, jeho místopředseda a vlivný poslanec Spolkového sněmu Fritz Wittmann (Wittmann se stal později předsedou bezpečnostně-branného výboru a v roce 1994 také předsedou Svazu vyhnanců – Bund der Vertriebenen, zastřešujícího všechny landsmanshafty vyhnanců z východu a v devadesátých letech proslaveného hlavně aktivní účastí v německo-polských historických sporech. Wittmann argumentoval hlavně rozhodnutím Spolkového ústavního soudu z 25. ledna 1977, který vyložil znění Česko-německé smlouvy z roku 1973²⁵⁰ ve prospěch trvání majetkových nároků sudetských Němců. V zákoně se uvádělo: „Každopádně se neuskutečnilo dodatečné zlegalizování konfiskačních opatření, které by směřovaly proti základnímu vlastnictví žalobce. Stejně tak neobsahuje smlouva ustanovení, kterým by se rozumělo, že žalobce se vzdává případného peněžního odškodnění a z toho vyplývajících nároků.“²⁵¹ V lednu 1991 proto Wittmann založil zvláštní výbor odborníků z řad sudetských Němců, kteří se měli zabývat otázkami konfiskovaného majetku a souvisejících právních otázek.²⁵²

V říjnu 1990 reagoval mluvčí Neubauer na prohlášení pražské vlády,²⁵³ že odmítá odškodnění pro sudetské Němce a trvá na restituční hranici 25. 2. 1948 varováním před jednostrannými kroky. „My, sudetští Němci, jsme doposud vycházeli z toho, že konečně všechny problémy související s vyhnáním vyřešíme v duchu smíření a vyrovnání a na základě principů právního státu. Pokud by měl být proveden takový jednostranný krok ČSFR

²⁴⁸ rozhovor s F. Wittmannem: *Wir Egerländer sind keine Fremden im Egerland*, Sudetendeutsche Zeitung, 31.8.1990.

²⁴⁹ Podle F. Wittmana mělo jít do dražeb až o 20% sudetoněmeckého majetku, viz: Wittmann, Fritz: *Die Rechtspositionen der Sudetendeutschen wahren*, Sudetendeutsche Zeitung, 19.10.1990.

²⁵⁰ Wittman, Fritz: *Vermögensfragen sind nach wie vor offen*, Sudetendeutsche Zeitung, 2.11.1990.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Wittmann, Fritz: *Sudetendeutsches Eigentum wird nicht preisgeben*, Sudetendeutsche Zeitung, 25.1.1991, str. 1-2.

²⁵³ Leh, Michael: *Eigentumsfrage nur einvernehmlich lösbar*, Sudetendeutsche Zeitung, 26.10.1990, str. 1.

(privatizace – pozn. aut.), znamenalo by to zhroucení všech snah o vyrovnání a smíření,“ prohlásil Neubauer na shromáždění. Dále uvedl, že majetková otázka zůstává otevřená a vyzval prezidenta Havla k rozhovorům o této otázce.²⁵⁴ Vyzval reprezentaci ČSFR, aby poté, co uznalo bezpráví vyhnání přijalo také důsledky tohoto činu, neboť ten, „kdo uznává bezpráví, ale užívá plody tohoto bezpráví, ztrácí na důvěryhodnosti.“ V dalších odstavcích SL zopakoval očekávání rozhovorů s českou stranou a víru v to, že nové vztahy Čechů a sudetských Němců budou uspořádány na základě svobodné vůle obou národů, avšak přes smířlivá gesta bylo kvůli kladení priorit na určité aspekty vyrovnání zvláště co se týče hmotného charakteru pro českou stranu čím dál těžší se SL jednat.²⁵⁵

Sl se také obrátil na bavorskou a spolkovou vládu smemorandem k sudetoněmecké otázce, zveřejněné 26. listopadu 1991. SL v memorandu hned v prvních dvou bodech připoměla jak ochranné prohlášení - „Obhutserklärung“ Spolkového sněmu z roku 1950, tak patronát svobodného státu Bavorsko a očekává, že „v této rozhodující hodině, kdy jde o budoucí mírové uspořádání Evropy, se jak spolková vláda, tak Bavorsko zasadí o práva sudetských Němců.“ Zároveň SL upozornil české politiky, aby vyvodili důsledky z duchu smíření jejich předešlých výroků a nepodřívají tento proces jednostrannými kroky, jakým je privatizace majetku zabaveného sudetským Němcům a zdůraznil, že vstup do Evropských společenství závisí i na uznání právního řádu demokratických zemí, tzn. také uznání práva na domov v rámci práva na sebeurčení upravené právním rámcem pro národnostní skupinu uvnitř ČSFR.²⁵⁶ Z textu memoranda je docela patrné, jak za půl roku sdružení znejistělo v přesvědčení o možnostech prosazení svojí agendy (v únorovém prohlášení zmínilo patronát Bavorska a „Obhutserklärung“ na konci, kdežto v podzimním memorandu je zdůrazňuje již v prvních dvou bodech), poprvé také SL v oficiálním dokumentu uvádí zatvrzelost tehdy ještě československé reprezentace v některých postojích jako překážku vstupu do Evropských společenství, což se mělo opakovat do roku 2004.

Pozici SL v rámci majetkových požadavků podepřela expertíza profesora práv a dlouholetého člena komise pro lidská práva v OSN Felixe Ermacora (a v roce 1974 jejím prezidentem)²⁵⁷, kterou sám její autor představil 22. srpna 1991 v Mnichově. Ve své asi dvoustředstránkové práci, kterou si od něj objednala bavorská vláda, víceméně potvrdil hlavní teze sudetských Němců o Benešových dekretech jako legislativě odporující mezinárodnímu právu, právu na domov a sebeurčení sudetoněmecké národnostní skupiny a neplatnosti

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ *Entschließung der Bundesversammlung zur aktuellen Situation des Sudetendeutsch-tschechischen Verhältnisses*, Sudetendeutsche Zeitung, 26.10.1990, str. 2.

²⁵⁶ *Die SL – Memorandum zur Sudetendeutsche Frage*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage* : unerledigte Geschichte, Mnichov 2003, Mnichov, str. 901 – 903.

²⁵⁷ Elix Ermacora, http://de.wikipedia.org/wiki/Felix_Ermacora.

vyvlastnění z let 1938/39 a 1945 a 1948. Hlavním bodem Ermacorova posudku však byl závěr, že samotné vyhnání sudetoněmecké národnostní skupiny bylo genocidou.²⁵⁸

3.1.5. Přípravování smlouvy

Již v prvním roce po pádu železné opony se v ČSFR i v Německu začalo mluvit o nové smlouvě mezi oběma zeměmi. Při projednávání Československo-německé smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, jež měla postavit vztahy obou zemí na nový smluvní základ, musela česká a německá diplomacie řešit několik sporných bodů týkajících se sudetoněmecké otázky. Šlo hlavně o pojem „vyhnání“ versus „odsun“ (kvůli kterému se strhla nevídaně prudká diskuse), hodnocení neplatnosti Mnichovské dohody, potvrzení existujících státních hranic a kontinuační formulí o nepřerušené existenci Československa od roku 1918 a hlavně vyřešení majetkoprávních otázek.²⁵⁹

Již v přípravné fázi bylo zřejmé, že většina textu bude dohodnuta bez problémů, avšak právě ona menší část textu, která se takřka celá týkala sudetoněmecké problematiky, způsobila při vyjednávání oběma stranám nemalé potíže. „Ihned bylo zřejmé, že devadesát devět procent textu smlouvy bude dojednáno v podstatě okamžitě a bez problémů. Všechny debaty o smlouvě pro budoucnost však bude dlouho zdržovat minulost,“²⁶⁰ uvedl ve svých pamětech ministr zahraničí Jiří Dienstbier.

Sudetoněmecký landsmanšaft na svém spolkovém shromáždění v únoru 1991 ústy svého mluvčího Neubauera nastínil svoje představy o budoucí podobě smlouvy. I zde se však velká část rozpravy točila kolem majetkových otázek. Velký význam přisuzovalo sdružení vyjádřením německého ministra zahraničí Hanse-Dietricha Genschera a kancléře Helmuta Kohla, kteří potvrdili, že smlouva nebude řešit majetkové otázky. Neubauer uvedl, že sudetští Němci prohlášení velmi vítají, ale jen pokud toto vytknutí majetkových otázek před závorku bude znamenat, že se v budoucnu o této problematice uskuteční dodatečná jednání a nikoliv že bude problém zameten pod koberec. Vyvlastnění z roku 1945 považovali sudetští Němci za odporující mezinárodnímu právu a stejně jako to z roku 1948 a kromě možnosti navrácení majetku nezávisle na národnosti poškozeného požadují sudetští Němci zrušení Benešových dekretů, které podle nich měly toto vyvlastnění na svědomí.

Na únorovém shromáždění landsmanšaft představil svoji vizi budoucího právního rámce spolužití sudetských Němců a Čechů v ČSFR, když vyzval spolkovou vládu, aby při vyjednávání smlouvy vzala na sebe stejnou ochrannou funkci, jakou na sebe vzalo Rakousko při vyjednávání statusu Jižních Tyrol, protože, jak uvedl Neubauer: „stejně jako jižní

²⁵⁸ *Rechtsgutachten des Volkerrechlers Prof. Felix Ermacora – Die Sudetendeutschen Fragen*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 923.

²⁵⁹ Kunštát, Miroslav: *Německo a Česká republika*. In: *Vztahy SRN ke státům střední a východní Evropy* od roku 1990, ÚMV 1998, str. 199-202.

²⁶⁰ Dienstbier, Jiří: *Od snění k realitě*, NLN, Praha 1999, str. 283.

Tyrolané byli sudetští Němci po první světové válce proti své výslovné vůli připojeni k cizímu státu.“ Podobným způsobem by tedy měla spolková vláda chránit právo na sebeurčení sudetoněmecké národnostní skupiny.

V červenci 1991 pak SL po zasedání své nejsilnější zemské skupiny v Bavorsku poslala kancléři Kohlovi usnesení, ve kterém ho vyzývá, aby nezanedbával požadavky sudetských Němců. Toto usnesení zahrnovalo čtyři body, ve kterých sdružení požadovalo 1, zrušení Benešových dekretů, 2, navrácení sudetoněmeckého majetku, 3, uzavření mezistátní právní úpravy pro péči o památky a 4, právo na domov a sebeurčení sudetoněmecké národnostní skupiny.²⁶¹ K těmto bodům se do značné míry (kromě majetkových požadavků) zanedlouho přihlásila i bavorská CSU, která po celou dobu vyjednávání smlouvy zastupovala sudetoněmecké zájmy nejhlasitěji.

Představitelům krajanského sdružení šlo při vyjednávání zejména o to, aby smlouva nebyla tečkou za minulostí („Schlußstrich“) tak, jak si to přála česká strana. Tento záměr se zčásti vyplnil, zvláště co se týče majetkových otázek. Německá vláda totiž dávala od začátku najevo, že individuálních majetkových nároků sudetských Němců se nelze plošně zříci, což dávalo landmanšaftu naději v budoucí jednání o této otázce. Proto také nejméně od poloviny roku 1991 začal dávat SL najevo, že smlouva neznamená žádnou tečku za sudetoněmecko-českým sporem a kritizoval rychlost s jakou musela být ratifikována, neboť je sice krokem vpřed, ale: „nebude žádným dílem, na kterém se pracovalo sto let,“ jak napsal do Sudetendeutsche Zeitung Horst Löffler a posléze výhrůžně dodal: „svět se bude nerušeně na smlouvě točit dál a Češi stejně jako sudetští Němci budou muset svoje vztahy uspořádat buď jako dříve v přímé konfrontaci nebo – což by bylo žádoucí – v nezprostředkovaném setkávání a porozumění.“²⁶² Ve stejném duchu se v předvečer parafování smlouvy vyjádřil i mluvčí sudetských Němců Franz Neubauer a podotknul, že „nadále otevřené otázky týkající se zvláště práva na domov a sebeurčení nemůže v žádném případě vyřešit vstup do Evropských společenství s jeho pravidly o svobodě pohybu a usazování se v členských zemích.“ Do tohoto společenství však budou smět Češi vstoupit podle Neubauera až ve chvíli, kdy uznají jeho hodnotový systém, který je s otázkou lidských práv neoddělitelně spojen.²⁶³

3.1.6. Kontakty s Čechy

Volání sudetských Němců po přímých jednáních s českou stranou bez prostředníků našlo uvnitř české společnosti alespoň zpočátku devadesátých let určitou odezvu. V dubnu se na zasedání expertů pořádaném SL a nadací Hannse Seidela ve městě Wilbad-Kreuth se za česko(slovensko)u stranu sešla pestrá společnost od člena pražského Občanského fóra Petra Čunderlíka, zástupce pražské a slovenské pobočky spřízněné organizace Panevropská unie

²⁶¹ Dem Bundeskanzler eine Entschließung übermittelt, Sudetendeutsche Zeitung, 5.7. 1991, str. 1.

²⁶² Löffler, Horst: Vor dem Vertrag, Sudetendeutsche Zeitung, 13.9.1991, str. 1.

²⁶³ Neubauer, Franz: Die Sudetenfrage ist weiterhin offen, Sudetendeutsche Zeitung, 11.10. 1991.

Miroslava Kopta resp. Dušana Jánoty až po zástupce československo-německé komise historiků Rudolfa Kučery a československého velvyslance v Bonnu Milana Kádnára. Dále se setkání zúčastnili čeští novináři, představitelé českého a slovenského exilu a zástupci vědecké obce.

Za sudetoněmeckou stranu byli přítomni členové SL od krajských vedoucích po bývalého mluvčího landsmanšaftu Waltera Bechera a jeho nástupce Franze Neubauera, dále se také setkání zúčastnili členové dalších sudetoněmeckých organizací, vysoký úředník bavorské vlády Hans Karl Scherzer či například profesor univerzity v Regensburgu Otto Kimminich.

Čeští zástupci na setkání jednoznačně odsoudili vyhnání, které nebylo dílem pouze komunistů, ale širšího konsenzu politických sil Československa a prezidenta Beneše a nad tímto aktem vyjádřili účastníci svoje politování. Do budoucna pak čeští účastníci vidí jako svůj cíl zbavení se předsudků, nedůvěry a neinformovanosti a vyjádřili přesvědčení, že ve společné Evropě tyto poslední bariéry ve vztahu Čechů a sudetských Němců padnou.

Mluvčí Neubauer na setkání přivítal nedávná vyjádření prezidenta Havla, kterými odsoudil vyhnání Němců po druhé světové válce, ale zároveň zdůraznil nutnost druhého kroku, kterým by mělo být znovuobnovení česko-německého soužití v prostoru českých zemí. Politická rehabilitace sudetských Němců musí podle něj znamenat právo na návrat do vlasti, kde bude sudetoněmecká národnostní skupina zákonem chráněna. Pokud bude chtít být Československo právním státem, mělo také podle Neubauera v nějaké míře vrátit sudetským Němcům jejich zabavený majetek. O všech těchto otázkách by pak podle Neubauera měla jednat sudetoněmecká a česká delegace přímo, bez třetích subjektů, neboť historie 20. století byla plná rozhodování těch třetích o Čechách a sudetských Němcích – nejdříve v roce 1918/19 Spojenci, 1938/39 Německou říší a v roce 1945 opět Spojenci – a vždy byly dopady takovýchto rozhodnutí bez svobodné vůle obou národů katastrofální.²⁶⁴ Češi tedy mluvili o novém začátku nezatíženém minulostí a sudetští Němci o vyléčení starých křivd a tento rozpor se začal projevovat čím dál více.

Podobné semináře a setkání se uskutečňovaly i v budoucnu, mnoho českých zástupců navštěvovalo největší akci SL – Sudetoněmecké dny. Těch prvních Sudetoněmeckých dnů po převratu se tradičně na Svatodušní svátky zúčastnil znovu i československý velvyslanec v Bonnu Milan Kádnár spolu se zástupci svobodných českých médií.

Kontakty se začaly rozvíjet i opačným směrem, na oslavách 725 let založení Českých Budějovic 19. května 1990 se objevil místopředseda Fritz Wittmann, který za přítomnosti starosty města Mojmíra Prokopa a dalších hostů všechny pozdravil svým jménem a také

²⁶⁴ Neubauer: *Nachbarschaft als Partnerschaft*, Sudetendeutsche Zeitung, 6.4.1990, str. 1.

jménem vedení CSU a mluvčího SL a prohlásil, že „tato země je naší společnou vlastí.“²⁶⁵ Nejdůležitější setkání SL, kterým bylo jednání vrcholných představitelů Sudetoněmeckého landsmanšaftu a Československa, se však mělo odehrát na jiné úrovni..

3.1.7. Jednání s oficiálními politickou reprezentací ČSFR

K očekávanému přímému jednání došlo 11. července 1990 v budově bavorského státního kancléřství. Zástupci Sudetoněmeckého landsmanšaftu, mluvčí Franz Neubauer a místopředsedové Fritz Wittmann a Oskar Böse se sešli s českým premiérem Petrem Pithartem a bavorským premiérem Maxem Streiblem.

Neubauer na začátek jednání zmínil Chartu německých vyhnanců a Wiesbadenskou dohodu jako vzory pro budoucí uspořádání vztahů mezi oběma národy, podpořil také návrh na zřízení společné mládežnické organizace. Mluvčí vyjádřil očekávání, že podobné rozhovory budou i v budoucnu pokračovat, protože zbývá ještě mnoho problémů, které musí být vyjasněny. Pithart předložil Neubauerovi několik výtisků do češtiny přeložených knih, které se zabývaly násilnostmi při odsunu a uvedl, že Češi začínají měnit svůj pohled na historii.²⁶⁶ Schůzka byla spíše zdvořilostní a nebylo z ní vydáno žádné prohlášení.

Důležitějším setkáním bylo až v listopadu 1990 uskutečněné setkání Franze Neubauera s federálním premiérem Mariánem Čalfou. Tentokrát se oba muži spolu s dalšími členy delegace sešli v mnichovské rezidenci člena spolkového předsednictva SL, generála Richarda Frodla v tzv. „porcelánové komoře.“ Odkazuje k místu setkání začal rozhovor mluvčí Neubauer vtípem o tom, jak se nacházejí v místnosti plné porcelánu a že doufá, že nebude ani jedním z nich žádný rozbit. Na konci jednání bylo možno sice konstatovat, že žádný porcelán nikdo opravdu nerozbil, avšak základy stavby přímých rozhovorů mezi SL a česko(slovensko)u reprezentací byly rozdrčeny napadrt’.

Neubauer přednesl požadavek, aby se ve vzájemných vztazích pokračovalo tam, kde začal prezident Václav Havel a zopakoval tezi o neslučitelnosti některých právních roků ČSFR s hodnotami Evropského společenství a připomněl tradiční výzvu SL k přímým rozhovorům, které by vedly k vyřešení sporných bodů se kterými by souhlasily oba národy. Marián Čalfa vyjádřil naději, že všechny sporné otázky minulosti jednou pro vždy vyřeší připravovaná mezistátní smlouva mezi ČSFR a SRN s tím, že bohužel není možné posunout restituční hranici před rok 1948, což není rozhodnutí namířené proti sudetským Němcům. Nakonec se vyslovil pro uzavření sporů minulosti, neboť Čechoslováci mají svůj Mnichov, protektorát, válku ad., kdežto sudetští Němci zase trauma vyhnání a tyto bolesti minulosti nejde odčinit. Na to Neubauer opáčil, že sudetští Němci s tečkou za minulostí zásadně nesouhlasí a že je třeba při debatě o minulosti začít nikoli rokem 1938 ale 1918, kdy byli sudetští Němci proti

²⁶⁵ *Dieses Land ist unsere gemeinsame Heimat*, Sudetendeutsche Zeitung, 25.5.1990, str. 1.

²⁶⁶ *Kontakte sollen forgeföhrt und vertieft werden*, Sudetendeutsche Zeitung, 20.7.1990, str. 1.

své vůli začlenění do ČSR a zeptal se Čalfa, z jakého důvodu musí jeho vláda tak rychle privatizovat.

V tu chvíli už značně rozčilený Čalfa celé setkání ukončil oznámením svému hostiteli, že „může své připomínky směřovat Kohlovi“, potrásl si s ním a generálem Frodlem rukou a odešel.²⁶⁷ V tu chvíli pravděpodobně nikdo v sále netušil, že přímé rozhovory nejvyšších zástupců sudetských Němců a Čechů skončily.

Po půl roce se sice ještě mluvčí Neubauer dopisem znovu obrátil na českého premiéra Pitharta, kterému mu nabídl zřízení smíšené česko-německé komise, jež by se pokusila najít pro obě strany vyhovující řešení otázek práva na domov a na sebeurčení a majetkové problémy.²⁶⁸ Pithart však na dopis odpověděl nikoli osobně, nýbrž po svém mluvčím Petru Příhodovi. Vytvoření takovéto komise odmítl s tím, že mezi oběma stranami panují rozdílné názory na období 1938-45, respektive 1918-1945 a vyjádřil přesvědčení, že hlavní sporné body budou vyřešeny přeshraniční spoluprací, spoluprací českých a německých organizací, měst apod.²⁶⁹ Redakční komentář *Sudetendeutsche Zeitung* s názvem „Zaslepení?“ reagoval na odpověď z Čech povzdychem, že je vidět, jak desítky let pěstovaná nevraživost vůči sudetským Němcům v českém prostředí stále nachází úrodnou půdu, když ani český premiér není ochoten přímo odpovědět na dopis a schovává se za svého mluvčího.²⁷⁰

3.1.8. Podepsání smlouvy

„Československo-německou smlouvu o dobrém sousedství a přátelské spolupráci“ parafovali ministři zahraničí Dienstbier a Genscher za přítomnosti obou prezidentů 7. října 1991 na Pražském hradě a podepsána byly kancléřem Kohlem a premiérem Čalfou 27. února 1992.

Smlouva byla po podpisech šéfů vlády nejdříve předložena ke schválení Federálnímu shromáždění ČSFR, ke kterému česká vláda připojila důvodovou zprávu, která vzbudila na německé straně pozdvižení. Vláda totiž ve zprávě předložila českou pozici k odsunu, který označila za rozhodnutí velmocí z Postupimské konference, a pojem „vyhnání“ zúžila pouze na nezákonnosti spáchané před samotným „odsunem“, schváleným v Postupimi v srpnu 1945. Pohraniční území podle výkladu české vlády nikdy oficiálně nebyly součástí Německa, čímž vláda potvrdila kontinuitu československé státnosti a nulitu Mnichovské dohody. Nakonec zpráva udává výklad věty „majetkovými otázkami se tato smlouva nezabývá“ ve smyslu zřeknutí se reparačních nároků za škody způsobené Mnichovskou dohodou a následující

²⁶⁷ *Neubauer: Noch keinen Schlußstrich ziehen*, *Sudetendeutsche Zeitung* 7. 12. 1990, str. 1.

²⁶⁸ *Brief des Sprechers der SL. Staatminister a. D. Franz, Neubauer an an den Ministerpräsidenten ČR, Petr Pithart*. In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 921-922.

²⁶⁹ *Ausweichende Antwort an den Sprecher*, *Sudetendeutsche Zeitung*, 26.7.1991, str. 1.

²⁷⁰ *Löffler, Horst: Verblendet?*, *Sudetendeutsche Zeitung*, 26.7.1991, str. 1.

válkou, ale zároveň také odmítá jakékoliv majetkové nároky sudetských Němců s tím, že pokud by takovéto nároky vláda SRN v budoucnu prosazovala, musela by druhá strana žádat zmíněné reparace.²⁷¹

Důvodová zpráva zvedla na německé politické scéně a samozřejmě hlavně v sudetoněmeckých kruzích vlnu kritiky. Landsmanšaft dostal na základě znění této zprávy silný důvod pro odmítnutí smlouvy, což se také v dubnu stalo. Sdružení však vyjádřilo svoje výhrady již k samotnému textu smlouvy v otázkách slabého řešení práva na domov a návrat do vlasti (ve smlouvě se mluvilo pouze o volném pohybu a usidlování v rámci ES) a absenci řešení majetkových otázek.²⁷²

Po přijetí smlouvy se SL tvářil, že celá událost nemá velký význam na sudetoněmeckou otázku a že to podstatné se ještě musí stejně vyřešit v přímých jednáních. Podle mluvčího Neubauera smlouva nemohla ničeho dosáhnout, neboť opravdu podstatné a důležité nedořešené otázky vyloučila. Jediným řešením do budoucna tak podle něj zůstávaly přímé rozhovory sudetských Němců a Čechů o otevřených otázkách.

Blízká budoucnost však nevypadala na jaře roku 1993 pro sudetoněmecko-české vztahy růžově. Jak sám mluvčí řekl, „prozatím premiér Čalfa prosazuje tlustou čáru za minulostí a čeští politici označují demokraticky zvolené SL za sdružení, se kterým není možné jednat.“²⁷³ Všechny přetrvávající problémy by měly být řešeny v duchu pravdy a práva. Neubauer tento apel vztáhl i směrem k vlastním lidem, když na Sudetoněmeckých dnech 1992 prohlásil: „Češi a sudetští Němci stojí dnes před zkouškou, (..) myšlenkové kategorie první půlky 20. století již nejsou způsobilé pro uspořádání příštího tisíciletí a snažil se tak tišit i radikály ve vlastních řadách.“²⁷⁴

Jedním ze nejdůležitějších nedořešených bodů byly majetkové otázky. Místopředseda Fritz Wittmann po roce práce svého „Pracovního kruhu k majetkovým otázkám“ („Arbeitskreis Vermögensfragen“) v roce 1992 zveřejnil hlavní závěry bádání tohoto desetičlenného tělesa, která obsahovala tyto zásadní body:

- „tvrzení, že ČSR nikdy nebylo s Německem ve válečném stavu, proto jsou vyvlastnění nařízená dekretem 108. bezprávná a někdejší němečtí příslušníci ČSR mají právo na odškodnění

²⁷¹ *Die Regierung der ČSFR – Motivenbericht zum Vertrag zwischen der ČSFR und Deutschland*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 935-936.

²⁷² *Die SL – Argumentations Papier zum Deutsch-ČSFR Vertrag*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 941-942.

²⁷³ Neubauer, Franz: *Zum Vertrag mit Prag: eine verpaßte Chance*, SZ 6.3.1992, str. 1.

²⁷⁴ Neubauer, Franz: *Heute die Weichen für Morgen stellen*, Sudetendeutsche Zeitung 29. 5. 1992, str. 1.

- formami odškodnění by měly být naturální restituce nebo například vyhrazení předkupního práva, nabídka pozemků, uzavření smlouvy o používání pozemku či nemovitosti ad.

- návrat nemovitostí není možný, pokud je již používán jinými vlastníky
- výše odškodnění záleží na smlouvě a vkladu do případného fondu.²⁷⁵

Hlavním závěrem skupiny byl návrh na vytvoření Česko-sudetoněmeckého fondu, ze kterého by byly financovány aktivity v českém pohraničí.

3.1.9. Rozpad Československa

„Každý balon jednou splaskne, přefoukne se a praskne,“ citoval v *Sudetendeutsche Zeitung* Manfred Riedl pořekadlo populární po válce, které komentovalo drtivou porážku expanzivní nacistické Velkoněmecké říše. „To samé dnes platí o Československu,“ komentoval ironicky Riedl situaci po volbách v ČSFR, která rychlým tempem spěla k zániku a dodal že i když : „historie českých zemí zná některá údobí, kdy docházelo k teritoriálnímu roztažení přes své přirozené hranice,“ vždy se nakonec omezila na svoji historickou podobu - tedy území Čech a Moravy.²⁷⁶

SL situaci v době rozpadu Československa nezvládl a dopustil v tomto citlivém období uchopení interpretace politiky sudetských Němců Witikobundem, jehož některá vyjádření směrem k Čechům nemohla přispět k ničemu jinému, než jen ke krátkodobému pocitu vítězství na straně jedné a prohloubení nedůvěry na straně druhé. Největším excesem bylo pravděpodobně vydání sborníku „Die Tschechoslowakei – Ende einer Fehlkonstruktion,“ organizované sice Witikobundem, jenž ale „úspěšně“ vzbudilo dojem společného díla sudetských Němců. Na spojování sudetských Němců s tímto sborníkem však SL vůbec nereagoval.

Propaganda Witikobundu naopak pokračovala. „Nešťastná idea čechoslovakismu konečně vypouští duši,“ uvedl generální sekretář SL Horst Löffler v redakčním komentáři *Sudetendeutsche Zeitung*. V jeho a dalších komentářích se opět naplno projevila neschopnost empatie obou stran historického a z ní plynoucí politický amatérismus, který v zásadních okamžicích vždy zabránil vytvoření emocionálního kapitálu pro potenciální budoucí sblížení. A tak mohl, bez jakékoliv oficiální odezvy vedení SL, tehdy ještě radikál Löffler na titulní straně jejího orgánu napsat, že se zbytková ČR „bude muset vzdát dosavadních snů a dělat realistickou politiku,“ k níž podle něj patřilo i vyrovnání a smíření se sudetskými Němci a „zájmový spolek“ („Interessenverbund“) s Drážďanami, Mnichovem a Vídní. „Otázka je, zda se v zemi nacházejí politici, kteří (...) najdou odvahu a spolu s roky čechoslovakismu zahodí i

²⁷⁵ *Geschichtspunkte zur Entschädigung der Sudetendeutschen durch die ČSFR*, *Sudetendeutsche Zeitung* 10. ledna 1992, str. 1.

²⁷⁶ Riedl, Manfred: *Das Ende des Tschechoslowakismus*, *Sudetendeutsche Zeitung*, 26. 6. 1992, str. 1.

soupeření se sudetskými Němci,²⁷⁷ povzdechl si Löffler v době, kdy česká společnost procházela krizí identity a podobná vyjádření vnímala zesíleně jako hrozbu.

Přes mlčenlivý postoj SL k rozpadu Československa se debata ohledně postoje k této události rozhořela mezi „názorovými společenstvími“ – o těchto diskusích mluví předchozí kapitoly této práce. Nepřímou reakcí SL na rozpad československé federace byl pouze požadavek na revizi nedávno schválené Československo-německé smlouvy.²⁷⁸ Tohoto požadavku se však SL zanedlouho potichu vzdal přenechal toto téma radikálním Witikonům, kteří si ho stejně dávno přivlastnili.

Rok 1993 znamenal kromě tápání v česko-německých vztazích také jednu podstatnou, a pro SL vítanou, změnu na bavorské politické scéně. Bavorským premiérem se na jaře stal Edmund Stoiber, který se od svého předchůdce Streibla dost odlišoval.

Jedním z témat, kterých se v sudetoněmecko-českých vztazích Stoiber chytil, byly Benešovy dekrety jako nepřekonatelná překážka vstupu České republiky do EU. Po jeho prvním větším projevu na Sudetoněmeckých dnech v roce 1993 se dekrety ujaly jako sjednocující a zjednodušující ikona symbolizující zásadní střet mezi „českým“ a „sudetoněmeckým“ či dokonce „německým“ pohledem na poválečnou historii. Odmítnutí Benešových dekretů bylo sice v sudetoněmecké agendě přítomno od počátku, ale nikdy před rokem 1993 nemělo onu sílu „marketingové značky“, které se skoro podařilo rozdělit účastníky sporu na dva tábory - ty pro a ty proti. Edmund Stoiber měl na popularizaci značky „Benešovy dekrety“ lví podíl (více viz následující kapitola). Svoji roli jistě sehrála i skutečnost, že manželka premiéra Karin je také původem ze Sudet.²⁷⁹

SL byl novým bavorským premiérem nadšen (na Sudetoněmeckých dnech od té doby pravidelně končily jeho projevy ovacemi ve stoje) a obnovenému zájmu o téma „Benešovy dekrety“ se rozhodně chopil. Mluvčí Neubauer na stránkách Sudetendeutsche Zeitung začal pravidelně poukazoval na to, že „Benešovy dekrety jsou v protikladu k evropské konvenci lidských práv.“²⁸⁰ Kromě něho se však do fronty proti Benešovým dekretům hned na počátku postavil i předseda Seliger-Gemeinde Volkmar Gabert, který stejně jako představitelé SL je označil za překážku vstupu ČR do EU.²⁸¹ Téma Benešových dekretů pokračovalo s rostoucí intenzitou po celá devadesátá léta a vyvrcholilo rezolucí českého parlamentu v roce 2002 o jejich neměnnosti a platnosti, které bylo jednomyslně schváleno poslanci všech parlamentních stran.

²⁷⁷ Löffler, Horst: *Vor neuen Entwicklungen?*, Sudetendeutsche Zeitung 26. 6. 1992, str. 1.

²⁷⁸ *Neubauer fordert neue Verhandlungen*, Sudetendeutsche Zeitung 4.9. 1992, str. 1.

²⁷⁹ Na sudetoněmecké dny Karin Stoiberová například dodnes přichází oblečena do historického kroje.

²⁸⁰ například *Dialogverweigerung nicht hinnehmbar*, Sudetendeutsche Zeitung 25.3. 1994, str. 1.

²⁸¹ rozhovor s V. Gabertem: *Beneš-Dekrete müssen fallen, wenn Prag in die Europäische Union will*, Sudetendeutsche Zeitung 30.9.1994, str. 3.

Polarizace debaty o sudetoněmecké otázce a ustrnutí česko-německých vztahů neprospívalo zastáncům smíření a definitivního vyřešení celého historického problému mezi sudetskými Němci, situace po roce 1993 jim naopak cestu ke smíření ztěžovala. Nejen radikální Witikobund, ale i komentátoři *Sudetendeutsche Zeitung* začali poukazovat na to, že Ackermann-Gemeinde nemá se získáváním si Čechů výrazný úspěch – na rozdíl od Witikobundu však oficiální orgán SL dodával, že jeho tomu tak bohužel.²⁸² A to i přesto, že vysocí představitelé A-G jako Herbert Werner nebo Franz Olbert se v roce při příležitosti položení základního kamene katedrály sv. Víta v Praze sešli v rámci delegace německých katolíků i s Václavem Havlem²⁸³ a udržovali i kontakty na další české politiky.

3.1.10. Havlův projev v Karolinu a příprava deklaráce

Právě Václav Havel na počátku roku 1995 vzal aktivitu do svých rukou a projevem „Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství“ nastartoval další fázi česko-(sudeto)německých vztahů. Projev však na sudetoněmecké straně vyvolal odmítavou reakci, která výjimečně sjednotila všechny důležité organizace a většinu jejich představitelů. Hlavní výtkou vůči projevu byl Havlův závěr, že konec tisíciletého česko-německého soužití byl způsoben příklonem většiny sudetských Němců k nacismu v roce 1938 a následným zavlčením českých zemí pod vládu totalitního režimu,²⁸⁴ což SL vykládal jako příklon českého prezidenta k teorii o kolektivní vině.

Mluvčí Neubauer prohlásil, že v rozhodujících otázkách nepřinesla tato řeč žádný pokrok, ale spíše kroky zpět. To se týkalo zvláště použití slova „vysídlení“ v Havlově projevu a projekcí historie od roku 1938, což mluvčí a předseda SL považoval za neudržitelnou historickou konstrukci. Havel sice ve svém projevu poděkoval těm sudetským Němcům, kteří byli po Mnichovu pronásledováni, ale to byli hlavně sociální demokraté, kteří byli také nejvíce postiženi vyhnáním uvedl Neubauer. „Zná Havel pozici sudetoněmeckých sociálních demokratů k Benešovým dekretům a právu na domov? To se neliší od pozice landsmanšaftu,“ prohlásil Neubauer. Neubauerův závěr tedy zněl, že se sice Havel hlásí k lidským právům, ale trvá na Benešových dekretech a proto v Německu nemůže být jeho řeč chápána jako příspěvek ke smíření.²⁸⁵

Projev Václava Havla odstartoval nové kolo jednání o normalizaci chladných česko-německých vztahů. Stejně jako v minulých letech to však nijak nevypadalo, že by se do obnovených rozhovorů mohl zapojit SL a opozice vůči krajanskému sdružení rostla i na

²⁸² *Die Sendepause im deutsch-tschechischen Verhältnis beenden*, *Sudetendeutsche Zeitung* 5.8.1994, str. 1.

²⁸³ *Havel empfing Mitglieder der Ackermann-Gemeinde*, *Sudetendeutsche Zeitung* 14. 10. 1994.

²⁸⁴ *Havels Rede in der Prager Karlsuniversität*, *Sudetendeutsche Zeitung* 24.2.1995, str. 1.

²⁸⁵ *Havels Argumentation fällt in die Kategorie der Kollektivschuld zurück*, *Sudetendeutsche Zeitung* 24.2.1995, str. 1.

německé politické scéně. Unavenost z neúspěšné politiky se začala projevovat i uvnitř sdružení hlasy, když se začaly ozývat po revizi jeho politického kursu.

Změna se projevila hlavně ve výrazném zmírnění důrazu na majetkové otázky. Před Vánoce v roce 1995 vydal SL stanovisko k majetkovým otázkám, ve kterém prohlašuje, že: „majetkové otázky pro nás nestojí na prvním místě, hlavní je právo na domov a sebeurčení.“ Oba pojmy jsou však v tomto prohlášení nově specifikovány jako „opatrování kultury, školství a řeči.“²⁸⁶

Na počátku roku 1996 uvedl poslanec Evropského parlamentu za CSU a vycházející hvězda SL Bernd Posselt, že SL nikdy nestavil majetkové otázky do popředí. „To jen v českých nacionalistických kruzích ve spolku s částí německé levice v jisté druhu majetkového fetišismu,“²⁸⁷ bylo pode Posselta toto téma zveličováno. Snaha Posselta upozadit majetkové otázky byla s následujícími léty stále silnější a už jako předseda SL se za svoji osobu všech majetkových nároků vzdal.

Posselt si velmi dobře uvědomoval, že neobratnost SL v prosazování majetkových otázek napomáhá na české straně stoupencům jednoznačného odmítnutí dialogu se sudetskými Němci a upozaduje žádoucí diskuse o morálních otázkách nad vyhnáním tří a půl milionu lidí. Mnoha českým politikům tak SL strašením s majetkovými nároky umožnil pohodlné ignorování různých jiných nepohodlných témat, které sdružení nastolovalo.

Posselt se také snažil zvrátit plán české politické scény a německé levice na tlustou čáru za minulostí, který by nadobro utnul jakékoliv požadavky SL a proto soustředil svoje výzvy prioritně na odsouzení poválečných zločinů. Jeho politická linie představovala v politice SL novum, neboť jí posouvala mnohem blíže Ackermann-Gemeinde a ustupovala od rétoriky připomínající radikální Witikobund. „Mezi ČR a SRN fungují normální, ba dobré, sousedské vztahy a platí smlouva z roku 1992 (...) vyjednává se deklarace, která přispěje k definitivnímu smíření, ale něco takového se nedá nadekretovat,“ oponoval Posselt návrhům na „tlustou čáru“ a zdůraznil, že nejdůležitějším aspektem je označit zločin za zločin.²⁸⁸

3.1.11. Česko-německá deklarace

Během vyjednávání deklarace se prakticky opakoval scénář z doby před vyjednávání Československo-německé smlouvy z roku 1992, kdy SL marně požadoval zapojení do diskuzí o konečném znění textu podporován bavorskou vládou. Při postupném zjišťování, že dohoda

²⁸⁶ *Stellungnahme der SL zur Eigentumsfrage*. In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1037.

²⁸⁷ rozhovor s B. Posseltem: *Wird die Tschechische Republik beitragsreif für die EU?*, *Sudetendeutsche Zeitung* 2.2.1996, str. 1.

²⁸⁸ Posselt, Bernd: *Warum Schlußstrich?*, *Sudetendeutsche Zeitung* 1.3.1996, str. 1.

nevyřeší žádný ze zásadních sudetoněmeckých požadavků, začal její význam SL zlehčovat s tím, že nejde o mezinárodně-právní dokument a na nevyřešené sudetoněmecké otázce proto nic nemění a není možné, aby nadekretoval dlouhodobé smíření. Na konci roku 1996 se s kancléřem Kohlem sešlo vedení SL a názorových společenství, které reprezentovali Neubauer, Wittman, Posselt, Gabert a Werner a prošli spolu deklaraci bod po bodu. Tato schůzka se však uskutečnila již nad hotovým textem a zástupci sudetských Němců si kancléře mohli pouze vyslechnout.²⁸⁹

Setkání s kancléřem však na pozici SL vůči deklaraci nic nezměnilo. Mluvčí Neubauer sice s uspokojením konstatoval uznání vlády SRN tom, že deklarace není „tlustou čarou“ za minulostí, avšak za SL musel schválenou mezivládní dohodu odmítnout. Neubauer vytknul před závorku tři hlavní důvody odmítnutí deklarace ze strany SL: za prvé nebylo vyhnání odsouzeno jako takové, za druhé se v textu nezmiňuje právo na domov, které není to samé jako možnost usídlit se kdekoliv v rámci EU a nakonec také vyjádřil podiv nad formulací, že každá strana má jiný právní názor – což podle Neubauera vyžaduje objasnění, zda se také jedná například o Benešovy dekrety.²⁹⁰

V prohlášení SL společně se SR deklaraci odmítl, i když některé momenty považoval za pozitivní pro budoucnost. V prohlášení se uvádělo:

1. Sudetští Němci litují, že nebyli přizváni k rozhovorům
2. Deklarace začíná projekcí historie od roku 1938 a ne 1918, neobjevuje se žádné slovo o Benešovi a jeho podílu
3. Deklarace nemá mezinárodně-právní účinnost a zůstává tedy méně významnou ež smlouva z roku 1992. Pojem „vyhnání“ ohraničen na „divoký odsun“ a na lítost nad zločiny na „nevinných lidech.“ Formulace „obě strany jsou si vědomy právního názoru druhé strany“ je nebezpečný - sudetští Němci tak nebudou zastoupeni při vymáhání svých požadavků (co na to vláda Bavorska?).
4. Není zmíněno právo na domov ani možnost návratu, sudetští Němci stanovují, že tyto otázky musí ČR vyřešit před vstupem do EU.
5. Pochválen byl záměr vytvořit Fond budoucnosti a diskusní fórum.
6. Nakonec SL a SR uvádějí s lítostí, že ani smíření, ani prosby sudetských Němců nebyly vyslyšeny. Deklarace je další kontroverzní element (po roce 1992) v procesu porozumění. Sudetští Němci jsou nadále připraveni k vyrovnání v budoucnu.²⁹¹

²⁸⁹ Posselt, Bernd: *Gespräch mit Kohl*, Sudetendeutsche Zeitung 13.12.1996, str. 1.

²⁹⁰ Neubauer, Franz: *Gemeinsame erklärung nicht akzeptabel*, Sudetendeutsche Zeitung 13.12.1996, str. 1.

²⁹¹ *Erklärung der SL und des Sudetendeutschen Rates zur veröffentlichten „Deutsch-Tschechischen Erklärung*. In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1064.

Ostřejší odsouzení se dočkala deklarace od SL v Rakousku, který pro ni našel pouze slova odsouzení. Podle SLÖ je porážkou pro právo, neboť zůstávají v platnosti „genocidní Benešovy dekrety a další zákony,“ a takovou smlouvu parafovat před Vánoce je cynismus. Pokud podle SLÖ stále platí „Obhutserklärung,“ musí Spolkový sněm prohlášení odmítnout.²⁹²

Spolkový sněm však až na dvacet poslanců deklaraci přijal. Zklamání nad parafováním deklarace a tedy difúze mezi názorem většiny politické scény v Německu a SL vystihoval hořký titulok na stránkách Sudetendeutsche Zeitung: „Paní Vollmerová poděkovala Kohlovi a Stoiberovi.“²⁹³ Zklamané reakce na postup německé politické scény a byl výrazem poznání, že v zásadní chvíli jejich největší spojenec, bavorská CSU, dala přednost před politickou shodou nad prosazováním zájmů národnostní skupiny. Rok 1997 tak uzavřel jednu kapitolu sudetoněmeckého hnutí a je velkou otázkou, zda se ještě někdy Sudetoněmecký landsmanšaft dostane do pozice, kdy bude reálně (nikoliv mediálně) ve středu dění v česko-německých vztazích.

3.1.12. Spolkové shromáždění SL - charakteristika

Spolkové shromáždění je vedle mluvčího a předsednictva SL třetím spolkovým orgánem krajanského sdružení. Jeho členem může být 60 až 100 lidí a to na dobu čtyř roků, kteří se scházejí minimálně jednou do roka a tito členové jsou do sboru kooptováni volbou sudetoněmeckých organizací jak v SRN, tak v Rakousku.²⁹⁴

Shromáždění je jakýmsi „parlamentem“ Sudetoněmeckého landsmanšaftu, se svými poslanci a výbory. Shromáždění je ve struktuře SL nejvyšším orgánem sdružení, které volí předsednictvo SL, předsedu SL a mluvčího sudetoněmecké národnostní skupiny. Volí také zástupce SL do Sudetoněmecké rady.

Pro směr politiky SL je podle stanov Shromáždění nejdůležitějším činitelem, neboť jemu je odpovědné vedení a předseda SL a z tohoto důvodu při vytváření politiky SL musí brát na členy shromáždění a jejich názory zřetel. Reálně však Shromáždění jako tradiční parlament příliš nefunguje a vytváření politické linie se soustřeďuje do rukou vedení SL, které však musí často více jak 70 členům Shromáždění svoji politiku vysvětlovat a před nimi obhájit.²⁹⁵

²⁹² SL: *Österreich: Neiderlage für das Recht*, Sudetendeutsche Zeitung 24.1.1997, str. 1.

²⁹³ *Frau Vollmer dankt Kohl und Stoiber zu*, Sudetendeutsche Zeitung 24.1.1997, str. 3.

²⁹⁴ *Satzung der Sudetendeutschen Landsmannschaft, Bundesverband e. V.*, http://www.sudeten.de/bas/index_a.htm.

²⁹⁵ Hlavní překážkou v prosazování politické linie SL byly podle B. Posselta právě interpelace radikálních zástupců ve Shromáždění tou hlavní brzdou výraznějších změn - rozhovor s Berndem Posseltem v Mnichově, vlastní záznam, 9. května 2005.

3.2.2. Činnost Spolkového shromáždění v 90. letech

Dosluhující shromáždění vystřídalo nové na jaře roku 1992. Na svém prvním zasedání se v X. Spolkovém shromáždění v novém složení se sešla rozmanitá společnost.

Ve Shromáždění se mimo jiné objevily osobnosti jako Richard Eichler, Horst Löffler, Roland Schnürch, Walter Staffa, Walter Stain, Horst-Rudolf Überlacker a Siegfried Zoglmann – tedy prakticky kompletní elita radikálního Witiko-Bundu. Zoglmann byl jako nejstarší člen sboru pověřen speciálními koordinačními pravomocemi vyplývající ze stanov.

I když ve Shromáždění byli zastoupeni také Bernd Posselt či Franz Neubauer, tedy lidé z vedení SL (u Posselta o pár let později), kteří pocházeli z Ackermann-Gemeinde, tak ve sněmu viditelně scházela silná opozice vůči silné Witikonské skupině. Osobnosti jako Franz Olbert, Herbert Werner, Peter Becher či Volkmar Gabert, kteří by byli silným oponentem národovců, ve sněmu chyběli, a to zejména proto, že sami tito pánové ani nebyli členové Sudetoněmeckého landsmanšaftu. I když Witikobund byl vždy v menšině a většina jeho návrhů ve Spolkovém shromáždění SL byla odmítána, vzhledem k politické zdatnosti jeho zástupců ve Shromáždění se mu během devadesátých let dařilo občas úspěšně nastolovat agendu, na kterou bylo vedení SL nuceno reagovat.

Na rozdíl od ostatních „názorových společenství“ byli členové Witikobundu ve strukturách SL vždy aktivní. Jelikož SL ve svých stanovách nepřipouští kolektivní členství, tak ani nelze oficiálně prohlásit, že Witikobund jako organizace chodí SL tak či onak ovlivňuje. Na druhé straně však je nutno podotknout, že neskrývaný odstup špiček Ackermann-Gemeinde a Seliger-Gemeinde od hnutí, které se prohlašuje za zástupce všech sudetských Němců (tedy SL) rozšiřuje Witikobundu ve strukturách krajanského sdružení manévrovací prostor. Tento fakt je zejména patrný právě ve Spolkovém shromáždění SL, kde Witikoni sice tvoří většinu, avšak jsou zde politicky aktivní špičky sdružení. Není proto také divu, že Witikobund jako jediné z významných sudetoněmeckých sdružení neúnavně během devadesátých let poukazovalo na roli Shromáždění ve struktuře SL a snažilo se „zespoda“ prací ve výborech sboru protlačit různá prohlášení a rezoluce, kterými by bylo vedení SL donuceno se řídit.²⁹⁶

Vedení SL, které bylo podle stanov rozhodnutím Spolkového shromáždění odpovědné, bylo konfrontováno s bojovnou menšinou v této instituci a snažilo se najít někdy nelehké cesty k prosazování sudetoněmecké politické linie mezi smířenou většinou a mnohem hlasitější menšinou Witikobundu. Přes všechny obtíže, které SL způsobovala činnost radikálů ve Shromáždění, se však vliv Witikobundu na SL nedá přeceňovat.

²⁹⁶ Viz celoroční zasedání Witikobundu na stránkách Witiko-Briefu.

Už na prvním zasedání X. Spolkového shromáždění byl po jednohlasné volbě Franze Neubauera mluvčím SL se novým předsedou Shromáždění stal Hans Sehling, místopředsedy Roland Schnürch a Heinz Friedrich.²⁹⁷ Do roku 1992 však byl dlouholetým předsedou Spolkového shromáždění předseda Witkobundu Walter Stain a Witikobund tak od této chvíle nemeřel ve vrcholné sudetoněmecké pozici žádného zástupce.²⁹⁸ Ještě v osmdesátých letech byli exponenti Witkobundu v 80. letech zastávali přední členové Witikobundu vedle Staina jako předsedy Shromáždění funkce mluvčího a předsedy SL (Walter Becher, Jörg Kudlich).

Na mimořádném zasedání 6. června 1992 se Spolkové shromáždění setkala kvůli Československo-německé smlouvě. Předseda Hans Sehling zde vyjádřil zklamání nad přijatým dokumentem za většinu členů sboru, ať už se smlouvou souhlasili či ne. „Žádný krok ke smíření nebyl učiněn, takový krok, který by přispěl k opravdovému smíření, (...) sudetoněmecká otázka není vyřešena, ať už zastáváme pozice „ano, ale“ nebo „ne, ale,“ a dodal, že: „s velkou obavou sledujeme vývoj v ČSFR, kde nacionalistické a komunistické síly usilují o zabránění novému začátku.“²⁹⁹ Nakonec také poděkoval přítomnému mluvčímu Neubauerovi za jeho nasazení při posazování sudetoněmeckých cílů a vyjádřil očekávání, že spolková vláda spolu s bavorskou dodrží svůj závazek ochraňovat sudetoněmecké zájmy.

Ve Shromáždění se přes svoji nepřítomnost snažili vystupovat alespoň jako řečníci protagonisté jiných sudetoněmeckých sdružení než byl Witikobund a tlumit tak radikálnost jeho rezolucí. Na shromáždění se vystoupil s kritickými příspěvky na i Volkmar Gabert a Herbert Werner, kteří mluvili o „vyvážení“ a potřebě vyvarovat se rozhodnutí směřujících proti veřejnému mínění a předseda Seligerovců Gabert vyzval Shromáždění ke schopnosti naslouchat.³⁰⁰

Podobné výzvy však nerezonovaly u Witikobundu, který byl aktivní v „domovsko-politickém výboru“ (Heimat-Politisches Ausschuss) Shromáždění. V roce 1994 vypracoval výbor návrh na rezoluci, ve kterém se pokoušel politiku SL nasměrovat v příhodnou chvíli ustrnutí česko-německých vztahů na trajektorii ostřejšího přístupu k sudetoněmecké otázce.

Rezoluce uváděla tyto body:

- požadavek na přepracování smlouvy s ČSFR,
- vykreslení nesmírných útrap, které byly sudetským Němcům způsobeny
- další budoucnost ČR v Evropě spojena s řešením sudetoněmecké otázky

²⁹⁷ Franz Neubauer einstimmig wiedergewählt, Sudetendeutsche Zeitung 24. 1. 1992, str. 1 a 3.

²⁹⁸ Neubauer: Nichts unserem Rücken unternommen, SZ 5.2.1988 str. 1.

²⁹⁹ Zweite außerordentliche Tagung der X. Bundesversammlung der SL, Sudetendeutsche Zeitung, 26.6. 1992, str. 3.

³⁰⁰ Zweite außerordentliche Tagung der X. Bundesversammlung der SL, Sudetendeutsche Zeitung, 26.6. 1992, str. 3.

- privatizace majetku v ČR byla označena za odporující mezinárodnímu právu³⁰¹

SL se však rezolucemi příliš nezabýval a přešel navrhované body mlčením.

Na pátém zasedání X. spolkového shromáždění v březnu 1994 Neubauer mluvil k plénu o neslučitelnosti Benešových dekretů s evropskými hodnotami (Evropské konvenci o lidských právech – která je součástí české ústavy), což bylo v té době již spolehlivé téma, které drželo podhromadě všechny skupiny sudetských Němců při sobě.³⁰² Na šestém zasedání X. Spolkového shromáždění Neubauer dokonce navrhnul změnu stanov, která by umožnila SL, aby mohl mít i kolektivní členy vedle jednotlivců. Tento návrh však přijat nebyl a ani v budoucnosti se na tom nic nezměnilo.³⁰³

V druhé polovině devadesátých let přišla změna. V únoru 1996 poprvé zasedlo nové, XI. Spolkové shromáždění. Ze staré Witikonské „gardy“ už zde nezasedli Walettr Staffa či Walter Stain. Na svých místech zůstali pouze Richard Eichler, nový předseda sdružení Horst-Rudolf Überlacker a nesmrtelný Siegfried Zoglmann, místopředseda Witikobundu Roland Schnürch byl opět zvolen místopředsedou Shromáždění spolu s Wernerem Nowakem, předsedou Spolkového shromáždění se stal znovu Hans Sehling.

V novém shromáždění se neobjevil ani tajemník SL Horst Löffler, který byl také jedním z hlavních představitelů tvrdé linie. Jeho životní dráha se však pozoruhodně v dalších letech odvíjela jiným směrem, než národovci pod Überlackerovým vedením. Löffler se totiž stal v roce 1997 jedním ze zakladatelů „Rozhovorů v Horní Plané,“ („Oberplaner Gespräche“) v rodišti Adalberta Stiftera, které mají za úkol zprostředkovat společná setkání české a sudetoněmecké kulturně-politické společnosti.³⁰⁴ Nejen tento krok směrem k politice smíření malými kroky vpřed, ale vůbec spolupráce Löfflera ve vedení Adalbert Stifter Verein s takovými Witikobundem odsuzovanými „nepřáteli“ sudetoněmectva jako byl Peter Becher, svědčí o vnitřním pohybu i právě u největších sudetoněmeckých radikálů.

Již tradičně promluvil k novému Shromáždění po svém znovuzvolení mluvčí Neubauer, ve kterém prohlásil, že ČR sama sebe izoluje a není schopná zatím být součástí Evropy („Europafähig“) a to hlavně z důvodu neschopnosti vyrovnat se s poválečnými událostmi, které Neubauer přirovnal k tehdejšímu právě ukončenému konfliktu na Balkáně.

Neubauer se také nevyhnul kritice Ferdinanda Seibta za jeho zpochybnění oficiálně uváděného počtu obětí vyhnání, což mluvčí označil za „neuvěřitelnou nechutnost“ („unglaubliche Geschmacklosigkeit“). Dále také silně kritizoval dobrozdání profesora

³⁰¹ 5. Sitzung der X. Versammlung der SL 1994, Witiko-Brief 2-94, str. 7.

³⁰² Dialogverweigerung nicht hinnehmbar,“ Sudetendeutsche Zeitung 25.3.1994, str. 1.

³⁰³ (m.k.) Bonn muß mit Prag jetzt verhandeln, Sudetendeutsche Zeitung, 18.11.1994, str. 1.

³⁰⁴ Adalbert-Stifter-Verein <http://www.asv-muen.de/eng/accociation/executive.htm>.

Christiana Tomuschata, které si u něj objednala Strana Zelených, konkrétně místopředsedkyně Spolkového sněmu Antje Vollmerová. Profesor Tomuschat odmítl označení vyhnání za genocidu a nastínil možnosti zřeknutí se majetkoprávních požadavků sudetských Němců spolkovou vládou, které nakonec shledal německý Ústavní soud za slučitelné se Základním zákonem.³⁰⁵ Nakonec také Neubauer odmítl slova českého velvyslance v SRN Jiřího Gruši, který uvedl, že: „smíření znamená promíjet a promíjet znamená zřeknout se“ a vyzval k vybudování „Aliance těch, co to myslí dobře“ (Allianz der Gutwilligen“).³⁰⁶

Rok 1996 a nové Shromáždění však nasadilo od počátku o dost rozdílný tón, než tomu bylo v minulosti zvykem. Na svém zasedání na Sudetoněmeckých dnech v květnu 1996 navrhlo českému národu Shromáždění „Poselství“, které smířlivě uvádělo nacionalismus a válku za hlavní příčiny rozchodu a nabízelo společnou cestu do budoucna.³⁰⁷ Přijalo také usnesení, ve kterém se uvádí:

„Při vědomí:

- že vyhnání je zločinem proti lidskosti
- vzpomínky na dlouhé období spolužití Čechů a Němců, které bylo narušeno odepřením práva na sebeurčení v roce 1918/19 a ustanovením protektorátu v roce 1939
- zločiny vyhnání s 240 000 obětmi (...) nemohou být ospravedlněny ani zločiny Třetí říše ani Postupimskou konferencí
- přesvědčení, že budoucí soužití evropských národů může být uskutečněno pouze na základě práva a historické pravdy

prohlašuje Spolkové shromáždění:

- vyzýváme českou a spolkovou vládu – odmítněte vyhnání (ČR) a hledejte při rozhovorech s českou stranou spolupráci těch, kterých se to týká (SRN)

³⁰⁵ TOMUSCHAT, Ch.: Zur Frage des Bestehens von Rechtsansprüchen der vertriebenen Sudetendeutschen gegen die Tschechische Republik, gegen Einzelpersonen in der Tschechischen Republik und gegen die Bundesrepublik Deutschland. Ein Rechtsgutachten, rkp. Berlin 1995, str. 84. In: Kunštát, Miroslav: Exkurs II: Ještě k otázce platnosti Postupimské dohody (separát), str. 102.

³⁰⁶ Wildt, Gernot: *Anlaß zur Zuversicht*, Sudetendeutsche Zeitung 16. 2. 1996, str. 2.

³⁰⁷ *Botschaft der Sudetendeutschen an das tschechische Volk*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage* : unerledigte Geschichte, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1050.

- bavorská vláda ať je prostředníkem ustanovení diskusního fóra mezi Čechy a sudetskými Němci a vyzýváme SL a SR, aby vytvořily společnou delegaci k rozhovorům („Gesprächdelegation“)
- vyzýváme EU k přijetí celoevropské ochrany národnostních práv a potvrzení práva na domov jako součásti práva na sebeurčení
- bezpráví na obou stranách by mělo být odčiněno
- budeme spolupracovat na mírovém soužití národů v budoucnu.³⁰⁸

Ačkoliv základní pilíře politiky SL byly v tomto prohlášení zmíněny (právo na domov a sebeurčení, výzva k přímým rozhovorům či odmítnutí vyhnání jako takového), není možné v jeho formulaci nevysledovat určitý rétorický posun vůči minulému období Spolkového shromáždění, kterému dominovaly spíše tradiční ostré rezoluce. Zřejmá je zejména snaha o zvýraznění touhy po opravdových přímých rozhovorech s českou stranou a absence přímé zmínky o majetkových otázkách.

Posunem byla i interpretace historie v první části prohlášení, kde se poukazovalo na konec soužití Čechů a Němců v českých zemích, zaviněné ustanovením protektorátu v roce 1939. SL sice, pravda ne příliš hlasitě, uznával, že vytvořením Protektorátu Čechy a Morava za druhé světové války bylo porušeno právo českého národa na sebeurčení, ale výslovné uvedení této historické události za příčinu rozpadu česko-německého soužití v českých zemích bylo novum i když pravděpodobně pouze dočasné a způsobené očekáváním příznivého znění deklarace. Pro Witikobund však muselo být velmi těžké překousnout formulaci přiznávající i vinu německé strany na kolapsu česko-sudetoněmeckého soužití.

Změna v rétorice pravděpodobně souvisela i s připravovanou deklarací, ale také s výměnou členů Spolkového shromáždění a oslabením Witikobundu v tomto sboru. Prohlášení Spolkového shromáždění z roku 1996 se více přiblížilo k postulátům Seliger-Gemeinde a Ackermann-Gemeinde a předznamenalo tak i postupnou snahu o rétoricky umírněnější vystupování SL v následujících letech.

³⁰⁸ *Entschließung der SL-Bundesversammlung, Sudetendeutsche Zeitung 31.5.1996, str. 2.*

3.2. Sudetoněmecká rada

Sudetoněmecká rada vstupovala do devadesátých let jako grémium politických stran a SL o dost slabší než krajanské sdružení. Od roku 1955 SR měla za úkol koordinovat sudetoněmeckou politiku a diskutovat politické aktivity směrem k zahraničí (a tedy převážně k České republice).

Převážnou většinu devadesátých let vystupovala Rada jako hlasatel politiky SL a často vydávala prohlášení společně s ním. Tento fakt byl dán historickým vývojem vztahu SR a SL, kdy landsmanšaft v padesátých letech „vyhrál“ prvotní souboj o monopol na reprezentaci sudetských Němců a v roce 1955 bylo původní Arbeitgemeinschaft zur Wahrung Sudetendeutscher Interesse reorganizováno na SR bez autonomních rozhodovacích pravomocí.

SR se také potýkala dlouhodobě s nedostatkem financí³⁰⁹ a kromě mála zásadních momentů a přes snahy některých významných sudetoněmeckých osobností byla její činnost v zásadě bezvýznamná.

Přesto však se během devadesátých let odehrála některá pnutí, která byla zásadní pro diskusi uvnitř „sudetoněmeckého hnutí“. Zásadním momentem v tomto směru byla přítomnost některých výrazných osobností v grémiu, které se hlásily ke svému sudetoněmeckému původu, avšak nebyly členem SL. Tento faktor nemohl v některých zásadních okamžicích nevyvolat spory o směřování sudetoněmecké politiky.

3.2.1. Ustavení Rady v roce 1992

Po ustanovení nového Spolkového shromáždění, jenž volí deset členů SR byla dokončena 22. 2. 1992 i konstituce i nové Sudetoněmecké rady. Úřadujícím členem předsednictva SR (geschäftsführendes Präsidialmitglied) se stal Franz Neubauer a vedle jeho osoby byli do prezidia zvoleni Heinz Kraus, jenž byl jmenován generálním tajemníkem Rady, Erich Sandner a Herbert Werner.³¹⁰

Složení grémia bylo následující:

<i>Kandidáti zvoleni SL</i>	<i>Kandidáti zvoleni politickými stranami</i>
Heinz Kraus	Volkmar Gabert (SPD)
Jörg Kudlich	Willi Jäger (SPD)
Erich Kukuk	Rudolf Müller (SPD)

³⁰⁹ *Sudetendeutsche Rat hält an Sprachangebot fest*, Sudetendeutsche Zeitung 16.12.1994, str. 1.

³¹⁰ *Sudetendeutscher Rat konstituierte sich*, Sudetendeutsche Zeitung 28. 2. 1992, str. 2.

Bernd Posselt	Josef Grünbeck (FDP)
Günther Reichert	Heinz-Dieter Hackel (FDP)
Hans Sehling	Georg Janowsky (CDU)
Walter Staffa	Harald Schreiber (CDU)
Walter Stain	Herbert Werner (CDU)
Fritz Wittmann	Hans Klein (CSU)
Franz Neubauer	Erich Riedl (CSU)
Friedrich Berger	Otto Paleczek (CDU)
Richard Frod	Kurt Rossmanith (CSU)
Otto von Habsburg	Erich Sandner (SPD)
Roland Schnürch	Emil Werner (SPD)
Horst-Rudolf Überlacker	Siegfried Zoglmann (CSU) ³¹¹

Zdroj: Sudetendeutsche Zeitung³¹²

Již z pouhého výčtu osob je zřejmé, že složení SR bylo velmi pestré. Zatímco za SL (polovina členů volena Spolkovým shromážděním SL a samotným krajanským druzením) se v Radě objevila silná „čtyřka“ radikálů z Witikobundu Walter Staffa, Walter Stain, Horst-Rudolf Überlacker a Roland Schnürch, politickými stranami se do grémia naopak dostali známí zastánci politiky smíření jako Herbert Werner, Volkmar Gabert, Hans Klein či Josef Grünbeck. Přítomnost Siegfrieda Zoglmanna v Radě za CSU nelze vysvětlit vzhledem k jeho minulosti jinak, než jeho silnou pozicí uvnitř vedení SL, které za jeho dosazení zalobbovalo. Nesourodost koordinačního grémia, kde členy mohl být jak Überlacker, který zařadil na index „nepřátel“ sudetoněmectva svého kolegu z Rady Grünbecka, byla zřejmá.

3.2.2. Dopisová akce

Zásadním okamžikem byla tzv. „dopisová akce“³¹³ SR z dubna 1994, určená předsedům českých demokratických stran zastoupených v parlamentu. V dopise předsednictvo SR konstatovalo, že sudetoněmecká problematika vzbuzuje stále diskuse a strachy a proto je nutné ji řešit, aby se odstranila různá nedorozumění a předsudky. SR potvrdila nepřipustnost změn hranic a nabídla česko-sudetoněmecký dialog bez předběžných podmínek, který by se

³¹¹ Zoglmann byl do roku 1970 členem FDP, kterou však opustil pro svůj nesouhlas s východní politikou socialisticko-liberální koalice. Po neúspěchu jeho strany Nationalliberale Aktion (později Deutsche Union) se stal v roce 1974 členem CSU.

Siegfried Zoglmann - http://de.wikipedia.org/wiki/Siegfried_Zoglmann.

³¹² *Sudetendeutscher Rat konstituierte sich*, Sudetendeutsche Zeitung 28. 2. 1992, str. 2.

³¹³ Celý název dopisu zněl *Aufnahme eines umfassenden tschechisch-sudetendeutschen Dialogs ohne Vorbedingungen*.

mohl rozjet za začátku v malých diskusních skupinách, které by se dohodly na účastnících, tématech a termínu dialogu.³¹⁴

„Dopisová akce“ byla nejvýznamnějším pokusem o odejmutí monopolu SL na zastupování sudetských Němců ve vyjednávání s českou stranou. Po čtyřech letech od pádu komunistického režimu v českých zemích začínalo být čím dál více zřejmé, že politika SL je ve svém hlavním cílu - navázání oficiálních kontaktů s vrcholovou českou politickou scénou – neúspěšná. Pokud by se Radě povedlo s předsedy českých politických stran kontakt na vlastní pěst opravdu navázat, znamenalo by to tvrdý zásah pro SL. Zajímavé na celém dopisu je seznam jejích autorů. Dopis podepsali předsedové Ackermann-Gemeinde a Seliger-Gemeinde Herbert Werner resp. Volkmar Gabert, generální tajemník Heinz Kraus, ale také Franz Neubauer. Neubauer tak svým podpisem podtrhnul a zvýraznil význam funkce „mluvčího“ sudetoněmecké národnostní skupiny, jehož role je především hájit její zájmy a v tomto případě tedy u Neubauera pravděpodobně zvítězil eminentní zájem na přímém dialogu před zájmy krajanského sdružení SL. Landsmanschaft sice oficiálně „rozhovory bez předběžných podmínek“ také deklaroval, avšak vždy podobné výzvy doprovodil nějakým „ale“. Portrét mluvčího národností skupiny tímto činem dostal o dost jiný odstín než měl zejména v českém prostředí – tedy obraz nesmiřitelného a požadavky kladoucího vůdce sudetských Němců.

Akce umírněných sil v SR však nemohla ujít zraku radikálů. Při projednávání dopisu v plénu se proti němu ihned postavil předseda Witikobundu Walter Staffa. Označil jej za ustupování od právních pozic SL, zejména od majetkových a územních nároků. V prudké diskusi byl však Staffa Neubauerem, Gabertem a Wernerem odkázán do patřičných mezí, neboť podle jeho signatářů nelze kvůli nezbytnému dialogu, jenž je v zájmu sudetských Němců, nerespektovat určitá fakta, která nastala po druhé světové válce. „Kdo podporuje změny hranic, nemůže v celé Evropě očekávat podporu,“ uvedli tvůrci dopisu a ten byl nakonec odsouhlasen „jednoznačnou většinou.“³¹⁵ Česká politická scéna však ústy premiéra Klause nabídku odmítla a celá akce tak skončila.

Witikobund reagoval na schválení dopisové akce podrážděně. Jako jediné z „názorových společenství“, které považovalo SL za monopolního zástupce sudetoněmectva, nemohl být nedotčen pokusem o narušení jeho dominance. Člen předsednictva Witikobundu Horst-Rudolf Überlacker napsal do Witiko-Briefu, že „s dopisem SR schváleném poslanci Bundestagu zastoupených v Radě se objevily nové tóny v sudetoněmecké „Heimatpolitik“. Nenápadně tak obešel fakt, že jedním z hlavních iniciátorů dopisu byl i předseda SL Franz Neubauer a svedl schválení celé akce na poslance Spolkového sněmu (a tedy ne-členy krajanského sdružení). Dopis podle Überlackera odporoval rozhodnutím Spolkového shromáždění SL i dřívějším

³¹⁴ *Brief des Sudetendeutsches Rates an die Vorsitzenden der tschechischen demokratischen Parteien (19. 4. 1994.)* In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 972 – 973.

³¹⁵ *Sudetendeutsche Rat hält an Sprachangebot fest*, *Sudetendeutsche Zeitung* 16.12.1994, str. 1.

vyjádřením Rady, ale hlavně šlo prý o velké provinění vůči §3 stanov SL a upozornil, že Witikobund bude protestovat na všech odpovědných grémiích proti tomuto „Schein-Aktivismu“. Velkou kritiku si také od Überlackera vysloužil utajený způsob spuštění celé akce, neboť plénum SR se o ní dozvědělo až poté, co o ní referovala česká a německá média. „Politici, kteří současně vysílají signály jak směrem k právní ochraně sudetoněmeckých zájmů, tak i k jejich zřeknutí se, nemůžou požívat pověsti geniality, nýbrž vzbudí podezření z nedostatku důvěryhodnosti. To se pak hodí i (...) nepřátelským médiím,“³¹⁶ prohlásil popuzeně Überlacker. Od této události byly zmínky ve Witiko-Briefu o SR doprovázeny poznámkami nenápadně připomínající její faktickou bezvýznamnost.

Na rozdíl od Witikobundu se představitelé Ackemann-Gemeinde a Seliger-Gemeinde snažili záměr na odpoutání SR od SL podpořit. „Jestliže míní česká politika dorozumění se sudetskými Němci vážně, pak by neměla hovořit jen s těmi na jednotlivých akcích a v diskuzních fórech, nýbrž přijmout dialog s jejich zástupci, SR dává svou nabídku českým politikům k rozhovorům bez jakýchkoliv podmínek o všech otázkách, které mezi Čechy a Němci stojí!“³¹⁷ prohlásil předseda Herbert Werner na jihlavském sympoziu v roce 1996 a ještě mnohokrát předtím i potom tuto výzvu zopakoval.

Také předseda Seliger-Gemeinde Volkmar Gabert si již v roce 1991 po dokončení jednání o československo-německé smlouvě si Volkmar Gabert povzdychl, že: „Sudetoněmecká rada byla vyloučena z jednání a že se ve věci angažoval pouze Sudetoněmecký landsmanšaft,“³¹⁸ a stejný názor opakovalo prezídium Seliger-Gemeinde i v dalších letech, nejsilněji v době vyjednávání Česko-německé deklarace: „Sdružení považuje za důležité, aby se do jednání silněji zapojila Sudetoněmecká rada, která sdružuje politiky všech demokratických sudetoněmeckých stran,“ uvádělo se v prohlášení.³¹⁹

3.2.3. Česko-německá deklarace

V roce 1996 bylo zvoleno nové osazenstvo SR. Na první pohled do tabulky je z přehledu zřejmé, že SR v novém období ztratila „silnou čtyřku“ Witikobundu. Ve Shromáždění sice zbyl Walter Staffa doplněn nakladatelem Fleissnerem a Siegfriedem Zoglmannem (kterého si teď zvolil SL sám a nenechal ho již dosadit pomocí kurie politických stran) a také nově se objevivším bývalým předsedou SL z osmdesátých let Jörgem Kudlichem, avšak faktické vedení strany chybělo, zřejmě aby po sporu o „dopisovou akci“ dokázalo svůj nezájem o nepřátelsky naladěnou organizaci. Změnou také prošlo složení předsednictva, neboť jeho členem se stal Volkmar Gabert, který vystřídal Ericha Sandnera a také se stal v roce 1996 také úřadujícím předsedou SR.

³¹⁶ Überlacker, Horst-Rudolf: *Sudetendeutscher Rechtskampf – Zur Briefaktion des Sudetendeutsches Rates*, Witiko-Brief, 4-94, str. 4-5.

³¹⁷ *Češi a Němci, doba podeklarační*, Nadace Bernarda Bolzana, Prago-Media-News, Praha 1996, str. 53.

³¹⁸ *Bundesversammlung 1991 der Seliger Gemeinde*, Die Brücke 15.11.1991.

³¹⁹ *Noch keine Einigung in Sicht*, Die Brücke 15.1. 1996.

Kandidáti zvoleni SL	Kandidáti zvolení politickými stranami
Franz Neubauer	Wolfgang Egerter (CDU)
Hans Sehling	Georg Janowsky (CDU)
Günther Reichert	Hans Klein (CSU)
Bernd Posselt	Gustav Matschl (CSU)
Jörg Kudlich	Rudolf Meinel (CDU)
Friedrich Seemann	Otto Paleczek (CDU)
Karsten Eder ³²⁰	Erich Riedl (CSU)
Heinz Kraus	Herbert Werner (CDU)
Roland Schnürch	Peter Becher (SPD)
Herbert Fleissner	Volkmar Gabert (SPD)
Rudolf Hilf	Peter Glotz (SPD)
Gerhard Pieschl	Willi Jäger (SPD)
Walter Staffa	Rudolf Muller (SPD)
Fritz Wittmann	Erich Sandner (SPD)
Siegfried Zoglmann	Emil Werner (SPD)

Zdroj: Sudetendeutsche Zeitung³²¹

Gabertovi se podařilo také hned na podzim při dokončování vyjednávání o deklaraci odlišit pozici SR a zaútočit na SL, když se ze své pozice distancoval od krajanského sdružení, které začalo odmítat společné prohlášení vlád ještě před konečným zveřejněním celého textu. „Teprve tehdy, až bude text Radě k dispozici, budou moci sudetští Němci zaujmout stanovisko“, uvedl Gabert a dementoval tak informace SL, podle nichž Sudetoněmecká rada v usnesení připravovaný mezistátní dokument odmítla. Gabert také kritizoval německou vládu a označil za "nepochopitelné", že ministr zahraničí Klaus Kinkel při rozhovorech s pražským kabinetem konzultoval pouze šéfa SL Franze Neubauera, avšak nikoli Sudetoněmeckou radu. Ta byla podle jeho slov "vlastně partnerem spolkové vlády".³²²

Přes snahy o získání většího vlivu se některým členům SR mimo struktury SL nepodařilo postavení tohoto grémia posílit a tak Rada i nadále zůstala pouze objektem politiky krajanského sdružení a kromě organizace Mariánsko-lázeňských rozhovorů s českou veřejností nijak výrazněji do dění mezi sudetoněmeckými organizacemi nezasáhla.

³²⁰ Pro potřeby vyváženosti je do SR vždy zvolen alespoň jeden zástupce z Rakouska, jako je tomu v případě Karstena Edera.

³²¹ *Anlaß zur Zuversicht*, Sudetendeutsche Zeitung 16. 2. 1996, str. 2. a *Der Sudetendeutsche Rat am Beginn einer neuen Legislaturperiode*, Sudetendeutsche Zeitung 17.5. 1996.

³²² *Sudetoněmecká rada kritizuje vládu*, Práce, 17.08.1996, str. 1.

4. „SUDETONĚMECKÁ OTÁZKA“ NA SPOLKOVÉ ÚROVNI

4.1. Politická scéna a „sudetoněmecká otázka“ v 90. letech

Největším zastáncem sudetských Němců na politické scéně SRN byla po celá devadesátá léta bavorská vláda a CSU. Zastupování zájmů sudetských Němců a SL měli Bavoři v „popisu práce“ již od ustanovení patronátu („Schirmherrschaft“) nad „čtvrtým bavorským kmenem“ v polovině padesátých let. Politická linie vrcholných bavorských představitelů vůči sudetoněmeckému problému však procházela v devadesátých letech různými proměnami a byla nejednou postavena před zásadní a nelehká rozhodnutí.

Hlavním záměrem bavorských politiků bylo po roce 1989 zprostředkování přímých rozhovorů mezi sudetskými Němci a Čechy, aby svoje historické spory vyřešili mezi sebou a historické konflikty se tak mohly konečně uzavřít³²³. Ve chvíli, kdy z mnoha důvodů tento přímý dialog nenastal, nezbylo bavorské vládě než aby se chopila zastupování sudetských Němců sama. To se však z důvodů odlišných zájmů a cílů vlády svobodného státu na straně jedné a SL na straně druhé neobešlo bez nedorozumění a zklamání.

Kromě oficiálního patronátu nad sudetoněmeckou národnostní skupinou nelze přehlédnout nespornou ideovou spřízněnost bavorských reprezentantů a sudetských Němců co týče základních východisek jako uznání bezpráví, vyhnání nebo odsouzení plošných majetkových konfiskací spolu se soucitem nad utrpením zástupců sudetských Němců po druhé světové válce. Toto upřímné „emocionální“ pouto a přesvědčení o nutnosti uplatnění práva je často v českém prostředí opomíjeno a politický kurs bavorských vlád vnímán čistě jako výsledek lobbistické činnosti SL a jeho příznivců. V neposlední řadě také v bavorském prostředí hraje roli úspěšná integrace sudetoněmecké populace do místní společnosti a značný podíl sudetoněmeckého průmyslu na poválečném rozvoji Bavorska je přijímán všeobecně jako fakt. I zásluhou sudetoněmeckého průmyslu, který spolu s vyhnanci přišel do dříve agrárního Bavorska, se svobodný stát stal „zemí špičkových technologií, zemí, která kráčí na špici, zemí, která má nejmenší dluhy a největší růst,“³²⁴ jak prohlásil bavorský premiér Max Streibl v roce 1990.

4.1.1. V nové situaci

V listopadu 1990 se sešla na žádost mluvčího sudetoněmecké národnostní skupiny Neubauera delegace SL s bavorským premiérem Streiblem, předsedou CSU Theo Waigelem a dalšími reprezentanty této strany. Mluvčí byl znepokojen „kampaněmi proti sudetským Němcům,“ které podle něho dokazovaly, že „duch Edvarda Beneše ještě nezmizel,“ a proto si chtěl potvrdit společenství bavorské vlády pro budoucnost. Neubauer dostal po předestření

³²³ Tento záměr potvrdil i B. Posselt - rozhovor s Berndem Posseltem v Mnichově, vlastní záznam, 9. května 2005.

³²⁴ (m.l.) *Vertriebenen Dank für ihre Aufbauleistung*, *Sudetendeutsche Zeitung* 21.9.1990, str. 1.

tradičních požadavků krajanského sdružení od Streibla ujištění, že nic nebude s českou stranou vyjednáno přes hlavy těch, kterých se to týká nejvíce (tedy sudetských Němců) a že bavorská vláda bude jako vždy v minulosti spolehlivým partnerem sudetských Němců v jejich kulturních a domovsko-politických („heimatpolitische“) cílech. Již na tomto setkání však Streibl poděkoval sudetským Němcům za jejich „koncepti pro budoucnost,“ což poté při každé příležitosti opakoval. Vypíchnutí této „koncepte“ bylo nenápadným povzbuzením SL k tomu, aby se více zasadil o budoucí smíření ve středoevropském prostoru a méně se soustředil na odčinění minulosti.³²⁵ K tomu však alespoň v první půlce devadesátých let nedošlo.

Na zapojení sudetských Němců do rozhovorů s českou stranou na nejvyšší úrovni však mělo Bavorsko pouze nevelký vliv, protože vyjednávání o nových vztazích mezi SRN a ČSFR leželo na bedrech spolkové vlády (a potažmo kancléři a ministru zahraničních věcí), která však přes ohledy na sudetské Němce ještě více než vláda bavorská toužila po urovnání historických sporů. Úměrně tomu byla ochotna i podporovat požadavky SL. Bavorské vládě tak v podstatě nezbývalo než obracet se na spolkovou vládu s „velkou prosbou“ (jak se vyjádřil premiér Streibl)³²⁶, aby byly sudetoněmecké zájmy brány v potaz.

Představitelé bavorské i spolkové vlády se po revoluci ve střední a východní Evropě snažili přimět SL k většímu zapojení do procesu smíření. Již v březnu 1990 spolkový ministr a zároveň člen SL Hans („Johnny“) Klein zde vyzval svoje krajany k podpoře současného vedení ČSFR a varoval před „ráznými výroky“ („strammen Sprüchen“) které podle něj jen „posilují ty, co nás vždy označovali za revanšisty.“³²⁷ Také spolkový ministr vnitra Wolfgang Schäuble o rok později na Sudetoněmeckých dnech navrhnul sudetským Němcům, aby se stali „velvyslanci Východu“ a pochválil je za jejich roli pro mírové uspořádání Evropy a jejich kulturní péči o památky v českém pohraničí. Ambice SL však sahala dále než k renovaci zničených kostelů v Sudetech a ani požadavek práva na domov si krajanské sdružení nepředstavovalo jako volnost pohybu a možnost usadit se kdekoliv v ČSFR v rámci práva občanů Evropských společenství (což právě Schäuble vyzdvihнул jako požadavek pro přijetí ČSFR do ES).³²⁸ Ve chvíli, kdy se začala představa rychlého vyřešení otázek minulosti hroutit, začala zejména bavorská vláda někdy rétoricky velmi razantně zájmy sudetských Němců zastupovat.

³²⁵ *Nichts Hinter dem Rücken der Betroffenen*, Sudetendeutsche Zeitung 30.11.1990, str. 1.

³²⁶ *Eine machtvolle Demonstration für die Rechte der Sudetendeutschen*, Sudetendeutsche Zeitung 24.5.1991, str. 1.

³²⁷ (m.l.): *Dem Recht vor der Geschichte verpflichtet*, Sudetendeutsche Zeitung 9.3.1990, str. 1.

³²⁸ *Eine machtvolle Demonstration für die Rechte der Sudetendeutschen*, Sudetendeutsche Zeitung 24.5.1991, str. 1.

Pozice subjektu, který nemůže výsledek jednání s českou vládou přespříliš ovlivnit umožňovala bavorské vládě zastávat ostřejší postoje k ČSFR a později ČR.³²⁹ Razantní rétorika se projevila na sjezdu v Anbachu v červenci 1991, kde se CSU uprostřed jednání o česko-německé mezistátní smlouvě přijala rezoluci k probíhajícím jednáním. V rezoluci se CSU víceméně přihlásila k některým zásadním bodům programu SL.

Anbašská rezoluce vyjádřila připravenost CSU na spolupráci se státy střední a východní Evropy, ale kladla také některé podmínky, dodržování a ochranu lidských práv, uznání práva na domov (na rozdíl od spolkové vlády, která se k tomuto konceptu spíše nevyjadřovala) a práva na sebeurčení. Dále rezoluce požadovala respekt a ochranu lidských práv menšinových skupin, umožnění volného pohybu a možnosti usazení se v domovině a nakonec také vyloučení zřeknutí se po válce zkonfiskovaného majetku a řešení majetkoprávních a osobněprávních otázek na úkor sudetských Němců.³³⁰ Rezoluce se však od SL lišila v otázce práva na domov. Nutnost uplatnění práva na domov pro sudetské Němce bylo sice zmíněno, ale v souvislosti se svobodou usídlit se v rámci EU - což představám SL o právu na domov nevyhovovalo a CSU ani v dalších letech tento nadužívaný pojem řádně nespecifikovala, takže určitá difúze ve vnímání tohoto požadavku přetrvávala i v budoucnu. Na rozdíl od SL nebyly zmíněny přes nesouhlas s privatizací sudetoněmeckých majetků jasné formulované majetkové požadavky. Tento fakt byl dlouho přehlížen nejen v Česku, kde se často pozice bavorské vlády a SL zaměňoval, ale také v samotném krajanském sdružení, které bylo ukolébáno ráznými výroky bavorských představitelů a nevěšilo si, že ve dvou zcela zásadních otázkách se se svým patronem rozchází.

4.1.2. Československo-německá smlouva

Nejdůležitějšími problémovými okruhy, které záhy při vyjednávání smlouvy vystoupily na povrch, byly následující body: spor o slovo „vyhnání“, hodnocení Mnichovské dohody, vyřešení majetkoprávních otázek, forma potvrzení stávajících hranic a nakonec kontinuační formule potvrzující nepřerušenu existenci Československa od roku 1918.³³¹ Po dlouhém a vyčerpávajícím jednání se však ministrům zahraničí Dienstbierovi a Genscherovi podařilo i přes prudké reakce jak z české tak (sudeto)německé strany na konci roku 1991 předložit smlouvu k podpisu.

Smlouva byla přijata se zpožděním i kvůli snaze o zahrnutí českých “historických” požadavků do vyjednávání, což znamenalo nutně zdržení. Během jednání nabídl český tým sudetským Němcům československé státní občanství a omezenou možnost participovat na

³²⁹ Vzhledem k tématu této práce by jistě bylo velmi zajímavé, jak by se historie česko-bavorsko-německých vztahů odvíjela, kdyby v roce 2002 vyhrála ve spolkových volbách CDU/CSU a kancléřem se stal bavorský premiér Edmund Stoiber.

³³⁰ *Die CSU an der Seite der Sudetendeutschen*, Sudetendeutsche Zeitung 19.7.1991.

³³¹ Kunštát, Miroslav: *Německo a Česká republika*. In: *Vztahy SRN ke státům střední a východní Evropy od roku 1990*, ÚMV 1998, str. 201.

československém privatizačním procesu. Kancléř Kohl na tyto nabídky ale nereagoval a později je odmítnul s tím, že německá vláda nemůže touto cestou vytvářet precedens pro dvojí státní občanství svých státních příslušníků. Konečná podoba smlouvy i s nejspornějšími pasážemi byla dokončena až 1. září 1991 ne oficiálním setkání ministrů Dienstbiera a Genschera v Scheinfeldu, kde byla do jednání zapojena i bavorská strana v osobě tehdejšího vedoucího Bavorské státní kanceláře (a pozdějšího mluvčího Sudetoněmeckého landsmanšaftu) Johanna Böhma.³³²

Projednávání smlouvy v německém Spolkovém sněmu doprovázela podrobná diskuse, které se také zúčastnili někteří významní poslanci sudetoněmeckého původu.

Výrazně na podporu smlouvy vystoupil poslanec za SPD Peter Glotz. Glotz zdůraznil, že jeho strana vždy podporovala „Vertragspolitik“ již od sedmdesátých let a ta poslední, jež byla v parlamentu právě projednávána, zahrnovala „řadu jednoznačných zlepšení“ za tento kus práce před sálem pochválil ministra zahraničí Hanse-Dietricha Genschera. Glotz sice vytknul textu smlouvy neřešené majetkové otázky, kterých se nelze z morálních důvodů vzdát ale přihlásil se k bonmotu Rudolfa Hilfa: „Kde nic není, ztratil i císař svoje právo (Wo nichts ist, hat der Kaiser sein Recht verloren).“ Glotz také zkritizoval spolkovou vládu za to, že odmítla návrh na dvojí občanství pro sudetské Němce, které jí nabízel Václav Havel (v roce 1996 ministr zahraničí Klaus Kinkel prozradil, že spolková vláda odmítla tuto nabídku kvůli požadovanému uznání kontinuity Československa) a vyzval CSU aby hlasovala pro dokument. Důvodovou zprávu Glotz sice odsoudil, kterou ale chápal jako úlitbu radikálním silám v českém parlamentu. V podobném duchu se vyjádřili i další řečníci, mezi nimiž například i předseda Ackermann-Gemeinde Herbert Werner.³³³ Zřejmě tento postup znali dobře z vlastních řad, protože právě SL musel často přizpůsobovat svoje prohlášení radikálním elementům ve vlastních řadách.

Poslanci CSU nakonec hlasovali proti smlouvě a společně s kolegy z CDU pak dodatečně prosadili prohlášení ve kterém smlouvě vyčetli nedostatky, které se prakticky kryly s výtkami vznášenými SL: absenci zmínky o právu na domov, zlehčení slova vyhnání („Vetreibung“) na vysídlení („Aussiedlung“) v důvodové zprávě, otevřený spor ohledně platnosti Mnichovské dohody, přetrvávající majetkovou diskriminaci vyvlastněných sudetských Němců, odmítnutí plošného odškodnění sudetských Němců českou stranou a platnost „amnestijního zákona“. Nakonec se v prohlášení překvapivě objevila známá formule o řešení problému práva na domov, ke kterému se musí dojít po dohodě mezi sudetskými Němci a Čechy a se kterým

³³² Kunštát, Miroslav: *Exkurs II: Ještě k otázce platnosti Postupimské dohody (separát)*, str. 93.

³³³ plenární protokol *Deutscher Bundestag – 12. Wahlperiode – 90. Sitzung. Bonn, Mittwoch den 6. Mai 1992*“ str. 7376-7378, www.bundestag.de.

„budou moci souhlasit obě strany.“³³⁴ V tomto případě se prohlášení velmi přibližovalo pozicím SL, šlo však jen o rétoriku bez reálného dopadu na znění mezistátní smlouvy.

SL text smlouvy nevyhovoval a ke Glotzově chvále Genschera se nepřidal. Snaha ministra zahraničí nasměrovat vztahy Německa ke státům střední Evropy do budoucnosti a oprostít je od historické zátěže a jeho minimální pochopení pro vyhnanecké požadavky jej učinila na dlouhou dobu hlavním protivníkem politiky SL.³³⁵

Na půdě parlamentu při projednávání smlouvy Genscher začal svůj projev před Bundestagem zmínkou o „temných kapitolách“ dějin obou národů, které se odehrály zejména v uplynulém století a již se obě strany zavázaly překonat. Vyhnání podle jeho výkladu obě strany označily za bezpráví, majetkové otázky smlouva neřeší (což ministr uvedl bez dalšího komentáře) a je zde zmíněna možnost usazení se v rámci práva občanů Evropských společenství. Nakonec také Genscher připomněl hlavní motto své dosavadní politické linie – přispět k překonání rozdělení Evropy a míru na tomto kontinentě prosazováním „kontinuální a spolehlivé, vypočitatelné, zahraniční politiky SRN.“³³⁶

„To, že Genscher vyzdvihнул pozitivní stránky smlouvy a několikrát se zmínil o „víře“ (Hoffnung) patří už k povaze ministra,“ mohl se čtenář dočíst v uštěpačném květnovém úvodníku *Sudetendeutsche Zeitung*. Kromě oné (dle SL) naivní dobré víry ministra vnitra krajanské sdružení poukázalo také na fakt, že ve svém projevu Genscher pominul jakékoliv zmínky o motivačním dopise české vlády,³³⁷ ve kterém se o vyhnání jako o bezpráví už nemluvilo.

Genscherova éra se však již v roce 1992 chýlila ke konci a na několik let se tak z tiskovin SL vytratil jednoznačný protivník, který se objevil znovu až v polovině devadesátých let v podobě místopředsdkyně Bundestagu za Zelené Antje Vollmerové. Vollmerová slyňula velkým odporem k vracení se do minulosti a změny statusu quo a byla jednou z nejvýraznějších německých političek, která se svým politickým postojem nejvíce přibližovala české pozici.³³⁸

³³⁴ Plenární protokol *Deutscher Bundestag – 12. Wahlperiode – 93. Sitzung, Berlin, Mittwoch, den 20. Mai 1992*. „Erklärung...“, str. 7688 – 7689, www.bundestag.de.

³³⁵ V rozhovoru s Berndem Posseltem předseda SL prohlásil, že zatvrzelost Čechů vůči jednání se sudetskými Němci (a tedy i do značné míry zablokování vyřešení sporu) začala na jaře 1990, kdy Hans-Dietrich Genscher poprvé poradil české vládě, aby připustila jednání o sporných historických otázkách pouze se spolkovou vládou - rozhovor s Berndem Posseltem v Mnichově, vlastní záznam, 9. května 2005.

³³⁶ Sněmovní protokol *Deutscher Bundestag – 12. Wahlperiode – 90. Sitzung, Bonn, Mittwoch den 6. Mai 1992*, str. 7373-7375, www.bundestag.de.

³³⁷ *Vertreibung nicht auch noch legitimieren*, *Sudetendeutsche Zeitung* 15.5.1992, str. 1.

³³⁸ Viz například projev Antje Vollmerové na Karlově Univerzitě 5. 10. 1995: *Rede der deutschen Politikerin Antje Vollmer (Bündnis 90 – Die Grünen) zum Thema „ende der Zweideutigkeiten – Offene Antworten auf Offene Fragen im tschechisch-deutschen Verhältnis“* In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1029.

4.1.3. Odmítnutí smlouvy Bavorskem

Přijetím dodatečného prohlášení poslanců CSU při hlasování o smlouvě a jejím následném odmítnutí se podařilo straně udržet si pozici jediného opravdového zastávce sudetských Němců v SRN. Předseda strany Theo Waigel na Sudetoněmeckých dnech v květnu 1992 vyzdvihl pokroky, které smlouva přinesla a zopakoval neměnnou pozici spolkové vlády k Mnichovu, vyhnání a důvodové zprávě. Waigel označil prohlášení poslanců CSU za akt, který „prospěl k vyjasnění bodů smlouvy.“³³⁹ Tento postoj potvrdil i bavorský premiér Max Streibl, když prohlásil: „Chceme dobré vztahy s našimi sousedy, ale ne na úkor sudetských Němců.“³⁴⁰

Bavorsko v polovině roku 1992 smlouvu ve Spolkové Radě odmítlo. Streibl toto odmítnutí smlouvy Bavorskem v Bundesratu zdůvodnil hlavně důvodovou zprávou české vlády (označil ji za „úder do tváře“ těch, kteří věřili ve sblížení) a zopakoval pozice CSU vyjádřené již v prohlášení poslanců této strany v Bundestagu. Povzdychl si také nad tvrdohlavostí pozic české strany, která neumožnila alespoň šanci odčinit bezpráví spáchané na Němcích po druhé světové válce tak, jak se to povedlo například v Maďarsku nebo Lotyšsku.³⁴¹ Bavorský premiér později po ochlazení česko-německých vztahů svoje postoje zmírnil. O rok později se už vyjádřil v tom smyslu, že „ne československo-německé smlouvě neznamená v žádném případě n porozumění s Čechy a Slováky,“ a dodal smířlivě: „všechny problémy jsou při dobré vůli řešitelné.“³⁴² Snaha Streibla nejít už tak nepříteli vřelých česko-německých vztahů však zapadla v oslnivém a razantním nástupu na scénu jeho následníka ve funkci bavorského premiéra – Edmunda Stoibera.

4.1.4. Fenomén Edmund Stoiber

Stoiber byl právě dva dny v úřadě, když vystoupil na Sudetoněmeckých dnech v roce 1993. Řeč byla se zájmem očekávána nejen bavorskou, nýbrž i spolkovou veřejností. „Nechci být Everybody's Darling“ (Ich will nicht Everybody's Darling sein),“ uvedl hned z kraje nový premiér a následující roky měly tuto jeho vlastní charakteristiku beze zbytku potvrdit. Stoiber v projevu potvrdil svoji roli patrona sudetoněmecké národnostní skupiny jakožto čtvrtého bavorského kmene, ale nezůstal pouze u obecných frází a hbitě prohlásil, že: „bezpráví odsunu musí být vzato bez obalu českou stranou na vědomí.“ Pokud toto pak Češi nepochopí a zároveň nenajdou způsob, jak začít přímé rozhovory se sudetskými Němci, pak by měli podle Stoibera vysvětlit, jak si představují svoji cestu do Evropských společenství. Kromě těchto ultimativních požadavků Stoiber hlasitě odsoudil Benešovy dekrety, čímž tuto část sporu o „sudetoněmeckou otázku“ zvýraznil a napomohl tak ke zrodu velké mediální ikony, která od té doby polarizovala dva umělé „tábory“ sporu a přispěla k dalším vypjatým chvílím v česko-německých vztazích. Nehezky do křesla bavorského premiéra byla také

³³⁹ *Kein Schlußstrich unter sudetendeutsche Fragen*, Sudetendeutsche Zeitung 12.6.1992, str. 2, 3.

³⁴⁰ *Streibl: Schirmland Bayern lehnt Vertrag mit Prag im Bundesrat ab*, Sudetendeutsche Zeitung 12.6.1992.

³⁴¹ (m.r.) *Schirmland Bayern steht zu seinem Wort*, Sudetendeutsche Zeitung 3.7.1992, str. 1.

³⁴² *Streibl: Probleme bei gutem Willen lösbar*, Sudetendeutsche Zeitung 16. 4. 93, str. 1.

narážka na blahovůli Bavorska při stavbě ropovodu z Ingolstadtu do Kralup, kterou Stoiber nepřímou označil za smířlivý krok, který vyžaduje adekvátní českou reakci.³⁴³ Nebezpečí vzniku sudetoněmeckého problému jako ekonomické lobby se však na chvíli zjevil pouze v tomto Stoiberově projevu a pak již nikdy v budoucnu. Přesto však nebylo možné v devadesátých letech sudetoněmeckou „ekonomickou lobby“ odmítnout jako myšlenku z říše fantazie.

O rok později na Sudetoněmeckých dnech Stoiber znovu hřímal: „Dialog musí přijít! Dělat jako že sudetští Němci neexistují, že jsme (Češi) je nevyhnali a jejich majetek nesebrali, je hloupé,“ prohlásil Stoiber a ministru zahraničí Kinkelovi vzkázal, aby tento dialog prosadil na denní pořádek česko-německých oficiálních setkávání. Základní podmínkou pro začátek tohoto dialogu podle Stoibera však zůstávalo zrušení Benešových dekretů.³⁴⁴ Na dalším sudetoněmeckém srazu v roce 1995 bavorský premiér dokonce řekl, že jeho pozice je jednotná s pozicí vedení sudetských Němců a zároveň pohnutě prohlásil: „Cítím se s vámi úzce spjat, z hlubokého a opravdového přesvědčení se hlásím k patronátu Bavorska nad sudetskými Němci“ („Ich fühle mit Ihnen eng verbunden, aus tiefer und echter Überzeugung bekenne ich mich zur Schirmherrschaft Bayern über die Sudetendeutschen.“)³⁴⁵

Stoiber a jeho politický styl často plnil vakuum v česko-německých vztazích v letech 1993 a 1994. Až po projevu Václava Havla v pražském Karolinu na počátku roku 1995 se situace změnila.

4.1.5. Havlův projev

Prezident Václav Havel při svém projevu „Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství mimo jiné uvedl:

„Československá republika nebyla mylným produktem versailleského míru, který by byl příčinou pozdějších katastrof. ...Československo také vzniklo jako stát moderní, demokratický, liberální, založený na hodnotách, k nimž se dnes hlásí celá demokratická Evropa a i když mělo chyby - své národnostní problémy nedokázala uspokojivě dořešit – tak příčina těchto chyb netkvěla v hodnotách, na kterých byla založena, ale v neschopnosti některých politických sil vyrovnat se velkoryse a v duchu těchto hodnot s malými problémy doma dřív, než z nich nepřátelé svobody udělali velké problémy venku...“

„Tragický konec tisíciletého soužití Čechů s Němci netkví jen v poválečném vysídlení Němců. Smrtící ranou (...) bylo fatální selhání velké části našich občanů německé národnosti, kteří před demokracií, dialogem a tolerancí dali přednost diktatuře, konfrontaci a násilí,

³⁴³ Riedl, Manfred: *Ministerpräsident Edmund Stoiber: Die Vertreibungsdekrete aufheben*, Sudetendeutsche Zeitung 4.6. 1993, str. 1.

³⁴⁴ Michael Leh: *Minsterpräsident Stoiber mahnt Prag: Der Dialog muß kommen*, Sudetendeutsche Zeitung 27.5.1994.

³⁴⁵ Gernot Wildt: *Nur wer sich erinnert, hat eine Zukunft*, Sudetendeutsche Zeitung 9.6. 1995, str. 1.

ztělesňovanými Hitlerovým nacionálním socialismem. (...) Poválečný odsun nemůžeme vypreparovat z jeho dějinných souvislostí a oddělit ho od všech hrůz, které mu předcházely a které k němu vedly. (...) O tom, kdo první vypustil z láhve džina skutečné nacionální nenávisti, nemůže být sporu. A máme-li se - jako Češi - hlásit ke svému dílu odpovědnosti za konec česko-německého soužití v českých zemích, pak musíme v zájmu pravdy říct, že jsme se sice nechali nakazit zákeřným virem etnického pojetí viny a trestu, že jsme však tento virus (...) do naší země nepřinesli.“

„Mnichov nebyl jen jakýmsi nespravedlivým řešením jakési diskutabilní menšinové otázky, ale byla to také poslední a svým způsobem rozhodující konfrontace demokracie s nacistickou diktaturou, v níž demokracie před diktaturou kapitulovala(...) Pro mnohé Němce není dodnes lehké si to přiznat, stejně jako pro mnohé Čechy není lehké si přiznat, jak ublížili demokracii, a tím i sami sobě, přijetím myšlenky poválečného vyhnání Němců z jejich domova.

„Minulost nezměníme (...) Pokud jde o odsun, musíme si říkat nepříjemnou pravdu dokonce bez ohledu na to, jaké bláznivé důsledky z našich slov může někdo vyvozovat.“³⁴⁶

Kohlova vláda nějaký čas s reakcí na Havlův projev váhala, avšak zejména Antje Vollmerová s Güntherem Verheugenem, ale také bývalý ministr zahraničí Hans-Dietrich Genscher a prezident Richard von Weizsäcker ji tlačili k reakci na projev českého prezidenta, která nakonec přišla po měsíci a byla velmi vlažná.

V Bundestagu po Havlově projevu ministr zahraničí Klaus Kinkel (jemuž vyhnanecká problematika nebyla příliš blízká) sice přivítal ve vládním prohlášení snahu o „opravdový dialog,“ ale hned také vyzval českou stranu, aby vzala na vědomí zraněný pocit práva mnoha sudetských Němců. To mimo jiné slovy ministra zahraničí znamenalo nevyhýbat se rozhovorům se sudetskými Němci a distancovat se od Benešových dekretů. Prohlášení spolkového kabinetu obsahovalo také nepřímou vyřčenou souvislost mezi odškodněním českých obětí nacismu a vstřícným postojem české strany vůči sudetským Němcům.³⁴⁷

Tento postoj kontrastoval s postoji opozičních stran, které lavírování spolkové vlády využily k protiútoky. Zahraničně-politický expert SPD Günter Verheugen obvinil vládu ze zodpovědnosti na zablokování česko-německých vztahů. Německá vláda podle Verheugena vůbec nereagovala na Havlova kritická slova k vyhnání a také důrazně odmítnul „blokování kroků vpřed ke smíření neustálým kladením majetkových požadavků částmi landsmanšaftu“. Verheugen prohlásil, že sami sudetští Němci vědí, že tyto nároky není reálné realizovat a že

³⁴⁶ „Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství“ Projev prezidenta republiky Václava Havla <http://old.hrad.cz/president/Havel/nemci/index.html>.

³⁴⁷ Kunštát, Miroslav: *Německo a Česká republika*. In: *Vztahy SRN ke státům střední a východní Evropy od roku 1990*, ÚMV 1998, str. 206.

takováto rétorika vede pouze ke strachu a nejistotě na pohraničních územích v ČR a posiluje ty, co jsou proti smíření.³⁴⁸

Kinkela kritizovala za jeho „Ano, ale...“ reakci také představitelka strany Zelených a místopředsedkyně Sněmu Antje Vollmerová, která uvedla, že ministerstvo zahraniční celý problém nikam neposouvá. Proti Vollmerové se ozval její kolega a sudetoněmecký představitel Hans Klein, který ji upozornil, že Havel „označil sudetské Němce za většinou se přiklonivší se k nacismu,“ a tím tedy přisoudil celé skupině kolektivní vinu, která dle Kleinových slov vedla k více jak 200 tisícům mrtvých po válce.“ Vollmerová na Kleinovu reakci kontrovala tím, že Havel pouze s „lítostí poukázal na to, že 80 % německých občanů zvolilo Henleinovu stranu.“³⁴⁹

Zajímavě reagovala vládní FDP, která navrhla začít jednání o odškodnění bez předběžných podmínek³⁵⁰ a tím se odlišila od „svého“ ministru zahraničí.

4.1.6. Opozice vůči SL na spolkové politické scéně

Na jednoho z nejvýznamnějších představitelů opozice vůči vlivu SL na rozhodování CSU a nepřímo také na německou vládu se postupem času vypracovala představitelka strany Zelených Antje Vollmerová. Vollmerová se začala v polovině devadesátých let profilovat jako bojovnice za definitivní uzavření sudetoněmecké otázky a za to si zejména u Witikobundu a do jisté míry i SL vysloužila cejch hlavního odpůrce sudetoněmeckví a převzala tak uprázdněnou pozici po Hansi-Dietrichu Genscherovi z počátku devadesátých let. V novinách krajanského sdružení byla Vollmerová běžně vysmívána za její údajnou neznalost problematiky³⁵¹ a obviňována za způsobování zahraničně-politických škod Německa.³⁵²

Antje Vollmerová byla iniciátorem posudku německého odborníka na mezinárodní právo Christiana Tomuschata, který měl vypracovat dobrozdání na téma vyhnání a mezinárodně-právní důsledky, které SL velmi zaskočilo.

Tomuschat ve svém dobrozdání odmítl, že by vyhnání bylo genocidou, neboť cílem československé politiky bylo podle něj vysídlení části německého národa – za genocidu by se

³⁴⁸ Bundestag zum deutsch-tschechischen Verhältnis (I), SZ 7.4.1995, str. 3.

³⁴⁹ Bundestag zum deutsch-tschechischen Verhältnis (II), Sudetendeutsche Zeitung 14.4.1995, str. 3.

³⁵⁰ Bundestag zum deutsch-tschechischen Verhältnis (I), Sudetendeutsche Zeitung 7.4.1995, str. 3.

³⁵¹ Předseda Spolkového shromáždění SL Sehling například ocenil obohacení „vzdělávacího procesu“ paní Vollmerové při její návštěvě na výstavě o vyhnání v Sudetoněmeckém domě v Mnichově, viz Hans Sehling: *Böhmen aus sudetendeutscher Sicht*, Sudetendeutsche Zeitung 15. 12. 1995, str. 3.

³⁵² V článku Gernota Wildta: *Vollmer Richter außenpolitischen Schaden an*, Sudetendeutsche Zeitung 23.8.1996, str. 2 byla označena Vollmerová za „Astroložku z Hradčan.“

tento akt dal označit pouze v případě zaměření na skupinu jako celek (tedy všechny Němce) a hlavně s účelem jejich fyzického zničení (nikoliv tedy „pouze“ jejich vysídlení).³⁵³

Posudek profesora Tomuschata vzbudil na straně SL odsouzení, neboť zásadně zpochybnil podobnou zprávu vypracovanou na začátku devadesátých let profesorem Ermacorou. Místopředseda SL Posselt označil dobrozdání za levicovou propagandu,³⁵⁴ avšak i šéf bavorské SPD a původem sudetský Němec Peter Glotz, který měl vždy spíše chladné vztahy se SL závěry Tomuschatovy studie odmítl. Glotz se vůči takovému závěru ohradil poukazem na vyhánění Muslimů v Sarajevu, které by podle této definice také nebylo možno označit za genocidu. „Snaha zničit národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako celek nebo část, je skutková podstata genocidy naplněna,“³⁵⁵ prohlásil jednoznačně Glotz. Peter Glotz se se zpochybňováním genocidního charakteru vyhánění nesmířil ani později a stal se spolu s pozdější předsedkyní Svazu vyhnanců (BdV) Erikou Steinbachovou hlavním iniciátorem projektu výstavby kontroverzního Centra proti vyhánění v Berlíně. Stal se tak vedle Horsta Löfflera dalším zajímavým příkladem sudetoněmeckého politika, jehož ideové směřování prošlo během devadesátých let spletitým vývojem a narušilo tak ustálené rozdělení sudetoněmeckých názorových skupin, které ani v devadesátých letech nebylo nehybné.

4.1.7. Příprava deklaráce

Těsně po Havlově projevu byl mluvčí sudetských Němců Neubauer s reakcí ministra zahraničí spokojen. SL a další „názorová společenství“ s Havlovým projevem nesouhlasily a proto mohl Neubauer prohlásit, že je velmi zavázán Kinkelovi, za jeho slova o odpovědnosti státu za část obyvatelstva – tzn. sudetské Němce. Neubauer zopakoval požadavky nezbytné pro smíření s Čechy: odsouzení vyhnání, nalezení řešení, se kterým budou souhlasit obě strany, nemožnost hromadného zřeknutí se majetkových nároků a hlavně nutnost začít spolu přímo jednat.³⁵⁶

Tyto požadavky v této chvíli ještě zastupoval i spolkový ministr zahraničí Kinkel, ale soulad se SL se začal rychle drolit s postupujícími vyjednáváním o česko-německé deklaraci. V lednu 1996 už na půdě parlamentu mluvil Kinkel o pokroku na přípravě deklarace docela jiným tónem. Ministr zahraničí zmínil jako „podstatné body“ zejména Fond budoucnosti, mládežnické výměny a diskusní fórum (takže z hlediska celé problematiky ne tolik důležité body) a dodal, že: „jsme (Němci) způsobili Čechům hrozná utrpení.“ Bohužel se dle jeho názoru nepodařilo díky navázat dialog o bezpráví a majetkovém odškodnění, které náhle Kinkel chápal: „Ptám se: kdo by se divil vzhledem k obtížným dějinám Němců a

³⁵³ Tomuschat, Christian.: *Zur Frage des Bestehens von Rechtsansprüchen der vertriebenen Sudetendeutschen gegen die Tschechische Republik, gegen Einzelpersonen in der Tschechischen Republik und gegen die Bundesrepublik Deutschland. Ein Rechtsgutachten*, Berlin 1995

³⁵⁴ *Wird die Tschechische Republik beitragsreif für die EU?*, Sudetendeutsche Zeitung 2.2.1996, str. 1.

³⁵⁵ *Glutz auf Distanz Tomuschat-Gutachten*, Sudetendeutsche Zeitung 23.2. 1996, str. 2.

³⁵⁶ *Tschechische Seite soll Verweigerungshaltung aufgeben*, Sudetendeutsche Zeitung 26.1.1996, str. 1.

Čechů...?“³⁵⁷ kladl řečnickou otázku Kinkel. Zjevně tak ale ustoupil od prvotního příklonu k pozici SL k pozici spíše neutrálního hráče. Zanedlouho Kinkel znovu překvapil svými prohlášeními pro německý tisk v lednu 1996 o Postupimské dohodě jakožto „pouhém politickém prohlášení, neznamenající právní uznání odsunu sudetských Němců,“ se mu podařilo zpomalit průběh projednávání smířovací deklarace.³⁵⁸

Bavorsko však prozatím deklaraci blokovalo. Zejména jeho představitelé neustále zdůrazňovali, že prohlášení může mít smysl jen tehdy, když bude zohledňovat morálně a mezinárodně právně podložené požadavky sudetských Němců.³⁵⁹ Posílněn úspěšným blokováním rychlého průběhu vyjednávání o deklaraci (Stoiber na koaliční schůzce 20. prosince 1995 odmítl s deklarací souhlasit a tak její vyjednávání o mnoho měsíců posunul³⁶⁰) se bavorský premiér Stoiber rozhodl na Sudetoněmeckých dnech v roce 1996 nastavit mantinely budoucí dohody, bez nichž nebude její schválení možné. Vymezil proto na Sudetoněmeckých dnech hlavní body (Eckpunkte), které musí podle něj deklarace obsahovat. S odstupem času lze tento Stoiberův projev zhodnotit jako politickou chybu, která po přijetí mnohem kompromisnějšího znění Česko-německé deklarace o pár měsíců později způsobila nepěkný šrám na jeho pověsti zásadového politika.

Prvním hlavním bodem, který Stoiber nastolil, byl požadavek na přímé zapojení sudetských Němců do vyjednávání. Druhým bylo odsouzení bezpráví vyhnání jako takového a s tím spojený i třetí bod, ve kterém Stoiber avizoval nutnost uznání práva na domov (které jde ruku v ruce s předchozím bodem, neboť kdo má právo žít ve svém domově tak logicky nesmí být z něho vyhnán), vše řešeno okamžitě a ne až po vstupu do EU. A stejně jako římský politik Cato měl své slavné „Kartágo musí být zničeno,“ tak i posledním bodem Stoiberových podmínek musel být samozřejmě požadavek na zrušení Benešových dekretů a tzv. „amnestijního zákona.“³⁶¹ Tyto body by mohl kdokoliv z vedení SL podepsat.

Pragmatický zájem o ukončení letitých sporů na nejvyšší politické úrovni však nakonec převážil. K vyjednávání o deklaraci nebyli sudetští Němci přizváni a po setkání s kancléřem Kohlem nad již hotovým textem deklarace prohlásili představitelé SL Fritz Wittmann, Bernd Posselt a předsedové Ackermann-Gemeinde a Seliger Gemeinde Herbert Werner a Volkmar Gabert, že podobný „papírem bez mezinárodně právní závažnosti... nelze dlouhodobé smíření nadekretovat.“³⁶²

³⁵⁷ *Erklärung von Außenministr Kinkel (FDP) vor dem Deutschen Bundestag.* In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1041.

³⁵⁸ Kunštát, Miroslav: *Německo a Česká republika.* In: *Vztahy SRN ke státům střední a východní Evropy od roku 1990*, ÚMV 1998, str. 207.

³⁵⁹ *Waigel fordert sorgfältige Verhandlungen mit Prag*, *Sudetendeutsche Zeitung* 15.3.1996, str. 2.

³⁶⁰ Kohler, Berthold: *Versöhnung im Herbst? Woran es bei der deutsch-tschechischen Erklärung*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 09.08.1996, Nr. 184, S. 10.

³⁶¹ *Rede des bayernischen Ministerpräsidenten Edmund Stoiber*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1052.

³⁶² Posselt, Bernd: *Gespräch mit Kohl*, *Sudetendeutsche Zeitung* 13.12.1996, str. 1.

Bavorská vláda ale označila deklaraci za kompromis a zklamání sudetských Němců nepomohla ani slova Edmunda Stoibera, který vyjádřil pochopení pro nesouhlasící sudetské Němce. Bavorský premiér také politoval skutečnost, že sudetští Němci nebyli do procesu vyjednávání vládou SRN více zapojeni. Na svoji omluvu také dodal, že bavorská vláda se vyjednávání taktéž neúčastnila a sám Stoiber byl jen párkrát informován. Premiér však vyjádřil odhodlání i v budoucnu přispět k porozumění. K deklaraci přijala bavorská vláda následující body:

- vláda požaduje, aby české překlady neoslabovaly slovo vyhnání („Vertreibung“)
- v prohlášení přetrvává částečně nesprávná projekce minulosti
- pokrok v lítosti na Benešovými dekrety a „Amnestijním zákonem“
- deklarace není zřeknutím se nároků na individuální majetek sudetských Němců
- právo na domov nebylo nedosaženo
- pro budoucnost vláda vítá ustavení Fondu budoucnosti a Česko-německého diskusního fóra.³⁶³

„Positionspapier“ CSU označil deklaraci za dohodu bez mezinárodně-právní platnosti, která není v žádném případě tlustou čarou za minulostí. Strana zopakovala svůj nesouhlas s projekcí historie od roku 1938 a zklamání nad absencí přijetí definice práva na domov, ale na druhé straně uvítala přiznání zločinů po druhé světové válce. Nakonec vedení strany prohlásilo, že se jí podařilo dostat do deklarace podstatné změny ve prospěch sudetských Němců a bude za ně i do budoucna bojovat,³⁶⁴ což však trochu kolidovalo s prohlášeními o bezmocnosti své pozice, kterou Stoiber omlouval nepříliš uspokojivý text deklarace v předchozích týdnech.

Na sudetoněmeckých dnech v květnu 1997 musel Edmund Stoiber předložit hodnocení, jak byly splněny jeho čtyři body, nezbytné pro souhlas s deklarací, které uvedl před stejným publikem před rokem. Důvody souhlasu bavorské vlády s prohlášením bavorský premiér odůvodnil svým přesvědčením o tom, že přineslo nepochybné pokroky.

Nejdříve Stoiber zmínil potěšení nad prvním českým prohlášením svého druhu, že litují vyhnání a nucené vysídlování (což však nebyla 100% pravda neboť Češi politovali v textu pouze zločiny při vyhnání). Česká strana za druhé podle něj lituje odnětí občanství a vyvlastnění Němců, čemuž Stoiber rozuměl jako distanci od Benešových dekretů, což je další pokrok od roku 1992. Při bodu třetím – právu na domov – Stoiber musel uznat, že nedošlo k žádnému pokroku, ale opět zdůraznil „dobrou vůli“ české strany a nakonec bod 4 (poslední dva body uvedl Stoiber na třetím a čtvrtém místě a ne na druhém a prvním jako v minulém

³⁶³ *Staatsregierung sieht Mängel*, Sudetendeutsche Zeitung 3.1.1997, str. 1.

³⁶⁴ *Weder Schlußstrich noch Abchluß*, Sudetendeutsche Zeitung 7.2.1997, str. 1.

roce, vyznění výsledku by při zachování původního pořadí asi bylo ještě o dost tristnější) – zapojení sudetských Němců do vyjednávání nebylo splněno vůbec i když premiér ubezpečoval publikum, že ani bavorská vláda nemohla do vyjednávání příliš zasahovat a tento bod prosadit. S tímto závěrem však příliš nekorespondovalo další ujištění, že bez nasazení státní vlády by chybělo v prohlášení slovo „Vertreibung“, lítost nad vyvlastněním a odebráním občanských práv a dalších aspektech.³⁶⁵

Stoiber však sudetské Němce nepřesvědčil. Zklamání nad ústupky vlády CDU/CSU a FDP vyjadřovaly hořké titulky v *Sudetendeutsche Zeitung*. Michael Leh citoval například šéfkou bavorské SPD Renate Schmidovou, která pochválila CSU za to, že „přestalo brzdit přijetí deklarace, i když se na ní v posledních měsících nic nezměnilo.“³⁶⁶ Egon Jüttner označil deklaraci za selhání německé diplomacie,³⁶⁷ Michael Leh se podívoval nad spokojeností Wolfganga Schäubleho, který deklaraci označil za „velmi dobrou“³⁶⁸ a nespokojenost vyjadřovali další představitelé SL a „názorových společenství.“

4.1.8. Smlouva v Bundestagu

Při rozpravě v Bundestagu se k prohlášení pozitivně ne překvapivě postavila Antje Vollmerová. Směrem ke Stoiberovi prohlásila, že je: „přes všechna rozčilení, které někdy mám kvůli vašim postojům jsem velmi ráda, že nakonec prohlášení podporujete,“ a dodala: „vím, že to není lehké.“ Ministr financí za CSU Theodor Waigel však uvedl, že poslanci jeho strany nebudou hlasovat pro deklaraci s lehkým srdcem. Odmítl považovat deklaraci za „tlustou čáru“ za minulostí, neboť hluboké utrpení a bezprávi sudetských Němců nelze zapomenout. Vyzdvihl zprostředkující roli sudetských Němců a jejich zásluhy na mírovém uspořádání Evropy a vyzval k jejich zapojení do přímého dialogu s českou stranou. Vyzdvihl význam ustanovení Fondu budoucnosti a Česko-německého diskusního fóra a potvrdil závazek CSU nadále se zasazovat za právo na domov sudetských Němců, které by mělo podle něj „na konci cesty“ k definitivnímu smíření. Podobně se před poslanci ve svém projevu namířeným do budoucna a rétoricky velmi smířlivě k deklaraci vyjádřil i Edmund Stoiber.³⁶⁹

Nakonec tedy oproti roku 1992 s deklarací nesouhlasilo jen 20 poslanců klubu CDU/CSU:

Renate Blank

Georg Brunnhuber

Albert Deß

³⁶⁵ *Rede des bayernischen Ministerpräsidenten Edmund Stoiber (CSU)*, In Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Mnichov 2003, Mnichov, str. 1097.

³⁶⁶ (m.l.): *Bayerische SPD begrüßt „CSU-Schwenk“*, *Sudetendeutsche Zeitung* 10.1.1997, str. 4.

³⁶⁷ Jüttner Egon: *Ein Dokument des Vesagens der deutschen Diplomatie*, *Sudetendeutsche Zeitung* 10.1.1997, str. 1.

³⁶⁸ Leh, Michael: *Sehr gut, Herr Schäuble?* *Sudetendeutsche Zeitung* 3.1.1997, str. 3.

³⁶⁹ Plenární protokol „*Deutscher Bundestag – 13. Wahlperiode – 154. Sitzung, Bonn, Donnerstag, den 30. Januar 1997*“, str. 13818-13837, www.bundestag.de.

Wolfgang Götzer
Josef Hollerith
Susanne Jafke
Georg Janovsky
Egon Jüttner
Heinrich Lummer
Rudolf Hort Meinl
Gerd Müller
Angelika Pfeiffer
Erika Reinhardt
Erich Riedl
Kurt Rossmanith
Johanes Singhammer
Erika Steinbach
Fritz Wittmann
Wolfgang Zeitlmann
Wolfgang Zöller³⁷⁰

Třetina poslanců, kteří s deklarací vyjádřili nesouhlas, byli buď původem sudetští Němci, nebo pocházeli z vyhnaneckých rodin.

Přes prvotní spřízněnost došlo postupem času k ne nevýznamnému rozkolu v zájmech SL a Bavorska. S odstupem času je zřejmé, že došlo ke sporu zvláště co se týče interpretace významu patronace Bavorska nad sudetoněmeckou národností skupinou. Patronát byl přijat v době, kdy pro sudetoněmeckou národnostní skupinu byla podpora a ochrana skutečně otázkou přežití a z tohoto pohledu bylo také třeba vnímat závazek na prosazování legitimních nároků sudetských Němců. Na počátku devadesátých let však byla situace zcela odlišná. Vedení SL považovalo po revoluci v Československu patronaci bavorského státu za nástroj k prosazování svých požadavků, které sice oficiálně bavorská vláda podporovala, ale reálně si byla vědoma očividného faktu, že zde klade majetkové a finanční nároky skupina zajištěných a bohatých občanů SRN vůči zchudlému sousedovi, který se teprve začal rozhlížet, jakým způsobem může napravit čtyřicetiletí ekonomické devastace. Tento rozpor se projevil při schvalování deklarace.

4.1.9. Doba podeklarační

Od přijetí deklarace se situace mezi oběma státy vyjasnila, ale dosavadní spory prohlášení úplně nezahladilo. Kancléř Kohl hned po přijetí dokumentu oznámil, že „majetkové otázky

³⁷⁰ Tamtéž, str. 13844

zůstávají samozřejmě otevřené,³⁷¹ což vzbudilo na české straně pozdvižení a pochyby o smyslu deklarace, avšak následující měsíce dokázaly, že se německá vláda nechystá prosazovat majetkové požadavky sudetských Němců nijak aktivně.

Naopak česká strana v parlamentních projevech V. Klause (resp. v důvodové zprávě vlády pro Parlament ČR) a J. Zieleniece relativizovala rozsah své lítosti nad oběťmi “poválečného vyhánění, jakož i nuceného vysídlení sudetských Němců”, vyjádřené poměrně jednoznačně ve III. článku deklarace. To se projevilo i v usnesení Poslanecké sněmovny PČR ze 14. února 1997, v němž sice byl vyjádřen souhlas s textem deklarace, nicméně “po vyslechnutí předsedy vlády České republiky a ministra zahraničních věcí a na základě vládního zdůvodnění”.

Německé pokusy donutit českou stranu ke zrušení Benešových dekretů také neustaly - novopečená opozice CDU/CSU formulovala zrušení právních aktů jako předběžnou podmínku českého vstupu do Evropské unie a k tomuto požadavku se zanedlouho připojila i rakouská vláda. Německá vláda kancléře G. Schrödera však ujistila českou stranu, že , “ *příležitostně vyjadřovaná přání německých vyhnaneckých svazů neovlivní německou zahraniční politiku*” a že vlády obou států “*nebudou v této souvislosti ani dnes, ani v budoucnu předkládat majetkové otázky či klást požadavky*”. Premiér Miloš Zeman pak mohl na oplátku formulovat svoji formuli o údajné “vyhaslosti” některých dekretů prezidenta republiky z let 1945-1946. Tento výrok však byl zpochybněn českou parlamentní rezolucí o tzv. Benešových dekretch přijatý v horkých dnech „středoevropské“ předvolební kampaně v dubnu 2002 či problematický „Lex Beneš“ z 14. května 2004 a pozice Benešových dekretů v českém právním systému zůstává nadále nejasná.³⁷²

³⁷¹ Kohler, Berthold: *Private Annäherung an Klaus im Blauen Entlein. Doch ein Satz des Bundeskanzlers bringt die Tschechen wieder zum Zweifeln*,“ Frankfurter Allgemeine Zeitung, 23.01.1997, Nr. 19, str. 15.

³⁷² Kunštát: *1.6 Doba podeklarační – uzavření minulosti, otevření budoucnosti ? (separát)*, str. 55 – 80.

4.2. Média

Německá mediální sféra nebyla v devadesátých letech požadavkům sudetských Němců příliš nakloněna. Většina médií měla tendenci vidět požadavky sudetských Němců spíše jako obtížný folklór „věčně včerejších“ nostalgiků. Vedle tohoto odmítavého postoje se však objevovaly i příspěvky od autorů, kteří také kritizovali českou pozici a její zatáost v určitých otázkách, týkající se sporu o sudetoněmeckou otázku, avšak velmi kritičtí byli i vůči SL – za všechny zmiňme dopisovatele *Süddeutsche Zeitung* Michaela Franka ve Vídni.

Přesto se však žurnalisté, kteří svými příspěvky postoje SL v mnoha případech podporovali a u těch se v této kapitole krátce zastavíme.

Nejvýznamnější vliv na německé veřejné mínění měl pražský dopisovatel konzervativního listu *Franfurter Allgemeine Zeitung* Berthold Kohler, jeden z vydavatelů tohoto listu „Johann-Georg Reißmüller“ a pozdější zástupce šéfredaktora listu „Die Welt“ Gernot Facius.

4.2.1. Berthold Kohler

Významným novinářem, který se zasadil o výraznou přítomnost sudetoněmecké otázky v médiích byl pražský dopisovatel listu *Frankfurter Allgemeine Zeitung* Berthold Kohler, který na rozdíl od žurnalistů většiny ostatních německých listů zastával názory často blízké sudetským Němcům. Jakým způsobem tedy tento „vyčnívající mladý žurnalista, jehož příspěvky se vyznačují stále velkou bohatostí, exaktními rešeršemi a obezřetně zváženými soudy“³⁷³ (jak ho označily *Sudetendeutsche Zeitung*), referoval o sporech české politické reprezentace se sudetskými Němci?

Kohler byl ve svých článcích často kritický vůči oficiální linii spolkové vlády vůči České republice. V roce 1993, po ostře sledovaném projevu tehdy nového bavorského premiéra Edmunda Stoibera na Sudetoněmeckých dnech Kohler v *FAZ* ironicky poznamenal, že jeho slova: „váží na českých vahách značně tížeji než přátelská a nezávazná slova z bonnského zahraničního úřadu.“³⁷⁴ Komentoval tak Stoiberovo prohlášení, že očekává „gesto dobré vůle“ z Prahy jako odpověď na souhlas bavorské vlády se stavbou ropovodu z Ingolstadtu (gestem Stoiber myslel samozřejmě zrušení Benešových dekretů).

Z textů Bertholda Kohlera nevyčnívalo přílišné pochopení pro leckdy iracionální chování české strany. S pobavením například sledoval bezradnost radních ve Svitavách po úspěchu filmu amerického režiséra Stevena Spielberga „Schindlerův seznam,“ kdy se zastupitelé

³⁷³ Leh, Michael: *Hauptsächlich die Vertriebenen erfüllen die Volksdiplomatie – Pläyoder für die Schaffung eines deutsch-tschechischen Jugendwerkes* – *Sudetendeutsche Zeitung* 16.12.1994, str. 2.

³⁷⁴ Kohler, Berthold: *Vorwärts, zurück - Die "Sudetendeutsche Frage" stellt Prag vor ein Dilema*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 02.07.1993, Nr. 150, str. 14.

nemohli shodnout, jak zareagovat na nečekanou mediální slávu svého rodáka. „Může být sudetský Němec dobrý?“³⁷⁵ ptal se tehdy jízlivě Kohler.

S názorem blízkým sudetoněmeckým politikům byl zajedno Kohler i po projevu prezidenta Václava Havla v Karolinu na počátku roku 1995. Kohler ve svém komentáři uvedl, že se Havel konečně smířil se svým vlastním národem, neboť „ve své poslední zásadní řeči na Karlově univerzitě se dalece zpronevěřil svým minulým pozicím“ a dodal: „Umírnění sudetští Němci, kteří na Havla sázeli, stojí teď bezradní a ztrácejí. Ti, co smíru vždy nedůvěřovali naproti tomu obdrželi novou municí,“ dodal Kohler. Vyznění celého článku bylo jednoznačné i Havel je Čech a proto se ne tak překvapivě vrátil mezi sobě rovné.

Nutno Kohlerovi přiznat, že jeho souhlas s požadavky sudetských Němců a kritika českého přístupu se týkala pouze odsouzení vyhnání a jeho zločinů. Novinář určitě nehájil majetkové požadavky SL a ani se k nim příliš nevyjadřoval. Ve svých příspěvcích se snažil i zmapovat aktivity těch „umírněných sudetských Němců.“ V reportáži o Jihlavském sympoziu Ackermann-Gemeinde Kohler citoval jejího předsedu Herberta Wenera, ve kterém předseda sudetoněmeckých katolíků pojmenoval návrat vyhnanců se všemi požadovanými nároky iluzí. „Materiální odškodnění může být pouze symbolické povahy... Sudetským Němcům jde jen o uznání otreseného právního vědomí Čechy a zahojení zničeného právního míru, nikoli znovuzískání dnes už z větší míry pouze fiktivních materiálních hodnot,“³⁷⁶ citoval souhlasně Kohler Wenera.

Po přijetí deklarace se na tomto dokumentu Kohler ve svých komentářích snažil najít pozitiva i když jasně uvedl, že dohoda: „žádné požadavky SL, uznané Kohlem a Kinkelem jakožto reprezentace vyhnanců, nebyly zohledněny“ a „česká strana se od Benešových dekretů, základu pro vyhnání, nedistancovala“ a neuznala žádné odškodnění ani kolektivní návrat. Praha však podle něj odsoudila kolektivní charakter viny, které ještě ústavní soud v rozsudku Dreithaler³⁷⁷ potvrdil a s tím i excesy vyhnání - jak uvedl Kohler, „tyto formulace jsou podstatně dále, než co doposud česká vláda k horkému tématu vyhnání byla připravena.“³⁷⁸

Berthold Kohler však ale také označil oslavu nad deklarací jásot s hořkou příchutí. Pozici české politické elity shrnul následovně: „vyhnání jako takové nebylo žádným bezprávím. (...)

³⁷⁵ Kohler, Berthold: *Kann ein Sudetendeutscher gut sein? Tschechische Probleme: Oskar Schindlers Heimatstadt tut sich schwer mit seiner Ehrung*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 05.03.1994, Nr. 54, str. 29.

³⁷⁶ Kohler, Berthold: *Nicht erst auf ein Wunder warten - Tschechen und Deutsche im Dialog / Ein Symposium in Mähren*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 10.04.1995, Nr. 85, str. 5.

³⁷⁷ Causa žaloby českého Němce Rudolfa Dreithalera, který podal ústavní stížnost kvůli nemožnosti restituovat svoje rodinné sídlo z důvodu platnosti Benešových dekretů, byla Bertholdem Kohlerem se zájmem sledována - viz například: Kohler, Berthold: *Allein gegen die Benes-Dekrete - Rudolf Dreithaler kämpft um sein Recht*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 12.04.1995, Nr. 87, str. 6.

³⁷⁸ Kohler, Berthold: *Vorzeitige Bescherung für Bonn und Prag - Auf beiden Seiten Beifall und Kritik*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 11.12.1996, Nr. 289, str. 7.

na Benešových dekretch se nebude nic měnit a majetkové nároky a právo na domov vyhnanců nebude ČR uznáno.“ Tento přístup novinář považoval za důsledek působení „archaických strachů, politických traumat a úlomků komunistické propagandy,“ který by měla Praha změnit a „osvobodila se od historických zátěží.“³⁷⁹

Důsledky propagandy minulosti však nepřipomínaly jenom české parlamentní diskuze, ale i některé články Bertholda Kohlera. Jednalo se zejména o texty věnované českému prezidentovi Edvardu Benešovi, ve kterých byla jistě v řadě případech sporná politika druhého československého prezidenta označována za zločinnou, Benešovi byla připisována vina za poválečné masakry a Benešovy dekrety za hlavní příčinu vyhnání³⁸⁰. Jestliže si německá veřejnost osvojila porozumění se „zraněným právním vědomím sudetských Němců,“³⁸¹ jak Kohler uváděl, jistě se jednalo do jisté míry i díky FAZ a komentářům v tomto listě.

V démonizaci Edvarda Beneše však hrál v domovském listu Berthold Kohler druhé housle, hlavním propagátorem tohoto negativního image v konzervativním listu byl Kohlerův nadřízený a jeden z tehdejších pěti vydavatelů listu – Johann Georg Reißmüller.

4.2.2. Johann Georg Reißmüller

Reißmüllerovy komentáře byly ještě o stupeň ostřejší než ty z pera Bertholda Kohlera a soustřeďovaly se zejména na osobnost Edvarda Beneše. Reißmüller si často kladl otázku, jakou roli „hrál Beneš při kolektivním odstranění Němců z ČS v letech 1945 a 1946, a také při masakrech, které byly spojeny s obrovskými „etnickými čistkami.“ Beneš podle Reißmüllera nejenže vyhnání chtěl, ale „byl plánem přímo posedlý“. „S cílevědomým fanatismem pro svoji věc již během války získal velmoci. Masakr Němců se odehrával pod jeho očima, a on se ani jednou nepokusil mu zamezit,“³⁸² prohlašoval na stránkách FAZ Reißmüller. Zodpovědnost Beneše bylo podle něj možno vystopovat i v inscenaci poválečného masakru Němců v Ústí nad Labem. Beneš podle Reißmüllerova výkladu výbuch násilí „možná spoluzinscenoval jako součást své politiky etnického očištění svého státu. ... Mnohé svědčí o tom, že zločin v Ústí 31.7.1945 nebyla práce nenávistí naplněného davu, nýbrž především státní zločin a také zločin jeho hlavního představitele, prezidenta Beneše,“³⁸³ uvedl Reißmüller. S podobnou rétorikou nebylo složité propagovat oblíbenou mediální zkratku

³⁷⁹ Kohler, Berthold: *Der Jubel in Prag trägt einen bitteren Beigeschmack - Trotz des Happy-Ends ist der Versöhnungsprozeß noch nicht am guten Ende*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 17.02.1997, Nr. 40, str. 5.

³⁸⁰ viz například článek o Benešově podílu na masakru v Ústí nad Labem v Kohler, Berthold: *Als in Aussig die Jagd auf die Deutschen begann Das tschechische Massaker vom 31. Juli 1945 - Welche Rolle spielte die Benes-Führung?*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 30.05.1995, Nr. 124, str. 10.

³⁸¹ Kohler, Berthold: *Der Jubel in Prag trägt einen bitteren Beigeschmack - Trotz des Happy-Ends ist der Versöhnungsprozeß noch nicht am guten Ende*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 17.02.1997, Nr. 40, str. 5.

³⁸² Reißmüller, Johann Georg: *Die Benes-Brücke in Aussig*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 03.08.1994, Nr. 178/31, str. 1.

³⁸³ Reißmüller, Johann Georg, *Die Benes-Brücke in Aussig*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 03.08.1994, Nr. 178/31, str. 1.

„Benešovy dekrety“ za původ všeho zla a jeho obhájce (tedy prakticky kompletní českou politickou scénou) za nepoučitelné ochránce genocidní politiky. Jestliže Edmund Stoiber měl zásluhy na nastolení „značky“ Benešovy dekrety do politické debaty, Johann Georg Reißmüller byl nejviditelnějším partnerem, který mu pro tuto zkratku vytvářela mediální echo.

Na rozdíl od Kohlera Reißmüller neviděl ve postoji české politické scény přílišný posun právě od dob Edvarda Beneše. „Pražským Benešistům“ (Prager Benesisten – výraz často používaný Witikobundem) se také podle něj spolu se „sebezapomnění prosazující jednotnou frontou bonnských stran“ podařilo při schvalování deklarace „zcela dosáhnout svých starých cílů.“ Těmito cíly podle spoluvydavatele FAZ byly „ochrana etnické čistky českých zemí, která nastala díky vyhnání (deportaci), vynechání totálních ztrát, které 3 a půl milionu již po staletí usazených Němců utrpělo...“³⁸⁴ Na rozdíl od pražského dopisovatele svého listu tak Reißmüller mnoho pozitivního na deklaraci nenašel a označil ji za „shnilou“ (faul).

4.2.3. Gernot Facius

Dopisovatel deníku „Die Welt“ Gernot Facius byl dalším důležitým novinářem zabývajícím se sudetoněmeckou otázkou a česko-německými vztahy. Narozdíl od kolegy Kohlera se však Facius problematikou sudetoněmecko-českých vztahů nezabýval v prvním plánu – jeho hlavní specializací dodnes zůstaly církevní záležitosti. Facius se zájmem komentoval zejména dění při přípravě česko-německé deklarace, neboť on sám je sudetský Němec původem z Karlových Varů, který s rodinou uprchl z Československa v roce 1949 a s názory SL se sám ztotožňoval.

„Odhaloval precizně sporné zásadní body, které politici v Praze, Bonnu a nově i v Mnichově rádi pouze balí do mlhavých a neostrých formulací.“³⁸⁵ Tak charakterizovaly Sudetendeutsche Zeitung novinářovu práci a poklonily se tak aktivnímu novináři, který nejen referoval o česko-sudetoněmeckých vztazích, nýbrž se i těchto vztahů aktivně zúčastnil v tzv. „Fóru smíření,“ vzniklého z popudu českých a sudetoněmeckých intelektuálů v polovině devadesátých let. Facius byl také členem poroty Ceny Theodora Wollfa – novinářské ceny v SRN.

Faciuseovy příspěvky nebyly ani zdaleka tak radikální, jako v případě jeho kolegy Reißmüllera, avšak i on se od ostatního novinářského mainstreamu odlišoval osobním prožitkem poválečného vyhnání a zájmem o česko-německé vztahy a ve svých příspěvcích reprezentoval některé postoje sudetských Němců. V článku z roku 1995 například mluvil o

³⁸⁴ Reißmüller, Johann Georg, *Die deutsch-tschechische Erklärung ist in sich faul*, Frankfurter Allgemeine Zeitung, 02.01.1997, Nr. 1, str. 6.

³⁸⁵ Michael Leh: *Sachkundig und engagiert*, Sudetendeutsche Zeitung 27. 12. 1996.

„Benešových dekretů, kterými bylo legitimováno vyhnání tří a půl milionu sudetských Němců,“ na jejichž zrušení „Praha nepomýšlí.“³⁸⁶

V komentářích o přípravě Česko-německé deklarace a po jejím schválení Facius dlouhodobě vyjadřoval zklamání nad neschopností Čechů uznat vyhnání jako takové za bezpráví a deklaraci jako takovou nepovažoval za ukončení sporů z minulosti, nýbrž za potenciální zdroj dalšího neklidu. „...Sudetoněmecko-český problém nechat začít Hitlerem a Mnichovskou dohodou v roce 1938 a skličující čas diskriminace Němců v Čechách, Moravě a sudetském Slezsku podobné apartheidu od roku 1918 zatajit svědčí o historické zapomnětlivosti,“³⁸⁷ prohlásil ve svém komentáři k právě podepsané deklaraci Facius na stranách novin Die Welt.

4.2.4. Shrnutí

Mediální prostředí se proměnilo na přelomu století, kdy se německá veřejnost začala znovu zajímat o osudy vyhnanců po druhé světové válce a do společenské diskuse se vrátilo téma Němců jakožto obětí války. Nejvýraznějším impulsem pro obnovení této diskuse, která byla doposud vlastní pouze vyhnaneckým skupinám či extrémní pravici, byl seriál "Flucht und Vertreibung der Deutschen aus dem Osten" ve vlivném německém týdeníku Der Spiegel, který začal s vydáváním série v červnu roku 2002.

Der Spiegel však nebyl původcem zájmu o osudy obětí druhé světové války z řad německého obyvatelstva, byl pouze nejvýraznějším momentem, který uvolnil zábrany pro masové rozvinutí celospolečenské diskuse. „Kultura vzpomínání“³⁸⁸ byla na vzestupu již od začátku 90. let, avšak proces „demonopolizace“ historického výkladu se plně projevil až na začátku 21. století.

Přestože počátky kultury vzpomínání se datují již z doby po první světové válce, svůj rozkvět prožívá tato disciplína od devadesátých let. V době po pádu Berlínské zdi zanikla hranice mezi rozdílnými pohledy na společnou minulost a společnosti na obou stranách doposud rozděleného kontinentu tak byly konfrontovány s často velmi odlišnými pohledy na jednu historickou kapitolu.

Spolu s postupně obnovovaným sebevědomím německého národa, zbavujícího se zátěže minulosti a překážek zabraňujících svobodně diskutovat o určitých tématech, již nestálo ke konci devadesátých let k otevření vyhnanecké otázky na spolkové úrovni nic v cestě.

³⁸⁶ Kohler, Berthold: *Ängsten und Besorgnissen entgegenwirken*, Die Welt, 1.12. 1995, str. 2.

³⁸⁷ Kohler, Berthold: *Zur Unterschrift*, Die Welt, 21.1.1997.

³⁸⁸ Viz Kolektiv autorů: *Diktatur-Krieg-Vertreibung*, Klartex Verlag, Essen 2005.

5. ZÁVĚR

Sudetoněmecká sdružení netvořila v devadesátých letech 20. století jednotný celek. V době po revolučních zvratech ve střední a východní Evropě se k nové situaci sudetoněmecké organizace postavily různě a s různými koncepcemi řešení historického problému spjatého s vyhnáním-odsunem národnostní skupiny z českých zemí po druhé světové válce v letech 1945/1946.

Nejvíce aktivní byl v době do přijetí Česko-německé deklarace Sudetoněmecký landsmanšaft - zastřešující organizace sudetoněmeckých hnutí, z nichž nejvýznamnější byly katolická Ackermann-Gemeinde, sociálně-demokratická Seliger-Gemeinde a národně-konzervativní Witikobund.

Katolická Ackermann-Gemeinde se po převratu nejvíce snažila o urovnání historických sporů a smíření s Čechy pro tuto organizaci představovalo prioritu, která měla přednost před nároky na majetkové odškodnění a požadavky a na zrušení poválečné legislativy znamenající zneprávnění celé národnostní skupiny a přípravu na její vysídlení. A-G, úzce napojená na katolickou církev, zdůrazňovala nutnost odčinit bezpráví z morálního hlediska a po celá devadesátá léta také tento pohled prosazovala. Majetkových nároků se sice sdružení nevzdávalo, avšak nepovažovalo je za hlavní prioritu. Sdružení také navázalo poměrně úspěšnou spolupráci se subjekty a osobnostmi na české straně a bylo dobře zastoupeno několika osobnostmi na bavorské politické scéně.

Seliger-Gemeinde naproti tomu nedokázala přes úspěšné počátky navázat úzké vztahy s českou sociální demokracií a ani silná osobnost jejího předsedy a jeho kontakty zejména na bavorskou politickou elitu nedokázala zajistit vliv na svého politického partnera – SPD, která vyhnaneckým požadavkům spíše oponovala. Seliger-Gemeinde se také považovala za představitele sudetoněmecké skupiny, která byla postižena bezprávím nejvíce, neboť sociální demokracie jako jediné relevantní sudetoněmecké hnutí se postavilo nacistické totalitě. Proto také hnutí výrazněji než A-G prosazovalo jak zrušení Benešových dekretů, tak právo na domov a majetkové požadavky - přesto se ale po celá devadesátá léta profilovalo s A-G jako druhé sudetoněmecké sdružení, které se výrazně zasazovalo o smíření a urovnání historických sporů. Problém sudetoněmeckých sociálních demokratů však spočíval v jejich celkové slabosti jak uvnitř sudetoněmeckého hnutí tak v nedostatku relevantních partnerů, a tedy i problému, se kterým se Seliger-Gemeinde potýkala již v minulých desetiletích.

Nacionalistický Witikobund byl významným protivníkem A-G - hlavního protagonisty politiky smíření. Požadoval nejen návrat veškerého majetku či odškodnění v plné výši, zrušení Benešových dekretů a související legislativy, ale jako jediné relevantní sudetoněmecké hnutí také přehodnocení státoprávní pozice pohraničních území ČR (spíše než obecně formulované právo na domov). Witikobund těžil ze své ostré rétoriky, kterou se mu

často dařilo schovávat pod souhrně sudetoněmeckou pozici. Vliv Witikobundu nebyl ani v Sudetoněmeckém landsmanšaftu nijak zásadní ať už v personálním či institucionálním ohledu, avšak sdružení šikovně využívalo svojí mediální „atraktivitu“ pro nastolování agendy, na kterou byli ostatní nuceni reagovat.

Střešovací organizace Sudetoněmecký landsmanšaft byla tradičně hlavním aktérem celého období. SL neměl v devadesátých letech lehkou pozici, neboť byl postaven mezi mlýnské kameny minimálně dvou protichůdných směrů, které se ve většině zásadních momentů rozcházely v názorech na vedení politiky po pádu komunistického režimu v ČR.

Vedení SL se snažilo zejména kvůli nátlaku hlasité a velmi dobře organizované menšiny Witikobundu o kompromisy ve vedení sudetoněmecké politiky. Tyto kompromisy se projevovaly v prosazování víceméně stejných cílů, které byly vlastní i A-G a S-G – a to zrušení Benešových dekretů a související legislativy, majetkové vyrovnání a právo na domov. Rozdíl vůči těmto sdružením ale spočíval v rétorickém upozadění prosazování definitivního smíření s Čechy a zvýraznění materiálních požadavků. SL proto často z důvodu zklidnění svých vlastních radikálů používal směrem k ČR slova, která vzbuzovala obavy, jeho image poškozovala a cílům nakonec příliš nepomohla. Zjištění, že radikální rétorika zájmům sudetských Němců spíše škodí a přiklonění se k umírněnějšímu vystupování ve druhé polovině devadesátých let už přišlo pozdě a nemělo vliv na uzavření Česko-německé deklarace. Radikálními postoji se projevovala zejména dvojice Franz Neubauer – Fritz Wittmann, přičemž Fritz Wittmann podporoval svoji pozici i významnými funkcemi ve Spolkovém sněmu SRN.

Dalším problémem SL jako zastřešující organizace byl odstup A-G a S-G od nominálního vedení sudetoněmecké národnostní skupiny landsmanšaftem. „Názorová společenství“ se sice nikdy přímo od vedení SL nedistancovala, avšak jejich aktivity byly většinou na SL nezávislé a jejich vrcholní představitelé nejednou vedoucí pozici SL odmítali. Nedostatek partnerů uvnitř SL tak výrazně napomáhal Witikobundu v rozšiřování jeho manévrovacího prostoru. Tento stav vedl k situacím, kdy nedocházelo uvnitř SL k zásadním debatám o směřování organizace mezi různými proudy a v základně SL (oblastní sdružení, Spolkové shromáždění) se spíše prosazovali hlasití příznivci Witikobundu, proti kterým stálo vedení SL. Tento deficit měl za následek ustrnutí ve vývoji, neschopnost reagovat na novou situaci a redefinovat svoje základní cíle, neboť vedení SL z obavy z Witikobundu a rozpadu jednoty hnutí (jež samotná byla předmětem ostré kritiky ze strany umírněných sudetoněmeckých organizací) žádné změny neprosadilo.

Naproti tomu stoupenci umírněného směřování sudetoněmecké politiky se v polovině devadesátých let pokusili odejmout SL monopol na zastupování sudetských Němců jednorázovou akcí Sudetoněmecké Rady, tělesa od SL odvislého a bez autonomních

rozhodovacích pravomocí, kterou byla výzva Rady k dialogu s českými politiky. Nulová ozvěna české strany však pokus o posílení SR vůči SL pohřbila.

Na politické úrovni našel SL významnější zastání pouze u bavorské CSU, která až na několik výjimek (majetkové požadavky, právo na domov ve smyslu získání ústavně-právního uznání pozice druhého státního národa) požadavky SL minimálně rétoricky podporovala a hájila také na spolkové úrovni. Snahou bavorské vlády však bylo zejména přimět českou stranu k jednání se SL o sporných otázkách, což se po celá devadesátá léta po počátečních nesmělých pokusech nezdařilo. Jestliže však ještě v roce 1992 po podepsání Československo-německé smlouvy CSU na půdě Bundestagu a Bundesratu odmítla, v roce 1997 pro Česko-německou deklaraci její zastupitelé už ruku zvedli. Tento vývoj byl způsoben zejména touhou po ukončení historických sporů, které SL, hlavně kvůli neschopnosti formulovat jasně své cíle, spíše prohluboval než pomáhal vyřešit. Praktická politika nakonec převážila nad často upřímně míněnou podporou sudetoněmeckých požadavkům a přes často svéráznou prezentaci bavorského premiéra Edmunda Stoibera nakonec vedla k určitému přizpůsobení se v této otázce politického mainstreamu SRN – tzn. smíření a ukončení historických sporů.

Hlavními důvody nesouladu mezi politickou linií SL a politickými stranami v SRN bylo zejména odlišné vnímání požadavků na vyrovnání se s poválečným vyhnáním, kdy bavorská vláda požadovala spíše morální gesto jak v případě majetkových otázek, tak u práva na domov. SL naproti tomu zpočátku požadoval reálnou náhradu zabaveného majetku a postavení sudetských Němců na úroveň státního národa v rámci ČR – v těchto případech se však pomoci z bavorské ani spolkové vlády nedočkal. Vzhledem k neschopnosti SL definovat svoje základní požadavky nebylo jasné, která interpretace pojmů jako právo na domov či právo na sebeurčení, zastupuje celou národnostní skupinu – zda ta radikální pocházející od Witikobundu, či ta reprezentovaná převážně Ackermann-Gemeinde. Výzvy bavorských a spolkových politiků k vytvoření koncepce pro budoucnost se nesetkaly u SL s úspěchem a proto musela CDU/CSU novou koncepci prosadit bez účasti SL.

Politické požadavky SL měly také určitou mediální odezvu v celospolkových periodikách, přičemž nevýrazněji se za sudetoněmeckou věc stavil konzervativní list Frankfurter Allgemeine Zeitung. Jeho vydavatel Johann Georg Reißmüller se do značné míry zasadil o popularizaci pojmu „Benešovy dekrety“ a ve smyslu legálního podkladu pro politiku etnických čístek, neslučitelných s evropským hodnotovým systémem. Ikona „Benešových dekretů“ se pak nadlouho stala do značné míry přehnaným symbolem nesmiřitelného sporu dvou nacionálně vymezených celků, který zpětně ovlivňoval politické dění v obou zemích.

Výsledkem mého bádání je poznání, že sudetoněmecká reprezentace v 90. letech ve Spolkové republice Německo byla příliš nejednotná, aby dosáhla významnějšího vlivu na vrcholnou politiku. Jednotlivci sice zastávali významné funkce, ale většinou se spíše zabývali

svou funkcí a z ní odvozeným resortem své činnosti, než prosazováním vyhnanecké politiky, která byla v posledním desetiletí minulého století již delší dobu problémem zejména historickým.

K postupnému úpadku vlivu SL přispěla hlavně jeho neschopnost reformy a formulace nových cílů a strategie. Vliv radikálního Witikobundu se nacházel převážně v jeho schopnosti nastolovat agendu, vůči které se musely ostatní sudetoněmecké organizace i samo vedení SL vymezovat. SL samotný však tuto roli, vzhledem ke svému prvotnímu zájmu udržet jednotu celé národnostní skupiny, často nezvládal a i když de facto politiku Witikobundu vůbec neprosazoval, nechával mu prostor pro zviditelnění svými opatrnými a neurčitými postoji, které byly nakonec vnímány dvojnásobně a tedy jako hrozba.

6. SHRNUŤÍ - ZUSAMMENFASSUNG

Sudetendeutsche Vereine bildeten in den 90er Jahren des 20. Jahrhunderts keine einheitliche Gruppe. In dem Zeitraum nach den revolutionären Umstürzen in der Mittel- und Osteuropa stellten sich die Sudetendeutschen Organisationen verschieden und mit verschiedenen Konzeptionen der Lösung vom historischen Problem, das mit der Vertreibung-Aussiedlung der nationalen Gruppe aus den böhmischen Ländern nach dem zweiten Weltkrieg in den Jahren 1945/1946 zusammenhängt.

Die aktivste Organisation ist in der Zeit bis zur Verabschiedung der Tschechisch-deutschen Deklaration die Sudetendeutsche Landsmannschaft gewesen, die Organisationen der Sudetendeutschen Vereine umfasst. Von denen sind die bedeutendsten die katholische Ackermann Gemeinde, die sozialdemokratische Seliger Gemeinde und der national konservative Witikobund gewesen.

Die katholische Ackermann Gemeinde hat sich am meisten um Vergleichung von historischen Streitfällen bemüht, dabei hat die Versöhnung mit Tschechen für diese Organisation die Priorität gebildet, die vorrangig vor Ansprüchen an Eigentumsentschädigungen und vor Aufhebung der nachkriegserischen Legislative gewesen ist, die Entrechtung der ganzen nationalen Gruppe und Vorbereitung auf ihre Aussiedlung bedeutet hatte. Die A-G, eng angeschlossen an die katholische Kirche, hat die Notwendigkeit hervorgehoben, das Unrecht aus der moralischen Ansicht zu beseitigen und binnen den ganzen 90er Jahren hat sie auch diese Ansicht durchgesetzt. Eigentumsansprüche hat zwar der Verein nicht aufgegeben, sind aber nicht als Priorität gefunden worden. Der Verein hat auch eine ziemlich erfolgreiche Zusammenarbeit mit Subjekten und Persönlichkeiten auf der tschechischen Seite aufgenommen und er ist auch gut durch einige Persönlichkeiten auf der bayrischen politischen Szene vertreten worden.

Seliger Gemeinde hat es im Vergleich dazu trotz erfolgreichen Anfängen nicht geschafft, engere Beziehungen mit der tschechischen sozialdemokratischen Partei anzuknüpfen und auch nicht einmal die starke Persönlichkeit ihres Vorsitzenden und seine Kontakte vor allem zu der bayrischen politischen Elite hat den Einfluss auf ihren politischen Partner nicht erreicht – SPD, die den Forderungen der Ausgesiedelten eher opponiert hat. Seliger Gemeinde hat sich auch als Repräsentanten der Sudetendeutschen Gruppe betrachtet, die am meisten vom Unrecht betroffen gewesen ist, denn die Soziale Demokratie hatte sich als einzige relevante Sudetendeutsche Bewegung der nazistischen Totalität gewährt und deshalb hat diese Sache einige ihre Mitglieder vieles gekostet. Darum hat auch die Bewegung ausdrücklicher als die A-G nicht nur die Aufhebung der Benes-Dekrete haben durchsetzen wollen aber auch das Recht auf Heimat oder Eigentumsansforderungen, aber auch trotzdem hat sich die ganzen 90er Jahren die A-G als der zweite Sudetendeutsche Verein profiliert, die sich ausdrücklicher um

Versöhnung und Angleichung historischer Konflikten engagiert hat. Das Problem der Sudetendeutschen sozialen Demokraten hat aber auf ihrer gemeinsamen Schwäche beruht, nicht nur drinnen in der Sudetendeutschen Bewegung, sondern auch auf dem Mangel an relevanten Partnern, an einem Problem, mit dem die Seliger Gemeinde schon in letzten Zehnjahren gekämpft hatte.

Der nationalistische Witikobund ist ein bedeutender Gegner der A-G gewesen, als dem Hauptprotagonisten der Versöhnungspolitik. Er hat nicht nur die Rückgabe von allem Eigentum oder die volle Entschädigung, Aufhebung der Benes-Dekrete und der zusammenhängenden Legislative, sondern auch als die einzige Sudetendeutsche Bewegung auch die Umwertung der staatsbildenden Position der Grenzgebieten der Tschechischen Republik eher gefordert, als allgemein formuliertes Recht auf Heimat. Witikobund hat aus seiner scharfen Rhetorik gewonnen, die es ihm oft gelungen ist hinter die allgemein Sudetendeutsche Ansichten zu verstecken. Der Einfluss des Witikobundes ist nicht einmal im Sudetendeutschen Landsmannschaft grundlegend gewesen, nicht in der personalen oder institutioneller Sicht, aber der Verein hat geschickt ihre mediale „Attraktivität“ für eine Vorlegung der Agenda ausgenutzt, auf die Anderen haben reagieren müssen.

Die Dachorganisation Sudetendeutsche Landsmannschaft ist traditionell der Hauptakteur des ganzen Zeitraums gewesen. SL hat in den 90er Jahren keine einfache Position gehabt, denn sie ist zwischen Müllsteinen von minimal zwei gegenstehenden Richtungen gestellt worden, die in den meisten Hauptmomenten in Meinungen auf die Politikführung in der neuen Zeit nach dem Fall des Kommunismus in der Tschechischen Republik auseinander gegangen sind.

Die Führung von SL hat sich, vor allem wegen dem Druck der lauten und sehr gut organisierten Minderheit des Witikobundes um Kompromisse in Führung von der Sudetendeutschen Politik bemüht. Diese Kompromisse haben sich bei Durchsetzung von mehr oder weniger gleichen Zielen gezeigt, die eigen A-G oder S-G gewesen sind – und zwar Aufhebung von Benes-Dekrete und zusammenhängender Legislative, Kompensation vom Vermögen und Heimatrecht. Das Kompromiss hat aber im rhetorischen Zurückstellen von der Durchsetzung der definitiven Versöhnung mit Tschechen und in der Hervorhebung von materiellen Anforderungen bestanden. SL hat deshalb oft aus dem Grund der Beruhigung von ihren eigenen Radikalen in Richtung Tschechien Worte benutzt, die Befürchtungen erweckt haben, ihr Image hat dies beschädigt und den Zielen nicht viel geholfen. Die Feststellung, dass die radikale Rhetorik den Interessen der Sudetendeutschen eher schadet und die Annäherung zum ermäßigten Auftreten ist in der zweiten Hälfte der 90er Jahren spät gekommen und hat keinen Einfluss auf den Abschluss der Tschechisch-deutschen Deklaration gehabt. Mit radikalen Stellungnahmen haben sich vor allem zwei Männer geäußert: Franz

Neubauer – Fritz Wittmann, wobei Fritz Wittmann seine Position auch durch bedeutende Funktionen im Bundestag der BRD unterstützt hat.

Ein weiteres Problem der SL als der Dachorganisation ist der Abstand von A-G und S-G von nominaler Führung der Sudetendeutschen nationalen Gruppe mittels der Landsmannschaft gewesen. „Meinungsgemeinschaften“ haben sich zwar nie direkt von der SL Führung distanziert, aber ihre Aktivitäten sind meistens von der SL unabhängig gewesen und ihre Führungsvertreter haben nicht nur einmal die Führungsposition von SL abgelehnt. Der Mangel an Partnern drinnen in der SL hat sehr dem Witikobund geholfen, um seinen Manöverraum zu erweitern. Dieser Zustand hat zu Situationen geführt, wo es nicht in der SL zu grundsätzlichen Debatten über das Ziel der Organisation unter verschiedenen Richtungen gekommen ist und in der Plattform der SL (regionale Vereine, Bundestag) haben sich eher laute Befürworter des Witikobundes durchgesetzt, dagegen hat Führung der SL gestanden. Dieses Defizit habe als Effekt die Erstarrung in der Entwicklung gehabt, die Unfähigkeit auf die neue Situation zu reagieren und ihre Grundziele neu zu definieren, denn die Führung der SL aus der Befürchtung vor Witikobund und Zerspaltung der Bewegungseinheit (die Einheit war allein Objekt der scharfen Kritik von der Seite der gemäßigten Sudetendeutschen Organisationen) keine Änderungen durchgesetzt hat.

Dagegen Befürworter der gemäßigten Führung der Sudetendeutschen Politik haben in der Mitte von 90er Jahren versucht, der SL das Monopol für die Vertretung der Sudetendeutschen mit Hilfe einer einmaligen Aktion des Sudetendeutschen Rates, des Körpers von der SL abhängig ohne autonome Entscheidungszuständigkeiten, durch Aufforderung des Rates zum Dialog mit den tschechischen Politikern. Keiner Nachklang der tschechischen Seite hat aber den Versuch um Verstärkung des Sudetendeutschen Rates begrabt.

Auf dem politischen Niveau hat die SL bedeutendere Vertretung nur bei der bayrischen CSU gefunden, die außer paar Ausnahmen (Vermögensforderungen, Recht auf Heimat im Sinne des Erwerbens der verfassungs-rechtlichen Anerkennung der Position der zweiten Staatsnation) die Anforderungen der SL minimal rhetorisch unterstützt und auf der Bundesebene verteidigt hat. Die Bemühung der Bayerischen Regierung war vor allem die tschechische Seite zu den Verhandlungen mit der SL über die umstrittenen Fragen zu verhandeln, was während den ganzen 90er Jahren nach den schüchternen Versuchen nicht gelungen ist. Falls es noch in dem Jahre 1992 nach der Ratifikation des Tschechoslowakisch-deutschen Vertrags CSU auf dem Boden des Bundestages und Bundesrates abgelehnt hat, im Jahre 1997 haben ihre Abgeordneten für die Tschechisch-deutsche Deklaration die Hand gehoben. Diese Entwicklung war vor allem wegen dem Wunsch nach der Beendung der historischen Streitigkeiten verursacht, die SL vor allem wegen der Unfähigkeit klar ihre Ziele zu formulieren eher vertieft als lösen geholfen hat. Die praktische Politik hat schließlich über die oft ehrlich gemeinte Unterstützung der Sudetendeutschen Anforderungen überwogen und

trotz oft eigenartige Präsentation des bayrischen Ministerpräsidenten Edmund Stoibers schließlich zur entsprechenden Adaptierung in dieser Frage des politischen Mainstreams der BRD geführt hat – Versöhnung und Beendigung der historischen Streiten.

Die wesentlichen Gründe der Unstimmigkeit zwischen der politischen Linie der SL und den politischen Parteien in der BRD war vor allem unterschiedliche Wahrnehmung der Anforderungen an die Abfindung mit dem nachkriegsgerischen Vertreibung, als vor allem die bayrische Regierung eher einen moralischen Gesten gefordert hat wie im Falle der Eigentumsfragen, als auch im Falle des Rechtes auf Heimat. Die SL im Vergleich dazu hat am Anfang die reale Erstattung des beschlaggenommenes Eigentums und die Stellung des Sudetendeutschen auf das Niveau der staatlichen Nation im Rahmen der Tschechischen Republik – in diesen Fällen hat sie aber keine Hilfe von der Seite nicht nur der bayerischen sondern auch keine Hilfe der Bundesregierung bekommen. Bezüglich der Unfähigkeit der SL ihre Grundanforderungen zu definieren war es nicht klar, welche Interpretation der Begriffe wie Recht auf Heimat oder Recht auf Selbstbestimmung, die ganze nationale Gruppe vertritt – ob die radikale, die vom Witikobund kommt, oder die vor allem der Ackermann-Gemeinde repräsentiert. Die Aufforderungen der bayerischen und Bundespolitikern zur Bildung der Konzeption für die Zukunft haben bei der SL keinen Erfolg erwartet und deshalb hat vor allem die CDU/CSU die Konzeption ohne der Teilnahme der SL durchsetzen müssen.

Die politischen Anforderungen der SL haben auch bestimmte mediale Resonanz in den deutschen Periodiken gezeigt, wobei sich am bedeutendsten für die Sudetendeutsche Sache die konservative Tageszeitung Frankfurter Allgemeine Zeitung gestellt hat. Sein Herausgeber Johann Georg Reißmüller hat sich weitgehend für die Popularisierung des Begriffes „Benes-Dekrete“ eingesetzt (im Sinne der legalen Unterlage für die Politik der ethnischen Säuberungen, die nicht mit dem europäischen Wertesystem vereinbart sind.) Die Ikone „der Benes-Dekrete“ ist für die lange Zeit einigermaßen sehr übertriebenes Symbol des unversöhnlichen Streites der zwei nationalistisch abgemessener Gruppe, die rückwärtig das politische Geschehen in beiden Ländern beeinflusst hat.

Das Resultat meiner Forschung ist das Erkennen, dass die Sudetendeutsche Repräsentation in den 90er Jahren in der Bundesrepublik Deutschland zu uneinheitlich gewesen ist, damit sie einen bedeutenderen Einfluss auf die Spitzenpolitik hat erreichen können. Einzelpersonen haben zwar bedeutende Funktionen vertreten, aber am meisten haben sie sich mit ihrer Funktion und von ihr abgeleitendem Ressort ihrer Tätigkeit, als mit der Durchsetzung der Politik der Vertriebenen befasst, die in dem vorigen Jahrzehnt des letzten Jahrhunderts schon längere Zeit vor allem ein historisches Problem gewesen ist.

Zum allmählichen Verfall des Einflusses der SL hat vor allem ihre Unfähigkeit der Reform und Formulierung neuer Ziele und Strategie geholfen. Den Einfluss des radikalen

Witikobundes sehe ich vor allem in seiner Fähigkeit eine Agenda zu feststellen, zu welcher sich die anderen Sudetendeutschen Organisation und auch die Führung der SL selbst haben auseinander stellen müssen. Die SL selbst hat aber diese Rolle, bezüglich ihres ersten Interesses die Einigkeit der ganzen nationalen Gruppe zu halten, oft nicht geschafft und auch wenn de facto die Politik des Witikobundes überhaupt nicht durchgesetzt hat, hat ihm oft den Raum für Visualisierung dank ihrer unbestimmten Stellungnahmen gelassen, die oft zweisprachig und so wie eine Drohung wahrgenommen geworden sind.

7. PRAMENY A LITERATURA:

7.1. Periodický tisk:

- *Deutscher Ostdienst – Informationsdienst des Bundes der Vertriebenen*, vydává Bund der Vertriebenen, Bonn
- *Die Brücke*, čtrnáctideník vydává Seliger-Gemeinde (do roku 2002), Mnichov
- *Die Welt*, vydává Axel Springer AG, Berlín
- *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, vydává FAZIT – Stiftung, Frankfurt nad Mohanem
- *Mitteilungsblatt der Ackermann-Gemeinde*, vydává Ackermann- Gemeinde, Mnichov
- *Schriftenreihe der Seliger-Gemeinde*, Seliger-Gemeinde, Mnichov
- *Süddeutsche Zeitung*, vydává Süddeutsche Verlag, Mnichov
- *Sudetendeutsche Zeitung*, vydává SL, Mnichov
- *Witiko-Brief*, vydává Witikobund, Triftstraße 1, Mnichov

7.2. Tištěné zdroje:

- Becher, Walter: *Zeitzeuge – Ein Lebensbericht*, Langen Müller, Augsburg 1990, 495 s.
- Becher, Walter; Lob, Josef: *Europa und deutsche Nation – Gesellschafts- und Außenpolitik am rande des Staatsverfalls*, Beiträge des Witikobundes zu Fragen der Zeit, Band 24, Witikobund, Mnichov 1971, 32 s.
- Bendel, Rainer: *Aufbruch aus dem Glauben?: katholische Heimatvertriebene in den gesellschaftlichen Transformationen der Nachkriegsjahre 1945 – 1965*, Böhlau Verlag GmbH & Cie, Kolín nad Rýnem 2003, 647 s.
- Beneš, Edvard: *Odsun Němců z Československa*, nakl. DITA, Praha 2002, vydání druhé, 237 s.
- Beneš, Zdeněk (a kol.): *Rozumět dějinám*, Gallery pro Ministerstvo kultury ČR, Praha 2002, 304 s.
- Böse, Oskar (ed.): *Die Sudeten Deutschen: Eine Volksgruppe im Herzen Europas 1848-1988* (sborník z výstavy), Sudetendeutsche Rat, Mnichov 1995, 174 s.
- Brandes, Detlef: *Cesta k vyhnání*, Prostor, Praha 2002, 499 s.
- Dientbier, Jiří: *Od snění k realitě*, NLN, Praha 1999, 441 s.
- Eibicht, Rolf-Josef (vyd.): *Die Tschechoslowakei – Ende einer Fehlkonstruktion*, řada Deutsche Geschichte, VGB, Berg 1993, 146 s.
- Ermacora, Felix: *Die Sudetendeutschen Fragen*, Langen Müller, Mnichov 1992, 284 s.
- Habel, Fritz Peter: *Dokumente zur Sudetenfrage : unerledigte Geschichte*, Langen Müller, Mnichov 2003, 1457 s.
- Hahnová, Eva, Hahn, Hans Henning: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, Votobia, Praha 2002, 234 s.
- Hahnová, Eva: *Sudetoněmecký problém – obtížné loučení s minulostí*, Albis International, Ústí nad Labem 1999, 276 s.

- Houžvička, Václav: *Návraty sudetské otázky*, Karolinum, Praha 2005, 546 s.
- Huber, Gustl: *Tag der Heimat, Tag der Deutschen*; Bund der Vertriebenen, Bonn 1998
- Kimminich, Otto: *Das Recht auf die Heimat: ein universelles Menschenrecht*, Bund der Vertriebenen, Köllen, Bonn 1996, 20 s.
- Kol. aut.: *Bundesrepublik Deutschland – Tschechische Republik: Differenzen um gemeinsame Erklärung in Deutschland 1949 bis 1999*, band 10 - 1994 – 1999, Sieglar Verlag, Sankt Augustin 2000,
- Kol. aut.: *Cesta a cíl*, Ackermann- Gemeinde, Mnichov 2004
- Kol. aut.: *Cesta ke smíření*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1992, 96 s.
- Kol. aut.: *Češi a Němci – věční sousedé*, Nadace Bernarda Bolzana, Praha 1993, 164 s.
- Kol. aut.: *Češi a Němci, cestou dialogu – Nadace Bernarda Bolzana*, Prago-media-News, Praha 1996, 259 s.
- Kol. aut.: *Češi a Němci, doba podeklarační*, Nadace Bernarda Bolzana, Prago-Media-News, Praha 1996, 239 s.
- Kol. aut.: *Der Witikobund – Aufgabe und Verpflichtung*, Beiträge des Witikobundes zu Fragen der Zeit, Band 1, Witikobund, Mnichov 1951, 39 s.
- Kol. aut.: *Der Witikobund : Weg, Wesen, Wirken*, Witikobund, Mnichov 1969, 68 s.
- Kol. aut.: *Diktatur-Krieg-Vertreibung*, Klartex Verlag, Essen 2005, 500 s.
- Kol. aut.: *Dokumente zur Sudetendeutschen Frage 1916-1967*, hrsg. im Auftrag der Ackermann-Gemeinde von Nittner, Ernst, München 1967,
- Kol. aut.: *Im Zeichen der Partnerschaft - Sudetendeutsch-tschechische Studientagung in Endorf vom 2.-4. Nov. 1979* , Sudetendeutsche Rat, Mnichov 1980, 142 s.
- Kol. aut.: *Komu sluší omluva*, Erika, Praha 1992, 227 s.
- Kol. aut.: *Lobbyismus als Schattenpolitik Aus Politik und Zeitgeschichte*, 15-16 2006, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 10. April 2006, 40 s.
- Kol. aut.: *Sudetenjahrbuch der Seliger Gemeinde*, vydává Seliger Gemeinde, Mnichov
- Kol. aut.: *Úkoly a cíle – Dokument 1992*, Mnichov, 27. června 1992,
- Kol. aut.: *Vertriebene Geschichte*, Internes Studienmaterial, Velvyslanectví České republiky, Vídeň 2002
- Kotzian, Ortfried: *Die Heimat der Sudetendeutschen in Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien sowie der Karpatendeutschen in der Slowakei*, Bund der Vertriebenen, Bonn 1998
- Křen, Jan: *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*, Academia, Praha 1990, 510 s.
- Křen, Jan; Broklová, Eva: *Obraz Němců Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20.století*, Karolinum, Praha 1998,
- Kučera, Jaroslav: *Česká historiografie a odsun Němců*. In: *Soudobé dějiny I/23*, Fórum o sudetoněmecké otázce, str. 365-373

- Kunštát, Miroslav: *Německo a Česká republika*. In: Vztahy SRN ke státům střední a východní Evropy od roku 1990, ÚMV 1998, 284 s.
- Kural, Václav: *Hlavní organizace sudetoněmeckých vysídlenců v SRN 1945-1989*. In: Studie o sudetoněmecké otázce, ÚMV, Praha 1996, 231 s.
- Maier, Erich: *40 Jahre Sudetendeutscher Rechtskampf : die Arbeit des Sudetendeutschen Rates seit 1947*, Sudetendeutscher Rat, Mnichov 1987, 270 s.
- Mayer, Rudolf (ed.): *Der neue Ackermann*. Beiträge aus „Der neue Ackermann“ von 1951 bis 1961, Mnichov 1976
- Nittner, Ernst: *Die Ackermann-Gemeinde, Bilanz und Auftrag : Vortrag vor dem Führungskreis der Ackermann-Gemeinde am 17. September 1977 in Stuttgart*, Institutum Bohemicum, Mnichov 1978, 48 s.
- Olbert Franz (ed.): *Cesta ke smíření*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1992, 96 s.
- Reichert, Günter: *Fortschreibung und Umsetzung des Wiebadener Abkommens*, Literatur-Spiegel Nr. 32, Arbeitskreis Sudetendeutscher Jungakademiker, Mnichov 1988, 40 s.
- rozhovor s Berndem Posseltem v Mnichově, vlastní záznam, 9. května 2005
- Seibt, Ferdinand: *Německo a Češi*, Academia, Praha 1996, 464 s.
- Sippl, Olga (ed.): *50 – Jahre Seliger-Gemeinde*, Seliger-Gemeinde, Mnichov 2001, 186 s.
- Sladek, Paulus: *Die Ackermann- Gemeinde*, Paderborn: Verl. Bonifacius-Druckerei, 1961, 23 s.
- Staněk, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945-47*, Academia – Naše vojsko, Praha 1991, 536 s.
- Staněk, Tomáš: *Perzekuce 1945*, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1996, 231 s
- Streinz, Rudolf: *Selbstbestimmungsrecht, Volksgruppenrecht und Minderheitenschutz im Völkerrecht der Gegenwart*, Literatur-Spiegel Nr. 36, Arbeitskreis Sudetendeutscher Jungakademiker, Mnichov 1992, 42 s.
- Tomuschat, Christian: *Zur Frage des Bestehens von Rechtsansprüchen der vertriebenen Sudetendeutschen gegen die Tschechische Republik, gegen Einzelpersonen in der Tschechischen Republik und gegen die Bundesrepublik Deutschland. Ein Rechtsgutachten*, rkp. Berlin 1995, 44 s.
- Zimmermann, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě : politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, Prostor, Praha 2001, 577 s.

7.3. Internetové zdroje:

- "Češi a Němci na cestě k dobrému sousedství" - projev prezidenta republiky Václava Havla <http://old.hrad.cz/president/Havel/nemci/index.html>

- „Kdo byl kdo v našich dějinách v 20. století“
<http://www.libri.cz/databaze/kdo20/list.php?od=b&count=20&start=1>
- Adalbert-Stifter-Verein <http://www.asv-muen.de/eng/accociation/executive.htm>
- Benešovy dekrety, stránky Poslanecké sněmovny PČR,
<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>
- Collegium Carolinum <http://www.collegium-carolinum.de/>
- Elix Ermacora, http://de.wikipedia.org/wiki/Felix_Ermacora
- Georg von Vollmar Akademie <http://www.vollmar-akademie.de/>
- Gezetztes Dokumentation - Vyhledávací systém Bundestagu SRN
<http://www.bundestag.de/wissen/archiv/sachgeb/gesdok/index.html>
- Informationsdienst gegen Rechtsextremismus <http://lexikon.idgr.de/> (stránky uzavřeny 15.10.2006)
- *Satzung der Sudetendeutschen Landsmannschaft, Bundesverband e.V.*,
http://www.sudeten.de/bas/index_a.htm
- *Satzung der Sudetendeutschen Landsmannschaft, Bundesverband e.V.*,
http://www.sudeten.de/bas/index_a.htm
- Kučera, Ondřej: *Sudetoněmecký landsmansaft – historie, struktura, cíle*,
<http://glosy.info/texty/sudetonemecky-landsmansaft-historie-struktura-cile/>
- *Siegfried Zoglmann* http://de.wikipedia.org/wiki/Siegfried_Zoglmann
- *Sudetendeutsche Landsmannschaft* www.sudeten.de
- Usnesení PSP ČR k Benešovým dekretům z roku 2002, stránky Poslanecké sněmovny PČR
<http://www.psp.cz/sqw/text/text.sqw?C=2315&T=K1998PSP3U&q=pov%e1le%e8n%e9ho&lem=1&d2=1>
- *Vor 50 Jahren... 4.6.1951 Seliger-Gemeinde in Oberbayern gegründet*
http://www.fes.de/archiv/_stichwort/seliger.htm
- Witikobund e.V <http://www.witikobund.de>
(poslední kontrola webových stránek 4.1.2007)

7.4. Nепublikované texty:

- Kunštát, Miroslav: *Exkurs II: Ještě k otázce platnosti Postupimské dohody (separát)*, str. 93
- Kunštát: 1.6 *Doba podeklarační – uzavření minulosti, otevření budoucnosti ? (separát)*, str. 55 – 80
- Krahulcová, Zuzana, *Vznik Ackermann-Gemeinde a její počátky v poválečném Německu*, Bakalářská práce, UK FSV 2004, 46 s.

7.5. Rozhovory

- Rozhovor s předsedou SL Bernem Posseltem v kanceláři Panevropské unie v Mnichově, SRN, dne 9. května 2005

8. PŘÍLOHY

8. PŘÍLOHY

8.1. „Eichstattská deklarace“ (část)

1949–1950

717

Quelle:

Deutscher Bundestag: »Stenographische Berichte«; 1. WP., 10. Sitzung; S. 186 C.

Entschließung¹

1949, 30. November

sudetendeutscher Politiker und Wissenschaftler:

(Sog. Eichstätter Adventdeklaration)

Rückgabe der Heimat gefordert

...

Wir Sudetendeutsche wollen nicht Vergeltung, sondern Gerechtigkeit. Sosehr das elementare Rechtsempfinden eine gerichtliche Bestrafung krimineller Handlungen verlangt, so wenig wollen wir dazu beitragen, daß durch die Angst dieser Völker (*der Tschechen und Polen*) vor Kollektivraube ihre Loslösung von den kommunistischen Diktaturen aufgehalten werde.

Unsere unabdingbare Forderung ist die Rückgabe der Heimat in den Sprachgrenzen und Siedlungsverhältnissen von 1937. Dabei verkennen wir nicht die historisch-geographischen Gegebenheiten in Böhmen und Mähren und im Karpathenraum. Auch der uralten Schicksalsverbundenheit der Donauvölker sind wir uns nach wie vor bewußt. Keine Neugestaltung Europas kann an dem zentralen Problem einer neuen staatsrechtlichen Ordnung des Donaupraumes und der übrigen von der Sowjetunion seit 1945 besetzten und beherrschten Gebiete vorübergehen. Gleichzeitig aber geht es um die Herstellung eines tragbaren Verhältnisses zwischen Deutschland und seinen westslawischen Nachbarn. Die Voraussetzung auch dafür wäre die Bereitschaft der Tschechen und Polen, den vertriebenen Deutschen ihre Heimat zurückzugeben. Alle diese Aufgaben können nur im Rahmen einer föderalistischen Gesamtordnung Europas gelöst werden, die jede Hegemonialstellung irgendeiner Großmacht ausschließt.

Unsere Landsleute werden verstehen, daß ihr gesamtes Verhalten diesen außenpolitischen Notwendigkeiten unterzuordnen ist.

Von dieser Überzeugung geleitet, wollen wir innerhalb unserer Volksgruppe und bei allen Vertriebenen dafür wirken, daß sie den Kampf um die Wiedergewinnung ihrer Heimat einordnen in das große Ringen um die christlich-humanistische Wiedergeburt Europas.

Anmerkung:

¹ Die Deklaration wurde bei einer Zusammenkunft sudetendeutscher Politiker und Wissenschaftler (u. a. Wenzel Jaksch und Richard Reitzner, Hans Schütz und Hermann Götz, Walter Becher und Walter Brand) beschlossen.

Quelle:

-Baugesetze einer neuen Ordnung«; hsg. v. d. Sudetendeutschen Ackermann-Gemeinde; München, 1950; S. 15 f.

8.2. „Detmoldská deklarace“

Erklärung¹ der Sudetendeutschen Landsmannschaft:

1950, 25. Januar

(Sog. Detmolder Erklärung¹)

Rechtsanspruch auf die Heimat, Selbstbestimmung

Die Sudetendeutsche Landsmannschaft betrachtet sich als die außerhalb der Heimat gegebene Gestaltung der sudetendeutschen Volksgruppe und diese als Glied des deutschen Volkes. Sie ist sich, erst recht in der Notzeit, der Schicksalsverbundenheit mit Deutschland bewußt. Sie ist bereit, mit allen übrigen aus der Heimat vertriebenen Deutschen zur Vertretung gemeinsamer Interessen zusammenzuarbeiten.

Die sudetendeutsche Volksgruppe betrachtet es als ihre Aufgaben, sich selbst dem deutschen Volk zu erhalten, ihr Heimatbewußtsein und den Rechtsanspruch auf ihre Heimat wachzuhalten und ihr grenzdeutsches Erfahrungsgut dem Deutschtum zu vermitteln. Ihr Ziel ist die Wiedergewinnung der Heimat. Im Kampf um die Erreichung dieses Zieles erwartet sie die Unterstützung des ganzen deutschen Volkes wie auch die aller anderen Völker, die für Recht und Menschenwürde einzutreten bereit sind.

Die Erfüllung der Aufgabe, Existenz und Substanz der Volksgruppe zu sichern, setzt die

Erhaltung und Förderung jedes Einzelnen voraus und verpflichtet alle Sudetendeutschen ohne Unterschied der Herkunft, der Konfession, der Parteizugehörigkeit und des sozialen Standes zu gegenseitiger Hilfeleistung und zum Zusammenstehen auf allen Lebensgebieten. Die Existenzen müssen durch eine planmäßige gegenseitige Wirtschaftshilfe gesichert, das Heimatbewußtsein durch den Einsatz aller kulturellen, der Rechtsanspruch auf die Heimat durch den Einsatz aller politischen Kräfte wachgehalten werden.

In der Erkenntnis, daß Deutschland und die sudetendeutsche Volksgruppe in erhöhtem Maße nicht mehr Subjekt, sondern nur Objekt der internationalen Politik sind, sieht die sudetendeutsche Volksgruppe in der Arbeit an ihrem inneren Aufbau und in der Aufklärungsarbeit in aller Welt ihre derzeit beste Außenpolitik. Sie will zum Zeitpunkt einer Gestaltungsmöglichkeit, die ihr die Wiedergewinnung ihrer Heimat verspricht, geschlossen bereitstehen, um dann ihr künftiges Schicksal aus eigener Verantwortung selbst entscheiden zu können. Sie lehnt daher einen Streit um außenpolitische Wunschbilder, Theorien und Doktrinen ab, zumal durch ihn die erforderliche Einheit der Volksgruppe gefährdet und ihre Aufspaltung unvermeidlich wäre.

Die sudetendeutsche Volksgruppe ist gewillt, mit allen geistigen, wirtschaftlichen und sittlichen Kräften an einer Neugestaltung Europas zu einem einheitlichen Wirtschaftsgebiet auf der Grundlage der Selbstbestimmung seiner Völker mitzuarbeiten. Da die Anerkennung einer Kollektivschuld allen gesitteten Auffassungen widerstreitet, betont die Volksgruppe trotz aller furchtbaren Erfahrungen seit 1945, daß sie Europa nicht auf Vergeltung und Rache, Haß und Ressentiments, sondern auf Rechtsgrundsätzen und der Wahrung der Menschenwürde unter allen beteiligten Völkern aufgebaut wissen will.

Anmerkung:

¹ Abgegeben bei der Gründung des Hauptverbandes der Sudetendeutschen Landsmannschaft in Detmold (NRW).

Quelle:

„Volksbote“, Günzburg (Schw.); Jg. 2, Nr. 3 v. 10. 2. 1950; S. 3.

8.3. „Obhutserklärung“ Spolkového sněmu SRN

Erklärung¹

1950, 14. Juli

des (1.) Deutschen Bundestages:
(Sog. Obhutserklärung):

Die Scheinregierung der von russischen Truppen besetzten Zone Deutschlands hat der Preisgabe der deutschen Gebiete östlich der Oder-Neiße-Linie das Prager Abkommen vom 23. Juni 1950² folgen lassen, mit dem die völkerrechtswidrige und unmenschliche Austreibung der Sudeten- und Karpatendeutschen als »gerecht und unabänderlich« anerkannt wird. Der Deutsche Bundestag erklärt aus diesem Anlaß erneut, daß jene Scheinregierung weder politisch noch moralisch befugt ist, im Namen des deutschen Volkes zu sprechen und Abkommen zu schließen.

Das Prager Abkommen ist nicht vereinbar mit dem unveräußerlichen Anspruch des Menschen auf seine Heimat. Der Deutsche Bundestag erhebt deshalb feierlich Einspruch gegen die Preisgabe des Heimatrechtes der in die Obhut der Deutschen Bundesrepublik gegebene

nen Deutschen aus der Tschechoslowakei³ und stellt die Nichtigkeit des Prager Abkommens fest.

Der Deutsche Bundestag begrüßt die Ablehnung des Prager Abkommens durch die Hohen Kommissare. Er richtet an die Gesamtheit der freien Völker den Appell, im Geiste der Atlantik-Charta⁴ für eine Friedensordnung einzutreten, in der die natürlichen Rechte auch der Deutschen gewahrt sind.

Anmerkungen:

¹ Diese Erklärung wurde mit über 350 gegen die 15 Stimmen der kommunistischen Abgeordneten geilligt.

² Das Abkommen enthielt folgende wesentlichen Aussagen:

»Die Regierung der Tschechoslowakischen Republik und die Provisorische Regierung der Deutschen Demokratischen Republik sind überzeugt, daß ihre gemeinsame Verpflichtung, den Frieden zu erhalten und zu sichern, dadurch erleichtert und gleichzeitig gefestigt wird, daß es zwischen ihren beiden Staaten keine strittigen und offenen Fragen gibt. Unsere beiden Staaten haben keine Gebiets- oder Grenzansprüche, und ihre Regierungen betonen ausdrücklich, daß die durchgeführte Umsiedlung der Deutschen aus der Tschechoslowakischen Republik unabänderlich, gerecht und endgültig gelöst ist. Diese Erklärung steht in voller Übereinstimmung mit der Politik, die die DDR von Anfang durchgeföhrt und die den Umsiedlern *(Bezeichnung für Vertriebene in kommunistischem Sprachgebrauch)* volle Möglichkeit und Unterstützung geboten hat, sich in den Aufbau einzuschalten und in der Deutschen Demokratischen Republik eine neue Heimat zu finden.«

³ Am 10. 6. 1984 führte Bundesinnenminister Friedrich Zimmermann vor den Teilnehmern des 35. Sudetendeutschen Tages in München u. a. aus: »Der Deutsche Bundestag hat im Jahr 1950 mit den Stimmen aller demokratischen Parteien die Sudetendeutschen in die Obhut der Bundesrepublik Deutschland genommen. So wird es auch in Zukunft bleiben, weil alle Deutschen in einer Kette der Generationen stehen. Wir alle haben ein Erbe übernommen, das es zu bewahren und weiterzugeben gilt.« Vgl. »Bulletin«; Nr. 71 v. 14. 6. 1984; S. 631.

⁴ Zum Text: Siehe S. 15.

Quelle:

Deutscher Bundestag: »Stenographische Berichte«; 1. WP., 75. Sitzung; S. 2689 A.

8.4. Programový dokument „20 bodů“

Stellungnahme

1961, 7. Mai

des Sudetendeutschen Rates¹ zur Sudetenfrage

(Sog. 20 Punkte):

Politisches Ziel: Heimat- und Selbstbestimmungsrecht unabhängig vom »umstrittenen Münchner Abkommen«

1. Rückblick

1. Die Sudetenfrage – und damit auch die »Sudetenkrise« im Herbst 1938 – kann nur auf dem Hintergrund der Entstehung der Tschechoslowakei im Jahre 1918/19 richtig verstanden werden.
2. Seit mehr als 700 Jahren siedelten Deutsche in Böhmen, Mähren und Schlesien. Diese Länder gehörten bis 1806 zum Römisch-deutschen Reich, bis 1866 zum Deutschen Bund und bis 1918 zu Österreich-Ungarn.
3. Unter Berufung auf das von dem amerikanischen Präsidenten Woodrow Wilson verkündete Selbstbestimmungsrecht der Völker² haben die Gründer der Tschechoslowakei bei den Friedensverhandlungen 1918/19 durchgesetzt, daß Böhmen, Mähren und Österr.-Schlesien von Österreich, die Slowakei und die Karpatenukraine von Ungarn abgetrennt wurden.

Unter Mißachtung des Selbstbestimmungsrechtes haben die Gründer der Tschechoslowakei durchgesetzt, daß 3,5 Millionen Sudetendeutsche und 1,3 Millionen Magyaren, Ukrainer und Polen gegen ihren erklärten Willen in einen Vielvölkerstaat kamen, der aber als »tschechoslowakischer« Nationalstaat konstruiert worden ist.

Damit fanden jahrzehntelange Bemühungen um einen deutsch-tschechischen Ausgleich ein jähes Ende.

4. Nach der tschechoslowakischen Volkszählung von 1930 umfaßten die geschlossenen sudetendeutschen Gebiete 50 politische Bezirke (Landkreise) oder 120 Gerichtsbezirke oder 3.338 Gemeinden mit einer deutschen Bevölkerungsmehrheit von durchschnittlich mehr als 80 %. Die Größe dieses Territoriums beträgt 25.775 qkm.
Außerdem gab es noch 59 sudetendeutsche Sprachinselmunicipalitäten. Ferner lebten 313.666 Sudetendeutsche als örtliche Minderheiten im tschechischen Sprachgebiet.³
5. Die Sudetendeutschen haben vergeblich versucht, auf dem Boden der ihnen oktroyierten tschechoslowakischen Verfassung die Sicherung ihrer wirtschaftlichen, sozialen und nationalen Existenz, die Autonomie ihres kulturellen Lebens und eine proportionale Beteiligung an den staatlichen Mitteln, Einrichtungen und Beamtenstellen zu

erreichen. Von 1926 bis 1938 haben sich deutsche Parteien an der Regierung der Tschechoslowakischen Republik beteiligt; sie repräsentierten bis 1935 75 % der sudetendeutschen Wähler.³ Erst das Mißlingen dieser Bemühungen, der zur Dauererscheinung gewordene soziale Notstand und die Ablehnung der autonomistischen Lösungsvorschläge der Sudetendeutschen Partei⁴ haben die Mehrheit der Sudetendeutschen unter dem Einfluß der politischen und wirtschaftlichen Entwicklung im benachbarten Deutschen Reich in zunehmendem Maße veranlaßt, eine andere Lösung anzustreben.

6. Die Sudetendeutschen waren im Jahre 1938 ebenso nur Objekt der Politik der Großmächte wie am Ende des Ersten Weltkrieges. Hitler hat mit dem Schicksal der Sudetendeutschen ein gewissenloses Spiel getrieben und die Entwicklung zum Münchener Abkommen erzwungen.
England und Frankreich hätten jedoch der Tschechoslowakei niemals eine Abtretung der sudetendeutschen Gebiete auferlegt, wenn nicht die Befreiung der Sudetendeutschen von der tschechischen Vorherrschaft dem Grundsatz des Selbstbestimmungsrechtes entsprochen hätte.
7. Die Vernichtung der Freiheit und Eigenstaatlichkeit des tschechischen Volkes durch das nationalsozialistische Regime im März 1939 war ein gegen das Selbstbestimmungsrecht gerichteter, verwerflicher Gewaltakt, dessen Wiedergutmachung im Rahmen des Völker- und Menschenrechtes wir ohne Einschränkung bejahen.
Wir verurteilen auch rückhaltlos alle Maßnahmen und Vorhaben des nationalsozialistischen Regimes, die gegen die Menschenrechte und die nationale Existenz des tschechischen Volkes gerichtet waren.⁵
8. Der expansive tschechische Nationalismus benützte 1945 im Bunde mit dem sowjetischen Imperialismus den Zusammenbruch des Deutschen Reiches, um die Sudetendeutschen aus ihrem angestammten Siedlungsgebiet zu vertreiben und sie ihres Volksvermögens zu berauben. Dieser Vorgang ist – ganz abgesehen von den dabei vorgekommenen Grausamkeiten und Morden – eine millionenfache Verletzung der menschlichen Grund- und Freiheitsrechte.
9. Heute leben über 2 Millionen Sudetendeutsche in der Bundesrepublik Deutschland, davon eine Million in Bayern. Etwa 800.000 Sudetendeutsche leben in der Sowjetzone Deutschlands, 140.000 in Österreich, 24.000 in anderen europäischen und überseeischen Ländern und an 200.000 in der Tschechoslowakei. Rund 240.000 Sudetendeutsche kamen bei der Vertreibung ums Leben.³
10. Die zunehmende wirtschaftliche, soziale und politische Eingliederung der Sudetendeutschen in der Bundesrepublik Deutschland und der allmähliche Generationswechsel führen keineswegs zu einer »Erledigung« der Sudetenfrage. Die Festigung ihrer Existenz gibt ihnen vielmehr die Möglichkeit, ihre Rechte zu vertreten und politische Aktivität zu entwickeln. Die Zerstreuung der Sudetendeutschen und ihre neuen gesellschaftlichen Bindungen bewirken, daß die Anteilnahme des deutschen Volkes an der Sudetenfrage heute breiter ist als jemals zuvor.

II. Ausblick

11. Nicht nur die Sudetendeutschen, sondern das deutsche Volk in seiner Gesamtheit werden sich niemals mit der Vertreibung der Sudetendeutschen aus ihrer jahrhundertalten Heimat abfinden. Ebenso wenig werden sie sich damit abfinden, daß dem tschechischen Volk Freiheit und Unabhängigkeit vorenthalten werden.
Der Ruf nach Gerechtigkeit und Selbstbestimmung für alle und nach einem »Revisio-nismus für die Freiheit« wird nicht mehr verstummen.
12. In Übereinstimmung mit der Charta der Vertriebenen⁶ lehnen wir jeden Gedanken an Rache und Vergeltung ab. Wir kennen keine Kollektivschuld des tschechischen Volkes an unserer Vertreibung und beurteilen alle Personen danach, wie sie heute über die

Vertreibung denken und wofür sie sich heute aufrichtig einsetzen. Den Vorwurf des »Revanchismus« können wir daher guten Gewissens zurückweisen.

Auf Wiederherstellung des durch die Vertreibung verletzten Rechtes und die Wiedergutmachung der erlittenen Schäden werden wir hingegen nicht verzichten.

13. Von der Bundesregierung erwarten wir, daß sie niemals die Vertreibung und Enteignung von mehr als 3 Millionen deutscher Staatsbürger in Böhmen, Mähren und Schlesien hin- nimmt, sondern daß sie deren Rechte in jeder Beziehung wirksam vertritt. Das gilt auch für den Fall einer Aufnahme diplomatischer Beziehungen mit der Tschechoslowakei.
14. Unsere politischen Bestrebungen gründen sich auf das Recht auf die Heimat und auf das Selbstbestimmungsrecht der Völker im Rahmen einer europäischen Integration, und zwar unabhängig von dem umstrittenen Münchner Abkommen von 1938.⁷
15. Wir bekennen uns sowohl zu dem naturrechtlichen Anspruch jedes Menschen auf un- behelligte Ansässigkeit an seinem rechtmäßigen Wohnsitz als auch zu dem Recht der Völker und der ethnischen, rassischen und religiösen Gruppen auf unbehelligte Ansäs- sigkeit in ihren angestammten Siedlungsgebieten (Recht auf die Heimat). In unserem Fall verstehen wir darunter das Recht der sudetendeutschen Volksgruppe auf Rück- kehr in ihre Heimat und auf ein ungestörtes Leben daselbst in freier Selbstbestim- mung. Die Verhältnisse in Europa – auch das zwischen der Bundesrepublik Deutsch- land und der Tschechoslowakei – können erst dann als normalisiert angesehen werden, wenn dieses Recht verwirklicht sein wird.
16. Wir bekennen uns zum Selbstbestimmungsrecht als dem Recht der Völker und Volks- gruppen, ihren politischen, wirtschaftlichen, sozialen und kulturellen Status frei zu be- stimmen. Über das Schicksal der Sudetendeutschen und ihres Territoriums darf daher nur mit ihrer ausdrücklichen Zustimmung verfügt werden.
17. Wir haben den aufrichtigen Wunsch, mit der Lösung der Sudetenfrage einen Beitrag zum Frieden unter den Völkern zu leisten; wir halten es für eine europäische Aufgabe, den aus dem Nationalismus des 19. Jahrhunderts stammenden deutsch-tschechischen Gegensatz zu überwinden und durch ein Verhältnis guter Nachbarschaft zu ersetzen. Darum betrachten wir diejenige Lösung als die beste, der beide Völker frei zustim- men können.
18. Unter den besonderen geographischen Bedingungen des böhmisch-mährisch-schlesi- schen Raumes läßt der Grundsatz des Selbstbestimmungsrechtes der Völker verschie- dene staats- und völkerrechtliche Lösungen zu. Eine dem Selbstbestimmungsrecht ent- sprechende Lösung ist jedoch unvereinbar mit dem Versuch, Deutsche und Slowaken in einen zentralistischen tschechischen Nationalstaat einzubeziehen, in dem ihnen eine minderberechtigte Stellung zugemutet wird (»Tschechoslowakismus«).
19. Auch eine staatsrechtliche Gemeinschaft mit dem tschechischen und mit dem slowaki- schen Volk wird nicht von vornherein ausgeschlossen, sofern sie auf der Grundlage gleichberechtigter, freier Partnerschaft, das heißt auf freier Willensäußerung der Betei- ligten beruht und diese von der Gemeinschaft der freien Völker Europas garantiert wird.
20. Das zukünftige Verhältnis zwischen Sudetendeutschen, Tschechen und Slowaken kann nur im Rahmen einer gesamteuropäischen Integration befriedigend geordnet werden. Das setzt eine auf lange Sicht angelegte Versöhnung zwischen dem deutschen Volk und seinen östlichen Nachbarn voraus.

Anmerkungen:

¹ Die Stellungnahme wurde am 15. 1. 1961 vom Plenum des Sudetendeutschen Rats beschlossen und am 7. 5. 1961 von der Bundesversammlung der Sudetendeutschen Landsmannschaft zustimmend zur Kenntnis genommen.

² Zu den Formulierungen: Siehe S. 9, 226.

³ Zu den statistischen Angaben: Siehe S. 1194 ff.

⁴ Vom 27. 4. 1937; zum Text: Siehe S. 365.

8.5. Řeč mluvčího SL Hanse-Christoph Seebohm z roku 1963

Rede¹

1963, 2. Juni

des Sprechers der SL, Bundesminister Hans-Christoph Seebohm²:

Bitte an das tschechische Volk um Verzeihung¹ für Protektoratserrichtung und Verbrechen

...
Die Voraussetzungen einer Verständigungspolitik müssen wir schon heute schaffen, müssen wir immer wieder erneuern, indem wir die geistigen Grundlagen einer Partnerschaft von Volk zu Volk verkünden. Dies ist die Aufgabe, die gemeinsam mit uns, aber auch direkt der ausgleichsbereiten tschechischen Emigration zufällt. Wir müssen die Vergangenheit gemeinsam bewältigen, im gegenseitigen Verstehen und Verzeihen. Wir müssen sie überwinden durch Taten, nicht durch Worte. Dies allein ist der Weg in die Zukunft. Unser großer tschechischer Freund, Lev Prchala, der selbst an der Entnationalisierung der Sudetendeutschen während der Zeit der ersten Tschechoslowakischen Republik und der Vertreibung nach dem Zweiten Weltkrieg unschuldig³ ist und der sein Volk immer vor diesen Maßnahmen gewarnt hat, hat beim Sudetendeutschen Tag 1955 in Nürnberg den Mut gehabt, sich aus christlichem Geiste bei seinen sudetendeutschen Landsleuten für die Verbrechen des Herrn Benesch und seiner Helfer zu entschuldigen und um Verzeihung zu bitten⁴. Auch wir Sudetendeutschen bekennen uns zu dieser Geisteshaltung; wiewohl wir Sudetendeutsche an der Errichtung des Reichsprotektorates Böhmen und Mähren im Jahre 1939 und den während seines Bestandes am tschechischen Volk begangenen Verbrechen völlig unschuldig sind, möchte ich als der legitime Sprecher der Sudetendeutschen außerhalb der Heimat bekennen, obwohl ich so wenig wie General Prchala mit all diesen Vorkommnissen zu tun habe, daß ich in christlichem Geiste das tschechische Volk für das damals ihm zugefügte Unrecht⁵ als Deutscher und als Sudetendeutscher um Verzeihung bitte, damit aus dem gegenseitigen Verzeihen die Grundlage für eine Völkerversöhnung erwachsen kann.

...
<>

Anmerkungen:

¹ Anlässlich des 14. Sudetendeutschen Tages in Stuttgart.

² Vor dieser für die Sudetendeutschen repräsentativen Aussage soll es bei einzelnen Heimattreffen ähnliche Äußerungen gegeben haben.